

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KAMUSAL ALANDA KAMERALI
GÖZETLEMENİN SUÇUN ÖNLEMESİNDEKİ
ETKİSİ VE ELDE EDİLEN DELİLLERİN
HUKUKA UYGUNLUĞU SORUNU

BUKET ABANOZ

2501130621

Prof. Dr. ADEM SÖZÜER

İstanbul, 2015

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : BUKET ABONAZ

Numarası : 2501130621

Anabilim Dalı /
Anasanat Dalı / Programı : Kamu Hukuku

Danışmanı : PROF.DR.ADEM SÖZÜER

Tez Savunma Tarihi : 15.12.2015

Saati : 11:15

Tez Başlığı : KAMUSAL ALANDA KAMERALI GÖZETLEMENİN SUÇU ÖNLENMESİNDEKİ ETKİSİ VE
ELDE EDİLEN DELİLLERİN HUKUKA UYGUNLUĞU SORUNU

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış,
sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜNE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-PROF.DR. ADEM SÖZÜER		Kabul
2-PROF.DR.ALİ KEMAL YILDIZ		Kabul
3-YRD.DOÇ.DR.TUBA TOPÇUOĞLU		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-DOÇ.DR.İSA DÖNER		
2- YRD.DOÇ.DR.MEHMET MADEN		

ÖZ

KAMUSAL ALANDA KAMERALI GÖZETLEMENİN SUÇUN ÖNLENMESİNDEKİ ETKİSİ VE ELDE EDİLEN DELİLLERİN HUKUKA UYGUNLUĞU SORUNU

BUKET ABANOZ

Kapalı devre televizyon sistemi şeklinde dilimize aktarılan Closed Circuit Television –Türkiye’de bilinen adıyla MOBESE- kamusal alanın kameralı gözetlenmesinde kullanılan sistemin adıdır. Kapalı devre televizyon kameralarının, suçun önlenmesi ve suç işlendikten sonra elde edilen verilerin delil olarak kullanılması gibi iki önemli amacı olduğu söylenebilir. Nitekim sistem, gerek medyada gerek akademik camiada, suçun önlenmesinde ve suçluların yakalanmasında etkili bir yöntem olarak nitelendirilmektedir. Bununla birlikte, ülkemizde bu algının gerçekliğini sorgulayan bilimsel çalışma sayısı yok denecek kadar azdır. Ayrıca, kameraların kullanıldığı birçok ülkede, özel hayat, kişisel verilerin korunması ve anonimlik gibi birtakım hakların ihlal edilip edilmediği tartışmaları sürmektedir. İşte bu çalışmanın konusunu da kameraların suçun önlenmesindeki etkisi ve kamera kayıtlarından elde edilen delillerin hukuka uygunluğu sorunu oluşturmaktadır.

Üç bölümden oluşan çalışmamızda, öncelikle gözetleme kavramı ve tarihsel gelişimi hakkında genel bilgiler verilmiştir. İkinci olarak, ampirik çalışmalar eşliğinde kameraların hangi suç tiplerinde, hangi mekanlarda, ne derece etkili olduğu ortaya konulmuş; ardından, söz konusu kameraların mukayeseli hukuktaki ve ülkemizdeki hukuki durumu incelenmiştir. Son olarak ise, söz konusu kamera kayıtlarının ceza muhakemesinde delil olarak hangi şartlar kapsamında kullanılabileceği ortaya konulmuştur. Bu bağlamda kameralara ihlal edebileceği haklar perspektifinden bakılarak, kamera kayıtlarından elde edilen delillerin hukuka uygunluğu sorunu incelenmiştir.

ANAHTAR KELİMELE: Gözetleme, kapalı devre televizyon kamerası, MOBESE, suçun önlenmesi, kamusal alanda özel hayat hakkı, kamera kayıtlarının delil niteliği, kameralı gözetlemenin hukuka uygunluk nedenleri, kamusal alanda tesadüfi kamera kayıtları.

ABSTRACT

THE EFFECT OF PUBLIC VIDEO SURVEILLANCE ON CRIME PREVENTION AND THE MATTER OF APPROPRIATENESS TO LAW OF EVIDENCE OBTAINED BY CAMERA

BUKET ABANOZ

Closed-circuit Television, also as known as MOBESE in Turkey, is the name of the system used for video surveillance in public space. Closed-circuit television cameras have two important goals such as crime prevention and crime registration. The system is considered to be an effective instrument in registered crime and crime prevention. However, there is scarcely any scientific studies that questioned the reality of this perception in Turkey. On the other hand, there is considerable debate about whether it is a violation of fundamental human rights such as privacy, protection of personal data and anonymity. The subject of this dissertation is that the effect of public video surveillance on crime prevention and the matter of appropriateness to law of evidence obtained by camera.

This study consists of three parts. It is given that general information about the concept of surveillance and the historical development of the surveillance in the first part. In the next part, cameras have been demonstrated to be impact on crime rate through empirical studies. Then, it is examined the legal regulation of these cameras. Finally, it is tried to put forward the matter of appropriateness to law of evidence obtained by these cameras.

KEY WORDS: Surveillance, closed-circuit television, crime prevention, the right of privacy in the public space, the right of anonymity, the protection of personal data, value of video evidence, the reasons for compliance with law.

ÖNSÖZ

Lisansüstü eğitimimin ilk yıllarında hazırladığım bu çalışmayı, henüz bilimsel araştırma yapmanın usûl ve esaslarıyla yeni tanışıyor olmanın ve ilmin bir ucundan yakaladığımı sanmanın heyecanı ile tamamladım. Elinizde tuttuğunuz bu yüksek lisans tezinde, yurtdışında Closed Circuit Television olarak adlandırılan, dilimize kapalı devre televizyon sistemi olarak aktarılan ve ülkemizde MOBESE olarak bilinen kamera sisteminin, suçun önlenmesindeki etkisi ve bu kameraların ve kamera kayıtlarından elde edilen delillerin hukuka uygunluğu sorunu üzerine çalıştım.

Bu çalışma, aslında bir soruyla başladı: “Hemen hepimizin günlük hayatın akışı içerisinde sokakta, metroda veya alışverişte rastladığı kameralar neden var?”, “Bu kameralar, hakikaten birini suç işlemekten alıkoyar mı?”, “Suç işlemeyi kafasına koyan birini, kameranın olmadığı iki sokak ötede ne alıkoyacak?”, “Bu düşünceyle birçok alana kamera sistemi kurulursa, bizi bu kameralardan ne koruyacak?”, “Bu bakımdan, iddia edildiği gibi kamusal alan olması söz konusu kameraları hukuka uygun kabul etmek için yeterli midir?”. Bu ve bunun gibi soruları cevaplayabilmek kolay değildi. Çünkü Türkiye’de daha önce bilinen, üzerinde çalışılmış, her yazarın üç aşağı beş yukarı aynı şeyi söylediği konulardan değildi. Kaldı ki, yaklaşık on yıl önce uygulamaya konulan bu sistemin işe yarayıp yaramadığını test etmek, olası sonuçlarını tartışmak, kameralara insan hakları perspektifinden bakmak gibi bir ihtiyaç da hâsıl olmamıştı. Başka birçok müessese gibi deneme/yanılma yöntemiyle fikir elde ediliyor veya işe yaradığı peşinen kabul ediliyordu.

Bu arada, ülkemizde hukuk eğitimi almış birçok kimse gibi, ben de saha çalışması yapmaktan bîhaberdim. Hâl böyleyken, başka ülkelerde yapılmış çalışmalara bakmakla işe başladım. Bu vesileyle, ceza hukuku ile ilgilenen her araştırmacının uğrak noktası olan Almanya’ya gidip, elden geldiğince kaynak topladım. Fakat ele geçirilmesi gereken çalışmaların bir kısmı İngiltere menşeliydi. Bu noktada da değerli hocam Tuba Topçuoğlu, teknolojinin geldiği son noktayı bana hatırlatarak birçok esere ulaşabilmemi sağladı. Sonrası, görece daha hızlı ilerledi. Çünkü bu normatif bir çalışmaydı ve neticede bir yüksek lisans teziydi. Yapmam

gereken, meseleyi ortaya koymaktan ibaretti. Fakat iş, söz konusu kameraların ve kameralardan elde edilen delillerin hukuka uygun olup olmadığı bahsine gelince biraz çetrefillendi. Üstüne, sistemin ülkemizdeki hukuki durumu, daha doğrusu herhangi bir düzenlemenin olmaması da eklenince, tezin tamamlanması 2015'in Kasım ayını buldu.

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde ve genel olarak şahsiyetimin inşasında katkısı olan birçok kişi var, her birine müteşekkirim. Başta, tavsiyeleriyle ufkumu genişleten Yard. Doç. Dr. Tuba Topçuoğlu'na; tez konuma karar verirken yaptığı katkılardan dolayı Yard. Doç. Dr. Serdar Talas'a; kısa süreli yol arkadaşlığımız boyunca sohbetinden istifade edebildiğim ve tezin planlanmasında katkıları olan Yard. Doç. Dr. Aslıhan Öztezel'e; meselelere bakış açısıyla durgun sulara taş parçacıkları atmayı başarabilen Yard. Doç. Dr. Halit Uyanık'a; tezin şekillendirilmesinde çok değerli katkıları olan, bu süreçte kapısını aşındırdığım ve her defasında nezâketle ağırlandığım Yard. Doç. Dr. Selman Dursun'a; ve nihayet tez danışmanlığımı üstlenen değerli hocam Prof. Dr. Adem Sözüer'e ilgisi ve desteği için çok teşekkür ederim. Ve dostlarıma, fakültede geçirdiğim yıllar boyunca ve nitekim hâlâ, üsluplarıyla örnek ve cân-u gönülden bir dost oldukları için ne kadar teşekkür etsem az.

Son olarak, bu çalışma, üzerimde emeği olan başka birçok kimseye ithaf edilebilirdi. Fakat beni küçük yaşlardan itibaren güzel hasletlerle tanıştıran, her daim samimiyet ve dürüstlüğü salık veren, bu dünyadaki en kalıcı eserin bir çocuk yetiştirmek olduğunu gösteren anneme ve babama... Bu çalışma, onlara ithaf olunur.

İstanbul, 2015

Buket Abanoz

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
TABLolar LİSTESİ.....	xi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

GÖZETLEME KAVRAMI VE TARİHSEL GELİŞİMİ

I. GÖZETLEMENİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ.....	6
A. Gözetleme Kavramı.....	6
B. Geleneksel ve Yeni Gözetleme.....	7
C. Gözetlemenin İki Yüzü	10
1. Suçun Önlenmesi ve Suçluların Yakalanması.....	10
2. Kontrol Etme, Disiplin Altına Alma ve Yönlendirme.....	11
II. GÖZETLEMENİN TARİHSEL GELİŞİMİ.....	13
A. Gözetlemenin Başlangıcı.....	14
B. Gözetlemenin Tarihsele Seyrinde Yaşanan Kırılmalar.....	16
1. Kapatılma Olgusu.....	16
2. Bentham'dan Foucault'ya Panoptikon Tasarımı.....	17
3. Orwell'ın Distopyası.....	19
C. Ulus-Devletlerin Ortaya Çıkması ve Kapitalist Üretim Etkisi.....	21
D. İnternet Aracılığıyla Küreselleşen Gözetleme.....	24

III. KAMERALI GÖZETLEME: KAPALI DEVRE TELEVİZYON KAMERALARI VE DÜNYADAKİ GELİŞİMİ.....	27
A. Closed Circuit Television ve Mobil Elektronik Sistem Entegrasyonu...	27
B. Kameralarının Dünü, Bugünü ve Yarınına Genel Bir Bakış.....	28
1. Kameraların Dünyadaki Gelişimi.....	28
a. Teknolojik Gelişmelere Paralel Olarak Sistemin Yaygınlaşması.....	28
b. Suç Oranlarındaki Artışa Dayalı Olarak Kamera Sayısının Artması.....	31
2. MOBESE Kullanımının Yaygınlaşması.....	34

İKİNCİ BÖLÜM

KAPALI DEVRE TELEVİZYON KAMERALARININ HUKUKİ DURUMU VE SUÇUN ÖNLENMESİNDEKİ ETKİSİ

I. SUÇUN ÖNLENMESİNDE KAPALI DEVRE TELEVİZYON KAMERALARININ ROLÜ.....	38
A. Suçun Önlenmesi ve Kameralar Arasındaki İlişki	38
B. Suçun Önlenmesine İlişkin Temel Yaklaşımlar.....	40
C. Kameraların Suçun Önlenmesindeki Yeri.....	45
1. Durumsal Suç Önleme Yaklaşımı.....	45
2. Eleştiriler Aracılığıyla Sistemi Anlamak.....	49
3. Değerlendirmemiz.....	53
II. KAMERALARIN SUÇUN ÖNLENMESİNDEKİ ETKİSİNİ DEĞERLENDİREN BİLİMSEL ÇALIŞMALAR.....	54
A. Yurt Dışında Yapılan Bilimsel Çalışmalar.....	57
B. Türkiye’de Yapılan Çalışmalar.....	64

III. KAPALI DEVRE TELEVİZYON KAMERALARININ HUKUKİ DURUMU.....	65
A. Kapalı Devre Kameralarının Türkiye’deki Hukuki Durumu.....	65
1. MOBESE Sisteminin “Teknik Araçlarla İzleme” Koruma Tedbiri Kapsamında Değerlendirilip Değerlendirilemeyeceği Meselesi.....	66
2. “Ön Alan Soruşturması” Olarak MOBESE’nin Kullanılabilirliği....	67
a. Tedbirin Uygulanabileceği Yer.....	69
b. Tedbirin Uygulanma Süresi.....	69
c. Tedbirin Uygulanmasına Karar Verecek Makam.....	70
3. AİHM İçtihatları Kapsamında Mevcut MOBESE Uygulamasının Değerlendirilmesi.....	70
a. Müdahalenin Varlığı.....	70
b. Müdahalenin İhlal Oluşturup Oluşturmadığı.....	72
i. Kanunilik.....	73
ii. Meşru Amaç.....	75
iii. Ölçülülük.....	76
B. Mukayeseli Hukukta Kameraların Hukuki Durumu.....	77

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KAPALI DEVRE TELEVİZYON KAMERALARINDAN ELDE EDİLEN DELİLLERİN HUKUKA UYGUNLUĞU SORUNU

I. CEZA MUHAKEMESİNDE DELİL SERBESTİSİ İLKESİ VE KAMERA KAYITLARI.....	84
A. Kamera Kayıtlarının Delil Niteliği.....	85
B. Delil Serbestisi İlkesinin Sınırları Bağlamında Kamera Kayıtlarının İspat Gücü.....	87

II. KAMERA KAYITLARINDAN ELDE EDİLEN DELİLLERİN HUKUKA UYGUNLUĞU SORUNU.....90

- A. Hukuka Aykırı Delil Kavramı ve Hukuka Aykırı Delillerin Değeri...90
- B. Özel Hayatın Gizliliği ve Bağımsızlığı Kuralı Bağlamında Kameralar ve Hukuka Aykırı Deliller.....94
- C. Kapalı Devre Kameralarının Temel Hak ve Özgürlükler Bağlamında Değerlendirilmesi.....97
 - 1. Kamusal Alanda Özel Hayat Hakkı Bakımından.....97
 - a. Kamusal Alan.....97
 - b. Kamusal Alanda Özel Hayat Hakkı99
 - 2. Kişisel Verilerin Korunması Hakkı Bağlamında103
 - 3. Anonimlik Hakkı Bakımından107
- D. Kapalı Devre Kameralarının Kullanılmasında Hukuka Uygunluk Nedenleri.....110
 - 1. Genel ve Özel Hukuka Uygunluk Nedenleri.....110
 - 2. İlgilinin Rızası.....113
 - 3. Meşru Savunma.....115
 - 4. Görevin Yerine Getirilmesi.....117
- E. Alışveriş Merkezi, Lokanta gibi Binalardaki Kameraların Değerlendirilmesi.....119
- F. Kamusal Alanda Tesadüfi Yapılan Kamera Kayıtlarının Değerlendirilmesi.....125

SONUÇ.....127

KAYNAKÇA.....140

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Suç Önleme Modelleri.....	42
Tablo 2: Sosyal ve Durumsal Suç Önleme.....	44
Tablo 3: Maryland Bilimsel Metot Ölçeği.....	56
Tablo 4: Kapalı Devre Kameralarının Şehir ve Kasaba Merkezlerindeki Etkisi.....	59
Tablo 5: Kapalı Devre Kameralarının Otoparklardaki Etkisi.....	62

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AÜHF	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AY	: Anayasa
b.	: Bent
bkz.	: Bakınız
CCTV	: Closed Circuit Television
CD.	: Ceza Dairesi
CDD	: Charged Coupled Device
CGK	: Ceza Genel Kurulu
CHD	: Ceza Hukuku Dergisi
CHKD	: Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi
CMK.	: Ceza Muhakemesi Kanunu
CK.	: Ceza Kanunu
Çev.	: Çeviren
DARPA	: Gelişmiş Savunma Araştırmaları Projeleri Ajansı
Ed.	: Editör
f.	: Fıkra

GPS	: Küresel Konumlama Sistemi
HD	: Hukuk Dairesi
HDD	: Hard Disk
İ.Ü.	: İstanbul Üniversitesi
İÜHFD.	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
KDTS	: Kapalı Devre Televizyon Sistemi
KGB	: Devlet Güvenlik Komitesi
m.	: Madde
MOBESE	: Mobil Elektronik Sistem Entegrasyonu
parag.	: paragraf
TBB.	: Türkiye Barolar Birliği
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TCK.	: Türk Ceza Kanunu
TDK	: Türk Dil Kurumu
SBE.	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
UK	: Birleşik Krallık
v.	: versus
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve devamı
v.d.	: ve diğerleri
YHGK	: Yargıtay Hukuk Genel Kurulu

GİRİŞ

Ceza muhakemesinde vicdani ispat sisteminin kabul edilmesi sebebiyle, her şeyin delil olabileceği ve hâkimin bu delilleri değerlendirirken serbest olduğu kabul edilmektedir. Bu noktada, “her şey delil olabilir” klişesinin gerçek anlamı ortaya konulmalıdır. Delil kaynağı olarak her şeyin kullanılabilmesi, bir şeyin delil olarak kabul edilmesi için gerekli olan; ispatı gereken olayla ilgili olması, mantık kurallarına uygun olması, hukuka uygun elde edilmiş olması gibi birtakım özelliklere sahip olduğu anlamına gelmemektedir. Ayrıca hâkim belirli suçları belirli delillerle ispat etmek zorunda değildir; fakat duruşmada ortaya konulan delilleri değerlendirirken belirli sınır ve istisnalara uymak durumundadır. Dolayısıyla hâkim, hem kullanacağı deliller bakımından hem de bunları değerlendirirken belirli kurallara ve ilkelere göre hareket etmek zorundadır. Bu bakımdan, ceza hukukunun amacının “her şeye rağmen” maddi gerçeğe ulaşmak değil; adil yargılanma hakkına uyularak maddi gerçeğe (karara) ulaşmak olduğu söylenebilir.

Bununla birlikte, bir olayın aydınlatılması sürecinde günümüzde ilk akla gelen şey, kamera görüntüsü olmaktadır. Bu noktada, kameralara önem atfedildiği aşikârdır. Fakat ceza muhakemesinde görüntü ve ses kayıtlarının delil olarak kullanılabilirliği aynı zamanda çokça tartışılan da bir meseledir. Tartışmalar genellikle, bu kayıtların kim tarafından, nerede ve nasıl elde edildiği noktasında olmaktadır. Fakat kamusal alanın kameralı gözetlenmesinde kullanılan kapalı devre televizyon sistemi, gerek yeni bir teknoloji olması ve işe yaradığının peşinen kabulü, gerekse Türkiye’de kamusal alanın özgürlüklerin sınırlanma nedeni olarak algılanması gibi birtakım sebeplerden ötürü ülkemizde daha önce çalışılmamış bir konudur. Oysa kamusal alanda özgürlüklerin sınırlanabilir olması, kamusal alanın kendisini bir sınırlama nedeni yapmamaktadır. Kapalı devre televizyon sistemi şeklinde dilimize aktarılsa da Türkiye’de bilinen adıyla MOBESE, kamusal alanın kameralı gözetlenmesinde kullanılan sistemin adıdır. Bu sistemde, bir bölgenin görüntüsü kameralar aracılığıyla belli bir monitöre iletilmektedir.

Başlangıçta zahmetli ve pahalı bir iş olarak görülse de, İkinci Dünya Savaşı sonrası suç oranlarındaki ciddi yükseliş, kameraların kamusal alanda kullanımını

artırmıştır. Nitekim İngiltere’de savaş sonrası 500 bin olan kayıtlı suç sayısı, 1992 yılında 5,59 milyonla en yüksek rakama ulaşmıştır¹. Keza 1960’lardan 1990’lara kadar Amerika’da suç tutarlı bir artış göstermiştir. Bu da ceza infaz kurumlarının doluluk oranlarını sürekli artırmıştır. Politikacılar, bu doluluk oranları karşısında önleyici yaklaşıma yönelmişler, ulusal çapta suç önleme projelerini desteklemişlerdir². İşte kameralı gözetleme de söz konusu amaçlara matuf olarak, şehir merkezlerinde görünür olmaya başlamıştır. Güvenlik hedefli bu kullanım, havaalanları, resmi binalar, alışveriş merkezleri ve bankalarda devam etmiştir. Bununla birlikte, 11 Eylül 2001 tarihinde gerçekleştirilen terör saldırısı, kapalı devre televizyon kameralarının kullanımında kuantum sıçraması yaratmıştır. Bu yeni tehdit karşısında, video kameraları en önemli güvenlik aracı haline gelmiştir³. Bilhassa söz konusu saldırının ardından Amerika’da kameralar yoğunlaşsa da günümüzde kameralı gözetleme noktasında Birleşik Krallık akıl almaz noktalara ulaşmıştır. Nitekim iki tanınmış araştırmacı, ortalama bir Londralının günde 300 defa kapalı devre televizyon kameralarına yakalandığını ortaya çıkarmıştır⁴.

Ülkemizde kapalı devre televizyon kameraları, yaklaşık on beş yıldır kullanılmaktadır. Fakat bu kameralara insan hakları penceresinden bakmak, hukuka uygunluklarını sorgulamak gibi bir düşünce maalesef hâsıl olmamıştır. Bu nedenle de kameraların suç üzerindeki etkisini değerlendiren bilimsel çalışma sayısı yok denecek kadar azdır. Genellikle, kamera sisteminin işe yaradığının peşinen kabulüyle hareket edilmekte veya deneme/yanılma yöntemiyle fikir elde edilmektedir. Oysa bu kameraların işe yarayıp yaramadığı sorusu önemlidir. Zira kameraların kurulacağı mekânlar, kullanım süreleri ve bu bağlamda hukuka uygunlukları başka birtakım kriterlerle (kanunilik, meşru amaç ve ölçülülük) birlikte bu sorunun cevabından geçmektedir. Bir başka ifadeyle, kamusal alanda özel hayat ve anonimlik hakkını ciddi şekilde tehdit eden bu müdahalenin meşru amaca uygunluğu (elverişli, gerekli

¹ Kazım Seyhan, M. Bedri Eryılmaz, “Gelişmiş Ülkeler ve Türkiye Uygulamasında Suç Önleme Stratejileri”, **Liberal Düşünce**, 2004, s. 9.

² Daniel R. Lee, M. Alper Sözer, “Suç Önleme Stratejilerini Değerlendirmenin Önemi”, **Suç Önleme: Teori, Pratik ve Değerlendirme**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2011, s. 7-12, s. 9.

³ Herman Kruegle, **CCTV Surveillance: Analog and Dijital Video Practices and Technology**, Amsterdam, Boston, Elsevier Butterworth-Heinemann, 2007, s. 1.

⁴ Associated Press, “U.K. Privacy Watchdog Seeks More Powers”, NewYork Times, 2 May 2007.

ve orantılı olması) onun hangi mekânlarda, ne derece işe yaradığının test edilmesinden geçmektedir.

Bu bakımdan çalışmanın birinci bölümünde gözetleme kavramı ve tarihsel gelişimi hakkında genel bilgiler verildikten sonra, ikinci bölümde öncelikle kameraların hangi suç tiplerinde, hangi alanlarda ve ne derece etkili olduğu ortaya koyulacaktır. Bunu yaparken, ampirik çalışmalar esas alınacaktır. Bu noktada, söz konusu ampirik çalışmaların, Batı merkezli olduğu da zikredilmelidir. Kaldı ki bilinen suç ve suç önleme teorilerinin ekseriyeti Batı toplumlarında ve orta sınıf Anglo-Amerikan insan davranışı üzerinden ileri sürülmüştür⁵. Dolayısıyla ortaya atılan kuramlar ve stratejiler, mayalarını, geliştirildikleri toplumdan almaktadır. Bu bakımdan, söz konusu modellerin her toplumda aynı akıbetle karşılaşacakları peşinen söylenemez. Batı kültüründen temel noktalarda değişkenlik gösterebilen Türk toplumu düşünüldüğünde, teorilerin ileri sürdüğü risk etkenleri ve bu etkenlerin suçluluğa yol açtığı ileri sürülen nedensel mekanizmaların revize edilmesi gerekebilir. Her ne kadar söz konusu araştırmalar mukayeseli hukuk menşeli olsa da ülkemizde bu konuda yol gösterici bir bilimsel çalışma yapılamadıkça, bu çalışmanın ikinci bölümde zikredilen bilimsel araştırmaların sonuçları dikkate alınmalıdır.

Kameraların hangi alanlarda ne derece suç önlemede işe yaradığı tespit edildikten sonra, kapalı devre televizyon kameralarının hukuki durumu incelenecektir. Ülkemizde cadde, sokak, meydan ve park gibi kamuya açık alanlara konulan ve MOBESE olarak bilinen güvenlik kameralarının işleyişi, usul ve esaslarını düzenleyen herhangi bir kanuni düzenleme bulunmamaktadır. Bu bakımdan, söz konusu kameraların CMK m. 140'da düzenlenen teknik araçlarla izleme koruma tedbiri kapsamında değerlendirilip değerlendirilemeyeceği araştırılacaktır. Bununla birlikte, sistemin, “ön alan soruşturması” kapsamında birtakım şartlara uyularak kullanılabileceği iddiaları da değerlendirilecektir. Söz konusu kameralarla kamusal alanın izlenebilmesi, kayıt yapılabilmesi ve bu kayıtların saklanabilmesi için, tedbir uygulanırken birtakım koşullara da uyulmalıdır. Tedbirin uygulanabileceği yer, süre, tedbir kararını verecek makam gibi alt başlıklar

⁵ Tuba Topçuoğlu, “Kriminoloji İçin Disiplin Çağrısı”, **CHKD**, Cilt:2, Sayı:1-2, 2014, s. 241-268, s. 247.

açılarak, kamera sistemi ile yürütülen faaliyetin hukuka uygun olması için uyulması gerekli prosedür izah edilecektir. Bu kapsamda, mevcut MOBESE uygulamasının AİHM içtihatları kapsamında değerlendirilmesi yapılarak, hukuka uygun olup olmadığı ortaya konulacaktır. Söz konusu kameraların ülkemizdeki durumundan sonra, mukayeseli hukukta nasıl düzenlendiği de incelenecektir. Bu kapsamda İngiltere, Fransa, İsviçre, Almanya, Hollanda ve Norveç’de söz konusu kameraların hukuki olarak nasıl bir düzenlemeye sahip olduğu ortaya koyulacaktır.

Nihayet üçüncü bölümde, kamera kayıtlarının ceza muhakemesindeki delil niteliği ve ispat gücü incelenecek, ardından kapalı devre kameralarından elde edilen delillerin hukuka uygun olup olmadığı araştırılacaktır. Bu kapsamda sadece sokakları gözetleyen kapalı devre televizyon kameraları değil; işyeri, alışveriş merkezi, lokanta gibi binalardaki diğer kameralar da değerlendirilmeye çalışılacaktır. Söz konusu kameralardan elde edilen delillerin kullanılabilmesinin en önemli şartı, sistemin hukuka uygun olmasına bağlıdır. Bu bakımdan, bir görüntü kaydının delil olarak değerlendirilip değerlendirilmeyeceğinin tespitinde, uluslararası alanda; Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (m. 8), Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi (m. 17), BM İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (m. 12) hükümlerinde güvence altına alınan özel hayatın gizliliği ve bağımsızlığı hakkı önem arz etmektedir. Zira bu kameralarla, kamuya açık alanlarda bireyler izlenmekte, kaydedilmekte ve bu kayıtlar saklanmaktadır. Bu bakımdan, bu hakkın Anayasa m. 20’de ifade edilen “kişisel verilerin korunması” hakkı ve Anayasa’nın 17/1 de ifade edilen, “kişinin maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkı” ile de bağlantısı bulunmaktadır. Çünkü kişiler, maddi ve manevi varlıklarını geliştirebilmek için, hukuk tarafından korunan ve müdahaleden arınmış alanlara ihtiyaç duymaktadırlar. Bununla birlikte, söz konusu hak, insan onuru kavramıyla da sıkı bir bağ içindedir. Nitekim kapalı devre televizyon kameraları kullanıldığı birçok ülkede özel hayat, kişisel verilerin korunması ve anonimlik hakkı bağlamında tartışmalara neden olmaktadır. Her ne kadar kişisel verilerin korunması hakkı ve anonimlik hakkı, özel hayat kapsamında korunsun da bugüne kadar AİHM, söz konusu kameraları sadece kişisel verilerin korunması hakkı bakımından değerlendirmiştir. Bu bakımdan, kameraların hukuki durumu kamusal alanda özel hayat, kişisel verilerin

korunması ve anonimlik hakkı bakımından ayrı ayrı değerlendirilecektir. Çünkü söz konusu kameralar, bireylerin kamusal alanda özgürce hareket etmelerini engelleyen bir özelliğe sahiptir. Kişinin, başkaları tarafından izlendiğini bilmesi veya hissetmesi onun hareket serbestisini ortadan kaldırır. Kişinin evinin dışındaki her alanda izleniyor olması, onu bir obje konumuna düşürebilir. Bu da insanlık onuruna aykırıdır. Oysa insan, davranışlarını, kişisel ilişkilerini, yaşam biçim ve türünü belirlemede, tercih hakkını kullanmada bağımsız olmalıdır. Zira bireysel bağımsızlığın kalbi olarak nitelendirilen özel hayat hakkının gerekli kıldığı iki temel ilke, özel hayatın “bağımsızlığı” ve “gizliliği” dir.

Söz konusu kamera sisteminin temel hak ve özgürlüklerle ilişkisi ortaya konulduktan sonra, kameraların kullanılmasında hangi hukuka uygunluk nedeninin veya nedenlerinin var olabileceği araştırılacaktır. Bu bağlamda, Anayasa’daki genel ve özel hukuka uygunluk nedenleri, sonra ilgilinin rızası, meşru savunma ve görevin yerine getirilmesi bakımından değerlendirmeler yapılacaktır. Ardından, günümüzde kamu kuruluşların ve özel kişilerin kendi kurumlarının güvenliğini sağlamak amacıyla bina içinde ve giriş kısımlarında izleme ve kayıt yapmaları ve kamuya açık yerlerdeki tesadüfi kamera kayıtları da değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Kameraların gerek yeni bir teknoloji olması ve işe yaradığının peşinen kabulü, gerekse Türkiye’de kamusal alanın özgürlüklerin sınırlanma nedeni olarak algılanması gibi birtakım sebeplerden ötürü, bu konu ülkemizde oldukça az çalışılmış bir konudur. Birkaç makale dışında, kayda değer bir eserin olduğu da söylenemez. Dolayısıyla bu yüksek lisans tezi, keşfedici bir çalışmadan ibaret olup, daha geniş kapsamlı araştırmalar için de ipucu olabilir.

BİRİNCİ BÖLÜM

GÖZETLEME KAVRAMI VE TARİHSEL GELİŞİMİ

I. GÖZETLEMENİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

A. Gözetleme Kavramı

Surveillance kelimesi, Fransızca *sur* “üzerine, üzerinde” ve *veiller* “izlemek” kelimelerinin birleşmesinden oluşmaktadır⁶. 18. yüzyılın sonlarında, bir kişinin hareketlerinin yakından izlenmesini karşılamak için kullanılmaya başlanan *surveillance* kavramı, literatürümüze “gözetim” ve “gözetleme” olarak girmiştir⁷. Kavram, Fransızca’da “gözlemlemek, korumak” anlamlarına gelmektedir. TDK sözlüğünde ise, gözetim kelimesi himayeyle, keza hukukta gözaltıyla; gözetleme ise, dikizleme ile eşdeğer kabul edilmektedir⁸.

Tüm bu tanımlamaların, günümüzde kullanılan *surveillance* kavramını karşılamada yetersiz kaldıkları söylenebilir. Zira kavram, ne sadece somut bir kişinin birtakım amaçlar doğrultusunda izlenmesini; ne de yalnızca hukukî manasıyla bir şüphelinin alıkonulmasını karşılamaktadır. Bunlar gözetlemeye dâhildir; ancak kavram, kimliği belirsiz insan kitleleri, coğrafi alanlar, şebekeler, sistemler ve zaman dilimleri hakkında veri toplanması ve işlenmesini de bünyesinde barındırmaktadır⁹. Kavramın zaman içerisinde değişmesine ve genişlemesine paralel olarak ortaya çıkan “geleneksel ve yeni gözetleme” kavramlarına bir sonraki başlıkta değinilecektir. Bununla beraber, kavrama lügavî olarak bakıldığında dahî; bakmak, izlemek,

⁶ **Online Etymology Dictionary**, (Çevrimiçi), <http://www.etymonline.com/>, 20 Kasım 2014.

⁷ Çalışma boyunca *surveillance* kavramına karşılık olarak *gözetleme* kavramı kullanılacaktır. Gözetleme, bu çalışmada iki farklı kullanıma karşılık gelmektedir. İlk olarak, gözetleme, geniş bağlamda iktidar ve güç ilişkisinden hareketle, kontrol ve denetim süreçlerine karşılık olarak kullanılmaktadır. İkinci ve dar anlamda ise kameralar örneğinden de hareketle izleme faaliyetinin yerine kullanılmaktadır.

⁸ **Türk Dil Kurumu Sözlüğü**, Güncel Türkçe Sözlük, (Çevrimiçi), <http://www.tdk.gov.tr/>, 20 Kasım 2014.

⁹ David Lyon, **Gözetlenen Toplum: Günlük Hayatı Kontrol Etmek**, Çev.: Gözde Soykan, İstanbul, Kalkedon Yayınları, 2006, s. 14.

kollamak, kontrol altına almak gibi farklı anlamlara sahip kelimelerle karşılaşılması mümkündür. Bu durum, gözetlemenin birden fazla yüzü olduğu iddialarını destekler niteliktedir.

B. Geleneksel ve Yeni Gözetleme

Gözetleme konusunda en güncel çalışmaları yürüten David Lyon, “Gözetlenen Toplum” (Surveillance Society) adlı çalışmasında, kavramı şöyle tanımlamaktadır: *“Gözetleme, hakkında veri toplananları etkileme veya yönetme amacıyla tanımlanmış ya da tanımlanmamış herhangi bir kişisel verinin toplanması ve işlenmesidir.”*¹⁰ Lyon, gözetleme faaliyetini tanımlarken iki hususa vurgu yapmaktadır: İlki, kişisel verilerin toplanması ve işlenmesi; ikincisi ise, etkileme yahut yönetme amacı. Buradan hareketle de yönetilme ve kontrol işlemleri için, iletişim ve bilgi teknolojilerine bağımlı olan bütün toplumları gözetlenen toplumlar olarak tanımlamaktadır¹¹. Dolayısıyla kavramsal olarak gözetleme, insanların hareketlerini, davranışlarını, eğilimlerini, ilgi alanlarını, kısaca yapıp ettiklerini; onları kontrol altında tutmak, yönetmek veya korumak gibi birtakım amaçlara matuf olarak izleme faaliyeti şeklinde tanımlanabilir.

Bununla birlikte geleneksel gözetleme, ekseriyetle güçle ilişkilendirilmektedir. Söz konusu güç ilişkisi; yönetici-çalışan, polis-şüpheli, öğretmen-öğrenci ve daha geniş kapsamıyla devlet-birey arasındaki ilişkidir. Nitekim William Staples, söz konusu kavramı, insanların “hukuka uygun” ve “normal” olarak nitelendirilen şekilde davranmalarını sağlayan bir disiplin aracı olarak tanımlamaktadır¹². Zira bir nesneyi, bireyi ya da bireylerden oluşan toplumu denetim altında tutabilmek için onu iyi tanımak ve bilmek gerekir. Daha çok bilmek, daha güçlü olmak demektir. Bilmek ise o şeyi gözetlemekten geçmektedir. Bu nedenle

¹⁰ David Lyon, **Gözetlenen Toplum: Günlük Hayatı Kontrol Etmek**, s. 13.

¹¹ Lyon, **a.g.e.**, s. 11.

¹² William G. Staples, **The Culture of Surveillance: Discipline and Social Control in the United States**, New York, St. Martin's Pres, 1997, s. 3.

iktidarlar, toplumu kontrol etmek için imkânlar dâhilinde toplumu gözetlerler. Bu bağlamda iktidarla bilgi arasında sıkı bir ilişki olduğu söylenebilir¹³.

Benzer bir şekilde Michel Foucault da, geleneksel gözetlemeyi, toplumsal denetimi sağlama amacındaki iktidarın, disipline edici aracı olarak tanımlamaktadır. Bu manâda Foucault, gözetlemeyi, iktidarı adeta putlaştıran küçük bir azınlığın, toplum denen büyük çoğunluğu kontrol edebilmesi ve kuşatma altına alabilmesinin bir aracı olarak görür. Ancak ona göre, 20. yüzyılda iktidar değişmiştir; tek kişilik ve yüzünü sürekli gördüğümüz bir kral iktidarı yerine, Panoptikon¹⁴ ile betimlediği, görünmeyen bir şekilde hayatın tüm kesitlerine yayılan “gözün iktidarı” söz konusudur¹⁵. Bu noktada, gelişen teknoloji ve yeni gözetleme araçlarıyla tıpkı George Orwell’in romanındaki¹⁶ gibi “BÜYÜK BİRADER’İN GÖZÜ SENDE” sözünü anımsatan mekanik gözlerin bireylerin üzerine çevrilmiş olduğu görülmektedir. Dolayısıyla geleneksel gözetleme ile yeni gözetleme arasındaki ilk farkın, gözetlemeyi sağlayan araçlardaki değişiklik olduğu söylenebilir. Bu hususta teknolojik gelişmelerin ve bilhassa bilişim teknolojisinin payı oldukça büyüktür. Bu bakımdan bilgisayar, kamera, dinleme aracı gibi modern gözetleme araçları, geleneksel gözetlemedeki “göz” ün yerini almış durumdadır.

Bu bağlamda şöyle bir örnek verilebilir: Bir zamanlar şehirde gözetleme, sokak ışıkları ve güvenlik görevlileri aracılığıyla nöbet tutmak anlamına gelirken; şimdi bu anlamına ek olarak, bütün bireyler hakkında kamera görüntülerini de kullanarak etiket tutma anlamına gelmektedir¹⁷. Dolayısıyla geleneksel ve yeni gözetleme arasındaki diğer fark, gözetlemenin, sadece önceden belirli bir bireye

¹³ Hakan Karakehya, “Gözetim ve Suçla Mücadele”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2009, s. 320.

¹⁴ 1785 yılında Jeremy Bentham tarafından, bir hapishane modeli olarak tasarlanan yapı *Panopticon* adıyla anılır. Panopticon kelimesi, “bütün” anlamına gelen ‘*pan*’ ve “gözlemlemek” anlamına gelen ‘*opticon*’ sözcüklerinden türemiştir. Bu nedenle yapı yerine getireceği göreve uygun olarak “Bütünü Gözetlemek” anlamına gelen *Panopticon* adını almıştır.

¹⁵ Michel Foucault, *İktidarın Gözü*, İstanbul, İmge Kitabevi, 1992.

¹⁶ Orwell, romanında, devletin her şeyi denetim altında tuttuğu, en küçük farklılığa ve bireyselliğe izin vermediği, resmi ideolojinin tarihi ve dili kendine göre kurguladığı bir toplum distopyasından bahseder. Ayrıntılı bilgi için bkz.: George Orwell, *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört*, Çev.: Nuran Akgören, 29. Basım, İstanbul, Can Yayınları, 2010.

¹⁷ Lyon, *Gözetlenen Toplum*, s. 114; Herman Kruegle, *CCTV Surveillance: analog and digital video practices and technology*, Butterworth-Heinemann Elsevier Butterworth Heinemann, Amsterdam, Boston, 2007, s. 3.

değil, kimliği belirsiz insan kitlelerine, coğrafi alanlara, şebekelere de uygulanabilir olmasıdır¹⁸. Nitekim “gözetlenen toplum” kavramını ilk ortaya atan Gary T. Marx’a göre, elektronikleşme bu kavramın doğmasına neden olmuştur. Marx, geleneksel ve yeni gözetleme arasındaki farkları incelediği çalışmasında, gözetlemenin “şüpheli şahısların izlenmesi” şeklindeki klasik sözlük tanımlamasının artık anlamını kaybettiğini; günümüzde şüpheli olsun veya olmasın herkes veya her şeye uygulandığını belirtmektedir¹⁹.

Geleneksel gözetleme ile yeni gözetleme arasındaki bir diğer fark ise; yeni gözetlemede, gözetleyen ve gözetlenen arasındaki zımni iş birliğidir²⁰. Zira yeni gözetleme, ekseriyetle otomatiktir ve süreci bizzat insanlar yürütmektedir. Bireyler, bilinçli ya da bilinçsiz olarak, bu sistemlerin hem üreticisi hem de dağıtıcı konumundadır. Bazen bu araçların günlük hayatı kolaylaştırıcı özelliğinden mahrum kalmamak adına, bazen de riski azaltmak adına kişisel verilerden vazgeçilmektedir. Örneğin, indirimlerden haberdar olabilmek adına e-posta adresini ve ilgilendiği ürünlerin bilgisini paylaşan insanların ya da işyerine elektronik kartla giriş çıkış yapan çalışanların, gözetlemeye isteyerek katıldıkları söylenebilir. İşte bu noktada gözetlemenin en önemli noktalarından biri açığa çıkmaktadır: Günlük hayat aktiviteleri içindeki rahatlık, verimlilik ve güvenliğin gözetleme araçlarına bağımlı hale getirilmesi. Bunun bir diğer vechesi olarak ise “kaybolan bedenler” tamlamasıyla, yüz yüze iletişimin kaynağı olan yüzün ve vücudun mekanikleştiği ileri sürülmektedir²¹. İnsanlar artık geleneksel olarak nitelendirilen el sıkma, göz teması gibi görsel ve bedensel işaretlerin yerini alan araçlara yönelmektedir. Örneğin, bugün birçok insanın cüzdanı kimlik, kütüphane kartı, kredi kartı, alışveriş kartı ve bunun gibi elektronik diğer kartlarla doludur.

¹⁸ Gary T. Marx, “What’s New About the ‘New Surveillance’? Classifying for Change and Continuity”, **Surveillance & Society**, Sayı:1, 2002, s. 10-11, (Çevrimiçi), www.surveillance-and-society.org, 6 Ocak 2014.

¹⁹ Marx, “What’s New About the ‘New Surveillance’? Classifying for Change and Continuity”, s. 10.

²⁰ Sevgi Kesim, **Gözetim Toplumu ve Toplumsal Meşruiyet**, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Doktora Tezi, 2007, s. 77.

²¹ Lyon, **Gözetlenen Toplum**, s. 57.

Geleneksel ve yeni gözetleme arasındaki farklar, bize gözetleme sistemlerinin artık hayatın bir parçası haline getirildiği ve normalleştirildiğini göstermektedir. Ayrıca yeni teknolojilerle gözetlemenin, geleneksel gözetlemeye nazaran, daha kapsamlı, daha yoğun ve daha yaygın şekilde uygulandığı görülmektedir. Zira değişen araç ve amaçlarla birlikte, gözetleme çok daha etkili bir güç haline gelmiştir. Bununla birlikte gözetleme ile güdülen amaçların değişmesi ve genişlemesi de önemli bir fark olarak karşımızda durmaktadır. Zira geleneksel gözetlemenin, kontrol ve disipline etme amacı, zamanla değişkenlik göstermiş ve kapitalist tüketim sürecinin bir aracı haline dönüşmüştür. Gözetleme ile güdülen gayelere daha ayrıntılı değinebilmek adına “Gözetlemenin İki Yüzü” başlığını açmak uygun görülmüştür.

C. Gözetlemenin İki Yüzü

1. Suçun Önlenmesi ve Suçluların Yakalanması

Günümüzde gözetlemenin, kamusal düzenin sağlanması, suçun önlenmesi ve suçluların yakalanması gibi hissedilebilir ve yadsınamaz birtakım avantajlar sağladığı söylenebilir. Örneğin; trafik kazalarını azaltmak amacıyla kavşaklara kamera sistemi kurmak ya da statlarda güvenliği sağlamak amacıyla taraftarları elektronik kart kullanımına tâbi kılmak, makul önlemler gibi görünebilir. Daha etkileyici bir örnek olarak ise, suç işlediğinden şüphelenilen birinin takip edilmesi ya da bir örgütün çökertileceği iddiasıyla telefonlarının dinlenilmesi verilebilir. Bu örnekler hem “hukukî” hem de kamusal düzenin sağlanması ve suçluların ortaya çıkarılması için elzem tedbirler olarak nitelendirilebilir.

İnceleme konumuzun kapalı devre televizyon kameraları olması hasebiyle, bu sistemin yakaladığı en etkileyici olaylardan biri olan James Bulger davası burada zikredilebilir. Dava konusu olay, 12 Şubat 1993’de iki yaşındaki James’in, Merseyside’da bir alışveriş merkezinde kaybolmasına dayanmaktadır. Alışveriş merkezini gezerlerken, annesinin elini bıraktığı birkaç saniye içinde James ortadan kaybolmuştur. Kısa bir süre sonra, kötü yaralar almış James’in cesedi bir tren istasyonunun yakınlarında bulunmuştur. Başlangıçta kaza gibi gözüken bu olayda, otopsi raporları geldiğinde James’in tren çarpmasından önce öldürüldüğü

anlaşılmıştır. Bu olay, alışveriş merkezindeki kameralar sayesinde çözülmüştür. Kayıtlarda, on yaşlarındaki iki çocuğun James'e yaklaşarak onu sakince dışarıya götürdükleri görülmektedir. Polis, bu görüntüler sayesinde iki çocuğu tespit edebilmiştir. Bununla birlikte, 2002 yılındaki Sniper Davası, 2008 yılında Şikago Devlet Okulu'nda yaşananlar da bu sistemleri suçla mücadele ön plana çıkarmıştır²².

Bu ve bunun gibi birtakım olayların açığa kavuşturulmasında gözetleme araçlarından faydalandığı görülmektedir. Bu durum, söz konusu araçların suçun önlenmesi, suçluların yakalanması ve bu bağlamda kamusal düzenin sağlanmasında etkili olduklarına yönelik düşünceyi desteklemektedir. Fakat gözetlemenin birden fazla yüzü vardır ve kimi zaman devletlerin, söz konusu meşru amaçları ve hukuku yalnızca bir araç olarak kullandıkları da görülmektedir²³.

2. Kontrol Etme, Disiplin Altına Alma ve Yönlendirme

Gözetlemenin diğer yüzü, tercihleri kanallı edebilmesinde, istekleri yönetebilmesinde ve hatta onları kısıtlayabilme ve kontrol edebilmesinde saklıdır. Örneğin, uluslararası ECHOLEN sistemi, anahtar sözcük taraması ile e-postalarda tarama yapabilmektedir. Birçok insan, ulusal güvenlik söz konusu olduğunda alınan bu ve benzeri önlemlere karşı çıkmamaktadır. Yahut hangi internet sayfalarını ziyaret ettiğimize dair sabit diskimizden veri toplayan ve ardından bize özel reklamlar sunan

²² Sniper Davasında, 41 yaşındaki John Allen Muhammad ve 17 yaşındaki Lee Boyd Malvo Washington'da 3 Ekim 2002'de günlük işlerini yapan rastgele 5 kişiyi öldürmüştü. Failler, modifiye edilmiş bir aracın içinden snaypır ile ateş etmişlerdi. Ardından Virgina eyaletinde seri cinayetler devam etmişti. Toplamda 10 kişi öldürülmüş ve 3 kişi de yaralanmıştı. Polis dükkân, banka, trafik kamerası ve yakınlardaki bina kameralarını incelemişti. Bu incelemeler sırasında iki asker kaçağına da ulaşmıştı. Bu davada kapalı devre kameraları direkt rol oynamasa da kameralı gözetlemenin önemi Amerikan toplumu ve polis teşkilatınca görülmüştü.

²³ Örneğin, daha 1940'larda Başkan Roosevelt, silahlı kuvvetler başkanı sıfatıyla, Adalet Bakanına "ulusal güvenlik" amacıyla çeşitli kimselerin görüşmelerini dinleme yetkisini vermesi üzerine Birleşik Devletler'de yüzlerce kişinin telefon görüşmeleri dinlenmiştir.

Ayrıca bu konuda eleştirel bir sanat eseri için bkz.: **Enemy of the State (Devlet Düşmanı)**, Yapım Yılı: 1998, Süre: 131 dk., Oyuncular: Will Smith, Gene Hackman, Robert Clayton Dean, v.d., Senarist: David Marconi, Yönetmen: Tony Scott (Sinema Film). Film, totaliter bir rejimde değil; demokratik kabul edilen günümüz ABD'sinde geçmektedir. Filmde, devlet içindeki bazı güç odaklarının, ellerinde bulunan teknolojik imkânlar ve yetkilerle, istedikleri bireyleri ve genel olarak toplumu nasıl gözetleyebileceklerini gözler önüne serilmektedir.

firmalarla ekseriyetimiz karşılaşmıştır. Ancak çok azımız, bu verilerin kullanılarak kâr sağlandığı gerçeği üzerine düşünmüştür²⁴.

Bununla birlikte gözetleme sistemlerinin, artık hayatın bir parçası haline geldiği ve daha az görünür oldukları da söylenebilir. Nitekim Lyon, “...*en iyi görülebildikleri an, kırıldıkları andır.*” diyerek bu sistemleri isabetle çözümlemiştir. Örneğin, 1999’da Kanada’da, Air Miles toplayıcısı olan 50.000 kişi isimlerine, adreslerine, telefonlarına, e-postalarına, kredi kartı tiplerine ve sahip oldukları araç sayılarına erişilebilir olduğunu fark etmiştir²⁵. 2014 yılında ise, iCloud kullanıcısı 100 ünlü ismin hesapları hacklenmiş ve özel fotoğrafları kamuoyuna servis edilmiştir²⁶. Dolayısıyla toplanan ve işlenen kişisel veriler, yalnızca devlet tarafından değil; üçüncü kişiler tarafından da istismar edilebilecek niteliktedir. Bu bağlamda özel hayatın ihlali, gözetlemenin bir başka önemli boyutu olarak karşımızda durmaktadır. Ancak bu meseleye üçüncü bölümde yoğunlaşılacağından burada sadece zikretmeyi yeterli bulmaktayız.

Bununla beraber, Doğu Almanya’da 1990’lara kadar, ulusal güvenliğin söz konusu olduğu durumlarda, şüphelenilen kişilerin telefonlarının, izin belgesine gerek olmaksızın dinlenebildiği bilinmektedir²⁷. Keza yapılan bir araştırmada, 21. yüzyıl Londra’sında bir insanın günde 300 defa kapalı devre televizyon sistemi denilen kameralara yakalandığı ortaya çıkarılmıştır²⁸. Bu örnekler ise amacın sadece suçu önlemek ya da kovuşturmak değil; “düşünülebilir risklerden dâhi kaçınmak” olduğunu düşündürmektedir. Nitekim Ulrich Beck, “Risk Toplumu” tezinde devletlerin, vatandaşlarını bir risk faktörü olarak gördüklerini iddia etmektedir²⁹. Riski kontrol altına almanın yolu da gözetlemeden geçmektedir. Zira gözetleme,

²⁴ Lyon, **Gözetlenen Toplum**, s. 16.

²⁵ T. Hamilton, “Güvenlik İhlali Özel Air Miles Verilerini Açıkladı”, The Globe and Mail, 1999; nakleden Lyon, **Gözetlenen Toplum**, s. 12.

²⁶ Alan Duke, “5 Things to know about the celebrity nude photo hacking scandal”, CNN, 13 Ekim 2014.

²⁷ Bu hususta çarpıcı bir sanat eseri için bkz.: **Das Leben Der Anderen (Başkalarının Hayatı)**, Yapım Yılı: 2006, Süre: 137 dk., Oyuncular: Martina Gedeck, Ulrich Mühe, Sebastian Koch, Yönetmen: Florian Henckel von Donnersmarck (Sinema Filmi).

²⁸ Clive Norris, Gary Armstrong, **The Maximum Surveillance Society: The Rise of CCTV**, Berg., New York, 1999.

²⁹ Ulrich Beck, The Reinvention of Politics, Rethinking Modernity in the Global Social Order, Cambridge, Polity Press, 1997, p. 42, nakleden Lyon, **Gözetlenen Toplum**, s. 92-93.

önceden bilmenin, haber verip uyarmanın ve riski minimuma indirmenin bir yolu olarak görülmektedir. Diğer taraftan da devletin özel hayata müdahalesinin, ticari kontrolün ve hatta riskin başlı başına nedeni olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin, tehdit ve tehlikeleri minimuma indirmek için, birden fazla kaynaktan alınan verileri birleştirilerek “potansiyel şüpheli” listesi oluşturmak tehlikeli sonuçlara gebe olan bir yöntem olarak sıklıkla uygulanmaktadır³⁰. Özellikle 11 Eylül saldırılarının ardından oluşan kaygı ve korku ortamında “ulusal güvenlik” gerekçesiyle ABD’de bir dizi gözetleme mekanizması kullanılmıştır. Örneğin, okullarda, öğrencilerin hareketlerini izlemek ve yasadışı faaliyetleri ortaya çıkarabilmek; caddelerde ise trafik kurallarını ihlal edenleri tespit edebilmek amacıyla kameralı gözetleme sistemleri yoğunlaştırılmıştır³¹. Bu sistemleri hukuki duruma getirmek de anti-terör yasalarına kalmıştır.

Bilhassa teknolojik gelişmelerle birlikte, gözetleme, öyle güçlü bir denetim mekanizmasına sahip olmuştur ki, en küçük serbestiyete ve farklılığa dahî izin vermeyen bir topluma gebedir. Suiistimal edilme olasılığı çok yüksek olan gözetleme sistemleri, bu başlıkta izah edilmeye çalışıldığı gibi birçok sorunu da beraberinde getirmektedir. Hâl böyleyken, Lyon gözetlemenin iki yüzü olduğundan bahsetse de artık iki değil; çok yüzlü olduğundan da söz edilebilir.

II. GÖZETLEMENİN TARİHSEL GELİŞİMİ

“Bilme” ve “hükmetme” isteğinin insanlık tarihi kadar eski olduğu söylenebilir³². Bu isteğin bir uzantısı olan ve iktidar gücünü pekiştiren gözetleme de oldukça uzun bir zaman önce, farklı ve sınırlı bir şekilde olsa da, yaşama geçmiştir. Günümüze kadar da çeşitli dinamiklerden etkilenecek varlığını sürdürmüştür. Zaman içerisinde ulus-devlet yapısı, modernite ve küreselleşmenin gözetlemenin tahakküm biçimini değiştirdiği söylenebilir. Bununla beraber, teknolojik gelişmelerle birlikte

³⁰ Söz konusu sonuçların irdelendiği oldukça etkileyici bir sinema filmi için bkz.: **Minitory Report (Azınlık Raporu)**, Yapım Yılı: 2002, Süre: 146 dk., Oyuncular: Tom Cruise, Colin Farrel, Samantha Morton v.d., Yönetmen: Steven Spielberg.

³¹ Herman Kruegle, **CCTV Surveillance: analog and digital video practices and technology**, s. 1; Clive Norris, Mike Mc Cahill, David Wood, “The Growth of CCTV: a global perspective on the international diffusion on surveillance in publicly accesible space”, **Surveillance & Society**, Volume:2, Issue: 2/3, s. 110-135, s. 114.

³² Kesim, **Gözetim Toplumu ve Toplumsal Meşruiyet**, s. 67.

bireyler için mesafelerin kapandığı ve gözetleme sistemlerinin, gündelik hayatın bir parçası durumuna geldiği görülmektedir. Nitekim gözetlemenin geçirdiği serüveni Lyon şöyle özetlemektedir: “Bir zamanlar, gözetleme konteynerler içinde gelmişken -ilk olarak duvarlarla çevrilmiş şehirde, sonra kapitalist işyerinde ve daha sonra ulus devlette- küreselleşme, gözetlemenin şu anda rastgele bir şekilde sınırları geçtiği bir yolu göstermektedir.”³³

Küçük bir azınlık olarak nitelendirilebilecek devlet ve aygıtlarının bireyleri gözetlemesi ile başlayan ve “*panoptikon*” hapisane modeliyle betimlenen bu sürecin; bugün, bilgisayar ve bilhassa internet aracılığıyla herkesin birbirini gözetlediği ve bir “*omniptikon*” toplum düzeni halini aldığı iddia edilmektedir. Bu bölümde gözetlemenin geçirmekte olduğu tarihsel süreci belli başlı kuramcılarının yaklaşımlarıyla birlikte incelemek üzere dört döneme ayırmayı uygun gördük. Gözetlemenin başlangıcı olarak değerlendirdiğimiz birinci dönemde; ilkel gözetleme örneklerinden bahsedilmektedir. Gözetlemenin kırılma noktaları olarak zikredilebilecek, kapatılma olgusu, Bentham’ın tasarladığı hapisane ve Orwell’in distopyası ise ikinci dönem olarak tasnif edilmiştir. Üçüncü başlıkta ise kavrama yeni boyutlar kazandıran modern devlet süreci ve kapitalizmle birlikte gelen işyeri gözetlemelerinden bahsedilmektedir. Son olarak da bilişim teknolojileriyle küreselleşen ve ülke sınırlarını aşan gözetleme pratiklerine değinilecektir.

A. Gözetlemenin Başlangıcı

İnsanların her dönem birbirlerini gözledikleri söylenebilir. Örneğin, sokakta yürürken ya da bir misafir ağırlarken, nerede olduğumuz ve ne yaptığımız, karşılaştığımız insanlar tarafından öğrenilmektedir³⁴. Fakat burada birey hem görülmekte hem de görmektedir. Gözetlemenin *doğal (natural)* olduğu bu örneklerde, bir güç eşitliğinden söz edilebilir. Nitekim Derek Cornish ve Ronald Clarke, gözetlemeyi, *doğal (natural)*, *resmi (formal)* ve işyeri gözetlemesi (*place managers or surveillance by employees*) şeklinde üç gruba ayırmaktadır³⁵. Ancak

³³ Lyon, *Gözetlenen Toplum*, s. 181.

³⁴ Kesim, *Gözetim Toplumu ve Toplumsal Meşruiyet*, s. 67.

³⁵ Derek B. Cornish, Ronald V. Clarke, “Opportunities, Precipitators and Criminal Decisions: A Reply to Wortley’s Critique of Situational Crime Prevention”, *Theory for Practice in Situational Crime*

gözetlemeyi betimlemek için kullanılan “Big Brother” ya da “Panopticon” dili, beraberinde güç unsurunu da getirmektedir. Dolayısıyla bu örneklerin *resmi (formal) gözetleme* olarak nitelendirilebilmesi için, öncelikle ortada büyük bir güç farkının, iktidar ilişkisinin olması gerekir. Nitekim Foucault bunu etkili bir şekilde şöyle özetlemiştir: “Gören mi iktidardır, görülmeyen mi yoksa görülmeden gören mi?”³⁶

Bu açıdan bakıldığında, gözetlemenin başlangıcının, yazının bulunuşuna kadar geriye götürebileceği söylenebilir. Nitekim Giddens, gözetlemenin, resmi olarak yazının bulunuşuyla başladığını iddia etmektedir. Yazıyla birlikte, devletin, bireyleri kayıt altına alabilmesi ve onların özel hayatlarına ilişkin bilgileri toplayabilmesi mümkün hale gelmiştir. Bu dönemde, söz konusu kayıtlar ekseriyetle, vergi toplamak, askeri hizmetleri düzenlemek, göçleri ve nüfusu kontrol altına almak gibi amaçlar için tutulmuştur³⁷. Yazı ile listeleme tekniği keşfedilmiş, böylece bireylerin ve nesnelerin sayılıp kategorize edilebilmesi mümkün hale gelmiştir. Okuma-yazma bilmek ayırıştırıcı ve hiyerarşik üstünlük sağlayan bir hâl almıştır. Böylece yazı bir hiyerarşi oluşturmuş ve alt sınıfları denetim altında tutabilmenin önemli bir yolu olmuştur³⁸.

Yerleşik toplumlarda ve göçebe toplumlarda gözetleme, farklı boyutlarıyla kendini göstermiştir. Yerleşik toplumlarda itici gücü din oluşturmuş ve insanlar bu etkenle topraklarda çalışmışlardır. Nitekim teolojik bir kavram olan gözetleme, Yaratıcı tarafından sürekli izlenmekte olduğu inancına dayanmaktadır. Bu da dini kuralların ihlali durumunda, yaptırımın uygulanabilmesi amacıyla bireylerin de birbirini gözetlemesini beraberinde getirmiştir. Bununla birlikte Batı toplumlarında imparator, devletin yöneticisi sıfatının yanında hem tanrının vekili hem de kilisenin başı sıfatlarına sahiptir. Ancak kilisenin uyguladığı gözetleme oldukça sert olmuştur. 15. yüzyılda, din adına yapılan gözetleme, kâfirlerin, şeytan ve cadıların aranması gibi sapkınlıklara kadar varmıştır. Bununla birlikte kiliselerde doğum, vaftiz, evlilik

Prevention: Crime Prevention Studies, Vol.16, Martha J. Smith and Derek B. Cornish, Eds. Monsey N. Y., Criminal Justice Press, 2003.

³⁶Ali Akay, **Michel Foucault’da İktidar ve Direnme Odakları**, İstanbul, Bağlam Yayınları, 2000, s. 105.

³⁷Anthony Giddens, **Ulus, Devlet ve Şiddet**, Çev.: Cumhur Atay, İstanbul, Devin Yayınları, 2005, s. 66-67.

³⁸Giddens, **a.g.e.**, s. 186.

ve ölüm kayıtları da tutulmaya başlanmıştır³⁹. Ayrıca yerleşik toplumlarda göçebe toplumların tehdidinden korunabilmek adına, daha kapsamlı kayıtlar tutulmuştur. Örneğin, her an yaşanabilecek bir saldırı karşısında kaç kişinin savaşabileceğine ilişkin veriler ve nüfus sayımları da kayıtlara eklenmiştir. Bunlara ek olarak ulaştırma sistemleri, posta yolları kurulmuş ve gizli haber alma birlikleriyle posta işleri yürütülmüş; bir anlamda gözetleme sistematik hale gelmeye başlamıştır.

Benzer bir şekilde, devletlerin gizli istihbarat servislerinde çalışan kişilerin çeşitli kılıklara girerek halk arasında gezip, topladığı bilgileri merkeze sundukları da bilinmektedir. Buna benzer bir sistem olarak Osmanlı Devleti'ndeki jurnal sistemi zikredilebilir. Osmanlı, kendisine bağlı yönetimlerde olan bitenleri jurnal kâtiplerinin raporları aracılığıyla öğrenmiştir. Daha ilginç bir örnek olarak ise, yine Osmanlı Devleti'nde suçluları takiple görevli ve bir ölçüde sivil kıyafetle görev yapan bir teşkilat olan *Böcekbaşılık* zikredilebilir. Bu örgüt, toplum içerisinde istihbârî faaliyette bulunmakla görevlidir ve bünyesindeki memurlara da halk arasında salınıp görev yaptıkları için *Salma* denilmektedir⁴⁰. Dolayısıyla kayıt altına alma ile sistematikleşen gözetlemenin, bu aşamada muhbircilik şeklini aldığı söylenebilir.

Gözetlemenin başlangıcına dair zikredilen bu ve benzeri örnekler ilkel gözetleme olarak nitelendirilebilir. Zira gözetlemenin yeni bir boyut kazanmasında ve gündelik hayatta kendine yer bulmasındaki en önemli faktör kapatılma olgusu olmuştur. Bir sonraki başlıkta kapatılma ile başlayan; Panoptikon ile devam eden ve ulus devletlerin ortaya çıkışı ile yükselen gözetlemenin tarihi seyri aktarılmaya çalışılacaktır.

B. Gözetlemenin Tarihsel Seyrinde Yaşanan Kırılmalar

1. Kapatılma Olgusu

Gözetlemenin kırılma noktalarından ilki, kapatılma olgusudur. İlk olarak Ortaçağda salgın hastalıkların yayılmasını önleyebilmek için şehrin ve çevresinin kapatılması ile başlamıştır. Nitekim bir şehirde veba baş gösterdiği zaman, şehrin

³⁹ Oğuzhan Özgür Güven, *Gözetimin Neoliberal “Risk” Bağlamında Dönüşümü ve MOBESE Kameraları*, s. 12.

⁴⁰ Ali Şafak, “Suçun Önlenmesi: Emniyet Teşkilatı, Kısımları, Görevleri”, s. 299-326, s. 302, Akıncı, Artuk, Bayraktar, Cihan, Demirbaş, Dönmezer v.d., *Ceza Hukuku El Kitabı*, İstanbul, Beta Basım, 1. Bası, Eylül 1989.

giriş ve çıkışları kapatılmakta, kurallara uymayanlar ölümle cezalandırılmaktadır. Şehir, her birinin başına bir denetçinin verildiği küçük parçalara bölünmüştür. Her aile önceden erzak stoklamış olmalıdır. Sadece ekmek ve şarap ihtiyacı için evden çıkılabilmektedir. Cadde ve evlerin arasına yapılan küçük tahta kanallar, mal sağlayıcılarla halk arasında iletişim olmadan herkesin ihtiyacını karşılamasını sağlamaktadır. Kurallara uyulup uyulmadığı sıkı bir şekilde görevliler tarafından denetlenmektedir. Bu sistemde teftişler sürekli, bakışlar her yerdedir⁴¹. Vebalı kentler için getirilen bu uygulamalarda, bireyleri sabit bir yere kapatmanın ve bütün hareketlerini denetlemenin, iktidarın hiyerarşik ve sürekli bir biçimde icra edilmesinin bir yolu olduğu fark edilmiştir.

Ortaçağda vebalı kentlerde başlayan kentin ve çevresinin kapatılması, 17. yüzyılda dehşet boyutlara varmıştır. Söz konusu yönetim teftiş, hiyerarşi ve gözetleme ile her noktası kontrol altına alınan, disiplinin hakim olduğu ve en küçük serbestiyete dâhi imkan bırakmayan distopik bir yönetim halini almıştır⁴². Deliler, serseriler, dilenciler, hastalar, sakatlar ve eşcinseller; toplum nezdinde tehlike oluşturabilecek insanlar olarak algılanmıştır. Bu insanların bir yere hapsedilip bir gözetmen tarafından takip edilmeleri çözüm olarak görülmüştür. Örneğin, Paris'teki "Genel Hastane" kapatılmanın en acı örneklerinin yaşandığı kurumlardan birisi olarak zikredilebilir⁴³. Burada kapatılanlar birtakım özelliklerine göre sınıflandırılmaktadır. Bu da hapishane, tımarhane, hastane gibi adlandırmaların ve ayrımların var olmadığını göstermektedir. Fakat 18. yüzyılda, hapishanelerin doğuşu, Bentham'ın tasarımı olan "Panoptikon" ile başlamış ve Foucault'nun değerlendirmeleriyle gözetlemenin en çarpıcı metaforu haline gelmiştir.

2. Bentham'dan Foucault'ya Panoptikon Tasarımı

Gözetleme ile ilgili yapılan incelemelerde, Bentham'ın Panoptikon adlı hapishane planının ön plana çıktığı görülmektedir. Bentham'ın 1785 yılında tasarladığı bu hapishane modeli, esasında Foucault'nun Hapishanenin Doğuşu adlı

⁴¹ Foucault, **Hapishanenin Doğuşu: Gözetim Altında Tutmak ve Cezalandırmak**, Çev.: Mehmet Ali Kılıçbay, Ankara, İmge Kitabevi, 2013, s. 289-290.

⁴² Foucault, **Hapishanenin Doğuşu**, s. 289-294.

⁴³ Foucault, **Deliliğin Tarihi**, Çev. Mehmet Ali Kılıçbay, 4. Bası, Ankara, İmge Kitapevi, 2006, s. 101.

kitabıyla tanınmış ve bugün sahip olduğu anlama kavuşmuştur. Foucault, söz konusu eserinde bize Panoptikon fikrini ve yorumunu birlikte sunmaktadır. Foucault'nun hapishane modeli ile ilgili fikirlerine geçmeden önce, Bentham'ın zihnindeki Panoptikon'un açıklanması isabetli olacaktır.

Jeremy Bentham, 1791 yılında yayınladığı planıyla, ceza reform ve yönetiminde önemli bir dönüş noktasına gelindiğini ilan etmektedir. Zira dönemin hapishanelerinde mahkûmlar kadın-erkek, sağlıklı-hasta, çocuk-yaşlı, katil-hırsız farkı gözetilmeksizin bir arada tutulmaktadır. Yiyecek sağlanması, temizlik gibi noktalarda da standart bir uygulamanın olduğu söylenemez. Bentham'ın amacı, bütün bu elverişsiz koşulları değiştirmektir. Hapishanelerin idari yönetiminde köklü değişiklikler yapmak isteyen Bentham, tasarladığı hapishane modelinde toplumsal gereksinimleri gözlemlendiğini ve bunun gerekli olduğunu iddia etmiştir. O gözetlemenin bireyler arasındaki belirsizliği ortadan kaldırarak, bireyleri huzura ve mutluluğa ulaştıracağına inanmaktadır.⁴⁴

Bentham'ın zihnindeki bu tasarımı Foucault şu şekilde açıklar: *“Halka şeklinde bir bina ve ortasında bir kule ve kuleden halkanın iç cephesine bakan geniş pencereler. Kuleye bakan bina hücrelere ayrılmıştır, hücrelerin her biri bina boyunca derinlemesine uzanır. Bu hücrelerin iki penceresi vardır. Biri içeriye doğru açıktır, kulenin pencerelerine denk düşer; diğeri dışarıya bakarak, ışıgın bir baştan bir başa hücreyi katetmesini sağlar.”*⁴⁵ Dışarıya bakan pencereden gelen ışık sayesinde, hücrelerdeki mahkûmların silüetlerini, kuleden rahatlıkla takip edebilmek mümkündür. Kulenin içerisi dışarıya yansımadağı için de kulede kaç kişinin olduğunu bilmek hücredekiler bakımından mümkün değildir. Görülmeden gözetlemenin mümkün olduğu bu düzenleme, sürekli görmeye ve hemen tanımaya olanak veren bir mekân oluşturmaktadır⁴⁶. Bu yapıda, mahkûmlara güç kullanmaya gerek kalmamaktadır. Zira iktidar, her yerde mevcut ve görebilir olarak, bireyi hareketsiz kılmakta ve çevrelemektedir⁴⁷.

⁴⁴ Sevgi Kesim Güven, *Gözetim Toplumu ve Toplumsal Meşruiyet*, s. 86-87.

⁴⁵ Foucault, *Hapishanenin Doğuşu*, s. 295 vd.

⁴⁶ Ali Akay, *Michel Foucault'da İktidar ve Direnme Odaları*, İstanbul, BağlamYayınları, 2000. s. 105.

⁴⁷ Foucault, *Hapishanenin Doğuşu*, s. 295 vd.

Mimari bir yapı olarak tasarlanan Bentham'ın Panoptikon'u, Foucault'nun "görmek, görülmek ve görülmeden görmek" üçgeniyle bir gözetleme simgesi haline gelmiştir. Nitekim Foucault'a göre; ister hapisane, ister hastahane, ister fabrika olsun bedenleri ve bireyleri merkez için görünür kılmak ve yönetmek mimariden geçmektedir. Ancak mimarinin önemi, tuğla ve harçla yapılan inşasında değil, yarattığı disiplin mekanizmasında yatmaktadır. Görülmeyenin ve belirsizliğin meydana getirdiği tedirginlik ve korku, bireyleri istenildiği şekilde yönetebilmenin en kolay yoludur⁴⁸. Çünkü güvenlik paranoyasına kapılan insanlar, bu mekanizmalara kollarını açmaktadır. Bu durum, bir anlamda gözetleme sistemlerini zihinlerde meşru kılmaktadır. Foucault normalleştirilen bu sistemde iktidarı "biyo-iktidar" olarak kavramsallaştırmaktadır. Biyo-iktidar kavramının "*bedenlere incelikte hükmederek, yaşamları dikkatlice yönetme üzerine kurulu*" olduğunu ifade etmektedir⁴⁹. Dolayısıyla bu iktidar biçimi, insanların doğumlarından ölümlerine dek hayatlarının akışını, merkeze yani kendi içerisine çekmektedir. Bu mânâda biyo-iktidar, aslında her şeyi bilen, her şeyi gören ve her şeye gücü yeten olarak tarif edilmektedir⁵⁰.

Bu bağlamda devletlerin, bu zamana kadar düzeni garanti altına almak için aşağılama, işkence, sürgün, bedensel ceza gibi bir dizi disipline edici uygulama kullandıkları söylenebilir. Bu dönemden itibaren ise kamu önünde acımasız ve ibretlik cezalar vermek gibi geleneksel yöntemlerin yerine rasyonel birtakım araçlar kullanmaya başlamışlardır. Bu manada disiplin aracı olarak kullanılan şiddetin yerini "gözetleme" nin aldığı da söylenebilir.

3. Orwell'in Distopyası

Gözetleme denildiğinde akla gelen ilk metafor, George Orwell'in Bin Dokuz Yüz Seksen Dört adlı distopik romanı ve romandaki Büyük Birader figürüdür⁵¹. Orwell'in

⁴⁸ Bu konuda çarpıcı bir eser için bkz.: Franz Kafka, **Dava**, Çev. Ahmet Cemal, İstanbul, Can Yayınları, 11. Basım, 2009. Romanda kahraman, görmediği ve onlar istemedikçe irtibat kurmadığı bir iktidar ve ağır bürokrasi karşısında suçsuz olmasına rağmen, belirsizliğin verdiği korku ile birtakım yaptırımlara boyun eğmektedir.

⁴⁹ Selma Arslantaş-Toktaş, Mutlu Binark, Ergin Şafak Dikmen, Işık Barış Fidaner, Elif Küzeci, Alkım Özyaygen, **Türkiye'de Dijital Gözetim: T.C. Kimlik Numarasından E-Kimlik Kartlarına Yurttaşın Sayısal Bedenlenişi**, İstanbul Alternatif Bilişim Derneği, 2012, s. 28.

⁵⁰ Selma Arslantaş-Toktaş v.d., **a.g.e.**, s. 28-29.

⁵¹ Bkz. George Orwell, **Bin Dokuz Yüz Seksen Dört**, Çev.: Nuran Akgören, 29. Basım, İstanbul, Can Yayınları, 2010.

romanındaki hikâyeye benzer durumlar, aslında *Biz*⁵², *Cesur Yeni Dünya*⁵³ gibi başka eserlere de konu olmuş, fakat Orwell’ın 1984’ü bilhassa ön plana çıkmıştır.

Orwell romanında, Okyanusya adlı totaliter bir imparatorluğu konu edinmektedir. Bu imparatorlukta oldukça kapsamlı bir gözetleme uygulanmaktadır. Romanda, insanları sürekli gözetleyip baskı ve denetim altında tutan “Büyük Birader” adında merkezi bir güç bulunmaktadır. Bu merkezi güç, denetimi sağlamak için “tele ekran” adlı bir teknoloji kullanmaktadır. Asla kapatılma izni olmayan tele ekranlar herkesin evinde bulunmakta ve evlerin içi büyük ölçüde görülebilmektedir. Parti, ondan kaçmanın mümkün olmadığı düşünce polisleri vasıtasıyla da denetimi sağlamaktadır. Düşünce polisleri her an herkesin etrafında dolaşmaktadır. Nitekim düşünce suçu, sonsuza kadar gizlenebilecek bir suç değildir. Bu suçu işleyenler, eninde sonunda yakalanmaktadır.

Resmi tarih ve dil uygulamasıyla bireylerin geçmişleri yok edilmekte ve her davranışları, her cümleleri hatta kalp atışları dahî izlenmekte ve kaydedilmektedir. Parti üyelerinin kalp atışlarını algılayan söz konusu sensörlerle de izleme yapılmaktadır. Bu sensörler, televizyon ekranları içinde tüm evlere, devlet kurumlarına ve kamuya açık alanlara yerleştirilmiştir. Olağan dışı bir faaliyete girme niyetinde olanlar, bu sensörler vasıtasıyla tespit edilebilmektedir. Bu sistemde Büyük Birader’e direnmek boşunadır. En sonunda bu figür, bütün dünyayı ele geçirecektir. Bu sistemde denetim ve kontrol, insan doğasının uysallığından yola çıkılarak tele ekranın gönüllü bir parçası olması üzerine kuruludur. Bu, kuvvet zoruyla değil; gözetleme ve Büyük Birader sevgisi ile sağlanmaktadır. Diğerleri gibi iktidara kör inançla bağlanmaktan vazgeçen Winston’ın yaşadıkları ile örgüsü kurulan roman, onun üzerinden bireyin özel alan ihtiyacını etkili bir şekilde anlatmaktadır.

Günümüzde gelişen teknoloji ve yeni gözetleme araçları düşünüldüğünde, Orwell’ın Büyük Birader benzetmesinin geçerliliğini koruduğu görülmektedir. Örneğin, Doğu Almanya’daki Stasi veya SSCB’deki KGB gibi güvenlik ve istihbarat birimlerinin Orwell’ın romanındaki düşünce polislerini aratmayacak noktalara vardıkları söylenebilir. Bugün, tıpkı Orwell’ın romanındaki “BÜYÜK BİRADERİN

⁵² Yevgeni Zamyatin, *Biz*, İstanbul, İthaki Yayınları, Çev. Fatma Arıkan, 2015.

⁵³ Aldous Huxley, *Cesur Yeni Dünya*, İthaki Yayınları, Çev. Ümit Tosun, 2015.

GÖZÜ SENDE” sözünü anımsatacak mekanik gözler ise kameralar aracılığıyla bireylerin üzerine çevrilmiş durumdadır.

C. Ulus-Devletlerin Ortaya Çıkması ve Kapitalist Üretim Etkisi

18. yüzyıla gelindiğinde, ulus devletlerin ortaya çıkmasıyla beraber siyasi gözetleme, din adına yapılan gözetleme kadar önemli hale gelmiştir. Ulus-devlet yapısı, kendini iç ve dış tehlikelerden korumak adına, gelişmiş bilgi toplama ve kullanma sistemleri oluşturmuştur. Bununla birlikte sanayi devrimi, fabrikaların merkez haline geldiği yeni bir dünya düzeni kurmuştur. Kas gücünün yerini makinaların alması tarladaki insan ihtiyacını azaltırken, fabrikalarda işçi ihtiyacı baş göstermiştir. Bu da yaşamın tarlalardan şehirlere doğru kaymasına yol açmıştır. Bu yeni düzende, ekonomi, insan hayatının her alanına nüfuz eder olmuştur. İşçiler, bütün hayatlarını fabrikadaki çalışma saatlerine göre düzenlerken; patronlar da iş yerinde verimliliği artıracak her türlü denetimi ve kontrolü uygulamışlardır.

Bu noktada, her ne kadar gözetleme denildiğinde akla, baskı ile yönetilen toplumlar ve diktatörlükler gelse de gözetlemenin aslında harekete, hıza, güvenliğe ve tüketici özgürlüğüne önem veren toplumlarda da yoğun bir şekilde uygulandığı söylenebilir⁵⁴. Bu bağlamda gözetleme, modernitenin koordine ve kontrol etme isteği ile ilişkilendirilmektedir. Ancak gözetlemeyi, sadece modernizmin bir sonucu olarak tanımlamak da yeterince aydınlatıcı olmayacaktır. Zira modern toplumlarda, kapitalist üretim süreci ve gözetleme birbirini beslemektedir. Dolayısıyla gözetlemenin ardındaki dinamik, iki temel kaynağa bağlanır: Ulus devletlerin genişlemesi ve kapitalist yatırım⁵⁵.

Nitekim kapitalizmin babası Karl Marx, sanayi işletmelerini bir ordunun yönetimine benzetmektedir. İşçiler, sanayi ordusunun askerleri iken; gözcüler de ordunun çavuşlarıdır. Gözü sürekli işçinin üzerinde olan gözcü, fabrikadaki disiplinin en önemli aracıdır. Bu düzende bedensel ceza yerine, ücretten kesilen para cezası yaptırım olarak uygulanmaktadır. Böylece hem disiplin hem de ceza kapital için kârlı

⁵⁴ Lyon, *Gözetlenen Toplum.*, s. 13.

⁵⁵ Lyon, *Gözetlenen Toplum.*, s. 77-78.

duruma getirilmektedir⁵⁶. Nitekim Marx’a göre, kapitalist üretim sürecinde gözetleme ile işçilerin çalışma performanslarını kontrol etmek, onlardan en yüksek verimi alabilmenin yoludur. Zira artı değeri azami noktaya çıkarmak için işçileri fabrika çatısı altında toplamak ve makineleri tam randımanlı çalıştırmak yeterli değildir; işçilerin, gözetlemeyle kontrol altında tutulması ve emeğin disiplin altına alınması gerekir. Marx, bu kuramıyla gözetlemeyi, sermayenin emekten güçlü kılınabilmesinin bir aracı olarak görmektedir.

Gözetlemeyle ilgili ilk dönem analizcilerinden olan Max Weber de, kapitalist işletmelerde gözetlemenin rolünü kabul etmekle beraber, Max’ın belirttiği gözetimin sınıf ilişkilerine bağlı olarak sınırlanmasını eleştirmiştir. Ona göre gözetleme, bürokrasiyle sınırlı olup kapitalist işletmeler de bürokrasinin bir türüdür⁵⁷. Ancak Weber’in bürokrasi ile kastettiği, bugünkü kullanımıyla olumsuz çağrışımlar yapan, ağır aksaklığı ve sürüncemede kalmayı karşılayan devlet dairelerindeki süreç değildir. Weber bu kuramıyla ideal bir organizasyon yapısını anlatmaktadır: Görev dağılımlarının planlanması, yazılı kuralların oluşturulması, çalışanların resmi bir sınav sistemi ile kabulü, emir-komuta zinciriyle hiyerarşik bir yapı⁵⁸. Bürokratik yönetimlerin en önemli özelliğinin de “ayrıntılı kayıt tutma ve dosyalama” olduğunu söylemektedir. Böylelikle bürokratik devlet düzeninin bireyler üzerinde bir denetim mekanizması kurduğunu iddia etmektedir⁵⁹.

Ulus-devlet yapısı içerisindeki bürokrasi de bireylerin yaşamlarını kayıt altına alma üzerine kuruludur. Hastane kayıtlarından, okullarda tutulan ders notları ve öğrenci davranış dosyalarına kadar çok çeşitli örnekler zikredilebilir. İşte kapitalizmin gelişmesiyle birlikte fabrikalarda başlayan gözetleme, modern devlette gündelik hayat rutinlerine de yansımıştır. Bu mânâda kapitalizm ve endüstriyalizm, bir anlamda modernliğin boyutları olarak da tasvir edilebilir. İç ve dış tehlikelerden korunabilmek adına askeri alanda uygulanan gözetleme; endüstriyalizmde,

⁵⁶ Cemile Tokgöz, **Bilişim Çağında Toplumsal Denetim Aracı Olarak Gözetim Olgusu ve Yeni İletişim Ortamlarında Bireyin Gözetim Farkındalığı Üzerine Bir Araştırma**, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Gazetecilik Anabilim Dalı, 2011, s. 22.

⁵⁷ Oğuzhan Özgür Güven, **Gözetimin Neoliberal Risk Bağlamında Dönüşümü ve MOBESE Kameraları**, İstanbul Üniversitesi Gazetecilik Anabilim Dalı, Doktora Tezi, 2012, s. 21.

⁵⁸ Tokgöz, **a.g.e.**, s. 25.

⁵⁹ Güven, **a.g.t.**, s. 21.

fabrikadaki işçi üzerinde kullanılmakta, ulus-devlet anlayışında ise gündelik hayatın içine sızmakta ve her alana yayılmaktadır⁶⁰.

Bunu modern yaşamın gittikçe kentsel bir hâl almış olması gerçeğiyle birlikte okumak isabetli olacaktır. Çünkü gözetlemenin, çok yönlü, çok katmanlı ve anbean hissedildiği yer şehirlerdir. Günlük hayatın düzenlenmesi de şehirlerin düzenlenmesinden geçmektedir. Bireylerin, şehir hayatı içinde geçirdikleri bir güne bakmak bu konuda bir fikir verecektir. Örneğin, sabahleyin işe giderken yolda bizi izleyen güvenlik kameraları, işyerine girişte kullanılan elektronik giriş kartları, çalışma bilgisayarının açılma-kapanma saatleri, ziyaret edilen siteler gün içinde maruz kaldığımız gözetleme sistemlerinden bazılarıdır. Bununla beraber, günümüzde okulların, mağazaların, sinemaların ve spor alanlarının yerinin belirlenmesinde güdülen amaçlar, *SimCity* adlı bir yazılım oyununa benzetilmektedir⁶¹. Tıpkı bir oyun düzeni gibi, şehirler de güven telkin edebilmek adına şeffaf olma yolunu takip etmişlerdir.

Kamusal düzenin sağlanması ve güvenlik amacıyla şehri görünür kılmak aslında yeni bir şey de değildir. Roma’da, bedensel hareketi disipline etmek amaçlı geometrik alan; Yunan’da karmaşayı dışarda tutmak için uygulanan şehir düzenlemeleri ya da 17. yüzyıl Paris’indeki ışık müfettişleri, şehirde toplumsal düzen ve güvenliğin sağlanmasına yönelik tarihsel örnekler olarak karşımıza çıkmaktadır⁶². Günümüzde de bu yaklaşımın izlerini görmek mümkündür. Örneğin, Kriminoloji’de suç ve mekân arasındaki ilişkileri inceleyen çok çeşitli araştırmalar yapılmış, yapılmaya da devam etmektedir. “Çevresel Dizayn Yoluyla Suç Önleme” (Crime Prevention Through Environmental Design) yaklaşımı, buna örnek olarak gösterilebilir. Bu yaklaşımda, potansiyel suçlular için suçun daha az çekici veya daha zor olması adına, en küçük dairede konut olarak tasarlanan binaların yapımından en büyük dairedeki şehir planlamasına kadar bütün bir sistemin suç karşı güvenli ve

⁶⁰ Tokgöz, **a.g.e.**, s. 26.

⁶¹ Bu oyun, buldozerlerle araziye temizleyip, güç kaynaklarını kurup, sokak ve binaları işleyebilme ve kaynakları dağıtarak en temelinden bir şehri kurma imkânı sağlamaktadır. Diğer özelliklerinin yanı sıra, suç oranlarını izleyebilir ve gerekli polis gücünü istediğiniz yere yerleştirerek bununla başa çıkabilirsiniz. Bkz.: Lyon, **Gözetlenen Toplum**, s. 109 vd.

⁶² Lyon, **a.g.e.**, s. 104.

savunulabilir alanlar olarak dizayn edilmesi amaçlanmaktadır⁶³. Bu bağlamda şehir yaşamını olabildiğince görünür hale getirmek, görmek ve toplumsal kontrolü garantilemek gayesiyle gözetleme teknolojilerinin günden güne artarak kullanıldığı görülmektedir.

D. İnternet Aracılığıyla Küreselleşen Gözetleme

Gözetleme olgusu tarihsel süreç içerisinde değişimlere uğrasa da, gözetlemenin, modernite ile yoğunlaştığı ve bilhassa bilişim teknolojilerinin insan hayatına girmesi ile bambaşka bir boyut kazandığı söylenebilir. Zira telefon, televizyon, fotoğraf makinesi, görüntüleme sistemleri, kamera, GPS sistemleri, depolama araçları, bilgisayar gibi bilişim teknolojileriyle birlikte gözetlemenin küreselleştiği ve ulus-devlet sınırlarını da aştığı görülmektedir.

Söz konusu teknolojiler arasında bilgisayar ve internetin yeri bilhassa önem arz etmektedir. Zira kişisel verilerin toplanması, saklanması ve işlenmesi sürecinde diğer bütün gözetleme mekanizmalarını birleştiren güç bilgisayar olmuştur. Çünkü bilgisayar, verilere hareketlilik (aktarılabirlik) ve kalıcılık (zamana rağmen korunabilirlik) sağlamaktadır⁶⁴. Gözetleme doğrudan internet üzerinden yapılmasa bile diğer gözetleme sistemlerinden toplanan verilerin küresel çapta paylaşımında kullanılmaktadır. Nitekim başlangıçta askeri bir proje olarak tasarlanan internet, günümüzde günlük alışverişten ticarete, akademik literatürden eğlenceye, birçok grubun örgütlenme aracı olmaktan siyasi propagandaya kadar çok çeşitli alanlarda kullanılmaktadır. İnternet üzerinden yapılan uçak bileti alma, fatura ödeme, akademik kaynaklara ulaşma, indirimlerden haberdar olma gibi işlemler birtakım açılardan kolaylık sağlarken; diğer taraftan da çok güçlü bir veri depolamasına da imkân vermektedir. Bilgisayar teknolojisi ile birlikte toplanan verinin saklanması, eşlenmesi, pazarlanması ve dolaştırılması sağlanmaktadır. Bilgisayarla güçlenen gözetleme, kağıt dokümanlarla yapılan gözetlemeye nazaran çok daha etkin ve kapsamlı bir ağa sahiptir. Bilgisayar yazılımları ve internet sayesinde, bir ticari kuruluş bireysel veya hane halkı tüketim kayıtlarını kolaylıkla tutabilirken, herhangi

⁶³ Osman Dolu, **Suç Teorileri**, Teori, Araştırma ve Uygulamada Kriminoloji, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2012, s. 138.

⁶⁴ Tokgöz, **a.g.e.**, s. 52.

bir kuruluş da diğeri ile verilerini daha kolay paylaşabilecek durumdadır. Bu paylaşım, esasında internetteki veri tabanlarını kurcalama olanağı da sunmaktadır. Örneğin, pazarlamacılar sadece sokak adı girerek orada oturan kişilerin isim ve telefon bilgilerine ulaşabilmektedir. Veri tabanlarının bu teknolojiler sayesinde güvenli olmadığı söylenebilir. Nitekim “sanayi toplumdaki demiryollarının, enformasyon toplumundaki hâli” olarak nitelendirilen internet; beden yok oluşu, zaman ve mekânın bağımsızlaşması gibi etkiler doğururken, devlet- birey arasındaki güç dengesinin de parçalanmasına sebep olmaktadır⁶⁵. Bu bakımdan internet, gözetleme kavramında köklü değişiklikler meydana getirmektedir.

Herkesin elinin altında olan bu sistem, sosyal paylaşım ağlarıyla görüntü, ses, ilgi alanları gibi çok çeşitli kişisel verilerin bizzat bireyler tarafından kamuya sunulduğu bir ortamı da bünyesinde barındırmaktadır. Gözetlemenin gündelik hayata bu denli nüfuz edebilmesinin altında, bireylerin gözetlemeye karşı söz konusu farkındalık uzak tavırları etkili olmaktadır. Bu noktada, bir kişinin facebook sayfasındaki bilgilerin, gelişmiş bir istihbarat teşkilatının ancak uzun çalışmalar sonucunda ulaşabileceği nitelikte olduğu söylenebilir⁶⁶. Bununla birlikte, söz konusu teknoloji, artık sadece devletin değil, herkesin birbirini gözetlediği bir toplum düzeni meydana getirmektedir. Bu toplum düzeni “omniptikon” olarak adlandırılmaktadır⁶⁷.

Yeni teknolojik araçlarla gözetlemeye enformatik gözetleme, dijital gözetleme, elektronik gözetleme gibi çeşitli adlandırmalar verilmiştir. Ancak bilhassa internetin hâkim olduğu gözetleme biçimine “sosyal gözetleme” (social surveillance) denilmektedir. Altheide, bu durumu şöyle açıklamaktadır: “*Biz başkalarını seyrediyoruz, başkalarını seyrederken kendimizi de birilerinin seyrettiğini biliriz ve daha ötesi seyredilmeyi isteriz. Bizim şu anda içinde bulunduğumuz toplum müşteri bilgilerini sürekli arayan, bulan ve paylaşan veri gözetlemesine dayanıyor. Hatta bunları bilgisayarında yazarken, ne yazdıklarını merak eden gençlerin beni*

⁶⁵ Tokgöz, **a.g.e.**, s. 81.

⁶⁶ Elif Küzeci, “Anayasal Bir Hak: Kişisel Verilerin Korunması”, **Bilişim Dergisi**, Ocak 2011, s. 142-149, s. 143.

⁶⁷ Selma Arslantaş v.d., **Türkiye’de Dijital Gözetim**, s. 33.

izlemeye başladıklarını biliyor ve bilgisayarımın bir ev kamerası gibi çalıştığını anlatan reklamların gelmeye başladığını biliyorum.”⁶⁸

Bu yeni gözetleme biçimine örnek olarak; kıskanç bir erkek arkadaşın, “Foursquare” ile kız arkadaşının nerede olduğuna, “Twitter” ile en son ne düşündüğüne, “Facebook” ile kimlerle görüşüp, kimlerle konuştuğuna ulaşabilir ve kontrol edebilir olması verilmektedir⁶⁹. Pek çok insan eşinin, sevgilisinin veya çocuğunun ne yaptığını, kimlerle konuştuğunu öğrenmek, bulmak ve kayda geçirmek için artık hafiye tutmak yerine interneti kullanmaktadır. Staples de artık bu yeni gözetlemede sadece “Büyük Birader ”in olmadığını düşünmektedir. Ona göre, artık “Büyük Birader” yoktur; çünkü biz oyuzdur. Benzer bir yaklaşımla da disiplin gücünün, “tepeden aşağıya” veya belirli bir grup tarafından değil, artık “Küçük Biraderler” tarafından uygulandığının altını çizmektedir⁷⁰.

Sonuç olarak, internetin bilgi ve enformasyon çağı olarak nitelendirilen çağımızın en önemli buluşlarından biri olduğu söylenebilir. Nitekim ünlü iletişim bilimci Marshall McLuhan’ın tabiriyle dünyamızın “global bir köy” olmasında internetin etkisi büyüktür. İnternet ve bilgisayar teknolojisinin sağladığı birçok avantajın yanı sıra, gözetleme kavramında meydana getirdiği değişim de gözden kaçmamalıdır. İlkel gözetleme örnekleri ile başlayıp, günümüzde internet ile doruk noktalara ulaşan gözetlemenin geçirdiği tarihsel süreci aktarmaya çalıştığımız birinci bölümde, bütün bu gözetleme sistemleri içerisinde en belirgin olanın kapalı devre televizyon sistemi olarak adlandırılan kameralar olduğunu ise daha önceden söylemiştik. Çünkü günümüzde, gözetlemenin “en gözle görülür yüzü” bu kameraların tepede duran “elektronik gözü” dür⁷¹. Bununla birlikte, söz konusu sistem Türkiye’de ekseriyetle MOBESE kameraları olarak bilinmektedir. Çalışma konumuzun söz konusu kapalı devre televizyon sistemi olması sebebiyle, bundan sonraki bölümlerde bu kameralar üzerine yoğunlaşılacaktır.

⁶⁸ David L. Altheide, “The Control Narrative of the Internet”, **Symbolic Interaction, Symbolic Interaction**, Volume 27, Number 2, University of California Pres, Berkley, 2004, s. 223-245, s. 241.

⁶⁹ Alice E. Marwick, “The Public Domain: Social Surveillance in Everyday Life”, **Surveillance & Society**, s. 380.

⁷⁰ Staples, **a.g.e.**, s. 129.

⁷¹ Lyon, **Gözetlenen Toplum**, s. 123.

III. KAMERALI GÖZETLEME: KAPALI DEVRE TELEVİZYON KAMERALARI VE DÜNYADAKİ GELİŞİMİ

A. Closed-Circuit Television ve Mobil Elektronik sistem Entegrasyonu

Kapalı devre televizyon sistemi şeklinde dilimize aktarılan *Closed-Circuit Television* veya CCTV, kameralar aracılığıyla görüntü sinyallerinin belli bir monitöre iletiildiği sistemin adıdır. CCTV sistemi; kamera, lens, dijital kayıt cihazı, sinyal bağlantı hattı ve monitörden oluşmaktadır⁷². Kapalı devre televizyon sistemiyle banka, havaalanı, okul veya cadde gibi belirli bir alanın görüntüsü belirli bir monitöre verilmektedir. Televizyondan farkı ise, sinyallerin herkese açık bir biçimde taşınmamasıdır. CCTV suç önleme, delil elde etme, trafik kontrolü, perakende kontrolü, endüstriyel işlemler gibi çok çeşitli alanlarda kullanılmaktadır.

Mobil Elektronik Sistem Entegrasyonu (MOBESE) ise, Türkiye’de güvenlik ve suçla mücadele amacıyla 2001 yılından itibaren kurulmaya başlanan kapalı devre televizyon sisteminin adıdır. İlerleyen süreçte MOBESE, “Kent Güvenlik ve Yönetim Sistemi” adıyla kullanılmaya başlanmıştır. Projenin künye bilgilerinde, MOBESE, “*hızla değişen dünyamızda insanımızın güven ve emniyet içerisinde yaşayabilmesi için çözüm araştırmaları neticesinde ortaya çıkan ve zamanla ihtiyaç görülen illerimizde uygulanmasına karar verilen bilgi, teknoloji, demokrasi ve insan odaklı ‘Modern Kent Bilgi ve Güvenlik Sistemi’dir*” şeklinde tanımlanmaktadır⁷³.

MOBESE genel olarak, kamuya açık alanların kayıt altına alındığı ve daha sonraki incelemeler için belirli bir süre saklandığı bir kamera sistemi olarak bilinmektedir. Oysa başlangıçta, Emniyet birimleri için araç takip uygulaması olarak geliştirilmiş bir projeden ibaretti. Her ne kadar başlangıçta araç takip uygulaması olarak geliştirilse de İstanbul Emniyet Müdürlüğü bünyesinde uygulanmaya başladıktan sonra; komuta kontrol merkezi, araç takip sistemi, mobil araç sorgulama

⁷² Herman Kruegle, *CCTV Surveillance: Analog and Dijital Video Practices and Technology*, Amsterdam, Boston, Elsevier Butterworth-Heinemann, 2007, s. 14-15.

⁷³ Erin Coban, “Ülkemizin Modern Bilgi ve Güvenlik Konsepti MOBESE”, *Çağın Polisi Dergisi*, Yıl:4, Sayı: 47, Kasım 2005, s. 36-38.

sistemi, bölge görüntüleme sistemi ve emniyet müdürlüğü bilgisayar ağı gibi çeşitli alt birimlerle entegre çalışır hale getirilmiştir. Dolayısıyla sistemde sadece şehrin kameralarla izlenmesi değil; muhtarlıktaki otomasyon sisteminden, gezici güvenlik ekiplerinin olay yerinde yaptıkları inceleme ve raporların kayda alınmasına kadar uzanan bir takip sistemi bulunmaktadır⁷⁴. Ancak söz konusu sistemin ilk kurulduğunda bu şekilde işlemediği; “MOBESE-İstanbul” projesinden elde edilen deneyimlerle birlikte belli bir standartta sağlandığı anlaşılmaktadır.

B. Kapalı Devre Televizyon Kameralarının Dünü, Bugünü ve Yarınına Genel Bir Bakış

“...bir kameranız olduğu anda, bir sonraki köşenin arkasını görmek istersiniz... sonra aynı şekilde karanlıkta da görmek istersiniz ve infrared kameralar eklersiniz. Daha sonra daha fazla detay görmek istersiniz ve daha güçlü zoom (yakınlaştırıcı) mercekleri eklersiniz. Ve daha sonra, keşke onların ne konuştuğunu da duyabilseydim dersiniz ve kameranıza güçlü yönsel mikrofonlar eklersiniz...”⁷⁵

1. Kapalı Devre Televizyon Kameralarının Dünyadaki Gelişimi

a. Teknolojik Gelişmelere Dayalı Olarak Sistemin Yaygınlaşması

Kapalı Devre Televizyon Sistemi’nin, ilk olarak Almanya’da, Nazi ordusu için geliştirilen V2 roketlerinin gelişim sürecini kontrol etmek ve olası teknik sorunları saptamak amacıyla kullanıldığı bilinmektedir⁷⁶. Sistem, Siemens firması tarafından 1942 yılında kurulmuş, teknolojik tasarım ve kurulumundan sorumlu kişi olan Alman

⁷⁴Sevgi Kesim, **Gözetim Toplumu ve Toplumsal Meşruiyet**, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, (Doktora Tezi), İstanbul, 2007, s. 207.

⁷⁵ David Lyon’un kitabında bahsettiği Clive Norris’ten aldığı kişisel e-posta, David Lyon, **Gözetlenen Toplum: Günlük Hayatı Kontrol Etmek**, Çev.: Gözde Soykan, İstanbul, Kalkedon Yayınları, 2006, s. 230.

⁷⁶ Emre Yıldırım, **CCTV: Dünü, Bugünü, Yarını**, Ankara, Arkadaş Basım, 2013, s. 11.

mühendis Walter Bruch da sistemin mucidi olarak tarihe geçmiştir. Bununla birlikte, kameralar, suçla mücadele amacıyla ilk kez özel sektörde, İngiltere’de bir perakendede ve Amerika’da bir bankada kullanılmıştır⁷⁷. Kapalı devre kameralarının kamusal alanda kullanımı ise, İngiltere’de 1975’lere dayanmaktadır. Londra metrosunda hırsızlık ve saldırı suçlarıyla mücadele etmek için sistemden faydalanılmıştır⁷⁸. Dünyadaki ilk Şehir Güvenlik Sistemi ise, 1958 yılında Münih’te kurulmuştur. Münih Şehir İzleme Sisteminin kurulduğu sırada, Almanya’da 250 noktada kapalı devre kamerası bulunmaktadır⁷⁹.

İlk kapalı devre televizyon sisteminin en büyük problemi, görüntülerin kayıt edilebilme özelliğinin olmamasıdır. Dolayısıyla monitörlerin sürekli bir operatör tarafından izlenmesi gerekmektedir. Daha sonraları fotografik teknolojiyle çalışan ve karanlık odalarda çıkartılan kayıtlar, kaydın alındığı günden sonra izlenilebilir hale gelmiştir. Gözetlemenin analog olduğu söz konusu zamanlarda, kayıtlar delil olarak saklanmaktadır⁸⁰. O zamanlar kapalı devre kameraları, pahalı ve zaman alıcı bir iş olması nedeniyle yaygın olarak kullanılamamıştır. Video kaydı ancak 1970’lerde videokaset kaydediciler (VCR) çıktıktan sonra mümkün hale gelebilmiştir. Kamera, kaydedici ve monitörden oluşan video sistemi, 1990’larda bilgisayarla uyumlu hale getirildiğinde ise güvenliğin en önemli parçası haline gelmiştir. Görüntülerin eş zamanlı olarak kaydedilebilmesi de bu sistemin yaygınlaşmasını sağlamıştır⁸¹. 1980’lerde kameralı gözetleme, polis departmanlarında suçluları caydırmak için ucuz bir yol olarak görülmüş ve bilhassa trafik lambalarında kullanılmıştır. Sistem kamu alanlarını hedeflemekle birlikte, Amerika’da bankalarda ve bazı işletmelerde de hırsızlık suçuna önlem olarak kamera sistemi kullanılmaya başlanmıştır⁸².

⁷⁷ Brandon C. Welsh, David P. Farrington, **Making Public Places Safer: Surveillance and Crime Prevention**, Oxford University Press, New York, 2009, s. 18.

⁷⁸ Michael McCahill, Clive Norris, **CCTV in Britain**, Urbaneye Working Paper, Berlin, Centre for Technology and Society, Technical University Berlin, 2002, s. 8.

⁷⁹ Yıldırım, **a.g.e.**, s. 11.

⁸⁰ Kruegle, **CCTV Surveillance**, s. 9.

⁸¹ Kruegle, **CCTV Surveillance**, s. 2.

⁸² Marcus Nieto, Kimberly Johnston-Dodds, Charlene Wear Simmons, **Public and Private Applications of Video Surveillance and Biometric Technologies**, Sacramento: California Research Bureau, March 2002, s. 14-15.

Video teknolojisindeki en önemli gelişmelerden biri, 1980’lerde solid-state video kameranın keşfi ve 1990’ların başı itibariyle, solid-state kameranın, bugün sensor/algılayıcı denilen “Charged Coupled Device” (CDD) ile birleştirilmesi ile olmuştur⁸³. Buna paralel olarak, sistem hızla tüplü kameraların yerini alarak, güvenlik sektöründe anahtar konuma gelmiştir⁸⁴. 1990’ların ortalarından itibaren ise okullar, parklar, konut alanları, işletmeler, imalatçılar, fabrikalar dâhil olmak üzere şehir merkezlerinde ve çeşitli alanlarda kameralı gözetleme yoğun bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır. 1990’ların sonunda videokasetlerin yerini sabit disklerin (HDD) alması, sistemin yaygınlaşmasını kolaylaştırmıştır. Zira sabit disklerin kullanılmasıyla birlikte, aynı anda birkaç kameradan alınan görüntünün tek bir monitörde toplanması ve kaydedilmesi mümkün hale gelmiştir. Bu da, hem zaman hem para tasarrufu anlamına gelmektedir. Bu tarihten itibaren de ABD’yi takiben İngiltere, İskoçya, Kanada ve Japonya’da da kapalı devre televizyon kameraları yaygınlaşmaya başlamıştır⁸⁵.

Bununla birlikte söz konusu teknoloji, verileri işlemek ve saklamak için büyük ölçekli bir dijital hafıza ihtiyaç duymuştur. Tatmin edici bir görüntü aktarımı ve depolaması sağlayabilmek için, video sinyali dar bantlı telefon hattı üzerine sıkıştırılmak zorundadır. Video sinyalinin uzun mesafe iletimi ise, yavaş telefon hattı nedeniyle sınırlı kalmaktadır⁸⁶. Dolayısıyla sistemde, hızlı ve düşük maliyetli bir video sinyali transferine ihtiyaç duyulmuştur. Bu sırada ABD hükümetinin “Gelişmiş Savunma Araştırmaları Projeleri Ajansı” (DARPA) zaten interneti keşfetmiştir. Dolayısıyla internet, kapalı devre televizyon sistemi için ucuz, kolay, neredeyse eş zamanlı ve dünya çapında video sinyali, ses ve iletişim transferini mümkün hale getirmiştir⁸⁷.

Günümüzde de CCTV kayıt cihazlarında hâlâ sabit diskler kullanılmaktadır. Bununla birlikte artık kameralardan elde edilen görüntüler, onlarca ekranın bulunduğu kontrol merkezlerinden anlık izlenebilmekte ve istenildiğinde kameraların

⁸³ Kruegle, **CCTV Surveillance**, s. 32.

⁸⁴ Kruegle, **CCTV Surveillance**, s. 3-4,

⁸⁵ Oğuzhan Özgür Güven, **Gözetimin Neoliberal Risk Bağlamında Dönüşümü ve MOBESE Kameraları**, İstanbul Üniversitesi Gazetecilik Anabilim Dalı, Doktora Tezi, 2012, s. 43.

⁸⁶ Kruegle, **CCTV Surveillance**, s. 2.

⁸⁷ Kruegle, **CCTV Surveillance**, s. 3, 20.

açıları değiştirilebilmektedir. Son zamanlarda ise bu sistem, internet tabanlı ürün ve sistemlerle birleştirilerek geliştirilmektedir. Yakın gelecekte ise, bugün herkesin elinde bulunan, istenildiği anda görüntü kaydedip internet ortamına aktarmaya imkan veren akıllı telefonların gözetleme sistemine entegre edilebileceği düşünülmektedir. Polis ve vatandaş işbirliğiyle yürütülecek söz konusu projede; şüpheli bir kimsenin görüntüsünün yüz tanımlama programı sayesinde tek tuşla taranabileceği iddia edilmektedir⁸⁸. 1998 yılında yüz tanıma özelliğine sahip ilk kameranın keşfinin ardından⁸⁹ henüz yirmi yıl geçmeden, ulaşım araçlarında, sokakta veya sinemada kimseye fark ettirmeksizin görüntü kaydını mümkün hale getiren ‘Google Glasses’ buluşu düşünüldüğünde bu öngörü pek de imkânsız gözükmemektedir.

b. Suç Oranlarındaki Artışa Paralel Olarak Kamera Sayısının Artması

CCTV sisteminin bu denli yaygınlaşmasının bir diğer sebebi olarak, İkinci Dünya Savaşı sonrası ciddi şekilde yükselen suç rakamları gösterilmektedir. Nitekim İngiltere’de savaş sonrası 500 bin olan kayıtlı suç sayısı, 1992 yılında 5,59 milyonla en yüksek rakama ulaşmıştır⁹⁰. Keza 1960’lardan 1990’lara kadar Amerika’da suç tutarlı bir artış göstermiştir. Bu da ceza infaz kurumlarının doluluk oranlarını sürekli artırmıştır. Politikacılar, bu doluluk oranları karşısında önleyici yaklaşıma yönelmişler, ulusal çapta suç önleme projelerini desteklemişlerdir⁹¹. Bu dönemde, suç ve suçun önlenmesinin önemli bir gündem maddesi haline geldiği söylenebilir. Bu bağlamda kameralı gözetleme, söz konusu amaçlara matuf olarak şehir merkezlerinde görünür olmaya başlamıştır. Güvenlik hedefli bu kullanım, havaalanları, resmi binalar, alışveriş merkezleri ve bankalarda devam etmiştir. Bir kısmı yüz tanıma, ses kaydı gibi özelliklere de sahip olan bu kameralar, pek çok ülkede sokakları görüntülemekte ve kayıt altına almaktadır.

⁸⁸Lucy P. Roberts, “The History of Video Surveillance”, (Çevrimiçi), www.wesurveillance.com/cctvhistory, 25 Nisan 2015.

⁸⁹Güven, **a.g.t.**, s. 44.

⁹⁰ Kazım Seyhan, M. Bedri Eryılmaz, “Gelişmiş Ülkeler ve Türkiye Uygulamasında Suç Önleme Stratejileri, **Liberal Düşünce**, 2004, s. 9.

⁹¹Daniel R. Lee, M. Alper Sözer, “Suç Önleme Stratejilerini Değerlendirmenin Önemi”, **Suç Önleme: Teori, Pratik ve Değerlendirme**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2011, s. 7-12, s. 9.

Bununla birlikte, 11 Eylül 2001 tarihinde gerçekleştirilen terör saldırısı, kapalı devre televizyon kameraları kullanımında kuantum sıçraması yaratmıştır. Bu yeni tehdit karşısında, video kameraları en önemli güvenlik aracı haline gelmiştir⁹². Günümüzde modern güvenlik sistemi denildiğinde, akla ilk olarak video kameraları gelmektedir. Nitekim Amerika’da sistem, suçu azaltma amacından ziyade terör faaliyetleriyle mücadelede kullanılmaktadır⁹³. Gerek kamuoyuna yansıyan haberlerde, gerekse polis teşkilatından yapılan açıklamalarda bu düşüncüyü görebilmek mümkündür. Örneğin, Amerika’da halkın kapalı devre televizyon kameralarıyla alakalı görüşlerini en iyi analiz eden “Chicago Tribune” gazetesi yakın zamanlarda şu beyanlara yer vermiştir:

“Gözetlemenin bu hızla genişlemesi mi yoksa halkın onayını almış olması mı daha dikkate değer emin değiliz. Vatandaşlar bazen şehirde kameraların hoş görünmediğinden şikâyet ediyorlar ama bu hiçbir zaman müdahale boyutunda olmuyor. Bilakis, Şikagolular bir kamera tamir için servise gittiğinde bir yedeğiyle değiştirilmesini talep ediyorlar. Şikago Acil Durum Yönetimi ve İletişim başkanı Ruiz, eğer kameralar değiştirilmezse, ‘Kameralarımızı geri istiyoruz.’ telefonları aldıklarını bile söylüyor.”⁹⁴

Gerçekten de 2000 yılı öncesi kameraları eleştiren ve ‘Big Brother’ benzetmesi yapan Amerikalılar, bilhassa 11 Eylül saldırılarının ardından kapalı devre kameralarına sıcak bakmışlardır⁹⁵. Bu algının izlerini ülkemizde de görebilmek mümkündür. Söz konusu haberlere örnek olarak, “İstanbul’da suç azalıyor”⁹⁶, “Esnaftan kurtuldu MOBESE’ye takıldı”⁹⁷, “2 Milyonluk hırsız MOBESE yakaladı”⁹⁸, “Pamukkale’de MOBESE Sayesinde suçlar %50 Önlendi”⁹⁹ gibi

⁹² Kruegle, **CCTV Surveillance**, s. 1.

⁹³ Welsh, Farrington, **Making Public Places Safer**, s. 19.

⁹⁴ Welsh, Farrington, **Making Public Places Safer: Surveillance and Crime Prevention**, s. 5-6.

⁹⁵ Dean E. Murphy, “As Security Cameras Sprout, Someone’s Always Watching”, **New York Times**, 29 Eylül 2002, s.1, 22.

⁹⁶ 11.10.2007 tarihli Habertürk Gazetesi.

⁹⁷ 28.12.2011 tarihli Hürriyet Gazetesi.

⁹⁸ 08.04.2013 tarihli Hürriyet Gazetesi.

⁹⁹ 16.03.2015 tarihli Milliyet.com Haberi.

başlıklar zikredilebilir. Yapılan birçok araştırmada da MOBESE'lerin "güvenlik" bağlamında halktan onay gördüğü ve daha da genişletilmesi gerektiği yönünde konsensüs olduğu ortaya çıkarılmıştır¹⁰⁰.

Bilhassa söz konusu saldırıların ardından Amerika'da kameralar yoğunlaşsa da günümüzde kameralı gözetleme noktasında Birleşik Krallık akıl almaz noktalara ulaşmıştır. İki tanınmış araştırmacı, ortalama bir Londralı'nın günde 300 defa kapalı devre televizyon kameralarına yakalandığını iddia etmektedir¹⁰¹. 2003 yılında yapılan bir araştırmada ise Birleşik Krallık'ta 4.2 milyon kapalı devre televizyon kamerası olduğu ve her 14 kişiye bir kamera düştüğü hesaplanmıştır¹⁰². Stephen Graham'a göre, kameralar yakında su, gaz, elektrik ve telefon gibi "*beşinci bir kamu hizmeti*" olacaktır¹⁰³. Birleşik Krallık'ta kameralı gözetlemenin bu şekilde büyümesinin altında yatan bir diğer etken de hükümet desteğidir. İçişleri Bakanlığı'nın 1994 ve 1997 yılları arasında projeye 37 milyon Sterlin fon sağladığı bilinmektedir¹⁰⁴. Ayrıca hükümet çok kurumlu yaklaşımı destekleyerek, özel sektör ve mahalli idarelerin de kameralı gözetleme sistemi kullanmalarını desteklemektedir. İngiltere sahip olduğu söz konusu kapalı devre televizyon kamerası sistemiyle, "Surveillance Society" (Gözetlenen Toplum) yakıştırmasıyla anılan bir ülke konumundadır¹⁰⁵. Londra'da çift katlı otobüslerin üzerinde bütün şehri dolaşan "*gözleyen gözlerin altında güvendesiniz*" yazısı bu yakıştırmayı destekler niteliktedir¹⁰⁶.

¹⁰⁰ Bu ve benzer sonuçları ortaya koyan araştırmalar için bkz: Oguzhan Özgür Güven, **a.g.t.**; Cemile Tokgöz, **a.g.t.**; Sevgi Kesim Güven, **a.g.t.**, Ali Temel, **a.g.t.**

¹⁰¹ Associated Press, "U.K. Privacy Watchdog Seeks More Powers", NewYork Times, 2 May 2007.

¹⁰² Clive Norris, Micheal McCahill, "CCTV: Beyond Penal Modernism?", **British Journal of Criminology**, V. 46, 2006, s. 97-118.

¹⁰³ Stephen Graham, "Towards the fifth utility? On the extension and normalisation of CCTV", in: Surveillance, Closed Circuit Television and social control, hg. v. Clive Norris, J. Moran und Gary Armstrong, 1998.

¹⁰⁴ Selim Çapar, "Kameralı Gözetlemede Toplum Destekli Yaklaşım", **İdarecinin Sesi**, Sayı: 142, Kasım-Aralık 2010.

¹⁰⁵ Clive Norris, Gary Armstrong, **The Maximum Surveillance Society: The Rise of CCTV**, Oxford: Berg., 1999.

¹⁰⁶ Joel Grover, "Someone Is Watching You," CBS2 Evening News, New York City, November 11, 2001 nakleden Nieto, Johnston-Dodds, Simmons **a.g.e.**, s. 9.

2. MOBESE Kullanımının Yaygınlaşması

Türkiye’de kapalı devre televizyon kameralarının kullanılması, diğer ülkelere nazaran biraz daha geç başlamış ve ilk kez 2000’li yıllarda MOBESE adıyla ortaya çıkmıştır. Emniyet Genel Müdürlüğü’nün desteğiyle ilk defa 10 Nisan 2001 tarihinde Diyarbakır’da MOBESE uygulamasına geçilmiştir¹⁰⁷. Diyarbakır İl Emniyet Müdürlüğü’nde başlatılan sistemin ilk başta araç takip ve suç analizi uygulamasında kullanıldığı bilinmektedir¹⁰⁸. Diyarbakır’da 65 ekip üzerinde denenilen ve suç oranlarının yüzde elli oranında azalttığı iddia edilen sistemin başarısı, şehirdeki tüm emniyet ekipleri ve araçlarının bulunduğu noktaların sayısal harita üzerinde gösterilmesiyle polisin, suçu/suçluları takip eden ekipleri haritadan izlemesi ve suçluların kaçması olası tüm yolları hemen kapatmasına dayanmaktadır¹⁰⁹.

İletişim altyapısı olarak GPRS teknolojisini kullanan, yazılım ve mobil donanım birimlerinden oluşan, coğrafi bilgi sistemleri ve bilgi yönetim sistemlerinin entegrasyonu ile oluşan ve başlangıçta Emniyet Genel Müdürlüğü araçları için tasarlanan bu sistem, öncelikle büyük şehirlerin ana caddeleri ve meydanlarında kullanılmaya başlanmış; ardından diğer şehirlere, şehir giriş çıkışlarına ve kritik noktalara da kurulmuştur¹¹⁰.

Diyarbakır’ın ardından 17 Kasım 2005’de MOBESE-İstanbul projesiyle, 570 kamera 24 saat İstanbul’u izlemeye başlamıştır. Günümüzde ise İstanbul’da 1583 noktada, 1532 dome, 4593 sabit kamera bulunmaktadır¹¹¹. Şehrin önemli noktalarına yerleştirilmiş kameralardan alınan görüntüler dev ekranlardan izlenebilmektedir. 24 saat şehri kaydeden kameralardan elde edilen görüntüler, Analog kameralarda 10 gün, HD kameralarda ise 30 güne kadar saklanabilmektedir. Bu süreden sonra, sistem otomatik olarak en eski tarihli görüntüden başlayarak, yeni görüntüleri bu kayıtların üzerine kaydetmektedir. İstanbul’daki bütün MOBESE kameralarına merkezden ulaşmak mümkün durumdadır. Bununla birlikte, ilçe ve belediyelerin de

¹⁰⁷ Çoban, “Ülkemizin Modern Bilgi ve Güvenlik Konsepti MOBESE”, s. 36.

¹⁰⁸ Veli Özer Özbek, Mehmet Nihat Kanbur, Koray Doğan, Pınar Bacaksız, İlker Tepe, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2014, s. 192.

¹⁰⁹ Ali Temel, **Suçun Önlenmesinde MOBESE Uygulaması**, Gazi Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2009, s. 95.

¹¹⁰ Özbek v.d., **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s. 192-193.

¹¹¹ Bu veriler, 27.08.2015 tarihinde İstanbul’daki MOBESE merkezine yaptığımız ziyaret sırasında yetkililerden elde edilmiştir.

kendi kameraları bulunmaktadır ve bunlar kaydettikleri görüntüleri kendileri saklamaktadır. Dolayısıyla görüntülerin saklanma süresi ve imhası noktasında kesin, net ve genel geçer bir kuralın olduğunu söylemek mümkün değildir.

Bununla birlikte, MOBESE-İstanbul projesi ile sistemin uygulaması ve yönetimi bir standarda oturtulduğu söylenebilir. Bu bağlamda MOBESE-İstanbul projesinin entegre yapısıyla özel bir yeri vardır. Zira sistem, 952 muhtarlık, 3500 polis aracı, 150 mobil polis karakol ünitesi, İl ve İlçe Komuta Merkezleri ve İl Emniyet Müdürlüğü hizmetlerinin yürütülmesini sağlayan 12 ayrı sistem ve yazılım ile entegre edilmiştir¹¹². 2005 yılı itibarıyla bu uygulama Diyarbakır, İstanbul,

¹¹²Sistemin bileşenleri aşağıda biraz daha ayrıntılı şekilde izah edilecektir. Bu bölümün hazırlanmasında “**Önce İnsan**” **Modern Kent Bilgi ve Güvenlik Sistemi**; İ.E.M. Bilgi İşlem Şube Müdürlüğü tarafından hazırlanan tanıtım kitapçığı (2005) ve <http://mobese.iem.gov.tr/> internet adresinden de faydalanılmıştır.

Komuta Kontrol Merkezi, İstanbul’un yönetimi sırasında ihtiyaç duyulabilecek her türlü bilginin toplandığı merkezdır. Sistemden elde edilen bütün bilgiler, Komuta Kontrol Merkezi’nde toplanmaktadır. Burada şehrin önemli merkezlerine yerleştirilmiş 570 adet kameradan alınan görüntüler, dev ekranlardan (12 Adet 2x1.5 m, 1 adet 3x2 m, toplamda 9x16.5 m) izlenilebilmektedir ve gerektiğinde polisler olay yerine yönlendirilmektedir. Söz konusu sistem, toplumsal olaylar, yangın, sağlık, tabii afet vb. durumlar için önem teşkil etmektedir. Sistem, İstanbul’da meydana gelebilecek olağanüstü bir durumda, canlı görüntü alabilmek, durum tespiti yapabilmek ve süratle en doğru müdahaleyi sağlamak amacıyla kurulmuştur.

Bölge Görüntüleme Sistemi, halkın yoğun olduğu ve geçiş güzergâhı olarak bilinen yerlere konulan kamera sisteminin genel adıdır. Bu bağlamda 301 noktaya 371 kamera yerleştirilmiştir. Kameraların tamamı Dome (360 derece hareket kabiliyetli) ve Zoom (Yakınlaştırmak) özelliğini haizdir. Şehri 24 saat izleyen bu kameralardan alınan görüntülerle kimlik tespiti de yapılabilmektedir. Bununla birlikte kablosuz sistem ve polis helikopterindeki kameralardan gelen görüntüler de komuta kontrol merkezine yönlendirilmektedir. Toplumsal olaylar ve beklenmeyen durumlarda ortaya çıkan gösterilerde, bölge görüntüleme sistemi ile bölge hakkında ayrıntılı bilgi alınarak, güvenlik önlemleri ile ilgili kararların hızlı şekilde alınması amaçlanmaktadır.

Araç Takip Sistemi ise, polis araçlarının sayısal harita üzerinden izlenmesi ve yönlendirilmesi için geliştirilmiştir. İletişim alt yapısı olarak GPRS teknolojisi kullanılmaktadır. İstanbul’da Araç Takip Sistemi kapsamında mevcut 3500 Polis otosundan 1000 tanesine Tablet PC, 2500 tanesine ise MİC (Mobil İletişim Cihazı) yerleştirilmek suretiyle cep telefonu şebekesi üzerinden takibatı yapılmaktadır. Tablet bilgisayarlar "GPRS" ile birbirleriyle ve merkez ile haberleşmektedir. Tablet bilgisayarlar üzerinden diğer ekip araçlarının yerlerini tespit edebilme, mesajlaşma, ihbarları yönlendirme, ekip araçlarını yönetebilme imkânı bulunmaktadır. Suçların yoğun işlendiği bölgelerde, suç yoğunluğu ve bölge ilişkileri hakkında fikir verebilecek sıcak nokta (Hotspot Analysis) ve yakınlık (Proximity) analizleri de yapılabilmektedir. Ayrıca bu şekilde elde edilen veriler il, ilçe, mahalle, cadde, sokak bazında suç haritaları oluşturulmasında da kullanılmaktadır.

MOBESE’nin bir diğer alt birimi olan **Mobil Araç Sorgulama Sistemi** ile motorize ve yaya ekipler, el bilgisayarıyla çok kısa bir sürede şüpheli kimselerin GBT (Geniş Bilgi Tarama), araç sorgusu ve adres sorgusunu yapabilmektedirler. Bu bağlamda şüpheli ve suçluların yakalanmasında, bilgi ve

Ankara, Mersin ve Antalya illerini kapsar duruma gelmiştir. Projenin tasarım ve işleyişine ait fikirlerin tamamen özgün ve Emniyet Teşkilatına ait olduğu bilinmektedir¹¹³.

2008 yılında, İçişleri Bakanı, yılın sonuna kadar illerin tamamında ve belli büyüklükteki ilçelerde MOBESE sisteminin kurulmasının hedeflendiğini belirterek bu projeye destek vermiştir¹¹⁴. Bu destekle, MOBESE kurulan illerin sayısı 2009’da 49’a, 2010’da 73’e ve günümüzde 81’e ulaşmıştır. MOBESE sisteminin işletilmesi ve izlenmesi Emniyet Genel Müdürlüğü’nün sorumluluğu altındadır. Söz konusu

zaman kullanımı noktasında yarar sağlamaktadır. Sistem sayesinde merkezin yazmış olduğu mesajlar alınabilir ve merkeze veya ilgili diğer bir ekibe de mesaj gönderilebilir.

Plaka algılama sisteminde, çalıntı veya suça karışan araçların tespit edilmesi, tescil, muayene ve ceza gibi problemleri olan araçların kameralardaki görüntülerinin otomatik bir sistemde sorgulanıp tespitinin yapılması amaçlanmaktadır. Plaka Algılama Sistemi ile trafikte seyir halinde bulunan araçların çalıntı olup olmadığı çok kolay bir şekilde anlaşılabildiği gibi trafik ile ilgili birçok istatistikî veri de otomatik olarak elde edilebilmektedir. Özellikle araç hırsızlığının çok yoğun olduğu İstanbul ilinde, önemli faydalar sağlayan bir uygulamadır. Belirli geçiş noktalarına kurulan bu sistem ile suçla mücadelede önemli başarılar elde edilebilmektedir. Plaka Algılama Sistemi; İstanbul ilinin önemli geçiş güzergâhlarına (Köprü ve otopan turnikelerine) yerleştirilmiş toplam 192 adet sabit kameradan oluşmaktadır. Bu sayede çalıntı veya suça karışan araçların tespit edilmesi amaçlanmıştır.

Muhtarlık Otomasyon Sistemi, İstanbul ilinin yönetimi açısından, belediye sınırları içerisinde faaliyet gösteren 952 muhtarlığın, İstanbul halkına sunmakta olduğu nüfus, adres kaydı, belge düzenleme, nakil hizmetlerinin yönetimini sağlayan sistemdir. Bu proje ile birlikte tüm muhtarlık verilerinin bir havuzda toplanması amaçlanmıştır.

Emniyet Müdürlüğü Bilgisayar Ağı ise, il bazında suç olaylarından elde edilen verilerin ortak bir havuzda toplanmasını sağlamaktadır. Bilgi, ses, görüntü ve dosya aktarımının yapıldığı, yazılım projelerinin geliştirildiği, tüm birimlerin eş zamanlı çalışabildiği, kişisel tecrübelerin kurumsal hizmetlere dönüştürüldüğü, tüm bilgilerin bir havuzda toplanabildiği, İstanbul Valiliği’ne bağlı diğer birimler ile senkronize hareket edebildiği bir ağ olarak tasarlanmıştır.

Son olarak **Mobil Operasyon Yönetim Merkezi**; Komuta Kontrol Merkezi’nin hareketli çalışabilmesi için 7.5 m uzunluğundaki bir kamyonu uyarlanmış sistemin adıdır. Araçta, MOBESE kameraları, bilgisayar ağı, uydu haberleşme sistemi bulunmaktadır¹¹². Araç hareket halinde iken, 70 km hızı geçinceye kadar, merkez ile arasında bilgisayar ağı kurabilen elektronik cihazlar ile donatılmıştır. Bu sistem, Türkiye’de ilk defa uygulanmaktadır. En önemli özelliği, aracın hareketli olmasına rağmen, otomatik tarama ve odaklanma özelliği sayesinde, iletişimi uydu üzerinden sağlamasıdır. Araç içerisinde küçük bir toplantı salonu bulunmaktadır. Söz konusu toplantı salonu, merkezde ve araçta bulunan uydu antenleri ile uydu üzerinden iletişim sağlamaktadır. Komuta Kontrol Merkezine bağlanarak, tüm projeler ile ilgili bilgi ve sonuçları alabilmektedir. Gerek hareket halinde, gerekse sabit iken, merkez ile bağlantısı devam etmektedir.

¹¹³ Çoban, “Ülkemizin Modern Bilgi ve Güvenlik Konsepti MOBESE”, s. 36-38.

¹¹⁴ Beşir Atalay, “İçişleri Bakanı Sayın Beşir Atalay’ın 17 Ocak 2008 Tarihinde İl Valileri Toplantısının Açılışında Yaptıkları Konuşma”, **Türk İdare Dergisi**, Sayı: 548, Mart 2008, s. 13-22, s. 17.

projenin toplam kurulum maliyeti 22.500.000 YTL, aylık işletme bedeli 303 milyar TL, yıllık bakım idame bedeli ise 4 trilyon TL olduğu bilinmektedir¹¹⁵.

Böyle yüksek bütçeli projelerde, şunu da ıskalamamakta fayda görmekteyiz ki; **suçun önlenmesi, suç soruşturma ve kovuşturmasından her yönüyle daha kârlı ve etkindir.** Her şeyden önce, her suç bir mağduriyet demektir. Bununla birlikte suç önlemenin fayda-maliyeti ile alakalı yapılan araştırmalar, suç önlemeye harcanan 1 Amerikan Doları'nın, suç sonrası ceza adalet sistemine harcanacak olarak 7 Amerikan Doları'ndan tasarruf edilebileceğini göstermektedir¹¹⁶.

MOBESE projesi söz konusu entegre yapısıyla, birimler arası bilgi paylaşımında önemli bir yere sahiptir. Zira emniyet hizmetlerinin yürütülmesinden sorumlu olan birimlerimizin görevlerini daha kısa sürede ve daha bilinçli bir şekilde yerine getirebilmeleri çağın gerektirdiği çalışma sistemlerini geliştirebiliyor ve kullanabiliyor olmalarına bağlıdır. Bu bağlamda MOBESE projesi, başlangıçta her ne kadar Emniyet birimleri için araç takip uygulaması olarak geliştirilse de günümüzde birçok alt birimden oluşan entegre bir sistem haline gelmiştir. Bununla birlikte, MOBESE adı ile anılan sistemin günümüzde mobil izlemeden çok daha öteye geçtiği de görülmektedir. Bu nedenle, sistemin “optik ve teknik araçlarla veri toplanması” şeklinde ifade edilmesi gerektiği de düşünülmektedir¹¹⁷.

¹¹⁵ “**MOBESE İstanbul**” Projesi Raporu; İ.E.M. Bilgi İşlem Şube Müdürlüğü tarafından hazırlanan rapor, Şubat 2006, s. 5 nakleden Temel, **Suçun Önlenmesinde MOBESE Uygulaması**, Gazi Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2009, s. 103.

¹¹⁶ J.F. McKenzie, R. R. Pinger, J. E. Kotecki, An Introduction to community health, Sudbury, MA: Jones and Barlett Publishers, 2004, nakleden Daniel R. Lee, M. Alper Sözer, “Suç Önleme Stratejilerini Değerlendirmenin Önemi”, **Suç Önleme: Teori, Pratik ve Değerlendirme**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2011, s. 7-12, s. 8-9.

Nitekim Rand Corporation’ce yapılan bir başka araştırma ciddi suçlarda %21’lik bir azalma sağlayacağı beklenen California’daki “three strikes” yasasının yıllık bedeli 5.5 milyar doları bulurken; bunun 1/5’i kadar bir bedelle sağlanan okul mezuniyet teşvikleri ve ebeveynin eğitimin aynı derecede suçta azalma sağlayacağına işaret etmektedir. Bkz. Mustafa Tören Yücel, **Kriminoloji**, İstanbul, Beta Basım, 2004, s. 185.

¹¹⁷ Veli Özer Özbek v.d., **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s. 198.

İKİNCİ BÖLÜM

KAPALI DEVRE TELEVİZYON KAMERALARININ HUKUKİ DURUMU VE SUÇUN ÖNLENMESİNDEKİ ETKİSİ

I. SUÇUN ÖNLENMESİNDE KAPALI DEVRE TELEVİZYON KAMERALARININ ROLÜ

A. Suçun Önlemesi ve Kameralar Arasındaki İlişki

İlk bakışta, bir mekânda kameraların bulunmasının, kişiyi suç işlemekten alıkoyacağı ve bu bağlamda da suçun önlenmiş olacağı düşünülebilir. Fakat “suç önleme” aslında o kadar basit bir korelasyonla tanımlanabilen bir kavram değildir. “*Neredeyse uçsuz bucaksız esnekliğe sahip bir kavram*”¹ olarak nitelendirilen *suç önlemedeki* belirsizlik, “önleme” kelimesinden kaynaklanıyor olabilir². Bir şeyi önlemek, onun oluşumunu tahmin etmek ve o şey henüz meydana gelmeden durdurmak için müdahale etmek anlamına gelmektedir. Bu bakımdan suç önleme, müdahale olmasaydı, suç olayı meydana gelecekti diyebildiğimiz, neden-sonuç zincirini kesen bir müdahaledir³.

Kapalı devre televizyon kameralarının ise, uzun yıllar henüz gerçekleşmemiş suçları önlemeden ziyade, delil elde etme yani gerçek suçluları yakalayıp adalete teslim etme amacına hizmet ettiği söylenebilir. Nitekim sistem ilk kurulduğunda, fotografik teknolojiyle çalışan ve karanlık odalarda çıkartılan kayıtlar, kaydın alındığı günden sonra izlenilebilmiştir. Fakat kapalı devre televizyon sistemi kurmanın temel gayesi; suç vakalarının eş zamanlı olarak izlenmesidir⁴. Bununla birlikte suç işlendikten sonra şüphelilerin tespitine de imkân veren bu teknoloji,

¹ A Crawford, **Crime prevention & community safety: politics, policies and practice**, Longman, London, 1999, s. 6.

² Eric Pelsler, **Crime Prevention Partnerships: Lessons from Practice**, (Ed. Eric Pelsler), 2002, s. 1.

³ Pelsler, **Crime Prevention Partnerships**, s. 1-2.

⁴ Herman Kruegle, **CCTV Surveillance: Analog and Dijital Video Practices and Technology**, Amsterdam, Boston, Elsevier Butterworth-Heinemann, 2007, s. 9.

potansiyel suçlular açısından korkutucu ve caydırıcı bir etki doğurmaktadır. Bu bağlamda sistemin genel önlemeye hizmet ettiği de söylenebilir. Ancak modern anlamda suç önleme, bunun çok daha ötesinde, suç henüz meydana gelmeden risk faktörleri nazara alınarak, çeşitli müdahale ve uygulamalarla gelecekte olası suç davranışlarını önlemeyi hedeflemektedir⁵. Nitekim ilk kez İngiltere’de Kanun Uygulama Topluluğu tarafından yapılan ve daha sonra Lousville Üniversitesi’nin Ulusal Suç Önleme Enstitüsü’nce uyarlanan, en güncel ve en yaygın kullanımıyla suç önleme, *“suç riskinin önceden sezilmesi, görülmesi, tanınması ve değerlendirilmesi ve bunu ortadan kaldırmak veya azaltmak amacıyla gerekli politika ve faaliyetlerin hayata geçirilmesidir.”*⁶

Bununla birlikte kapalı devre televizyon kameralarının, suçları önlemediği, sadece yer değişikliğine neden olduğu da iddia edilmektedir. Bilhassa hırsızlık, gasp gibi bir plan dâhilinde yürütülebilen suçlarda, faillerin kameraların olmadığı başka bir bölgede suçu gerçekleştirdikleri düşünülmektedir. Adam öldürme, yaralama, şiddet gibi anlık hislerle işlenebilen suçlarda ise etkili olmadığı iddia edilmektedir. Bu iddialar, birçok bilimsel araştırmaya konu olmuş, olmaya da devam etmektedir. Türkiye’de ise kameralı gözetleme sistemleri, ne kamuoyunda ne de akademik camiada yeterince tartışılmaktadır. Genellikle, emniyet teşkilatı mensuplarının dergilerde tanıtım amaçlı yazılarına yahut medyada suç oranlarına düştüğüne dair birtakım haberlere rastlanmaktadır.

Kapalı devre televizyon kameralarının suç önlemedeki gerçek yerini ve etkisini görebilmek adına, öncelikle suçun önlenmesine ilişkin temel yaklaşımlara, ardından

⁵ Daniel R. Lee, M. Alper Sözer, “Suç Önleme Stratejilerini Değerlendirmenin Önemi”, **Suç Önleme: Teori, Pratik ve Değerlendirme**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2011, s. 7-12, s. 8.

Bu hususta cezalandırmak yerine önlemek hedefli bir ceza hukuku geleceği tasavvuru için bkz: Claus Roxin, “Ceza Hukukunun Bir Geleceği Var Mıdır?”, Çev. Yener Ünver, s. 55- 71, s. 57 in **Suç Politikası**, Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi 5, Prof. Dr. Hc. Mult. Claus ROXIN’e Armağan, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2006.

Ayrıca ceza hukukunun önleyici veçhesinin ön plana çıktığı ve henüz risk sinyalleri vermeden potansiyel suçluya müdahale edilmesini eleştirel gözle değerlendiren bir sanat eseri için bkz: **Minitory Report (Azınlık Raporu)**, Yapım Yılı: 2002, Süre: 146 dk., Oyuncular: Tom Cruise, Colin Farrel, Samantha Morton v.d., Yönetmen: Steven Spielberg.

⁶ Paul J. Brantingham, Frederic L. Faust, “A Conceptual Model of Crime Prevention”, **Crime & Delinquency**, V. 22, July 1976, ss. 284-296, s. 284.

kameraların aslında bir durumsal suç önleme stratejisi olması sebebiyle durumsal suç önleme yaklaşımına ve sistemin bu resimde nerede konumlandığına bakılacaktır. Daha sonra çalışmalarıyla kriminolojide yeni pencereler açmış kriminologların, söz konusu kameraların suç önlemedeki etkisini değerlendirdikleri ampirik çalışmalara yer verilecektir. Bununla beraber, Türkiye’de MOBESE’nin vaat ettiği sonuçların gerçekliğini sorgulayan bilimsel geçerliliğe sahip nitelikte bir araştırma henüz yapılmamıştır. Yapılan çalışmalar, ekseriyetle örnek olaylara veya yüzeysel verilere dayalıdır. Ancak fikir vermesi adına Türkiye’de bu konuda yapılmış araştırmalar da ayrı bir bölüm halinde değerlendirilecektir.

B. Suçun Önlenmesine İlişkin Temel Yaklaşımlar

İlk suç teorisinin, mağarasına hırsız giren ve en değerli sopası çalınan insanın “*Neden ben?*” sorgulamasıyla ortaya çıkmasından sonra⁷, suçu; biyolojik ve psikolojik şartlardan, sosyal ve ekonomik şartlara, hatta haftanın günleri, mevsimler gibi ekolojik faktörlere kadar çok farklı değişkenlere dayandırarak izaha çalışan yaklaşımlar ortaya atılmıştır. Biyolojik kuramlar, suç işleme eğiliminin, genel olarak, genetik aktarım veya sonradan oluşan biyokimyasal bozukluklar gibi faktörlere dayandığını savunurken; psikolojik kuramlar, suç işleme eğilimini bilişsel ve gelişimsel veya öğrenme gibi psikolojik faktörlere bağlamaktadır. Sosyoloji temelli kuramlar ise, çevresel, sosyal ve ekonomik faktörlerin etkisiyle insanların suç işlemeye yöneldiklerini ifade etmektedirler⁸.

Teorilerin hedefinde, kimi zaman suçu işleyenlerin, kimi zaman suçun kendisinin, kimi zaman da suçun mağdurlarının yer aldığı söylenebilir. Ayrıca bazı teorilerce, sosyal ve çevresel etkenler de sorgulanmaktadır. Örneğin, geleneksel kriminoloji suçun temel nedenleri ve insanların neden suç işlediği ile ilgilenirken; çevresel kriminoloji suç desenleri, suçun meydana gelmesi için oluşan fırsatlar, mağdurların olaylar içerisinde korunması ve olayların olduğu çevre ile ilgilenir.

⁷ Füsün Sokullu Akıncı, “Kriminolojide Suç Nedenlerine İlişkin Teoriler”, **Ceza Hukuku El Kitabı**, İstanbul, Beta Basım, 1989, s. 35-58, s. 36.

⁸ Ertan Beşe, Aytekin Geleri, **Suç Önleme Modelleri**, Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 2976, Ed. Filiz Tepecik, Eskişehir, Ocak 2013, s. 28.

Yakın zamanda ekolojik suç teorileri üzerine yapılan çalışmaların artması, suç ve mekan arasındaki anlamlı ilişkilerin olduğunu da ortaya koymaktadır. Ancak kriminolojide suçu tek başına izah edebilecek bir teori meydana getirmeye imkân gözükmemektedir. Çünkü suç, o kadar çok değişik icra tarzlarını –bir bakkaldan şeker çalmaktan seri cinayetlere kadar- bünyesinde barındırmaktadır ki, tüm suç şekillerini nazara alabilen bir teori ortaya koyabilmek mümkün değildir⁹. O halde, her suç olayını müstakîlen incelemenin ve o olaya özgü faktörlerin ne şekilde bir kombinezon oluşturduğuna bakmanın isabetli olacağı iddia edilmiştir¹⁰.

Bu teorilerin tümü, suçlu davranışını açıklamayı ve suçun nedenlerini ortaya koymayı hedeflemektedir. Fakat bu teoriler, doğrudan suçun önlenmesine yönelik bir çözüm önermemektedir. Bununla birlikte suçluluğun nedenlerinin incelenmesi, aynı zamanda suçluluğu önlemek için çare aramak anlamına gelmektedir. Zira suçun nedeni izah edilebilir hale geldiğinde, önleme için de çare bulunabilir duruma gelecektir¹¹.

Hâl böyleyken, suçun önlenmesi ve kontrol altına alınabilmesi konusunda da birçok teori ortaya atılmıştır. Uygulamada rastlanan suçun önlenmesi stratejilerinin teorik bir çerçevede tasnifi, ilk kez ABD’li kriminologlar Brantingham ve Faust tarafından yapılmıştır. Yazarlar söz konusu suç önleme stratejilerini genel olarak üç grupta toplamaktadır: Birincil (Aslî), İkincil (Tâlî) ve Üçüncül önleme¹². Birincil önleme, gerçek ve potansiyel suçluları dikkate almadan, suçun meydana geldiği fizikî ve sosyal çevrede suç işleme imkânlarının azaltılmasıyla ilgilenirken; ikincil önleme, demografik kategorizasyon (yaş, cinsiyet, eğitim, etnisite, sosyo-ekonomik durum ya da bunların bir kombinasyonu) sayesinde belirlenen risk grubundakilerin, yani suç kariyerine başlama ihtimali yüksek olanların yaşamlarına müdahale ederek suçun gerçekleşme ihtimalini azaltmayı hedeflemektedir. Üçüncül önleme ise, gerçek suçluların (sabıkalıların) rehabilitasyonu ile ilgilenmektedir ve bu kimselerin yeniden

⁹ Timur Demirbaş, **Kriminoloji**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2014, s.171.

¹⁰ Sulhi Dönmezer, **Kriminoloji**, İstanbul, Fakülteler Matbaası, 1981, s. 105.

¹¹ Doğan Soyaslan, **Kriminoloji (Suç ve Ceza Bilimleri)**, AÜHF Yayınları No: 526, Ankara, Adalet Matbaacılık, 1998, s. 30.

¹² Paul J. Brantingham, Frederic L. Faust, “A Conceptual Model of Crime Prevention”, **Crime & Delinquency**, V. 22, July 1976, s. 284-296.

suça yönelmesini engellemeye çalışmaktadır¹³. Dolayısıyla birincil önlemede, genel nüfus; ikincil önlemede, potansiyel yüksek risk altındaki nüfus hedef alınırken; üçüncül önlemede sabıkalıların hedef alındığı söylenebilir¹⁴. Bu suç önleme stratejileri, Tablo 1. **Suç Önleme Modelleri**’nde gösterilmektedir:

Tablo 1: Suç Önleme Modelleri

Hedef/Odak Noktası	Birincil	İkincil	Üçüncül
Mağdur Odaklı	Hedef zorlaştırma, farkındalık kampanyası.	Risk grupları için önleyici tedbirler, risk tahmini ve değerlendirmesi.	Mağduriyet önlemlerini tekrarlama, mağdur desteği, tazmin ve onarım.
Toplum veya Çevre Odaklı	Resmi olmayan ve doğal gözetlemenin artırılması, komşu izleme programları, mimari tasarım ve çevre planlaması.	Risk grubundaki kişilerin/yerlerin hedeflenmesi, toplum ile çatışmanın temeli, eğlence mekânlarının belirlenmesi.	Suç oranının yüksek olduğu grupların hedeflenmesi (sıcak noktalar), kentsel yenileme şeklinde önleme.
Suçlu Odaklı	Vatandaşlık programları, eğitim ve sosyalleşme, çabayı artırarak hedef zorlaştırma, riski artırma, faydayı azaltma.	Risk grubundakilerle özellikle genç ve işsizlerle çalışma	Rehabilitasyon, sorunlu davranışla yüzleştirme, tamamlayıcı tedavi, diversiyon programları.

(Kaynak: Eric Pelsner, **Crime Prevention Partnerships**, s. 3.)

Tonry ve Farrington ise suç önleme stratejilerini dört gruba ayırmaktadır: 1) Gelişimsel veya Risk odaklı, 2) Toplumsal, 3) Durumsal veya Konumsal, 4) Ceza Adalet Sistemi (suçların aydınlatılması, suçluların cezalandırılması ve ıslahı)¹⁵. Gelişimsel suç önleme, risk grubundaki bireylerin zihinsel ve ruhsal gelişimine

¹³ Brantingham, Faust, “A Conceptual Model of Crime Prevention”, s. 284-296.

¹⁴ R. Loeber, D.P. Farrington, “Never Too Early, Never Too Late: Risk Factors and Successful Interventions for Serious and Violent Juvenile Offenders”, **Studies on Crime and Crime Prevention**, 1999, s. 7-30.

¹⁵ M. Tonry, David P. Farrington, “Strategic Approaches to Crime Prevention”, **Building a Safer Society: Strategic Approaches to Crime Prevention: Crime and Justice**, Ed. M. Tonry ve D. P. Farrington, Cilt. 19, Chicago: University of Chicago Press, 1995, s. 1-20.

odaklanarak; aile, okul, akran grubu ve yerleşim gibi çeşitli aşamalarda risk ve koruyucu etkenleri hedef alarak, kişideki suç işleme potansiyelinin gelişmesini önleme amacı güder¹⁶. Bu açıdan ikincil suç önleme ile benzerlik göstermektedir. Toplumsal suç önlemede ise, meskûn mahallerde suçluluğu etkileyen sosyal şartları değiştirmeye yönelik müdahaleler tasarlanmaktadır¹⁷ ve bu yönüyle birincil önlemenin sosyal kanadıyla benzeştiği söylenebilir¹⁸. Durumsal önlemede ise, suçun işlenmesine yönelik fırsatlar azaltılırken, riskler artırılmak suretiyle suçun gerçekleşmesi önlenmeye çalışılmaktadır. Buradaki müdahale programları da, birincil önlemenin fizikî kanadıyla aynı amacı gütmektedir¹⁹.

Burada bahsedilen tüm tasnifler (ve burada ele alınmayan sair teorik tasnifler), temelde iki çeşit önleme üzerinde durmaktadır: **Sosyal Önleme** (Social Crime Prevention) ve **Durumsal Önleme** (Situational Crime Prevention)²⁰. Bunlar da suç önlemede iki ana yaklaşım olan, *Suç Motivasyonunu Azaltma* ve *Suç Fırsatlarını Azaltma* kavramlarıyla uyumaktadır²¹. İlk defa Dennis Rosenbaum tarafından ortaya atılan Sosyal Önleme, potansiyel ve gerçek suçlulardaki suç motivasyonunu azaltmaya çalışmaktadır. Bu nedenle de suçun temel nedenlerini (*root causes*) hedef almaktadır. Bu model; sağlık, aile yaşantısı, eğitim, konut ve barınma, iş imkânları gibi alanlarda sosyal gelişim programları ve politikaları üzerine odaklanmaktadır²². İlk defa Ronald Clarke tarafından ortaya atılan Durumsal Önleme ise, suçun temel nedenlerinden ziyade suç fırsatlarının azaltılıp, potansiyel failin algıladığı risklerinin

¹⁶ David P. Farrington, Brandon C. Welsh, **Saving Children from a Life of Crime: Early Risk Factors and Effective Interventions**, New York, Oxford University Press, 2007.

¹⁷ Tim Hope, "Community Crime Prevention", **Building a Safer Society: Strategic Approaches to Crime Prevention, Crime and Justice: A Review of Research**, Vol.19, Ed. Micheal Tonry and David Farrington, Chicago, University of Chicago Press, 1995.

¹⁸ Kazım Seyhan, M. Bedri Eryılmaz, "Gelişmiş Ülkeler ve Türkiye Uygulamasında Suç Önleme Stratejileri", **Liberal Düşünce**, 2004, s. 8.

¹⁹ Seyhan, Eryılmaz, "Gelişmiş Ülkeler ve Türkiye Uygulamasında Suç Önleme Stratejileri", s. 8.

²⁰ A. Crawford, **Crime prevention & community safety: politics, policies and practices**, Longman, London, 1999, s. 18.

²¹ Clarke, "Effective Crime Prevention: Keeping Pace With New Developments", **Forum on Crime And Society**, Volume 1, Number 1, United Nations Office for Drug Control and Crime Prevention, February, 2001, s. 18.

²² Dennis P. Rosenbaum, A.J. Lurigio, R.C. Davis, **The Prevention of Crime: Social and Situational Strategies**, West Wadsworth, Belmont, 1998, s. 201.

artırılmasına odaklanmaktadır²³. Bu yaklaşımda suç oranının yüksek olduğu yerlerde ve işlenme sıklıkları fazla olan suçlara karşı, suç olayının meydana gelmesini önlemek için tasarlanmış birtakım önlemler alınmaktadır²⁴. Tablo 2’de **Sosyal ve Durumsal Suç Önleme** modellerinin birincil, ikincil ve üçüncül önleme durumlarında ne tür politikalar geliştirdikleri gösterilmektedir:

Tablo 2: Sosyal ve Durumsal Suç Önleme

	Birincil	İkincil	Üçüncül
Sosyal	Eğitim ve sosyalleşme, kamu bilinci ve reklam kampanyaları, komşu izleme programları.	Risk grubundakilerle çalışma (gençler, işsizler gibi).	Rehabilitasyon, sorunlu davranışla yüzleştirme, tamamlayıcı tedavi, diversiyon programları, tazminat.
Durumsal	Hedef zorlaştırma, gözetleme, fırsatları azaltma, çevresel yapılanma ve genel caydırıcılık.	Hedef zorlaştırma, risk grubundakiler için tasarlanmış önlemler, risk tahmini ve değerlendirme, caydırıcılık.	Bireysel caydırıcılık, ehliyetin iptali, tehlikelilik ve risklilik değerlendirmesi.

(Kaynak: Eric Pelsner, **Crime Prevention Partnerships**, s. 4.)

Sonuç olarak, suç önleme yaklaşım ve programları, şu temel amaçlardan en az birini gerçekleştirme amacı gütmektedir²⁵:

- Suçun ortadan kalkması veya azalması,
- Suçla ilgili endişe ve kaygıların ve suç mağduru olma korkusunun ortadan kalkması veya azalması,
- Vatandaşların kendini koruma dürtüsünün ve toplumsal sorumluluk bilincinin geliştirilmesi,
- Suçun meydana getirebileceği olumsuz etkilerin en az seviyeye çekilmesi.

²³ Clarke, “Situational Crime Prevention, Building a Safer Society, Strategic Approaches to Crime Prevention”, **Crime and Justice: A Review of Research**, Ed.s. M. Tonry ve D.P. Farrington, Vol. 12, Chicago ve Lonra, The University of Chicago Press, 1995, s. 91-150.

²⁴ Clarke, **Situational Crime Prevention: Successful Case Studies**, Second Editon, Guilderland, New York, Harrow and Heston, 1997, s. 4.

²⁵ Beşe, Geleri, **Suç Önleme Modelleri**, s. 36.

C. Kameraların Suç Önlemedeki Yeri

Kapalı devre televizyon kameraları, görünürlük, gözetleme ve suç fırsatları arasındaki ilişkinin güçlü bir yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır. Kameralar her ne kadar suçun önünde fiziksel bir bariyer olmasa da potansiyel failin algısını ve davranışlarını değiştirerek, suç oranlarını azalmasında etkili olabilir²⁶.

Kameralar, suçu; suçlu, hedef ve fırsat gibi bileşenlerle açıklayan durumsal suç önleme teorisi kapsamında uygulanan stratejilerden biri olarak kabul edilmektedir²⁷. Tıpkı aydınlatma sistemleri, önleyici devriye hizmetleri, duyarlı komşuluk programları, özel güvenlik personeli, mimari ve kent planlaması, kasalar ve kilitler gibi²⁸. Sistemin modern suç önlemedeki yerini anlamak adına, durumsal suç önleme yaklaşımını biraz daha ayrıntılı incelemek isabetli olacaktır.

1. Durumsal Suç Önleme Yaklaşımı

Durumsal suç önleme, *“toplumu veya kurumlarını geliştirmeye değil, sadece suç fırsatlarının azaltılmasına dayanan önleyici bir yaklaşım”* olarak tanımlanmaktadır²⁹. Bu yaklaşımında suç; suçluların önüne çıkan fırsatların bir sonucu olarak görülmektedir. Bu nedenle suç fırsatlarının azaltılması veya ortadan kaldırılması durumunda, suç oranlarının azalacağı iddia edilmektedir³⁰.

Durumsal suç önlemenin en temel özelliğinin, “suçlulardan çok suçlarla ilgilenmesi ve suçlu üreten koşullardan ziyade suçun meydana geldiği durumlarla ilgilenmesi” olduğu söylenebilir³¹. Yani bu yaklaşımda suçlularla yaka-paça olma söz konusu değildir. Daha ziyade, belirli suçlarla ilgili ortak risk ve zorlukları düzenleyip suç işleme niyetinde olanların yakalanma riskini arttırarak, suçluların

²⁶ Welsh, Farrington, **Making Public Places Safer**, s. 42.

²⁷ Welsh, Farrington, **Making Public Places Safer**, s. 33.

²⁸ Geleri, “Fiziksel Güvenlik Tedbirleri Yoluyla Suç Önleme ve Suçun Yer Değiştirmesi”, **Türkiye’de Devlet, Toplum ve Polis**, (Ed. Çevik, H.H ve Göksu, T), Ankara: Seçkin Yayınevi, 2002.

²⁹ Ronald V. Clarke, **Situational Crime Prevention: Successful Case Studies**, Ed Ronald V. Clarke, Albany, N.Y: Harrow and Heston, 1992, s. 3.

³⁰ Clarke, “Seven Misconceptions of Situational Crime Prevention”, **Handbook of Crime Prevention and Community Safety**, Edited by Nick Tilley, pp. 39-71, s. 42.

³¹ Herbert, Hyde, 1985, s. 261 nakleden Dolu, **a.g.m.**, s. 16.

kendi iradeleriyle suç işlemekten vazgeçmesi sağlanmaktadır³². Bunu şöyle bir örnekle açıklamak yerinde olabilir: “Kapkaç suçunu işlemek isteyen iki kişi sokakta uygun bir hedef ve uygun bir zaman arar. Bu arada ATM’den para çekip, parayı çantasına koyan bir bayanı gözlerine kestirirler. Ancak çevrede devriye gezen ve sabit olarak görev yapan üniformalı polisleri görünce o anda o suçu işlemekten vazgeçerek oradan ayrılırlar”³³. Dolayısıyla bu yaklaşımda, belirli suçlarla ilgili ortak riskleri arttırmak, potansiyel failin yakalanma olasılığını ve algıladığı risk seviyesini yükseltmek, suç sonrası elde edilmesi düşünülen kazancı minimum ölçülerde tutmak ve böylece suç işlemeyi cazip olmaktan çıkarmak amacıyla fiziksel çevrede değişiklikler yapıldığı ve birtakım tedbirler alındığı söylenebilir³⁴.

Durumsal suç önleme yaklaşımının arka planında çeşitli teoriler bulunmakla beraber, *Fırsat Teorisi*’nin (*Opportunity Theory*) bu yaklaşımı büyük ölçüde açıklayabildiği görülmektedir³⁵. Bu teori, suç fırsatlarının cazibesinin suça davetiye çıkaran en önemli şey olduğunu savunur. Aslında bu yaklaşımı Klasik Okul’a kadar götürebilmek de mümkündür³⁶. Zira Klasik Okula göre, insan irade özgürlüğü olan, akıllı bir canlıdır. Bu bağlamda suç da rasyonel bir tercihtir. Dolayısıyla suçlular, kendi mantıkları açısından rasyonel ve bilinçli tercihler yaparak suç işlerler³⁷. Ancak Klasik Okul’dan ayrıldıkları nokta, suçluların tercihlerini şekillendiren önemli bir faktör olarak “suç fırsatının” ortaya çıkmasıdır.

Fırsat teorisi çeşitli spesifik teorileri de bünyesinde barındırmaktadır. Bunlardan bir tanesi, *Rasyonel Seçim Teorisi*’dir. Teorinin önde gelen isimlerinden Clarke ve Cornish, suçu, “*genel olarak, suç sonrasından oluşması beklenen muhtemel getiriler (fayda) ve götürüleri (zarar) değerlendirerek yaptıkları rasyonel tercihlerin bir sonucu*” olarak tanımlamaktadır³⁸. Rasyonel seçim teorisi, ekonomideki “beklenen fayda” ilkesine dayanmaktadır. Bu yaklaşıma göre, suçun

³² Clarke, “Situational Crime Prevention, Building a Safer Society, Strategic Approaches to Crime Prevention”, 1995; Dolu, **Suç Teorileri**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2012, s. 136, 137.

³³ Beşe, Geleri, **Suç Önleme Modelleri**, s. 40.

³⁴ Welsh, Farrington, **Making Public Places Safer**, s. 34.

³⁵ Welsh, Farrington, **Making Public Places Safer**, s. 34.

³⁶ Clarke, **Situational Crime Prevention: Successful Case Studies**, s. 6.

³⁷ Füsün Sokullu Akıncı, **Kriminoloji**, İstanbul, Beta Basım, 9. Bası, 2012, s. 120.

³⁸ Ronald L. Akers, Christine S. Sellers, **Criminological Theories, Introduction, Evaluation, and Application**, New York, Oxford University Press, 5. Edition, 2009, s. 27.

getirileri ve götürülerini kıyaslandığında; suçun kârlı bir tercih olarak ortaya çıkması durumunda, suçun meydana gelme olasılığı yüksektir³⁹.

Durumsal suç önleme yaklaşımı, gözetlemenin suç önlemede anahtar konumda olduğunu savunan teoriler tarafından da desteklenmektedir⁴⁰. Örneğin, Jane Jacobs doğal gözetlemenin görünürlükteki (visibility) rolüne ve suç oranları ile kamusal alanın kullanımı arasındaki ilişkiye dikkat çekmektedir. Bu alanda potansiyel tanıkların artırılması ile daha az suç işleneceğini iddia etmektedir⁴¹. Sokak aydınlatmasının geliştirilmesi de bir başka örnek olarak verilebilir. İnsanların günlük hayatı içindeki rutinlerinin suçun oluşumundaki önemine ve rutin aktivitelerdeki bazı değişikliklerin suç oranlarının azalmasında etkili olabileceğine, ilk kez Cohen ve Felson, “Sosyal Değişimler ve Suç Oranlarındaki Trendler: Rutin Aktiviteler Yaklaşımı” adlı makalelerinde dikkat çekmişlerdir⁴². Söz konusu teori, suçun üç faktörün bir arada bulunması ile meydana geleceğini ileri sürmektedir: 1) Motive olmuş suçlu, 2) Uygun hedef ve 3) Hedefi suçtan koruyabilecek koruyucuların yokluğu⁴³. Dolayısıyla, bu teoriye göre suçun oluşabilmesi için, suç işleme niyetindeki potansiyel bir suçlu, çekici bir suç hedefi ve suça hedef olan her ne ise o şeyi koruyabilecek nitelikteki insan, hayvan veya teknolojik koruyucunun olmaması unsurlarının bir arada bulunması gerekir. Bu üç faktör bir sacayağına benzetilmektedir. Dolayısıyla bu üç faktörden birin yokluğu durumunda suçun oluşmayacağı savunulmaktadır⁴⁴.

Klasik Okul’un ortaya koyduğu, “*Suç rasyonel bir tercihtir.*” mantığı, bu teorinin ileri sürdüğü “*her ne kadar suç işlemek ya da işlememek bireyin tercih edebileceği şeyler gibi görünse de, bireyin önüne çıkacak suç seçeneklerinin neler olacağını seçme imkânı yoktur.*” iddialarıyla bir adım daha öteye götürülmüştür⁴⁵. Çünkü teori, suç fırsatlarının aslında insanların günlük faaliyetlerine bağlı olarak

³⁹ Akers, Sellers, **Criminological Theories, Introduction, Evaluation, and Application**, s. 26- 27.

⁴⁰ Welsh, Farrington, **Making Public Places Safer**, s. 36.

⁴¹ Jane Jacobs, **The Death and Life of Great American Cities**, New York, Random House, 1961.

⁴² Lawrence E. Cohen, Marcus Felson, “Social Change and Crime Rate Trends: A Routine Activity Approach”, **American Sociological Review**, V. 44, 1979, s. 588-608.

⁴³ Cohen, Felson, “Social Change and Crime Rate Trends: A Routine Activity Approach”, s. 589.

⁴⁴ Cohen, Felson, “Social Change and Crime Rate Trends: A Routine Activity Approach”, s. 594-595; s. 604.

⁴⁵ Dolu, “Bir Fırsat Olarak Suç: Suçun Durumsal Belirleyicileri, Suç Fırsatları Ve Rutin Faaliyetler Teorisi”, s. 1.

ortaya çıktığını ileri sürmektedir. Yani söz konusu teoriye göre suç, insanların günlük yaşamlarının bir rutini gibidir⁴⁶. Esasen, bu yaklaşımda pek çok insan, potansiyel suçlu olarak görülmektedir. Suç için uygun bir fırsat çıktığında da potansiyel suçlular bir anda gerçek suçlulara dönüşmektedir. Bu bağlamda motive olmuş suçluların varlığı sabit kabul edilir. Hâl böyleyken, bu teoride kontrol mekanizmaları ve koruyucular suçun meydana gelmesinde kritik bir önemi haizdir. Bununla birlikte rutin aktiviteler teorisi, suç-mekân arasındaki ilişkiye üçüncü bir boyut olarak *zamanı* da ekleyerek; suç fırsatlarını azaltıcı tedbirler almayı önermektedir⁴⁷.

Rasyonel Seçim Teorisi kuramcılarından Clarke, rutin aktiviteler teorisinin ortaya atılmasından yaklaşık 20 yıl sonra Felson ile birlikte kaleme aldıkları “Fırsat Hırsız Doğurur: Suç Önleme İçin Pratik Teori” (*Opportunity Makes the Thief: Practical Theory for Crime Prevention*) çalışmasıyla suçun esas nedeninin fırsatlar olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu yaklaşımda suç fırsatları, suç tiplerine göre değişkenlik göstermekle birlikte, bu fırsatlar zaman ve mekâna bağlı olarak günlük faaliyetlerde ortaya çıkmaktadır⁴⁸. Dolayısıyla suçun önlenmesi için temel önerisi, suç fırsatlarının azaltılmasıdır. İşte tam da bu noktada, yukarıda açıkladığımız “fırsat” odaklı teorilerin durumsal suç önleme yaklaşımını oluşturan temel taşlar olduğu söylenebilir.

Durumsal suç önleme yaklaşımının öncüsü ve aynı zamanda İngiltere İçişleri Bakanlığının resmi kriminoloğu olan Clarke, bu yaklaşımda dört temel stratejinin uygulandığını iddia etmektedir: 1) Failin işini zorlaştıran tedbirler, 2) Algılanan tehlikeleri artıran tedbirler, 3) Beklenen faydaları azaltan tedbirler, 4) Mazeretleri ortadan kaldıran tedbirler⁴⁹. Örneğin; kapı kilitleri, çelik kasalar hedef sağlamlaştırıp failin işini zorlaştıran tedbirlerden sayılırken; duvar yazılarının hemen temizlenmesi, oto radyolarına şifre konulması gibi tedbirler de suçluya bir fayda sağlamamaya en azından beklenen faydaları azaltmaya yöneliktir. Sokak ışıklandırması veya savunulabilir alanlar gibi doğal gözetleme (*natural surveillance*) örnekleri, görünürlüğü artırarak suç oranlarının azalmasında etkili olabilir. Çünkü bu durum

⁴⁶ Akers, Sellers, **Criminological Theories, Introduction, Evaluation, and Application**, s. 36.

⁴⁷ Cohen, Felson, “Social Change and Crime Rate Trends: A Routine Activity Approach”, s. 589.

⁴⁸ Cohen, Felson, **a.g.m.**

⁴⁹ Clarke, “Situational Crime Prevention, Building a Safer Society, Strategic Approaches to Crime Prevention”, s. 91-150.; Seyhan, Eryılmaz, **a.g.m.**, s. 11-12.

potansiyel fail için riskleri artıracaktır⁵⁰. Resmi gözetleme (*formal surveillance*) de algılanan tehlikeleri yani potansiyel failin alacağı riskleri artıran tedbirlerden biridir. Polis ve özel güvenlik tedbirleri ya da onlara yardımcı olan kapalı devre televizyon kameraları da resmi gözetlemeye dâhildir ve potansiyel suçluları caydırmaya yöneliktir⁵¹.

Sonuç olarak, durumsal suç önleme yaklaşımında geliştirilen stratejilerden bazılarının suçlulara, bazılarının da mağdurlara yoğunlaştığı söylenebilir. Bazıları ise koruyucular üzerine yoğunlaşarak, koruyucuları sayı ve nitelik olarak geliştirerek suçu engelleyebilecek kapasiteye getirmeye çalışmaktadır⁵². İşte kapalı devre televizyon sistemleri de koruyucuların güçlendirilmesine ve bu bağlamda failin algıladığı riskleri artırmaya yönelik bir durumsal suç önleme stratejisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Çevrede var olabilecek fırsatların engellemeye ve riskleri artırmaya yönelik bu sistem, suç önlemede etkili olabilir. Örneğin, bireysel kontrolü düşük ve davranışlarının olası sonuçlarını kestirme konusunda başarısız olan insanlarda, gözetleme ve görünürlük suç fırsatlarının oluşmasının önünde ciddi bir engel teşkil edebilir.

2. Eleştiriler Aracılığıyla Sistemi Anlamak

Durumsal suç önleme teorisinin ayırım gözetmeksizin tüm suçlara uygulanabileceği iddia edilmektedir. Örneğin, ABD ve İngiltere gibi ülkelerde oto hırsızlığı, mala zarar verme, hırsızlık, soygun, çocuk istismarı, sahtecilik, saldırı gibi suçlar açısından teori test edilmiş ve teorinin öngördüğü şekilde tedbirlerin alındığı yerlerde bahse konu suçlarda olağanüstü azalma olduğu gözlemlenmiştir. Bilhassa **mal varlığına** karşı işlenen suçlar bakımından teorinin işe yaradığı

⁵⁰ Paticia Mayhew, Ronald V. Clarke, John N. Burrows, J. Micheal Hough, Simon W.C. Winchester, **Crime in Public View**, Home Office Research Study, No. 49, London: Her Majesty's Stationery Office, 1979.

⁵¹ Clarke, "Situational Crime Prevention, Building a Safer Society, Strategic Approaches to Crime Prevention", **Crime and Justice: A Review of Research**, Ed.s. M. Tonry ve D.P. Farrington, Vol. 12, Chicago ve Lonra, The University of Chicago Press, 1995, s. 91-150.

⁵² Dolu, **a.g.m.**, s. 24.

savunulmaktadır⁵³. Bununla beraber durumsal suç önleme yaklaşımı eleştirilere de maruz kalmaktadır.

Eleştirilerden ilki, deney bölgesinde uygulanan strateji sonucunda istatistiki olarak bir azalma gözükse de aslında bu, suçların azaldığının değil; yer değiştirdiğinin (crime displacement) göstergesi olabileceği yönündedir. Eğer deney bölgesinde suçlar azalırken, yakın bölgelerde suç oranları artıyor ve kontrol bölgesinde sabit kalıyorsa; bu suçların yer değiştirdiğinin kanıtı olabilir. Bununla birlikte, deney bölgesinde ve yakın çevresinde suç oranlarını azalırken, kontrol bölgesinde sabit kalıyor veya artıyorsa, bu da programın etkisinin yayıldığı (diffusion of benefit) anlamına gelebilir⁵⁴. Nitekim Clarke’a göre; potansiyel suçlular, işlemek istedikleri suçlara yönelik önleyici tedbirler alındığında, daha kolay suç işleyebilecekleri bir başka bölgeye veya hedefe yönelebilirler⁵⁵. Bu bağlamda en göze çarpanı, suçun bir bölgeden başka bir bölgeye kayması olmakla birlikte, Thomas Reppetto suçun yer değiştirmesinin beş şekilde meydana gelebileceğini söylemektedir⁵⁶: 1) Suçun mekânsal olarak yer değiştirmesi. Örneğin, suçun yoğun olarak işlendiği yerlerde alınan tedbirlerin artırılması (*mobese kameralarının yoğunlaştırılması yahut polisin belli bölgelerde devriye sayısını artırması gibi*) sonucunda o bölgede suç işlenmesinin zorlaşması ile suçlular, o suçu daha rahat işleyebilecekleri başka yerlere gidebilirler. 2) Suçun zamansal olarak yer değiştirmesi. Suç hedefi olan yerlerde belli zamanlara özel olarak tedbirler alındığı zaman suçlular suçu işleyecekleri vakitleri tedbirlerin en aza indirildiği zamana kaydırabilirler. 3) Suç hedefinde yer değiştirme. Örneğin hırsızlıkla mücadele için belli bazı evlerin alarm ve birtakım güvenlik tedbirine başvurması durumunda bu tür tedbirlere başvurmayan hedefler tercih edilebilir. 4) Suç işleme yönteminde yer değiştirme. Örneğin çanta, elbise gibi eşyalarında uyuşturucu madde taşıyamaz hale gelen uyuşturucu kuryelerinin, bu maddeleri bazen küçük poşetler halinde yutmaları

⁵³ Clarke, **Situational Crime Prevention: Successful Case Studies**, s. 5.

⁵⁴ Welsh, Farrington, **Making Public Places Safer**, s. 55.

⁵⁵ Clarke, “Situational Crime Prevention: Its Theoretical Basis and Practical Scope”, **Crime and Justice**, s. 245; Marcus Felson, Ronald V Clarke, **Opportunity Makes the Thief: Practical Theory for Crime Prevention**, Home Office, Policing and Reducing Crime Unit, Police Research Series, 1998, s. 98; Barr, Robert and Pease, Ken, “**Crime Placement, Displacement, and Deflection**”, **Crime and Justice**, 1990, Vol.12, s. 277–318.

⁵⁶ Thomas A. Reppetto, “Crime Prevention and the Displacement Phenomenon”, **Crime and Delinquency**, Vol.22, 1976, s.166-177, s. 167.

bu duruma en iyi örneklerdendir. 5) Suç çeşidinde yer değiştirme⁵⁷. Örneğin, Almanya’da direksiyon kilitleri gibi hedef güçlendirme yöntemleri sayesinde oto hırsızlıklarında azalma tespit edilirken, otodan yapılan hırsızlıklarda artış gözlemlenmiştir⁵⁸. Barron bunlara, “suçlu tipinde yer değiştirme” yi de ekleyerek altı yer değiştirme şekli saymaktadır⁵⁹. Burada kastedilen, karşılaştıkları engeli aşmak isteyen suçluların, suç işleme konusunda uzmanlaşmaları ve profesyonel hale gelmeleridir. Örneğin, tecavüz suçunu işleyen bir suçlu yakalanıp ceza evine girme korkusuyla geride kalan iz ve delilleri yok etmek için mağduru öldürmekte veya öldürüp yakmaktadır⁶⁰.

Yer değiştirmenin meydana gelmesi, suç önleme programlarının başarısızlığının değil, bilakis başarısının bir delili de olabilir. Zira tedbirlerin alındığı yerlerde, suç işlemeye eğilimli kimseler sistemin gücünü kabul ederek orada suç işleyemez duruma gelmektedir ve bir çıkış kapısı olarak yer değiştirmektedir⁶¹. Bununla beraber, suç önleme tedbirlerinin alındığı yerlerde fiziksel koşullar, suç türleri ve ilgili diğer unsurların özellikleri ne olursa olsun, mutlaka yer değiştirme olacağını iddia etmek de hatalı olur. Fiziksel tedbirlerin uygulanıp da ciddi anlamda herhangi bir yer değişiminin olmadığını gösteren birçok çalışma da bulunmaktadır⁶². Örneğin, Almanya’da motosiklet kullananlara kask kullanma zorunluluğu getirildikten sonra, motosiklet hırsızlığına yönelik bir araştırma yapılmıştır. Düzenlemeden sonra, motosiklet çalmak isteyen hırsızlar uygun bir fırsat buldukları anda, kafalarına giymek için bir kask da çalmak zorundadır. İkisini aynı anda gerçekleştirme olasılığının düşük olması bu yöndeki uygun fırsatın azalmasını sağlamış ve bu suç 1980-1986 yılları arasında yaklaşık 100.000 adet azalmıştır. Bununla birlikte suçun otomobil, bisiklet gibi diğer araç türlerine yöneldiğine dair ciddi bir delil de bulunamamıştır⁶³.

⁵⁷ Reppetto, “Crime Prevention and the Displacement Phenomenon”, s. 166-177.

⁵⁸ Beşe, Geleri, **a.g.e.**, s. 110, 118.

⁵⁹ Barron M., “Crime Prevention Strategies, Prevention v Displacement”, Risk Analysis Course Notes, Stafford: Home Office Crime Prevention Centre. 1991, s. 22; nakleden Beşe, Geleri, **a.g.e.**, s.

⁶⁰ Tupman W.A., “Ethics for Computer Technology and the Criminal Justice System”, **Law, Computers & Artificial Intelligence**, Vol. 1, No. 1, 1992.

⁶¹ Beşe, Geleri, **a.g.e.**, s. 122.

⁶² Beşe, Geleri, **a.g.e.**, s. 118.

⁶³ Mayhew, Clarke, ve Elliott, “Motorcycle Theft, Helmet Legislation and Displacement” Howard Journal of Criminal Justice, 1998, pp. 1-8 nakleden Beşe, Geleri, **a.g.e.**, s. 119-120.

İlginç bir örnek olarak ise, 1960’larda İngiltere’de yaşanan doğal gaz deneyimi zikredilebilir. Söz konusu yıllarda İngiltere’de fazla sayıda insan gaz zehirlenmesi yoluyla intihar etmiştir. İntihar ceza hukuku bağlamında her ne kadar bir suç teşkil etmese de *-tıpkı bir suç gibi-* umutsuzluğa kapılan insanların motive olmuş davranışlarıyla ilişkilendirilebilir. 1960 yılında gaz üretimindeki değişikliklerle, karbon monoksit gazının oranı azaltılmış ve Kuzey Denizi’nden alınan doğal gazla üretim yapılmıştır. 1970 yılında ise karbon monoksit gazı tamamiyle terk edilmiştir. Sonuç olarak, genellikle yaşlı insanların tercih ettiği acısız, kansız, kolay erişilebilen bir ölüm olan gazın bu çekici özellikleri azaltılarak ülke genelindeki toplam intihar olaylarında %40’lık bir düşüş sağlanmıştır ve intihar olayları yer değiştirme de göstermemiştir. Gazın dışında kalan alternatif yöntemlerden hemen hiçbirinin bu kadar avantajı aynı anda içermemesi nedeniyle, birçok insan intihar için özellikle gazı tercih etmişlerdir. Bu yolun büyük ölçüde elimine edilmesiyle potansiyel intiharcılar ikinci bir kez düşünme şansı yakalamışlar ve büyük bir kısmı başka yollar denemek yerine hayata dönüşü ve yaşamı seçmişlerdir⁶⁴.

Durumsal suç önleme stratejilerine getirilen en temel eleştiri ise, teorinin bireyin suç işlemesine neden olan faktörlerin kökenine inmemesi olmuştur⁶⁵. Örneğin, yetiştirilme tarzı, ebeveynin ilgisizliği, sosyal çevre, genetik faktörler gibi birtakım özellikler insanların suç işlemesinde etkili olabilmektedir. Durumsal suç önleme, işte bu faktörlerin değiştirilmesine yönelik herhangi bir öneri getirmemektedir ve böyle bir iddiası da yoktur. Bu açıdan fiziksel tedbirlerin caydırıcılığına rağmen, kişinin içindeki suç işleme düşüncesi ve eğiliminden kurtulamayacağı ve dolayısıyla kalıcı bir suç önleme yöntemi olamayacağı ve suçun yer değiştirmesinin de beklenen bir gelişme olacağı iddia edilmiştir⁶⁶. Ancak durumsal suç önleme yaklaşımına göre, suçların çoğun fırsat suçu, suçluların çoğu da fırsat suçlusudur. Dolayısıyla teori, fırsatların azaltılması ile suçların tamamen ortadan kalkmasa bile azalacağı iddiasında istikrarlıdır. Bununla birlikte söz konusu programların başarısı, sadece suç oranlarındaki düşme esas alınarak değil, suçların

⁶⁴ Clarke, “Seven Misconceptions of Situational Crime Prevention”, **Handbook of Crime Prevention and Community Safety**, Edited by Nick Tilley, s. 39-71, s. 45.

⁶⁵ Clarke, “Seven Misconceptions of situational crime prevention”, s. 42.

⁶⁶ Beşe, Geleri, **a.g.e.**, s. 123.

şiddet ve ciddiyetinin (ağırlık) azalması kriteri de nazara alınarak değerlendirilmelidir. Diğer taraftan, durumsal suç önleme suç korkusunda azalma, toplumsal bilincin artması ve programın uygulanmadığı çevre bölgelerde birtakım tedbirler geliştirme çabalarını da doğurmaktadır. Sonuç olarak, her ne kadar sorunların kökenine inme de, teorinin, tedbirlerin uygulandığı yerlerde hedef alınan suçlarda vaat ettiği çözümü yerine getirdiği söylenebilir.

3. Değerlendirmemiz

Durumsal suç önleme yaklaşımı kapsamında uygulanan stratejilerden biri olan **kapalı devre televizyon sisteminin** suç önlemedeki yeri şöyle özetlenebilir⁶⁷:

- Daha önce izah edildiği gibi, durumsal suç önleme yaklaşımına göre suçun oluşabilmesi için üç faktörün bir arada olması gerekir: 1) Motive olmuş suçlu, 2) Uygun hedef, 3) Hedefi suçtan koruyacak koruyucuların yokluğu. Kameralar, koruyucuların güçlendirilmesine ve bu bağlamda failin algıladığı riskleri artırmaya yönelik bir strateji gütmektedir. Dolayısıyla potansiyel faillerin algıladığı riski yükselterek caydırıcı etki doğurabilir.
- Kapalı devre televizyon sistemi, faillerin tespitinde işe yarayabilir. Ayrıca bu durum potansiyel faililer için caydırıcı bir etki doğurabilir.
- Kameralar, suç işlemeyi zorlaştırmanın sembolü haline gelebilir. Daha fazla çaba harcamak zorunda olan failler hukuka uygunluk sahasına geri dönebilir ve/veya o an için suç işlemekten vazgeçebilir.
- Sistem, daha fazla insanın kameralara takılmasına neden olur. İnsanlar monitörden izlendikleri düşüncesiyle suç işlemekten utanabilir, diğer insanlardan çekinebilirler.
- Kameraların varlığı, suçla ilgili endişe ve kaygıların ve suç mağduru olma korkusunun azalmasını/ortadan kalkmasını sağlayabilir.
- Kameraların kurulduğu bölgede suç işlenmesinin zorlaşması ile suçlular, o suçu daha rahat işleyebilecekleri yerlere gidebilirler. Bu durumda, sistemin

⁶⁷ Bu değerlendirmede, daha önceden zikredilen kaynaklara ek olarak Rachel Armitage, Graham Smyth, Ken Pease, "Burnley CCTV Evaluation", **Surveillance of Public Space: CCTV, Street Lighting and Crime Prevention: Crime Prevention Studies**, Vol.10, Ed. Kate Painter ve Nick Tilley, Monsey N.Y: Criminal Justice Press, 1999, s. 227 den de faydalanılmıştır.

kurulduğu yerlerde suç oranları düşerken, diğer bölgelerde suç oranları artabilir.

- Sistemin kurulmadığı bölgelere suçların kayması ihtimalinde dahî, sistem, vatandaşların kendilerini koruma dürtüsünün ve toplumsal bilincin gelişmesini sağlayabilir. Zira insanlar, kameraların kurulduğu bölgelerde suç oranların azalmasını, sistemin suçları önlediği yönünde yorumlayabilirler. Bu nedenle kameraların kendi bölgelerine de kurulmasını talep edebilirler. Yahut bu hâl, onları başka birtakım önlemler almaya da sevk edebilir.
- Sistemin varlığı, insanların daha rahat hareket etmelerine de sebep olabilir. Örneğin, nasılsa kameralar var algısıyla değerli mücevherlerle veya gece vakti tek başlarına sokağa çıkmalarına neden olabilir. Bu da sistemin kurulum amacına aykırı olarak, suç oranlarını artırabilir. Ayrıca kameraların varlığı, mağdurları maruz kaldıkları suçları şikâyet etmeye de sevk edebilir. Bu da polise yansıyan suç vakalarının artmasına ve suç oranlarının artmış gözükmesine yol açabilir.

II. KAMERALARIN SUÇUN ÖNLENMESİNDEKİ ETKİSİNİ DEĞERLENDİREN BİLİMSEL ÇALIŞMALAR

Günümüzde suçla mücadele noktasında, kapalı devre televizyon kameraları her geçen gün artarak yoğun bir şekilde kullanılmaktadır. Peki, kapalı devre televizyon kameraları suç önlenmede etkili bir yöntem midir? Sistem farklı suç tiplerinde, farklı mekânlarda ve farklı zamanlarda suç oranlarını nasıl etkilemektedir? Kameraların etkisi kalıcı mıdır, yoksa bazı çevrelerce iddia edildiği gibi suç sadece yer mi değiştirmektedir?

Bu başlık altında, söz konusu sorulara bilimsel araştırmalar eşliğinde cevap aranacaktır. Yüksek maliyetli projelere bütçe ayıran, söz konusu projelerin uygulanmasını veya sonlandırılmasına karar veren yöneticilerin bu soruların

cevaplarına bilhassa önem vermeleri gerekmektedir⁶⁸. Fakat pratikte birçok sistemin işe yarayıp yaramadığına dikkat edilmeksizin uygulamaya konulduğu da görülmektedir. Örneğin, bir grup çocuğa hapisane deneyimi yaşatan Scared Straight programının, bazı çocuklar için ters etki doğurduğu gözden kaçırılmamalıdır⁶⁹. Bu bakımdan, bir tedbirin suç üzerindeki etkisini değerlendiren bilimsel çalışmalar önemli ve değerlidir. Bu noktada, Birleşik Krallık'ta İç İşleri Bakanlığı'nın yayınladığı CCTV rehberindeki şu ifadeler dikkate değerdir⁷⁰: *"CCTV'nin sizin şartlarınızda sizin problemlerinize çözüm olup olmadığını iyi düşünmeniz gereklidir... Gerçekdışı beklentilerden sakının. CCTV'nin kendiliğinden sizin problemlerinizi için bir çözüm olacağını varsaymayınız."*

Bununla beraber, ampirik araştırmaların seçilmesi belirli kriterler nazara alınarak yapılmıştır. Zira kapalı devre kameralarının suç üzerindeki etkisini araştıran çalışmalar, kontrol grubunun olmaması, seçilen kontrol gruplarının karşılaştırma yapmaya uygun olmaması gibi ciddi eleştirilere maruz kalmaktadır. Bu nedenle, bilimsel geçerliliği ve güvenilirliği sağlama noktasında Sistemik İnceleme⁷¹ ve Meta-analiz⁷² ölçeğinin kullanıldığı çalışmalara öncelik verilmiştir⁷³. Bununla birlikte, Farrington v.d. tarafından geliştirilen ve bilimsel çalışmaların sonuçlarını standart bir hale getirmeyi amaçlayan Maryland Bilimsel Metot Skoru'nu (BMS)⁷⁴

⁶⁸ Welsh, Farrington, **Making Public Places Safer**, s. 43.

⁶⁹ Anthony Petrosino, Carolyn Turpin-Petrosino, John Buehler, "Scared Straight and Other Juvenile Awareness Programs", **Preventing Crime: What Works for Children, Offenders, Victims, and Places**, Ed. Welsh C. Brandon, David P. Farrington, New York, Springer, 2006.

⁷⁰ Home Office, 1994, s. 9.

⁷¹ Sistemik derleme, alanında uzman kişiler tarafından elde edilebilir en iyi araştırma kanıtını belirlemek için benzer yöntemler ile yapılmış çok sayıda araştırmanın yapılandırılmış ve kapsamlı bir sentezidir. Welsh, Farrington, **Making Public Places Safer**, s. 50-51.

⁷² Meta-analiz, belirli bir konuda yapılmış birden çok çalışmanın sonuçlarını birleştirme ve elde edilen araştırma bulgularının istatistiksel analizini yapma yöntemi olarak tanımlanabilir. İlk kez 1930'larda kullanılmaya başlanan bu yöntem, 1970'lerde ilgi görmüş ve 1976'da Glass tarafından "meta-analizi" adını almıştır.

⁷³ Bir çalışma hariç: Byung Jun Cho, Tamer Köksal ve Yusuf Yüksel'in 19 farklı çalışmayı Maryland Bilimsel Metot Skoruna göre özetledikleri çalışmasına, bu konuda yapılmış (ulaşılabilen) tek Türkçe çalışma olması sebebiyle yer verilmiştir.

⁷⁴ Bilimsel Metot Skoru, deneysel, yarı deneysel ve deneysel olmayan şekilde çeşitli araştırma deseni kullanan çalışmaları 1 ile 5 arasında değişen, bilimsel geçerliliğe olan tehditlerin en az olduğu çalışmanın 5 puan aldığı, kolay, anlaşılır bir halde okuyucuya sunmaktadır. Bu ölçeğe göre, bir programın suç önlemede etkili bir program sayılabilmesi için; değerlendirme çalışmasının sonuçları programın başarılı olduğunu göstermeli ve BMS'den 4 veya 5 puan almış olması gerekmektedir. Buna karşın, skoru 1 veya 2 olan çalışmalar, sonuçları nasıl olursa olsun bilimsel olarak güvenilir kabul edilmemektedir. Uygulamanın BMS'sinin 3 olması durumunda ise, programın umut verici ve işe

kullanan çalışmalardan da faydalanılmıştır. BMS leği, meta-analiz kadar sağlıklı sonuçlar ortaya koyma iddiasından uzaktır; fakat kolay ve anlaşılır sonuçlar sunarak herkesin bilimsel araştırmalardan yararlanması için bir fırsat sunmaktadır. Tablo 3’de Bilimsel Metot leği’ndeki puanlama sistemi ve bu sisteme göre puanlandırılan araştırmaların bilimsel geçerlilik değerleri gösterilmiştir:

Tablo 3: Maryland Bilimsel Metot leği

Bilimsel Metod leği	Gereklilikler	Sonuçların Güvenilirliği
Seviye 1	Bir nleme programı ile suç ölçütü arasında zamanda tek bir noktada korelasyon (ilişki). Örneğin, kapalı devre televizyon sistemi (KDTS) bulunan yerlerin KDTS olmayan yerlere göre daha düşük suç oranlarına sahip olması.	Bilimsel Olarak Güvenilir Olmayan Sonuçlar
Seviye 2	Karşılaştırılabilir bir kontrol durumu olmaksızın suçun program öncesi ve sonrasında ölçülerinin karşılaştırılması. Örneğin, suçun bir bölgede KDTS kurulmasından sonra düşmesi.	Bilimsel Olarak Güvenilir Olmayan Sonuçlar
Seviye 3	Deney ve karşılaştırılabilir kontrol durumları altında suçun program öncesi ve sonrası ölçülerinin karşılaştırılması. Örneğin, suçun KDTS kurulmasından sonra deney alanında düşmesi ve fakat karşılaştırılabilir kontrol alanında suçta bir azalma olmaması.	Bilimsel Olarak Az Güvenilir Sonuçlar
Seviye 4	oklu deney ve kontrol durumları altında suçu etkileyen diğer değişkenler de kontrol edilmek suretiyle, program öncesi ve sonrası suç ölçülerinin karşılaştırılması. Örneğin, suç mağduriyetini etkileyen muhit şartlarının da kontrolü neticesinde, KDTS bulunan yerlerde, olmayanlara kıyasen suç mağduriyetinin azalması	Bilimsel Olarak Güvenilir Sonuçlar
Seviye 5	Program ve kontrol durumlarının birimlere rastgele atanması ve program önce ve sonrası suç ölçülerinin karşılaştırılması. Örneğin, rastgele olarak atanmış KDTS muhitlerinde suç mağduriyetlerinde kontrol muhitlerine kıyasla düşme olması.	Bilimsel Olarak Güvenilir Sonuçlar

yarayabilir olduğu kabul edilmektedir. Bkz. M. Alper Sözer, Daniel R. Lee, **Suç nleme: Teori, Pratik ve Değerlendirme**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2011, s. 3-6.

Kameraların suçun önlenmesindeki etkisine geçmeden önce, söz konusu bilimsel araştırmaların Batı merkezli olduğu da zikredilmelidir. Kaldı ki bilinen suç teorilerinin ekseriyeti Batı toplumlarında ve orta sınıf Anglo-Amerikan insan davranışı üzerinden ileri sürülmüştür⁷⁵. Dolayısıyla ortaya atılan kuramlar ve stratejiler, mayalarını, geliştirildikleri toplumdan almaktadır. Her topluma şekil veren sosyal, ekonomik ya da kültürel faktörler değişkenlik gösterebilir. Bu bakımdan, söz konusu modellerin her toplumda aynı akıbetle karşılaşacakları peşinen söylenemez. Batı kültüründen temel noktalarda değişkenlik gösterebilen Türk toplumu düşünüldüğünde, teorilerin ileri sürdüğü risk etkenleri ve bu etkenlerin suçluluğa yol açtığı ileri sürülen nedensel mekanizmaların revize edilmesi gerekebilir⁷⁶. Bununla birlikte ülkemizde kapalı devre televizyon kameralarının suç önlemedeki etkisini değerlendiren bilimsel nitelikte bir çalışma henüz yapılmamıştır. Daha öncede belirtildiği gibi, yapılan çalışmalar, örnek olaylara veya yüzeysel verilere dayanmaktadır. Hal böyleyken, öncelikle yabancı araştırmacıların bilimsel çalışmalarına bakılacak; ardından da en azından fikir vermesi adına Türkiye’de bu konu üzerinde yapılan araştırmalar ayrı bir bölüm halinde değerlendirilecektir.

A. Yurt Dışında Yapılan Bilimsel Çalışmalar

Kapalı devre televizyon kameralarının suç önlemedeki etkisini araştıran ilk sistematik çalışma, Welsh ve Farrington tarafından yapılmıştır. Bu çalışmada, şehir merkezleri, toplu taşıma araçları ve otoparklar olmak üzere üç farklı kamusal alanda, birden çok ülkede yapılmış 22 farklı araştırma değerlendirilmiştir⁷⁷. Araştırma sonuçları, sistemin suç oranlarının azalmasında olumlu etkisinin olduğunu, ancak bunun %8 gibi düşük bir oranda kaldığını göstermektedir. Bununla birlikte sistemin, diğer alanlara nazaran %41 azalmayla otoparklarda daha etkili olduğu ortaya çıkarılmıştır. Şehir merkezlerinde (%2) ve toplu taşıma araçlarında (%6) ise küçük

⁷⁵ Tuba Topçuoğlu, “Kriminoloji İçin Disiplin Çağrısı”, **CHKD**, Cilt:2, Sayı:1-2, 2014, s. 241-268, s. 247.

⁷⁶ Topçuoğlu, “Kriminoloji için Disiplin Çağrısı”, s. 247-248.

⁷⁷ Bkz. Brandon C. Welsh, David P. Farrington, **Crime Prevention Effects of Closed Circuit Television: A Systematic Review**, Home Office Research Study, No: 252, London: Home Office, 2002.

oranlarda azalmalar tespit edilmiştir. Araştırmanın bir diğer ilginç sonucu, sistemin Kuzey Amerika'dan ziyade İngiltere'de etkili olduğunu iddia etmesidir. Bu sonucun, iki ülkedeki diğer destekleyici faktörler (ışıklandırma, polis vb.), kültürel altyapı, halkın kameralara bakış açısı gibi birden fazla sebebi olabilir⁷⁸. Bu çalışma sokak aydınlatmaları, CCTV bildirimi gibi birden fazla değişkenin çalışmaya dâhil edilmiş olması ile eleştirilmektedir. Başka faktörler de suç oranlarının azalmasında etkili olmuş olabileceğinden, çalışmanın pür kapalı devre televizyon sistemi etkisini gösteremediği iddia edilmektedir.

Welsh ve Farrington, bu sistematik çalışmayı 2009 yılında revize etmiştir⁷⁹. 44 farklı araştırmanın değerlendirildiği bu çalışmada, şehir ve kasaba merkezleri, konut alanları, toplu taşıma araçları ve otoparklar olmak üzere 4 temel bölgede kapalı devre kameralarının etkisi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu meta analiz çalışmasında, kapalı devre kameralarının en etkili olduğu yerin otoparklar olduğu ve burada araca yönelik hırsızlık, araçtan hırsızlık veya hasar verme gibi suçlarda önemli azalmalar (%51) olduğu tespit edilmiştir⁸⁰. Bununla birlikte toplu taşıma araçlarında (%7) ve konut alanlarında (%7) kayda değer bir azalma görülmemiştir. Şehir ve kasaba merkezlerinde ise (%23) önemli olmayan bir azalma tespit edilmiştir. Bu araştırmanın ilginç bir sonucu da kapalı devre kameralarının ek müdahalelerle -özellikle de geliştirilmiş sokak aydınlatması- desteklendiğinde daha etkili olduğunun tespit edilmesidir. Kapalı devre kameralarının en fazla kullanıldığı yer olan şehir ve kasaba merkezleri ve en etkili olduğu mekân olan otoparklara ilişkin sonuçları aşağıda tablolar halinde biraz daha ayrıntılı vermek isabetli olacaktır.

Şehir ve kasaba merkezlerinde uygulanan 22 araştırma Tablo 4.'de gösterilmiştir. Bu araştırmaların, on yedisi İngiltere'de, üçü Amerika'da, bir tanesi İsveç'te ve bir tanesi de Norveç'te yapılmıştır. 22 araştırma, üç aydan en fazla altmış aya kadar, ortalama olarak on beş ay boyunca takip edilmiştir. 10 çalışmada arzu

⁷⁸ Brando C. Welsh, David P. Farrington, **Crime Prevention Effects of Closed Circuit Television: A Systematic Review**, Home Office Research Study, No: 252, London: Home Office, 2002.

⁷⁹ Welsh, Farrington, **Making Public Places Safer**, s. 59-81.

⁸⁰ Welsh, Farrington, **Making Public Places Safer**, s. 75.

edilen etki, 5 çalışmada istenilmeyen etki, 1 çalışmada her iki sonuç birden, 6 çalışmada ise etkisiz sonuç tespit edilmiştir⁸¹.

Programda değerlendirilen çalışmalardan biri, İngiltere'nin Burnley şehir merkezinde gerçekleştirilen ve iki kontrol grubuna sahip olan Armitage Rachel, Graham Smyth ve Ken Pease'in çalışmasıdır⁸². 12 ay boyunca takip edilen deney bölgesi, kontrol bölgeleriyle kıyaslandığında şiddet, hırsızlık ve toplam suç oranlarında önemli azalmalar tespit edilmiştir. Deney bölgesinde suç oranlarında %28 azalma gözlemlenirken, birinci kontrol bölgesinde %1 düşüş ve ikinci kontrol bölgesinde %10 artma yaşanmıştır. Araştırmada, şiddet ve araçlara yönelik suçlarda yayılma etkisi tespit edilirken; hırsızlık suçunda da bölgesel yer değiştirmeler yaşandığına dair deliller bulunmuştur⁸³.

Tablo 4. Kapalı Devre Kameralarının Şehir ve Kasaba Merkezlerindeki Etkisi

Çalışma	Kameraların Kapsamı	Ek Müdahale	Takip Süresi	Sonuç ve Yer Değiştirme/ Yayılma Etkisi
Brown, Newcastle-upon-Tyne, İngiltere, 1995.	Cadde boyunca binaların çoğunda ful kapsama, aktif izleme	Yok	15 Ay	Etkili Değil; Az da olsa yer değiştirme ve yayılma
Brown, Birmingham, İngiltere, 1995.	14 Kamera, polis tarafından aktif izleme	Yok	12 Ay	Etkili; Yer değiştirme gözlemlendi
Sarno, London, İngiltere, 1996.	11 Kamera	Yok	12 Ay	Etkili Değil
Skinns, Doncaster, İngiltere, 1998.	63 Kamera, polis tarafından aktif izleme	CCTV kontrol odasıyla iletişim için 47 yardım noktası	24 Ay	Etkili; Yer değiştirme yok
Squires, Ilford, İngiltere, 1998.	-	Yok	7 Ay	Etkili; Yer değiştirme gözlemlendi
Armitage vd.,	-	Yok	12 Ay	Etkili; Yayılma

⁸¹ Welsh, Farrington, **Making Public Places Safer**, s. 61.

⁸² Armitage Rachel, Graham Smyth ve Ken Pease, "Burnley CCTV Evaluation", **Surveillance of Public Space: CCTV, Street Lighting and Crime Prevention**, Crime Prevention Studies, Vol.10, Ed. Kate Painter ve Nick Tilley, Monsey N.Y.: Criminal Justice Press, 1999.

⁸³ Welsh, Farrington, **Making Public Places Safer**, s. 65.

Burnley, İngiltere, 1999.				gözlemlendi
Ditton ve Short, Airdie, İngiltere, 1999.	12 Kamera, polis tarafından aktif izleme	Yok	24 Ay	Etkili; Yayılma gözlemlendi
Sarno v.d., Londra, İngiltere, 1999.	34 Kamera, aktif izleme	CCTV Uyarı Levhası	24 Ay	Etkili Değil
Sarno v.d., Londra (Camberwell), 1999	17 Kamera, polis tarafından aktif izleme	CCTV Uyarı Levhası	12 Ay	Etkili; Yer değiştirme yok
Sarno v.d., Londra (East Street), 1999	12 Kamera, polis tarafından aktif izleme	CCTV Uyarı Levhası	12 Ay	Belirsiz Etki; Yayılma yok; Yer değiştirme var
Mazerolle v.d., Cincinnati, 2002.	Pasif izleme	Yok	6 Ay	Etkisiz; az da olsa yer değiştirme
Mazerolle v.d., Cincinnati (Hopkins Park), 2002.	Pasif İzleme	Yok	4 Ay	Etkisiz
Mazerolle v.d., Cincinnati (Findlay Market), 2002.	Pasif İzleme	Yok	3,5 Ay	Etkisiz; Yer değiştirme gözlemlendi
Blixt, Malmö (Möllevang Square), İsveç, 2003.	%100 pasif izleme	Sosyal Gelişim Programı (1 yıl önce başladı)	12 Ay	Etkili (şiddet saldırı ve soygun suçlarında); Yer değiştirme yok
Winge ve Knutsson, Oslo, Norveç, 2003.	6 Kamera, aktif izleme	CCTV Uyarı Levhası	12 Ay	Etkili Değil; Yer değiştirme yok
Gill ve Springgs, Borough Kasabası, İngiltere, 2005.	%70, Aktif izleme	Yok	12 Ay	Etkili; Yer değiştirme yok
Gill ve Springgs, Market Kasabası, İngiltere, 2005.	%34, Aktif izleme	Güvenlik görevlisi	12 Ay	Etkili Değil; Yer değiştirme yok
Gill ve Springgs, Shire Kasabası, İngiltere, 2005.	%76, Aktif izleme	Güvenlik görevlisi	12 Ay	Etkili; Yer değiştirme yok
Gill ve Springgs, South City, İngiltere, 2005.	%72, Aktif izleme	Güvenlik görevlisi	12 Ay	Etkisiz; Yer değiştirme ölçülmedi.
Farrington v.d., Cambridge, İngiltere, 2007.	30 Kamera	Yok	11 Ay	Etkili Değil
Griffiths, Gillingham, U.K., Tarih belli değil.	Aktif izleme	Geliştirilmiş sokak aydınlatması, komşu izleme	60 Ay	Etkili.

		programı vs.		
--	--	--------------	--	--

(Kaynak: Welsh, Farrington, 2009, s. 62-64.)⁸⁴

Bununla birlikte, kapalı devre kameralarının diğer alanlara nazaran otoparklarda daha etkili olduğu tespit edilmiştir. Yapılan 6 çalışmanın sonuçları, Tablo 5. Kapalı Devre Kameralarının Otoparklardaki Etkisi'nde gösterilmiştir. Bu altı çalışmanın beşinde olumlu sonuç ve bir tanesinde ise istenmeyen etki görülmüştür. Değerlendirilen çalışmalardan biri, Christopher Sarno'nun Londra'da 3 deney 2 kontrol bölgesiyle yaptığı çalışmadır⁸⁵. 12 ay boyunca takip edilen bölgelerde, araca yönelik suçlarda (araba hırsızlığı, araçtan bir şey çalma, zarar verme gibi) deney bölgesinde %57 oranında azalma ve kontrol bölgelerinde % 36 ve %40 oranlarında azalma tespit edilmiştir. Burada dikkat edilmesi gereken bir nokta da o dönem İngiltere'de araca yönelik suçlarda genel bir düşüşün yaşandığıdır.

Tablo 5. Kapalı Devre Kameralarının Otoparklardaki Etkisi

Çalışma	Kamera Özelliği	Ek Müdahaleler	Sonuç Ölçütü	Takip Süresi	Sonuç ve Yer değiştirme/Yayılma
Poyner, Surrey University, Guildford, İngiltere, 1991.	%100, aktif izleme	Geliştirilmiş Işıklandırma, ağaçların kesilmesi	Araç Hırsızlığı, Araçtan hırsızlık	10 Ay	Etkili Değil; Yayılma
Tilley, Hartlepool, İngiltere, 1993.	Aktif izleme	Güvenlik görevlisi, CCTV uyarı levhası	Araç Hırsızlığı, Araçtan hırsızlık	30 Ay	Etkili; Yer değiştirme var
Tilley, Bradford, İngiltere, 1993.	Aktif izleme	CCTV uyarı levhası, geliştirilmiş ışıklandırma, boyama	Araç Hırsızlığı, Araçtan hırsızlık	12 Ay	Etkili; Yer değiştirme/yayılma ölçülmedi
Tilley, Coventry, İngiltere, 1993.	Aktif izleme	Işıklandırma, Boyama, Parmaklık	Araç Hırsızlığı, Araçtan hırsızlık	8 Ay (deney) ve 16 Ay (kontrol)	Etkili; Yer değiştirme/yayılma ölçülmedi

⁸⁴ Tabloların kullanımı için David P. Farrington'dan kişisel e-mail yoluyla izin alınmıştır.

⁸⁵ Christopher Sarno, "The Impact of Closed Circuit Television on Crime in Sutton Town Centre", **Towards a Safer Sutton? CCTV One Year On**, Ed. Marjorie Bulos ve Duncan Grant, London Borough of Sutton, 1996.

Sarno, London, 1996	Ulaşılamadı	Kilitler, ışıklandırma vs.	Araca Yönelik Suçlar	12 Ay	Etkili; Yer değiştirme/yayılma ölçülmedi
Gill ve Springs, Hawkeye, İngiltere, 2005.	% 95-100, Aktif izleme	Geliştirilmiş Işıklandırma, parmaklık.	Genel Suçlar	12 Ay	Etkili; Yer değiştirme/yayılma ölçülmedi

(Kaynak: Welsh, Farrington, 2009, s. 71.)⁸⁶

Bununla birlikte, kapalı devre kameralarına karşı çıkanların genel olarak dile getirdikleri eleştiri; suçları önlemediği mekânsal yer değişikliğine neden olduğu yönündedir. Nitekim Fyfe ve Bannister, kamera sisteminin, suçu kent merkezlerinden ve işlek rotalardan püskürterek **diğer bölgelere yığdığını** ileri sürmektedir. Böylece sistemin kullandığı alanların daha güvenli hale gelmekte ve fakat diğer alanlar da daha tehlikeli hale gelmektedir⁸⁷. Bu bağlamda kameraların, suçta “**mekânsal yer değiştirme**” ye neden olup olmadığını araştıran çalışmalar yapılmıştır. Örneğin Waples, Gill ve Fisher tarafından yapılan bir çalışmada, sistemin mekânsal yer değiştirmeye neden olup olmadığı araştırılmıştır. Araştırmada yarı-deneysel bir metod kullanılmıştır. Farklı coğrafi bölgelerden, sistemin kurulmasından önce, kurulması sırasında ve kurulmasından sonra olmak üzere bir yıl boyunca polise yansıyan suç kayıtları toplanmıştır. Araştırma sonuçları, mekânsal yer değiştirmenin olduğunu ve fakat bunun nadiren yaşandığını göstermektedir. Ayrıca sistemin farklı suç tipleri üzerinde farklı yoğunlukta etkisinin olduğu da gözlemlenmiştir⁸⁸.

Benzer bir şekilde Amsterdam’da yapılan bir araştırmada da kapalı devre televizyon kameraları yerleştirilen bölgelerde suçta yer değiştirme yaşanıp yaşanmayacağı sorusuna cevap aranmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre; sistem, genel olarak suç oranlarında azalmayı sağlamaktadır. Fakat bazı suçlar bakımından mekânsal yer değiştirmeler tespit edilmiştir. Deney bölgesine kameralar yerleştirildikten sonra saldırı, gasp ve arabadan yapılan hırsızlık suçları, “olası yer

⁸⁶ Tabloların kullanımı için David P. Farrington’dan kişisel e-mail yoluyla izin alınmıştır.

⁸⁷ Nieholas R. Fyfe, Jon Bannister, “City Watching: Closed-circuit television surveillance in Public spaces” **Area**, Vol. 28, No. 1, 1996, s. 37-46.

⁸⁸ Sam Waples, Martin Gill, Peter Fisher, “Does CCTV displace crime?”, **Criminology & Criminal Justice**, Vol. 9 (2), 2009, s. 207-224.

değiştirme alanları” olarak adlandırılan bölgelerde artış göstermiştir. Sistemin suç korkusunu azaltmaya ve güvenlik hissini artırmaya olan etkisinin pek fazla olmadığına tespiti de araştırmanın ilginç bir sonucu olarak zikredilebilir. Ancak bir bölge hariç: August Allebeplein. Burada birçok insanın kameralar yerleştirildikten sonra kendini daha güvende hissettiği gözlemlenmiştir⁸⁹. Bununla birlikte, halk arasında sistemin güvenlik hissini arttırdığı ve suç mağduriyeti olma korkusunu azalttığı yönünde genel bir algı da vardır. Bu konuda yapılan araştırma sonuçları değişkenlik göstermekle beraber, sistemin az da olsa suç korkusunu azalttığını göstermektedir⁹⁰.

Bunun dışında kameraların nerede konumlandırıldığı, gece görüşü, zoom vb. özelliklerine sahip olup olmadıkları gibi değişkenlerin suçun önlenmesi üzerinde etkisi olup olmadığı sorusu da akla gelebilir. Söz konusu özelliklerin potansiyel suçluların önlenmesi için elzem nitelik taşımadığı fakat suçluların tespiti için yüksek çözünürlükte, zoom özelliğine sahip kameralar kullanılabileceği ileri sürülmüştür⁹¹. Bununla birlikte, Beck ve Wills izleme kapasitesi düşük, orta ve yüksek düzey olmak üzere üç farklı kapalı devre televizyon kamerasının suç üzerindeki etkisini araştırmışlardır. İngiltere’de perakende satış yapan 15 mağazanın, üçünde yüksek kapasiteli, altısında orta kapasiteli ve altısında da düşük kapasiteli kapalı devre televizyon sistemi kullanılmıştır. Düşük kapasiteli kamera yerleştirilen mağazalar kontrol grubu olarak kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, yüksek kapasiteli kameralara sahip mağazalarda hırsızlıkların %35 oranında azaldığı tespit edilmiştir⁹².

Sonuç olarak, kapalı devre televizyon kameralarının belli mekânlarda ve belli suçlarda işe yaradığı söylenebilir. Yapılan birçok araştırma, kameraların bilhassa **otoparklarda** araca yönelik suçlarda azalma sağladığını göstermektedir. Kameralar, otopark gibi görece **küçük ve iyi tasarlanmış alanlarda, giriş-çıkış kontrollerinde**

⁸⁹ Sander Flight, Y Vone van Heerwaarden, Paul van Soomeren, “Does CCTV displace crime? An evaluation of the evidence and a case study from Amsterdam”, Gepubliceerd in CCTV, (Ed. Martin Gill), s. 1-13.

⁹⁰ Jerry Ratchliffe, **Video Surveillance of Public Places**, COPS Problem-Oriented Guides for Police, Response Guides Series No. 4, 2006, s. 15.

⁹¹ Ratchliffe, **op. cit.**, s. 26.

⁹² A. Beck, A. Wills, “Context-specific measures of CCTV effectiveness in the retail sector”, **Surveillance of Public Space: CCTV, Street Lighting and Crime Prevention**, (Eds. K. Painter, N. Tilley), Monsey, NY: Criminal Justice Press, 1999, s. 251-269.

etkili bir yöntem haline gelmektedir. Bununla birlikte kameraların şahsa karşı işlenen suçlardan ziyade **mal varlığına karşı** işlenen suçlarda daha etkili olduğu söylenebilir. Yapılan birçok araştırmada, kameraların hırsızlık, gasp gibi malvarlığına karşı suçlara yol açan fırsatların önüne geçerek, genel suç oranlarında azalmayı sağlayacağına dair deliller mevcuttur. Fakat adam öldürme, yaralama, şiddet gibi şahsa karşı suçlarda, sistemin caydırıcı olmadığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla sistemin her yerde ve her suç türünde işe yaradığı söylenemez. Ayrıca kameraların, İngiltere’de diğer ülkelere nazaran daha etkili olduğu da tespit edilmiştir⁹³. Bu durum, ülkede kameraların ek müdahale programlarıyla desteklenmesi (geliştirilmiş sokak aydınlatması, güvenlik görevlisi vs.), kültürel yapısı ve yapılan birçok araştırmanın da İngiltere menşeli olması gibi çeşitli nedenlerden kaynaklanıyor olabilir.

B. Türkiye’de Yapılan Çalışmalar

MOBESE’nin suç önlemedeki etkisini değerlendiren sayılı çalışmalardan biri, Günaydın ve Aşık’a aittir. Yazarlar, Sarıyer ilçesinde 2005-2009 yılları arasında mala karşı işlenen suçlarda meydana gelen azalmayı sistemin başarısı olarak göstermişlerdir. Bununla birlikte, aynı dönemde şiddet suçlarının düzenli bir artış gösterdiğini ve sistemin şiddet suçlarında etkili olmadığını iddia etmişlerdir⁹⁴. Fakat söz konusu iddia bilimsellikten uzaktır. Suç oranlarındaki azalma, başka birçok faktörden de kaynaklanmış olabilir. Program öncesi ve sonrası ölçülerin karşılaştırıldığı bu yöntem, bilimsel olarak geçerli bir sonuca sahip olabilmek için en azından bir kontrol grubuna ihtiyaç duymaktadır.

Bunun yanı sıra Kaya, 2005-2008 yılları arasında İstanbul’da işlenen suçlarda azalma olduğunu ve bunun 2005 yılında kurulan kamera sistemiyle alakalı olabileceğini iddia edenler olduğunu belirtmektedir⁹⁵. Gerçekten de, 2002-2005 yılları arasında İstanbul’da meydana gelen asayiş suçlarında %94 oranında düzenli bir artış yaşanmış, 2005 yılında suç sayısı zirve yapmış ve 2005-2008 yılları arasında

⁹³ Welsh, Farrington, **Making Public Places Safer**, s. 78.

⁹⁴ Kaya, a.g.e., s. 75-76 nakleden Byung Jun Cho v.d., a.g.m., s. 80.

⁹⁵ Ömür Kaya, An evaluation of the mobile electronic system integration (MOBESE) and electronic traffic control system (ETCS) in the Istanbul Police Department: CCTV and related technology in law enforcement contexts (Unpublished masters thesis, Department of John Jay College of Criminal Justice, City University of New York), s.73 nakleden Byung Jun Cho v.d., a.g.m., s. 80.

%26 oranında düzenli bir azalma görülmüştür⁹⁶. Bu iddia da bir önceki çalışma gibi –benzer gerekçelerle- bilimsel geçerliliğe sahip olamayacağından, aynı kaderi paylaşmaya mahkûmdur.

Daha öncede belirtildiği gibi, ülkemizde kapalı devre televizyon sistemi olarak değerlendirilen MOBESE'nin suçun önlenmesindeki etkisini değerlendiren araştırmalar, hem sınırlı sayıda hem de araştırma yöntemleri açısından bilimsel geçerliliğe sahip değildir. Fakat bir fikir vermesi açısından bu bölümde söz konusu çalışmalara yer verilmiştir.

III. KAPALI DEVRE TELEVİZYON KAMERALARININ HUKUKİ DURUMU

A. Kapalı Devre Kameralarının Türkiye'deki Hukuki Durumu

Kapalı devre televizyon kameralarıyla kamuya açık alanlarda bireyler izlenmekte, kaydedilmekte ve bu kayıtlar saklanmaktadır⁹⁷. Kameraların görüş alanına kimlerin girdiği, ne zaman bulunduğu, nereye gittiği, kimlerle birlikte olduğu, ne giydiği, ne taşıdığı, ne yiyip ne içtiği gibi birçok bilgi bu kayıtlardan sağlanabilmektedir. Bu kameralardan elde edilen görüntüler, ceza muhakemesinde delil olarak sıklıkla kullanılmaktadır. Hatta bir olayın çözümünde ilk akla gelen, kamera görüntüsünün bulunup bulunmadığıdır.

Bununla birlikte sistem, kullanıldığı birçok ülkede özel hayat ve sivil özgürlükler bağlamında tartışmalara neden olmaktadır⁹⁸. Apartman/konut girişlerinde, dükkânlarda ve asansörlerde gelişigüzel ve kontrolsüz kameralı izleme ve kayıt yapılmaktadır. Ülkemizde cadde, sokak, meydan ve park gibi kamuya açık alanlara konulan ve MOBESE olarak bilinen güvenlik kameralarının kurulum,

⁹⁶ Kaya, **a.g.e.**, s. 72 nakleden Byung Jun Cho v.d., **a.g.m.**, s. 80.

⁹⁷ Beatrice von Silva-Tarouca Larsen, **Setting the Watch, Privacy and the Ethics of CCTV Surveillance**, Oxford ve Portland, Hart Publishing, 2011.

⁹⁸ Brandon C. Welsh, David P. Farrington, **Making Public Places Safer: Surveillance and Crime Prevention**, Oxford University Press, New York, 2009, s. 27.

işleyiş, usul ve esaslarına ilişkin herhangi bir kanuni düzenleme bulunmamaktadır. Bu durum, Türkiye açısından söz konusu tartışmaları körüklemektedir. Bu noktada, Türkiye’deki kameralı gözetlemenin hukuki durumu sorgulanmalıdır.

1. MOBESE Sisteminin “Teknik Araçlarla İzleme” Koruma Tedbiri Kapsamında Değerlendirilip Değerlendirilemeyeceği Meselesi

MOBESE kameralarının, CMK madde 140’da düzenlenen *teknik araçlarla izleme* koruma tedbiri içerisinde değerlendirilebileceği iddia edilmiştir. Teknik araçlarla izleme yoluna, bir koruma tedbiri olarak ancak katalogda yer alan suçların işlenmesinden sonra, belli bir şüphe derecesinin varlığı durumunda ve mahkeme kararıyla başvurulabilir⁹⁹. Fakat MOBESE kameraları, suç henüz işlenmemiş olduğu durumlarda *önleyici tedbir* olarak kullanılmaktadır. Nitekim bu sistemde temel amaç, kişiye izlendiği hissi vermek suretiyle onu caydırmak ve böylece suçun işlenmesini önlemektir. Bu yönüyle, henüz bir suç işlenmeden evvel uygulanmaktadır ve bu anlamda bir suç şüphesine de ihtiyaç duyulmamaktadır¹⁰⁰. Bu bakımdan, MOBESE kameraları herhangi bir suça, şüpheli veya sanığa karşı kurulan adli maksatlı bir sistem değildir¹⁰¹. Nitekim kameralar sadece suç delili elde etmek için de kurulamazlar. Bu bakımdan MOBESE sistemi, “teknik araçla izleme” koruma tedbiri içinde değerlendirilemez.

⁹⁹ CMK’nun 140. Maddesinde sayılan suçların işlendiğine yönelik kuvvetli şüphe sebeplerinin mevcut olması ve başka suretle delil elde edilememesi durumunda, şüpheli veya sanığın kamuya açık yerlerdeki ve işyerindeki faaliyetleri teknik araçla izlenilebilmekte, ses ve görüntüsü kaydedilebilmektedir. Maddede sayılı suçlar şunlardır: a) Türk Ceza Kanununda yer alan; Göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti (Madde 79, 80), Kasten öldürme (Madde 81, 82, 83), Uyuşturucu veya uyarıcı Madde imal ve ticareti (Madde 188), Parada sahtecilik (Madde 197), Suç işlemek amacıyla örgüt kurma (iki, yedi ve sekizinci fıkralar hariç, Madde 220), (Ek alt bend: 25/05/2005-5353 S.K./19.mad) *1* Fuhuş (Madde 227, fıkra 3) İhaleye fesat karıştırma (Madde 235), Rüşvet (Madde 252), Suçtan kaynaklanan malvarlığı değerlerini aklama (Madde 282), Silahlı örgüt (Madde 314) veya bu örgütlere silah sağlama (Madde 315), Devlet Sırlarına Karşı Suçlar ve Casusluk (Madde 328, 329, 330, 331, 333, 334, 335, 336, 337), Suçları, b) Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanunda tanımlanan silah kaçakçılığı (Madde 12) suçları. c) Kaçakçılıkla Mücadele Kanununda tanımlanan ve hapis cezasını gerektiren suçlar. d) Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun 68 ve 74 üncü Maddelerinde tanımlanan suçlar.

¹⁰⁰ Veli Özer Özbe, Mehmet Nihat Kanbur, Koray Doğan, Pınar Bacaksız, İlker Tepe, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2014, s. 194.

¹⁰¹ Ersan Şen, **Türk Hukukunda Telefon Dinleme, Gizli Soruşturmacı, X Muhbir**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 5. Bası, 2011, s. 146.

Bununla birlikte, 5649 Sayılı Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Kanunu'nun Ek 5. Maddesinin 5. Fıkrasında önleme amaçlı olarak hâkim kararıyla teknik araçlarla izleme yapılabileceği ifade edilmektedir. Hâkim kararı, Jandarma Genel Komutanlığı İstihbarat Başkanlığı görevlilerince yerine getirilecektir. Keza PVSK'nın Ek 7. Maddesinin 6. Fıkrasında *“İstihbarat faaliyetlerinde, bu maddede belirtilen suçların önlenmesi amacıyla ve hâkim kararı alınmak koşuluyla, teknik araçlarla izleme yapılabilir.”* denilerek istihbarat faaliyetlerinde önleme amaçlı olarak hâkim kararıyla teknik araçla izleme yapılabileceği belirtilmiş olup, bu uygulama Emniyet Genel Müdürlüğü İstihbarat Dairesi Başkanlığı görevlilerince yerine getirilecektir¹⁰². MOBESE kameraları, yukarıda zikredilen hukuki düzenlemeler kapsamında değerlendirilemeyecek bir suç önleme yöntemi olarak kullanılmaktadır. Zira bilindiği gibi, söz konusu kameralarla ne spesifik bir olay kapsamında izleme yapılmakta ne de hakim kararı alınmaktadır.

2. “Ön Alan Soruşturması” Kapsamında MOBESE Kameralarının Kullanılabilirliği

MOBESE sisteminin, “ön alan soruşturması” kapsamında birtakım şartlara uyularak kullanılabileceği iddia edilmektedir. Bu bağlamda, her ne kadar uygulamada yaygın bir şekilde MOBESE terimi kullanılıyor olsa da sistemin “optik ve akustik araçlarla veri toplanması” şeklinde ifade edilmesinin yerinde olacağı ifade edilmektedir.¹⁰³

Kural olarak, soruşturmaya başlanabilmesi için, suç işlendiğine ilişkin somut emarelerin, bir başka ifadeyle başlangıç şüphesinin bulunması gerekir¹⁰⁴. Nitekim başlangıç şüphesinin varlığı halinde soruşturma makamlarının derhal harekete

¹⁰² Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkileri Kanunu ile PVSK kapsamında gerçekleştirilecek “teknik araçlarla izleme” faaliyeti, Türk Ceza Kanununda yer alan; örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenen uyuşturucu ve uyarıcı madde imal ve ticareti suçu veya suçtan kaynaklanan malvarlığı değerini aklama suçu, İkinci Kitap Dördüncü Kısım Dört, Beş, Altı ve Yedinci Bölümde tanımlanan suçlar (305,318,319,323,324,325 ve 332. Maddeler hariç olmak üzere) ve haksız ekonomik çıkar sağlamak amacıyla kurulmuş bir örgütün faaliyeti çerçevesinde cebir ve tehdit uygulanarak işlenen suçlar bakımından gerçekleştirilebilecektir.

¹⁰³ Özbek v.d., **a.g.e.**, s. 198.

¹⁰⁴ CMK madde 160.

geçmeleri, kovuşturma mecburiyeti ilkesinin bir sonucudur. Fakat bugün, polis ve savcılık soruşturmalarının, çoğu kez henüz yasal bir şüphenin mevcut olmadığı bir dönemde, diğer bir deyişle henüz hazırlık soruşturması olarak adlandırılan soruşturma devresinden önce başladığı görülmektedir. Ön alan soruşturması olarak adlandırılan bu alanın hareket noktasını, soruşturmaya değer bir olay ya da yasal bir şüphe kategorisi altında kabul edilemeyecek olan şüpheli hareketler oluşturmaktadır¹⁰⁵. Örneğin, polisin bilgi almaya yönelik olarak yaptığı sohbetler ön alan soruşturması olarak değerlendirilebilir. Bilgi elde etmeye yönelik tedbirler içeren ön alan soruşturmalarında, bu tedbirlerin uygulanması için ne işlenmiş bir suçun aydınlatılması, ne de önlenmesi gereken somut bir tehlikenin bulunması gerekmektedir. Bu bakımdan ön alan soruşturmalarının iki temel özelliği bulunmaktadır: gizlilik ve bilgi elde etmeye, istihbarata yönelik olmalarıdır. Fakat MOBESE tedbirine gizli olarak başvurulamaz. Çünkü tedbirin amacı, öncelikle suç işlenmesinin önlenmesidir. Caydırıcı ve korkutucu özelliği ile suçun önlenmesi için de tedbirin, bireyler tarafından bilinebilir, yani açık olarak uygulanması gereklidir¹⁰⁶.

Kolluk, sadece işlenmiş suçun tekrarlanması tehlikesinin bulunduğu kamuya açık yerlerde, suçun önlenmesi amacıyla izleme yapabilir. Bununla birlikte, bilindiği kadarıyla MOBESE tedbiri sadece izlemeyi değil kayıt altına alma, depolama ve işlemeyi de kapsamaktadır. Dolayısıyla bunlar için ayrı bir yasal düzenlemenin yapılması, bu düzenlemede kayıtların muhafaza süresi ve imhası gibi hususların belirtilmesi gerekir. Kayıt her durumda değil; kaydın suçların takibi bakımından gerekli olduğu ya da olayların bir kişinin gelecekte bir suç işlemesi yönündeki kabulü haklı göstermesi durumunda yapılması gerekir. Bu bakımdan kural, kayıt altına almak olmamalıdır.

MOBESE ile kameralı gözetleme, bir “ön alan soruşturması” olarak uygulandığında da birçok problemi beraberinde getirmektedir. Nitekim kolluğa suç işlenmeden önce soyut rizikolara karşı ve/veya gelecekteki bir ceza muhakemesi için müdahale olanakları verilmesi, aslında polisin zorlayıcı yetkisinin vaktinden önce

¹⁰⁵ Özbek v.d, **a.g.e.**, s. 168.

¹⁰⁶ Özbek v.d., **a.g.e.**, s. 198.

uygulanması sonucunu doğurur ve bu da kolluğun sadece ve doğrudan amacı olan kamu güvenliği ve düzeninin idame ettirilmesi amacını aşar. Bu noktada, izlemenin konusunun çoğu zaman masum kişilerden oluştuğu da gözden kaçmamalıdır. Bu yönüyle, sistem, bireylerin kamusal alanda özgürce hareket etmelerini engelleyebilir. Devlet tarafından uygulanan tedbirler bireyleri sadece bir obje haline getiriyorsa, artık insan haysiyetinden söz etmek de mümkün olmaz.

O hâlde, MOBESE sistemine ön alan soruşturması olarak hukuk sistemi içerisinde yer verilmek isteniyorsa, bu tedbirlerin uygulanmasından sonra denetlenebilmesine olanak veren yasal düzenlemelerin de yapılması zorunludur. Bununla birlikte, tedbir uygulanırken birtakım koşullara da uyulmalıdır.¹⁰⁷

a. Tedbirin Uygulanabileceği Yer

MOBESE ile kameralı gözetleme tedbiri ancak kamuya açık yerlerde uygulanabilir. Sokaklar, meydanlar, parklar kamuya açık mekânlardır ve kural olarak, suçun işlenmesine de uygundur. Örneğin kalabalık ve işlek bir cadde, bir hırsız için elverişli şartları haiz olabileceğinden, özel bir çekiciliğe sahip olabilir. Dolayısıyla bu tür yerlerin kameralar ile izlenmesi caydırıcı bir etki yapabilir.

Bununla birlikte, mekânın sadece kamuya açık olması suç için elverişli olduğu anlamına gelmemektedir. İstatistikî veriler de bunun desteklemelidir. O mekânda, benzer suçların işlendiği, suçun tekerrür ettiği bilimsel olarak kanıtlanmış olmalıdır. Ayrıca izleme sadece suçun işlendiği yer ile sınırlı olmalıdır.

b. Tedbirin Uygulanma Süresi

Şartların gerçekleştiği ve kameralı gözetleme tedbirine başvurulduğu ihtimalinde, tedbir süresiz uygulanamaz. Kural olarak, tedbire bir yıl süreyle başvurulmalıdır¹⁰⁸. Bu süre dolmadan belli aralıklarla tedbirin koşulların devam edip etmediği kontrol edilmelidir. Koşullar devam ediyorsa, tedbir bir yıl daha uzatılabilir.

¹⁰⁷ Özbek v.d., a.g.e., s. 172-173.

¹⁰⁸ Özbek v.d., a.g.e., s. 200.

c. Tedbirin Uygulanmasına Karar Verecek Makam

Bu tedbirin uygulanmasına kolluk amiri karar verir.

3. AİHM İçtihatları Kapsamında Mevcut MOBESE Uygulamasının Değerlendirilmesi

a. Müdahalenin Varlığı

Ülkemizde cadde, sokak, meydan, park ve karayolları gibi kamuya açık alanlara konulan ve MOBESE olarak bilinen güvenlik kameralarının işleyişi, usul ve esaslarını düzenleyen herhangi bir kanuni düzenleme bulunmamaktadır.

Bir görüşe göre, kamuya açık alanları kaydeden bu kameralar herhangi bir kanuni düzenlemeye ihtiyaç duymamaktadır. Çünkü kamusal alanlarda tüm faaliyetler alenidir ve bireyler bu faaliyetlere yapılan müdahalelere katlanmalıdır¹⁰⁹. Nitekim söz konusu kameralar özellikle birilerini takip etmek için değil, güvenliğin sağlanması ve korunması, genel anlamda suçun önlenmesi ve işlenen suçların faillerinin tespiti maksadıyla görüntü kaydetmektedir¹¹⁰. Fakat bu görüş kabul edilebilir değildir. Kamusal alanda özgürlüklerin sınırlanabilir olması, bir müdahalenin sırf kamusal alanda uygulanıyor diye hukuka uygun kabul edileceği anlamına gelmemektedir. **Bu bakımdan kamusal alanda özgürlükler sınırlanabilir; fakat kamusal alanın kendisi özgürlüklerin sınırlama nedeni değildir¹¹¹.** Nitekim bir hakkın hangi nedenle sınırlanabileceği o hakkı düzenleyen maddede açıkça gösterilmektedir. Gerek 1982 Anayasası gerekse AİHS’de “kamusal alan” bir sınırlama nedeni olarak yer almamaktadır.¹¹²

Her ne kadar söz konusu kameraların kamusal alanı kaydettiği ve temel haklara müdahale teşkil etmediği iddia edilse de, bu yolla kişileri doğrudan veya

¹⁰⁹ Haluk Çolak, Mustafa Taşkın, **Ceza Muhakemesi Kanunu Şerhi**, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2007, s. 676. Yazarlara göre; kişilerin davranışları aleni olduğu sürece, toplumun bilgisi varsa filme alınabilir, bu halde rızaya gerek duyulmaz. Bu nedenle MOBESE sistemi hukuka uygundur.

¹¹⁰ Ersan Şen, **Tüm Yönleri İle Telefon ve Ortam Dinleme**, İstanbul, Yargı Hukuk Yayınları, 2013, s. 47.

¹¹¹ Eren, “Özgürlükler Mekanı Olarak Kamusal Alan”, s. 122.

¹¹² Eren, **a.g.m.**, s. 118.

dolaylı olarak belirlenebilir kılan birçok kişisel veriye de ulaşılmaktadır. Nitekim AİHM de kapalı devre kameralarını, Sözleşme'nin 8. Maddesinde düzenlenen “özel hayata ve aile hayatın saygı hakkı” na dâhil olduğunu kabul ettiği “kişisel verilerin korunması hakkı” bakımından değerlendirmektedir. Söz konusu hak, 1982 Anayasa'sının 20. Maddesinde de korunmaktadır. Bununla birlikte, MOBESE gibi kapalı devre kameraları sadece kişisel verilerin korunması hakkı ile değil; aynı zamanda Anayasa'nın 17/1 de ifade edilen, “kişinin maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkı” ile de bağlantılıdır. Zira kişiler, maddi ve manevi varlıklarını geliştirebilmek için, hukuk tarafından korunan ve müdahaleden arınmış alanlara ihtiyaç duymaktadırlar. Fakat bugüne kadar AİHM, söz konusu kameraları sadece kişisel verilerin korunması hakkı bakımından değerlendirmiştir. Bu başlık altından AİHM içtihatları kapsamında MOBESE sistemi değerlendireceğinden, diğer temel hak ve özgürlükler bakımından kameraların değerlendirilmesi bu çalışmanın üçüncü bölümünde ayrıca incelenecektir.

Bu noktada Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, kapalı devre televizyon kameralarıyla kişilerin sistematik olarak kaydedilmesini ve bu kayıtların saklanması özel hayata saygı hakkına yönelik bir müdahale olarak değerlendirdiği görülmektedir. Nitekim Mahkeme Peck v. Birleşik Krallık kararında, özel hayata ait beklentilerin zayıf olduğu kamusal alanda kişinin sadece filme alınmasının özel hayata müdahale olmadığı, ancak; bilgilerin **sistematik** kaydedilmesinin ve **geçici** olarak saklamanın özel hayata müdahale olduğu, kayıtların alenileşmesinin özel hayata saygı hakkına ciddi bir müdahale olduğu ve müdahalenin gerekliliği şartının yerine getirilmediğinden sözleşmenin 8. Maddesinin ihlal edildiğini ifade etmiştir¹¹³.

Mahkeme P.G ve J.H v. Birleşik Krallık Kararında ise, bir kimsenin sokağa çıktığı zaman bir başka kimse tarafından görülmesinin kaçınılmaz olduğunu ve kameralarla izlenmesinin de benzer şekilde hukuka aykırılık oluşturmayacağını, ancak; bu tür bilgilerin düzenli ve kalıcı olarak kaydı söz konusu olunca, özel hayatla ilgili konuların ortaya çıktığını söylemektedir¹¹⁴. Zira bir alanın aralıksız videoya kaydedilmesi, oradan geçmek zorunda olan kişilere tedbir alma imkânı bırakmayabilir.

¹¹³ Peck / Birleşik Krallık Davası Kararı, Başvuru No. 44647/98, 28.01.2003.

¹¹⁴ P.G ve J.H / Birleşik Krallık Kararı, Başvuru No. 44787/98, 25.09.2001, parag. 57.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, kapalı devre televizyon kameralarının özel hayata müdahale teşkil edip etmediğine karar verirken, insanların izlenmesini değil; sistematik olarak izlenmesi ve kaydedilmesini, kişisel verilerin toplanması ve saklanmasını kıstas almaktadır. Dolayısıyla, kamusal alanda toplanan bu veriler belirli bir kişinin kimliğini belirlemeye ve veri işleme yöntemleriyle işleme tabi tutulmaya hizmet ediyorsa Sözleşme'nin 8. Maddesinin ihlali anlamına gelecektir¹¹⁵.

Bilindiği kadarıyla, MOBESE sistemiyle de kamusal alan sadece izlenmemekte; daha sonraki incelemeler için kaydedilmekte ve söz konusu görüntüler belirli bir süre de saklanmaktadır. Bu bağlamda MOBESE, AİHS'nin 8. Maddesi gereği özel hayata müdahale teşkil eden bir sistemdir.

b. Müdahalenin İhlal Oluşturup Oluşturmadığı

Hem ulusal hem uluslararası düzenlemelerde, insan haklarının sınırlanabilir olduğu kabul edilmektedir. Bu sınırlandırma anlayışı, hakların niteliklerine göre farklı koşullarda sınırlandırılır. Mutlak hak olarak kabul edilenleri hiçbir şekilde sınırlanamazken; nisbi haklar belli koşullarda sınırlanabilmektedir.¹¹⁶ Sınırlandırmada üç ilke ön plana çıkmaktadır: Birincisi, sınırlandırmanın bir nedene dayanması (meşru amaç); ikincisi, sınırlamanın yöntemi (kanunla yapılması, ölçülü olması, belli bir dengenin gözetilmesi); üçüncüsü ise sınırlamanın sınırı (demokratik toplum düzeninde gerekli olma, hakkın özüne dokunmama).¹¹⁷

Özgürlüklerin sınırlandırılmasına ilişkin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile 1982 Anayasası'nın sınırlama ve güvence ölçütleri arasında büyük benzerlikler vardır.¹¹⁸ AİHS'nin 8. Maddesinin 2. Fıkrasında “yasayla”, “meşru amaçlara dayanarak” ve “demokratik toplumda gerekli olduğu ölçüde” sınırlama yapılabileceği belirtilirken; Anayasa'nın 13. Maddesinde benzer şekilde “kanunla”, “özlerine dokunulmaksızın”, yalnızca Anayasa'nın ilgili maddelerinde

¹¹⁵ Zafer, **a.g.e.**, s. 34.

¹¹⁶ A. Feyyaz Gölcüklü, Şeref Gözübüyük, **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması**, Turhan Kitabevi, 3. Baskı, Ankara, 2002, s. 183.

¹¹⁷ Abdurrahman Eren, “Özgürlükler Mekânı Olarak Kamusal Alan”, s. 117.

¹¹⁸ Mümtaz Soysal, “İnsan Hakları Açısından Temel Hak ve Özgürlüklerin Niteliği”, **Anayasa Yargısı**, Ankara, 1987, s. 43.

belirtilen “sebeplere bağılı olarak”, “Anayasa’nın sözüne ve ruhuna uygun”, “demokratik toplum düzeninin ve laik Cumhuriyetin gereklerine” ve “ölçülülük” ilkeleri uyularak hakların sınırlanabileceği ifade edilmektedir.

Bu bakımdan, MOBESE kameralarıyla bireylerin özel hayatına yönelik müdahalenin sözleşmeye uygun olabilmesi için, “**kanunilik**” “**ölçülülük**” ve “*ulusal güvenlik, kamu emniyeti, ülkenin ekonomik refahı, dirlik ve düzenin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması*” şeklinde sayılmış olan bir ya da daha fazla amaç bakımından “**demokratik bir toplumda gerekli**” olması koşullarına uygun olması gerekir.

i. Kanunilik

Ülkemizde MOBESE kameralarının kurulum ve işleyişine ilişkin herhangi bir kanuni düzenleme bulunmamaktadır¹¹⁹. Bu durum, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin hukuka uygun bir müdahale için aradığı şartlara aykırılık teşkil etmektedir. Bu noktada, sözleşmesel sorumluluğun yanı sıra, Anayasa’nın 13. Maddesinin de ihlal edildiği söylenebilir. Nitekim Anayasanın 13. Maddesine göre, temel hak ve özgürlüklere müdahale niteliği taşıyan hususların kanunla düzenlenmesi gerekir. Bu ilke, “hukuk devleti” ve “kanunsuz suç ve ceza olmaz” ilkelerinin ayrılmaz bir parçasıdır. Ayrıca bu kanuni düzenlemenin yeterli derecede detaylı,

¹¹⁹ MOBESE kameralarının, CMK madde 140’da düzenlenen “teknik araçlarla izleme” koruma tedbiri ve PVSK madde7/ek 6 da düzenlenen istihbarat faaliyetlerinde önleme amaçlı olarak hâkim kararıyla teknik araçla izleme kapsamında değerlendirilemeyeceği zaten açıklanmıştır.

Bir diğer görüş olarak da MOBESE’nin 2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu’nda suçun önlenmesi konusunda polise verilen önleyici görevler gösterilmektedir. PVSK’nun birinci Maddesinde “*Polis, asayişi amme, şahıs, tasarruf emniyetini ve mesken masuniyetini korur. Halkın ırz, can ve malını muhafaza ve ammenin istirahatını temin eder.*” denildikten sonra, ikinci maddesinde polisin genel emniyetle ilgili görevlerinin iki kısım olduğu vurgulanarak “A) Kanunlara, tüzüklere, yönetmeliklere, Hükümet emirlerine ve kamu düzenine uygun olmayan hareketlerin işlenmesinden önce bu kanun hükümleri dairesinde önünü almak, B) İşlenmiş olan bir suç hakkında Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu ile diğer kanunlarda yazılı görevleri yapmak” hükmüne yer verilmiştir. Bu görüşe göre, söz konusu kameralar da bu görev kapsamında değerlendirilebilir. Fakat kamu hukuku idare bakımından yetki istisna, yetkisizlik kuralıdır. Keza vatandaşlar için de özgürlük kuralı, sınırlandırılması istisnadır. Bu durumda, kanunla düzenlenmemiş bir sistemle özgürlüklere müdahale etmeye çalışmak insan haklarına ağır bir müdahaledir.

anlaşılır ve net olmalıdır¹²⁰. Bu noktada, polisin günün ihtiyaç ve koşullarına göre araçlı devriye, yaya devriye, belli bir nokta veya alanda sabit bekleme gibi faaliyetlerinin de gözetleme olduğu, polisin bizzat gözetlemesi ile teknolojik aletlerle izlemesinin aynı türden bir olay olduğu iddia edilebilir. Kişilerin kamusal alanda fotoğrafların çekilmesi veya teknolojik aletlerle izlenmesi belirli durumlarda hukuka uygun görülmekle beraber; burada sistematik ve daimi kaydedilme söz konusu olduğundan kişilerin özel hayatına müdahale teşkil etmektedir.

Bu noktada, MOBESE kameralarıyla elde edilen görüntülerin kişisel veri niteliğini haiz olduğunda bir tereddüt bulunmamaktadır. Bu bilgilerin sınırsız ve gelişigüzel toplandığı, denetimsiz olarak açıklandığı durumlarda da söz konusu hak ihlal edilmektedir. Nitekim kişi davranışlarını dilediği gibi yönlendirme ve kaderini belirleme hakkına sahiptir. Buna kendisi hakkındaki kişisel veriler de dâhildir¹²¹. Bu noktada, Türkiye, Avrupa Konseyi bünyesinde hazırlanan “Kişisel Nitelikteki Verilerin Otomatik İşleme Tâbi Tutulması Karşısında Şahısların Korunmasına Dair Sözleşme” başlıklı Veri Koruma Sözleşmesi’ni 28 Ocak 1981 tarihinde imzalamış ve fakat uzun yıllar Kişisel Verilerin Korunması Kanunu’nu yürürlüğe koymamıştır. 2010 yılında yapılan referandum sonucu, Anayasa’nın 20. Maddesine eklenen hüküm uyarınca:

“Herkes kendisiyle ilgili kişisel verilerin korunmasını isteme hakkına sahiptir. Bu hak; kişinin kendisiyle ilgili kişisel veriler hakkında bilgilendirilme, bu verilere erişme, bunların düzeltilmesini veya silinmesini talep etme ve amaçları doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığını öğrenmeyi de kapsar. Kişisel veriler, ancak kanunda öngörülen hallerde veya kişinin açık rızası ile işlenebilir. Kişisel verilerin korunmasına ilişkin esas ve usuller kanunla düzenlenir.”

Kişisel verilerin korunması, aslında anayasal dayanağa bu hüküm ile kavuşmuş değildir. Nitekim başta özel yaşamın gizliliği (Any. madde 20) ve kişinin maddi ve manevi varlığını geliştirme hakkı (Başlangıç. Par.6; madde 5, madde 17/1) olmak

¹²⁰ Eryılmaz, **a.g.m.**, s. 13.

¹²¹ Nilgün Başalp, **Kişisel Verilerin Korunması ve Saklanması**, Ankara, Yetkin Yayıncılık, 2004, s. 22.

üzere, haberleşme hürriyeti (madde 22), düşünce ve kanaat hürriyeti (madde 25) gibi temel hak ve özgürlükler bulunmaktadır¹²². Keza TCK madde 135’de “Kişisel Verilerin Kaydedilmesi” ayrı bir suç olarak da düzenlenmiştir.

Bu gelişmenin ardından, nihayet 26 Ocak 2014 tarihinde Kişisel Verilerin Korunması Kanunu yürürlüğe girmiştir. Fakat MOBESE sisteminin mevcut uygulamasının hukuka uygun bir müdahale teşkil edebilmesi için bu kanun yeterli değildir. Zira söz konusu kanunda, kameralı gözetlemeye maruz kalacak kişilerin, devlet tarafından kendisine ne zaman ve hangi kapsamda müdahale edileceğini bilebilir veya öngörebilir kılan bir düzeleme bulunmamaktadır. MOBESE sisteminin kurulum, işleyiş, usul ve esaslarını düzenleyen özel bir kanuni düzenleme yapılmalıdır. Bu düzenlemede, kameraların nerelere, nasıl kurulacağı, hangi özelliklere sahip olduğu, kayıtlara kimlerin ulaşabildiği, ne kadar süre saklandığı, nasıl imha edildiği ayrıntılı olarak belirtilmelidir.

Bugünkü kullanım şekliyle MOBESE’nin hukuka uygun olarak yürütülmesinin tek yolu, açık, net ve ayrıntılı bir kanuni düzenlemeden geçmektedir. Fakat elde edilen görüntülerin sistematik kaydedilmediği ve kayıtların saklanmadığı bir uygulama belirlenir ve açıklığa kavuşturulursa o halde kanuni düzenlemeye gerek kalmayabilir. Başka bir ifadeyle, görüntülerin sistematik kaydının yapılmaması ve bu nitelikteki kayıtların imha edilmesi durumunda, polis mevzuatta kendisine verilen yetki ve görevleri kullanarak, kamusal alanı bizzat gözetlediği gibi teknik araçla da kaydetmemek koşuluyla sadece gözetleyebilir.

ii. Meşru Amaç

Her hakkın sınırlama nedeni, niteliğine uygun olarak ilgili maddede gösterilmektedir. Sözleşmenin 8. Maddesinde de “ulusal güvenlik, kamu emniyeti, ülkenin ekonomik refahı, dirlik ve düzenin korunması, **suç işlenmesinin önlenmesi**, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması” şeklinde özel hayata saygı hakkının sınırlama nedenleri sayılmıştır.. Bu bakımdan, kamusal alanın özgürlükleri sınırlamanın bir nedeni olarak kullanılamayacağı aşikârdır.

¹²² Elif Küzeci, “Anayasal Bir Hak: Kişisel Verilerin Korunması”, **Bilişim Dergisi**, Ocak 2011, s. 13.

Çünkü bir hakkın hangi nedenle sınırlanacağı o hakkı düzenleyen maddede gösterilmiştir. Dolayısıyla MOBESE'nin "kamusal alanda kullanıldığı için" hukuka aykırı olmadığı iddiaları isabetli değildir.

Bununla birlikte, sınırlama hangi amaçla yapılacaksa o amacın dışına taşması da "meşru amaç" kriteriyle önlenmektedir. Bu konuda yakın zamanda Almanya'da verilen bir karar zikredilmelidir. Kararda, "suçu önlemek" amacından ziyade, "delil elde etmek" amacıyla tuzak formunda kurulan kameralardan elde edilen görüntülerin delil olarak kullanılamayacağına hükmetmiştir. Mahkeme kameraların kullanıldığı mağazada hiçbir uyarıcı işaret bulunmamasını, sırf delilleri güvenceye almak için kurulduğuna hükmetmiştir¹²³.

iii. Ölçülülük

Tedbirin ölçülü olup olmadığı, elde edilmek istenen amaç (yarar) ve verilmesi imkân dâhilinde bulunan zarar arasında bir oranın bulunup bulunmadığı çerçevesinde yapılacak bir değerlendirme ile belirlenir¹²⁴. Bir başka ifadeyle, bu ilke sınırlamanın amacı ile aracı arasındaki dengeyi göstermektedir. Bu bakımdan, haklar sınırlandırılırken, sınırlamanın amacına elverişli araçlar gerekli olduğu kadar ve orantılı kullanılmalıdır. Bu noktada, MOBESE kameraları için suçun önlenmesi ve kamu düzeni amacı karşısında, bireylerin özel hayat hakkının ihlal edilebileceği muhtemel zararı bulunmaktadır. Yani, kamusal menfaat ile bireysel menfaat çakışmaktadır. Bu bakımdan, söz konusun aracın elverişli, gerekli ve orantılı olup olmadığı önemlidir.

Elverişli bir müdahaleden söz edebilmek için, kamera sistemini suçun önlenmesi amacı için uygun bir tedbir olması gerekir. Bu noktada, ampirik çalışmaların sonuçları önem arz etmektedir. Zira kamusal alanda bir bölge için, kamera sisteminin suçları önlemediği; bilakis yer değişikliğine sebep olduğu ispatlanırsa bu durumda müdahalenin suç önleme amacı için elverişli olduğu söylenemeyecektir. **Örneğin, yapılan bilimsel çalışmalar kamera sisteminin giriş-çıkış kontrolleri ve otopark gibi sınırları belli alanlarda malvarlığına karşı**

¹²³ Gras, **a.g.m.**, s. 220.

¹²⁴ Özbek v.d., **a.g.e.**, s. 197.

suçlarda kayda değer azalmalar sağlayabildiğini göstermektedir. Söz konusu bölgeler için, kameraların suç önleme amacı için elverişli olduğu söylenebilir.

Orantılı bir müdahaleden söz edebilmek için ise kamera sayısına ve kurulacağı bölgelere de dikkat edilmelidir. Kapalı devre kameralarının sadece önemli suç tehlikesi olduğu ispatlanmış, spesifik bir alanı izlediği hallerde etik ve makul olabilir. Aksi halde sistem, bireyin özgürlük ve haysiyetini tehlikeye atmakta; özel hayat hakkına müdahale teşkil etmektedir¹²⁵. Ayrıca özel hayata müdahaleyi gerektirmeyen veya daha az müdahale eden tedbirlerle aynı amaca ulaşılabilecekse **gereklilikten** ve bu bağlamda da ölçülülükten de söz edilemeyecektir.

Bununla birlikte, kameralı gözetleme yapıldığı noktada uyarıcı işaretlerin varlığı ve alternatif bir yolun da bulunması önemlidir. Örneğin, bir kişi evinden yemek almaya giderken dahi, kameralara yakalanmayacağı bir ulaşım yolu bulunmuyorsa, bu müdahalenin ölçülü olduğundan söz edilemeyecektir. Eğer kişinin kimliği bu sistemlerin uygulanma amacının gerçekleştirilmesi bakımından bir önem taşımıyorsa, kamuya açık alanlardaki görüntülerin anonimleştirilerek kaydın gerçekleştirilmesi gerekir¹²⁶. Bu noktada buzlama vb. birtakım yöntemlerden faydalanılmalıdır.

B. Mukayeseli Hukukta Kameraların Hukuki Düzenlemesi

Kapalı devre televizyon sistemiyle, kamuya açık alanlarda bireyler izlenmekte, kaydedilmekte ve bu kayıtlar saklanmaktadır¹²⁷. Dolayısıyla sistemin hangi şartlarda kurulabileceği, görüntülerin ne kadar süre saklanacağı, kimlerin ulaşabileceği, nasıl imha edileceği akla gelen ilk sorulardandır. Bu başlık altında İngiltere, Fransa, Almanya, İsviçre, Hollanda ve Norveç’de hukuki olarak nasıl bir düzenlemeye sahip olduğu araştırılacaktır.

¹²⁵ Beatrice von Silva-Tarouca Larsen, **Setting the watch: privacy and the ethics of CCTV Surveillance**, Hart Publishing, 2011, s. 160.

¹²⁶ Sedat Erdem Aydın, **AİHM İctihatlari Bağlamında Kişisel Verilerin Kaydedilmesi Suçu**, İstanbul, Yüksek Lisans Tezi, 2014, s. 91.

¹²⁷ Larsen, **Setting the Watch, Privacy and the Ethics of CCTV Surveillance**, s. 1.

Kamusal alanı gözetleyen kamera sayısının fazlalığı nedeniyle “Surveillance Society” yakıştırmasıyla anılan İngiltere’de, sistemin, her ne kadar 1998 tarihli Veri Koruma Kanunu’nun kontrolü altında da olsa, serbest bir hukuki düzenlemeye sahip olduğu söylenebilir¹²⁸. Nitekim 1990’ların ortalarından itibaren kapalı devre televizyon sistemi şehir merkezlerinde görünür olmaya başladığında, İngiliz hukukçular sistemin yasal bir düzenlemeye ihtiyacı olmadığını söylemişlerdir. Gras’a göre bu hukukçular, yerel yönetimlerin sisteme ayırabilecekleri bütçe konusunda zaten hukuki bir düzenlemeyle bağlı olduklarına işaret etmek istemiş olabilirlerdi (*para. 163 of the Criminal Justice and Public Order Act 1994, London Local Authorities (No. 2) Act 1990*)¹²⁹.

Bununla birlikte, yazılı bir anayasası bulunmayan İngiltere’de özel hayat hakkını koruyan ayrı bir düzenleme de yoktur. Özel hayat hakkıyla ilgili endişe taşıyanlar, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 8. Maddesinin İngilizlere bu hakkı tanıdığına işaret etmişlerdir. Alternatif sistem geliştiriciler ve kapalı devre kameralarını eleştirenler, argümanlarını desteklemek için bunun dışında ne bir kanun ne de anayasal bir düzenlemeye sahiptirler. 1998 Veri Koruma Kanunu’yla (Data Protection Act) birlikte, 1995 tarihli Avrupa Veri Koruma Yönergesi (European Data Protection Directive) ülkede uygulamaya konulmuştur. Veri Koruma Kanunu ile birlikte, ülkede kameraların kullanımı bir nebze de olsa sınırlandırılmış ve tüm kayıtlar Veri Koruma Kurumu’nda toplanmaya başlanmıştır.

Gras ve Gallagher, sistemin yaygınlaşmasını önlemek için çok zayıf durumda da olsa hem hukuksal düzenlemeyi hem de yeni Veri Koruma Kanunu’nu tartışmışlardır¹³⁰. Nitekim birçok ülkede kamusal veya yarı-kamusal alanlarda da olsa, sistemin kullanımı yasal ve/veya anayasal çerçevede sürdürülmektedir. İngiltere’de de 2003 tarihi itibarıyla bütün kapalı devre televizyon sistemi denetleyicilerinin Bilgi Görevlisi aracılığıyla kayıtlarının tutulması zorunlu hale getirilmiştir. Ayrıca denetleyiciler, sistemin veri koruma ilkeleri kapsamında

¹²⁸ Clive Norris, Mike Mc Cahill, David Wood, “The growth of CCTV: a global perspective on the international diffusion of video surveillance in publicly accessible space”, **Surveillance & Society**, Vol. 2, No.2/3, s. 110-135, s. 121.

¹²⁹ Marianne L. Gras, “The Legal Regulation of CCTV in Europe”, **Surveillance & Society**, Vol. 2, No. 2/3, s. 216-229, s. 216.

¹³⁰ Norris v.d., **a.g.m.**, s. 121.

kullanılmasını sağlamak zorundadırlar¹³¹. Bu uygulama özel veya kamu bütün kapalı devre televizyon sistemi kullanıcıları için getirilmiş bir düzenlemedir ve *KDTS İçin Uygulama Kuralları*'nda (Code of Practice for CCTV) tanımlanmıştır. Bu kuralların yasal statüsü tam olarak açık olmasa da, kuralların ihlali bir suç olarak görülmektedir. Fakat bu görüşe tezat bir şekilde Mahkeme, FSA v. Durant kararında, yasanın tüm kapalı devre kameralarını kapsamadığını ve sınırlı bir koruma sağladığı ifade etmiştir¹³². Özetle, İngiltere'de sistemin yasal zemininin Veri Koruma Kanunu'na dayandığı söylenebilir. Bununla birlikte, ülkede kamera sayısının 4 milyonu bulmuş olmasının sebebi de görece esnek kabul edilen bu yasal düzenleme olabilir.

Nitekim kamera sayısına ket vurabilmek açısından, Danimarka'daki yasal düzenlemenin İngiltere'dekinden çok daha güçlü olduğu söylenebilir. Zira Danimarka'da kapalı devre televizyon sistemi kullanımı, benzin istasyonları gibi belli başlı özel mülkler hariç, özel kişi veya kuruluşlar için yasaklanmıştır. Söz konusu istisnaların sistemi kullanabilmeleri de kameralı gözetlemeye tabi olacakların bilgilendirilmesi noktasında kuvvetli bir yükümlülüğe tabidir. Bununla birlikte, kamu otoriteleri ve polis de sistemden faydalanabilmektedir¹³³. Benzer bir şekilde, Norveç'te, kapalı devre televizyon sistemi kullanımını lisans şartına bağlayan ciddi bir düzenleme vardır. Nitekim ülkede, mahremiyet hakkı anayasal güvence altındadır ve güçlü bir veri koruma rejimi de bulunmaktadır.

Almanya'da ise kapalı devre televizyon sisteminin hukuki düzenlemesi, ülkenin federal yapısı nedeniyle biraz karmaşıktır. Bir bölgeyi izlemek için kameraların kurulumu, devlet tarafından veya her eyaletin polis kanunuyla ayrı ayrı da yapılabilmektedir. Bu durum, 16 Alman eyaletinin her birinde farklı bir uygulamanın olabileceği anlamına gelmektedir. Fakat elbette 16 farklı uygulama söz konusu değildir. Eyaletlerdeki kapalı devre televizyon sistemi uygulamaları 3 başlıkta toplanabilir: 1) Sistem için özel bir düzenlemenin olmaması, yani yasal temelin yokluğu, 2) Sadece polis tarafından yapılan kameralı gözetlemeye izin

¹³¹ Gras, **a.g.m.**, s. 217.

¹³² 08.12.2003 tarihli Financial Services Authority v. Durant Kararı.

¹³³ Gras, **a.g.m.**, s. 218.

verilmesi, 3) Polisin ve diğer kamu kuruluşlarının kapalı devre televizyon sistemi kurmasına, kayıt yapmasına, depolamasına izin verilmesi¹³⁴.

Bununla birlikte, kapalı devre televizyon sistemi kullanımının Alman vatandaşlarının temel haklarına müdahale teşkil edip etmediği ve dolayısıyla sistemin spesifik bir yasal düzenlemeye ihtiyaç duyup duymadığı hususunda birden fazla ve oldukça kompleks anayasal argümanlar bulunmaktadır. Ancak uygulamada bu argümanların önemsiz bir konumda kaldığı söylenebilir. Bunun birinci sebebi, Federal hükümet ve eyaletlerin birçoğu tarafından kapalı devre televizyon sistemine izin veren bir düzenlemenin kabul edilmiş olmasıdır. İkincisi, tıpkı İngiltere’de olduğu gibi Almanya’da da polis, kameraları talep eden bir kitleyle karşılaşmaktadır. Bu da sistemi kullananların öne sürdüğü, *“sistemin tanımlanamaz insan kitlelerinin değil, kimliği belirli veya belirlenebilir spesifik kimselerin izlenmesinde kullanıldığı ve dolayısıyla temel haklara müdahale teşkil etmediği için özel bir düzenlemeye de ihtiyaç duyulmadığı”* seslerinin gür çıkmasına neden olmaktadır. Oysa kapalı devre televizyon sistemi kullanımına izin veren yasal bir dayanak olmadan sistemin kullanılması, Alman Anayasa hukukuna göre kişinin temel haklarına müdahaledir ve hukuka aykırıdır. Bu nedenle Almanya’daki birçok eyalet, Saksonya eyaletindeki düzenlemeye benzer bir hukuki yolu tercih etmiştir. Sakson Polis Kanunu 38 § 2, polise suç işlenebileceğine dair haklı göstergelerin olduğu çeşitli bölgelerdeki kişi, nesne ve varlıkları izleme, kaydetme ve depolama izni vermektedir. Söz konusu kanun, her ne kadar ilk bakışta geniş bir yetki veriyor gibi gözükse de, kameraların kullanımında anayasal ilkelerden olan “orantılılık ve gereklilik” (Verhältnismäßigkeit und Erforderlichkeit) ilkelerine uyma zorunluluğunu aramaktadır. Orantılılık, kapalı devre televizyon sistemi kullanımının, sorunun çözümü için ölçülü ve uygun bir yöntem olması anlamına gelmektedir. Gereklilik ise, seçilen yöntemin sorunu çözmek için uygun ve elzem nitelik teşkil etmesidir. Bir başka ifadeyle, sistem, kameralardan etkilenecek olanların haklarına mümkün olduğunca en az müdahale edecek ve sorunu çözecek en iyi yöntem ise kullanılabilecektir¹³⁵. Nitekim Federal mahkemedeki en meşhur davalardan biri,

¹³⁴ Gras, **a.g.m.**, s. 219.

¹³⁵ Gras, **a.g.m.**, s. 221.

gürültüsünden rahatsız oldukları komşularının durumunu belgelemek için kamera sistemi taktıran ve bu kameralardan rahatsız olan diğer komşuların karşı karşıya geldikleri davadır. Mahkeme, sürekli izlendiği hissi altında olan insanların duyguları ile davalı tarafın yararını karşılaştırdığında, bunun haklı bir müdahale olmadığına ve daha az müdahaleci herhangi başka bir yolla gürültücü komşunun belgelenebileceğine hükmetmiştir¹³⁶.

Yakın zamanda verilen bir başka karar da zikredilmeye değerdir. Mahkeme, daha düşük fiyata satın alabilmek için ürünün etiketini değiştiren müşterinin yargılandığı davada, mağazanın kamera görüntülerini delil olarak kabul etmemiştir. Çünkü mağazada kapalı devre televizyon sistemi kullanıldığına dair hiçbir uyarıcı bulunmamaktadır. Mahkeme bu olayda, gizli kapalı devre kamerası kullanımının suçu önlemek amacı taşımadığına; bilakis hiçbir uyarı yapılmadan, delilleri güvenceye almak için tuzak formunda kurulan bu kullanımın haksız ve yasadışı olduğuna hükmetmiştir¹³⁷. Nitekim Alman Anayasa Mahkemesi bir kararında “*neden veya kimler tarafından gözetim altında olunduğu bilgisinin demokratik bir toplum ve vatandaşların özerliği için kritik bir önemde*” olduğunu ifade etmiştir¹³⁸. Sonuç olarak, Alman hukukuna göre bireysel haklara müdahale teşkil edebilecek olan kamera sisteminin kurulabilmesi için sisteme izin veren yasal bir düzenlemenin var olması gerekmektedir. Bununla birlikte ülkedeki kamera sayısının, görece sınırlı ve ihtiyaçla orantılı olarak düzenlemeye çalışıldığı söylenebilir. Nitekim Leipzig’de gereksiz olduğu için bir kamera sökülüş, Bielefeld’de ise aynı nedenle bir kameranın kullanımı durdurulmuştur.

Bununla birlikte, sistemin görece daha disiplinli düzenlendiği ülkeler de bulunmaktadır. Fransa, İsveç ve Hollanda’da kapalı devre televizyon sistemi kurulum kararını yerel ihtiyaçlara binaen yerel yönetimler almaktadır. Örneğin, Fransa’da bir idari bölgede (*French Département*) kapalı devre televizyon sistemi kurulabilmesi için, Vali’nin sistemin kurulumu için gerekli planlar hakkında

¹³⁶ BGH-Urteil NJW 1995, Gras, **a.g.m** , s. 220.

¹³⁷ Gras, **a.g.m** , s.220.

¹³⁸ “*the knowledge of being under surveillance, why and by whom is crucial for a democratic society and the autonomy of its citizens*” bkz. Töpfer, Hempel and Cameron, 2003, s. 6 nakleden Norris v.d., **a.g.m.**, s. 121.

bilgilendirilmesi ve kurulumu onaylaması gerekir. Bu durum 1995 Kanunu ve 1996 Kararnamesinde öngörölmüştür. Bununla birlikte Vali bu kararı verirken, yerel komiteye danışmak zorundadır. Bir hâkimin başkanlık ettiğı yerel komitede, teknik konuda bilgili bir kişi, belediye başkanı gibi seçilmiş bir yönetici, yerel ticaret odası tarafından seçilmiş bir temsilci ve bir başka yargıç daha bulunmaktadır. Yerel komitenin kararı oy çokluğu ile alınır ve tavsiye niteliğindedir. Valinin kararı ise kesindir ve fakat bu karara karşı İdare Mahkemesi'ne başvurulabilir. Ayrıca bir bölgeye kapalı devre televizyon sistemi kurulması için başvuruda bulunulduğunda, o bölgenin özellikle hırsızlık veya saldırı gibi bir suç tehlikesi altında olduğu da kanıtlanmalıdır¹³⁹.

Benzer şekilde İsveç de özel hayat hakkını sıkı sıkıya koruyan bir hukuki düzenlemeye sahiptir. Ülkede kapalı devre televizyon sistemi kurulumu, lisans şartına bağlanmıştır. Düzenlemeye göre, sistemi kullanmak isteyen herkes İl İdare Kurulu'na başvuruda bulunmak zorundadır. Bu başvuru, sistemin planı ve izlenecek alan hakkında ayrıntılı bilgileri içermelidir¹⁴⁰. Eğer sistemin kurulmak istendiğı yer bir iş yeri ise ve herhangi bir çalışan bu izlemeden etkilenecekse, onunla yapılmış kameralı gözetleme anlaşması da başvuruya eklenmelidir. Bununla birlikte, sistem sadece suçun önlemesi ve tespit edilmesi amacıyla kullanılabilir. Kameralar sabit olmalıdır, zoom fonksiyonu ise tercihe bırakılmıştır. Kameralı gözetleme yapıldığı uyarıcı işaretler vasıtasıyla bildirilmelidir. Bu başvuru sonucunda, kurul belirli bir süre için sistemin kurulmasına izin verebilir. Kurul kararlarına karşı İdare Mahkemesi'ne başvurulabilir. İl İdare Kurulu'na başvuru zorunluluğunun bazı durumlarda istisnaları da bulunmaktadır. Örneğin, sürüş kabiliyetini artırmak için araç içine yerleştirilen kameralar, trafik akışını gözlemek için karayolu yetkililerinin kullandığı kameralar, spesifik bir bölgede ciddi bir suç veya kaza olma ihtimali kuvvetli olan alanda polisin en fazla 1 aya kadar kullandığı kameralar bu kuralın dışındadır. Bununla birlikte ülkede sıkı bir denetim sistemi de bulunmaktadır. Stockholm Kurulu, 1998-2000 yılları arasında ülkedeki 400 kamerayı denetlemiştir. Rastgele yapılan kontroller sırasında, birçok kameranın özellikle işaretli alan

¹³⁹ Gras, **a.g.m** , s. 222-223.

¹⁴⁰ Gras, **a.g.m** , s. 223.

eksikliği veya izin verilen alanın dışında da kayıt yapılması nedeniyle yasayı çiğnediği ortaya çıkarılarak kameraları sökülmüştür¹⁴¹.

İlginç bir örnek olarak Hollanda da zikredilebilir. İlk kapalı devre televizyon sistemi kamerası 1990'ların sonlarında kurulan ülkede, yerel ihtiyaçlar dikkate alınarak sistemin kurulabilmesi için, kararı belediye meclisine bırakan bir başvuru sistemi kabul edilmiştir. Hollanda'daki bu uygulama uluslararası anlaşmalar, Hollanda Anayasası ve Avrupa Veri Koruma Yönergesinin kapsamlı bir düzenleme yapılabilmesi için sağladığı temele dayanmaktadır. Söz konusu temel esaslara göre, sistem gizli bir şekilde kullanılamaz. Dolayısıyla kameralı gözetleme yapılan bölgede halk bilgilendirilmelidir. Sistem, bir suçu kovuşturmak ya da gerçekleşme olasılığı yakın bir suçu önlemek için kullanılabilir. Sistemin varlığı, başvuru sahibinin görevini yerine getirebilmesi için elzem nitelikte olmalıdır. Özel kişilerin görevleri, kendi mülkleri ile sınırlı olarak dikkate alınır. Ayrıca sadece kurulum aşamasında değil, kullanım aşamasında da periyodik önlemler alınmaktadır. Sistemin düzenlemeye uygun kullanılmadığına yönelik şikâyetler, belediyeye ve sivil mahkemelere yapılabilir. Bununla birlikte, Veri Koruma Kurulu'nun da sistemi inceleme ve denetleme görevleri vardır. Hollanda'da tüm bu düzenlemeler özel bir kanunla yapılmış ve kamusal alanda gizli olarak kameralı gözetleme yapılması kesinlikle yasaklanmıştır¹⁴².

¹⁴¹ Gras, **a.g.m** , s. 224.

¹⁴² Gras, **a.g.m** , s. 224.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KAPALI DEVRE TELEVİZYON KAMERALARINDAN ELDE EDİLEN DELİLLERİN HUKUKA UYGUNLUĞU SORUNU

*“Birazcık geçici güvenlik elde etmek için
temel hak ve özgürlüklerden vazgeçebilenler,
ne özgürlüğü ne de güvenliği hak ederler.”¹*

I. CEZA MUHAKEMESİNDE DELİL SERBESTİSİ İLKESİ VE KAMERA KAYITLARI

Ceza muhakemesinin günümüzdeki amacı, adil yargılanma hakkına uygun davranılarak², maddi gerçeğe ulaşmaktır³. Bu bağlamda, kural olarak her şey delil olarak kabul edilebilir. *Delil serbestisi* olarak adlandırılan bu ilke, bir hususun her türlü delille ispat edilebileceği anlamına gelmektedir⁴. Zira ceza muhakemesinde ispat zordur, kimse işleyeceği suçun delillerini hazırlamaz; aksine, bu tür delilleri yok etmeye çalışır⁵.

Delil serbestliğinin kabul edilmesinin konumuz bakımından önemli iki sonucu olduğu söylenebilir. İlki, delillerin sınırlı sayıda olmamasıdır. Örneğin, sanık

¹ “They that can give up essential liberty to obtain a little temporary safety deserve neither liberty nor safety”, Benjamin Franklin.

² Burada, “adil yargılanma hakkına uyularak” ifadesinin kullanılması, ceza hukukunun amacının bu olduğu anlamına gelmemektedir. Günümüzde ceza muhakemesinin maddi gerçeğe ulaşma amacının her şeye rağmen gerçekleştirilemeyeceği, örneğin adil yargılanma hakkı kapsamında olan insan onuru gibi ilkelerin ihlal edilemeyeceği anlamına gelmektedir. Bu kapsamda, ceza muhakemesinin amacının, adil yargılanma hakkına uyularak yapılan bir muhakemede maddi gerçeğe (uygun karara) ulaşmak olduğu söylenebilir. Bkz. Ali Kemal Yıldız, **Ceza Muhakemesinde İspat ve Delillerin Değerlendirilmesi**, İstanbul Üniversitesi SBE, Doktora Tezi, 2002, s. 95, 97.

³ İspat faaliyeti noktasında, kabul edilen farklı sisteme göre muhakemenin özellikleri ve yürüyüşü farklılık gösterebilir. Örneğin, Kara Avrupa sistemine tabi olan ülkelerde ceza muhakemesinde ilke olarak maddi gerçeğe ulaşma amacı hedeflenirken; Anglo-Amerikan ceza muhakemesinde daha çok şekli gerçeğin bulunmasıyla yetinilmektedir. Yine ilk grupta mahkemenin kendiliğinden gerçeği araştırma yükümlülüğü bulunurken, ikinci grupta itham sisteminin uygulanması sebebiyle durum daha çok tarafları ilgilendiren bir sorun olarak görülmektedir. Günümüzde, ceza muhakemesinde “maddi gerçeğin her ne pahasına olursa olsun saptanamayacağı” ve “adil yargılanma hakkı” ilkesi kapsamında delillerin serbestçe değerlendirilebileceği kabul edilmektedir. Bkz. Yıldız, **Ceza Muhakemesinde İspat ve Delillerin Değerlendirilmesi**, s. 8, 95.

⁴ Kunter, Yenisey, Nuhoglu, **Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku**, s. 578.

⁵ Nur Centel, Hamide Zafer, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, İstanbul, Beta Yayın, 2011, s. 204.

beyanı, tanık beyanı, bilirkişi incelemesi, koruma tedbirleri neticesinde elde edilen deliller, kolluk, savcı ve hâkim tutanakları, özel yazılı açıklamalar, görüntü ve ses kaydeden araçlarla açıklama gibi teknik ve bilimsel gelişmelerle ortaya çıkan bütün yeni deliller ceza muhakemesinde kullanılabilir⁶. İkincisi ise, deliller arasında bir hiyerarşinin bulunmamasıdır. Bununla birlikte, kimi zaman bir delile güvenilirlik bakımından öncelik tanınabilir⁷ veya delilin niteliğine göre yan delillerle desteklenmesi gerekebilir.

A. Kamera Kayıtlarının Delil Niteliği

Ceza muhakemesi hukukunda sanık beyanı, tanık beyanı, bilirkişi beyanı, belge ve keşfe konu olan objeler, delil olarak kabul edilmektedir. Öğretide delillerin çeşitli şekillerde sınıflandırıldığı görülmektedir. Kunter, Yenisey ve Nuhoğlu'na göre, deliller *beyan, belge ve belirti* olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır⁸. Öztürk, Tezcan ve Erdem ise; *sanık açıklamaları ve ikrar, tanık açıklamaları, sanık ve tanıktan başka kişilerin açıklamaları, yazılı açıklamalar (belgeler), görüntü ve/veya ses kaydeden araçlarla açıklama ve belirtiler* şeklinde bir sınıflandırma yapmaktadır⁹. Centel ve Zafer'e göre de deliller *sanık beyanı, tanık beyanı, belge delilleri, belirti delilleri ve bilimsel deliller, bilirkişi mütalaası ve keşif* olarak kategorize edilebilir¹⁰. Bir başka yaklaşım olarak da delillerin kaynaklarına göre ikiye ayrıldığı görülmektedir: *Kaynağı kişi olan deliller* (sanık, tanık, bilirkişi) ve *kaynağı nesne olan deliller* (belge ve belirti delilleri)¹¹.

Hangi sınıflandırma esas alınıralsa alınsın, delillerin ayırıcı unsuru, ispat edilecek hususu ya da olayı temsil etmeleridir. Zira beyan ve belge delilleri somut

⁶ Veli Özer Özbek, Mehmet Nihat Kanbur, Koray Doğan, Pınar Bacaksız, İlker Tepe, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2014, s. 727.

⁷ Yıldız, **a.g.t.**, s. 9, 139.

⁸ Nurullah Kunter, Feridun Yenisey, Ayşe Nuhoğlu, **Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku**, 14. Bası, İstanbul, Beta Basım, 2010, s. 1345.

⁹ Bahri Öztürk, Durmuş Tezcan, Mustafa Ruhan Erdem, Özge Sırma v.d., **Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2014, s. 300.

¹⁰ Centel, Zafer, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s. 171 vd.

¹¹ Centel, Zafer, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s. 208.

olaya münhasır iken; belirtiler, başka hususlarla birlikte ispat edilecek hususu da temsil eden delillerdir¹². Beyan delilleri, tanık, sanık ve sanık/tanık dışındaki kişilerin beyanlarından oluşmaktadır. Dolayısıyla kamera kayıtlarının beyan delili olmadığı açıktır.

Bu noktada, kapalı devre kameralarından elde edilen görüntülerin belge delili mi, yoksa belirti delili mi olduğu hususu tartışmalıdır. Ses ve görüntü tespit eden araçlar, Alman hukukunda, keşif konusu olabilen suni belirtiler olarak değerlendirilmektedir¹³. Çünkü belge delilleri dar yorumlanmakta ve kanunda sadece okunmalarından söz edilmektedir. Görme, duyma gibi okuma faaliyeti dışındaki tüm bilgiler, keşif faaliyetine konu olurlar.¹⁴

Söz konusu kameralar da görüntü taşıyan ispat araçlarıdır. Belge delilleri için, CMK'nun 209. maddesinin 1. fıkrasında belgenin okunmasından söz edilmektedir. Dolayısıyla okunması mümkün olmayan, görülmek ve dinlenmek suretiyle içeriği öğrenilen teknik aletlerin, belge delili olarak değil, keşif faaliyetinin konusu olan belirti delili olarak adlandırılması gerekir¹⁵. Belirti, olaydan geriye kalan her türlü iz ve eserdir.

MOBESE gibi kapalı devre kameralarından elde edilen kayıtlar, olay anında olayın iz ve eserlerinin üzerine düştüğü araçlardır. Bu araçlar, olayın iz ve eserlerini taşırlar. Bu nedenle, bu kameralardan elde edilen kayıtların, belirti delili olduğu ve keşfe konu olabilecekleri ifade edilmektedir¹⁶. Bununla birlikte, kayıtların mahkemede dinlenilmesi veya izlenilmesi halinde keşif delilinden söz edilebileceği; fakat kaydın içeriğinin kâğıda aktarılması ve bunun mahkemede okunması durumunda belge delilinden söz edileceği de kabul edilmektedir¹⁷.

¹² Veli Özer Özbek v.d., **a.g.e.**, s. 659.

¹³ Öztürk, Tezcan vd, **a.g.e.**, s. 333.

¹⁴ Centel, Zafer, **a.g.e.**, s. 291.

¹⁵ Kunter, Yenisey, **a.g.e.**, s. 1392.

¹⁶ Özbek v.d., **a.g.e.**, s. 690. Buna karşın, fimler, teyp bantları, video kasetleri gibi araçların belge delili olduğu, bir çeşit yazılı açıklama oldukları da iddia edilmektedir. Bu araçlardan elde edilen kayıtların tıpkı zor okunan bir yazı gibi keşfe konu oldukları ifade edilmektedir. Bkz. Öztürk, "Ses ve/veya Görüntü Kaydeden Araçlarla Yapılan Tespitlerin Değeri", s. 226.

¹⁷ A. Kemal Yıldız, "Ses ve Görüntü Kayıtlarının İspat Fonksiyonu", CHD, Aralık 2006, s. 258.

B. Delil Serbestisi İlkesinin Sınırları Bağlamında Kamera Kayıtlarının İspat Gücü

Ceza muhakemesi hukukumuzda “vicdani delil sistemi” nin uygulanıyor olması, her şeyin her hâl ve koşulda delil sıfatını haiz olacağı ve hâkimlerin delilleri değerlendirirken keyfi hareket edebilecekleri anlamına gelmez¹⁸. Dolayısıyla bir hususun her türlü delille ispat edilmesi kuralı (delil serbestisi), sınırsız bir serbestiyi ifade etmemektedir. Bu ilkenin sınırını, insanlık onuru ve hukukun belirlediği sınırlar çizmektedir¹⁹. İspat vasıtası bu araçlar, bazı özellikleri haiz olmalıdır. Bir vasıtanın delil olarak kabul edilebilmesi için; öncelikle olayı temsil etmesi, suç eylemiyle bağlantılı ve olaya ışık tutar nitelikte, akla, maddi gerçeğe ve hukuka uygun olması gerekir²⁰. Bu özellikte olmayan olgular, delil olarak kabul edilmezler.

Bununla birlikte, ceza muhakemesinde, hiçbir delil türünün olayı kesin olarak kanıtladığını söylemek de mümkün değildir. Bu dolaylı deliller için geçerli olduğu kadar, doğrudan doğruya deliller için de geçerlidir. Örneğin, (A), (B)’ye ateş ederken onları gördüğünü söyleyen tanığın beyanı, doğrudan doğruya delildir. Tanığın beyanının olaya uygun olması ayrı bir mesele iken; tanık kişileri karıştırmış ve yanılmış da olabilir. Bir başka örnek olarak, olay mahallinde şüphelinin kanının bulunmasının, sadece şüphelinin orada bulunduğunu ispat ettiği; asıl olayı ispat etmeyeceği zikredilebilir. Bunun gibi belirti delilleri, olaydan geriye kalan iz ve eserlerdir. Bu noktada, olayın, dolaylı olarak ispatına yardımcı olurlar. Bu delillere, yan delil veya delil başlangıcı da denilmektedir.²¹

Kural olarak, belirti delilleri, dolaylı deliller olarak uyumsuzluğu doğrudan çözmemektedir. Genellikle başka delillerle desteklenmeleri gerekir. Bununla birlikte bazı belirtiler, teknolojinin yardımı ile önemli delil vasfı kazanabilir. Örneğin, olay yerinden elde edile kan, kıl, tükürük, meni örneğinin DNA analizine tabi tutulması durumunda önemli bir delil elde edilmiş olur²². Ceza Muhakemesi Hukuku

¹⁸ Kunter, Yenisey, Nuhoğlu, **a.g.e.**, s. 1328.

¹⁹ Mahmut Koca, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Deliller”, **Ceza Hukuku Dergisi**, Yıl:1 Sayı:2, İstanbul, Aralık 2006, s. 208.

²⁰ Bahri Öztürk, Durmuş Tezcan, Mustafa Ruhan Erdem, **Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2014, s. 299; Kunter, Yenisey, Nuhoğlu, **a.g.e.**, s. 577-578.

²¹ Centel, Zafer, **a.g.e.**, s. 207-208.

²² Özbek v.d., **a.g.e.**, s. 690.

bakımından kaynak ülke durumunda olan Almanya’da da ses ve/veya görüntü kayıtları, üzerlerinde tahrifat yapılmasının belgelere nazaran daha kolay olması sebebiyle, belge olarak kabul edilmekte ve keşfe konu objeler olarak değerlendirilmektedir; bu kayıtlar, çocuk kaçırarak şantaj yapılması gibi ağır hallerde ve sınırlı durumlarda kullanılabilir²³.

Bu noktada ses ve/veya görüntü kaydeden araçların, güvenilir olup olmadığı tartışmalara neden olsa da usulüne uygun şekilde kayıt yapıldığı ve muhafaza edildiği durumlarda, söz konusu kayıtlar delil olarak kullanılabilir. Bununla birlikte, bazı yazarlar usulüne uygun olarak doldurulmuş ve muhafaza edilmiş ses ve görüntü kayıtlarının tek başlarına mahkûmiyet kararı verebilmek için yeterli olmadığını; başka delillerle desteklenmeleri halinde hükme esas alınabileceklerini ifade etmektedir²⁴. Yargıtay da ses ve görüntü kayıtlarının başka delillerle desteklenmeleri gerektiğini düşünmektedir²⁵. Nitekim yeni ve güncel bir kararında Yargıtay, işçiye ücretin bir kısmının iş yerinde ödendiğinin iddia edildiği bir davada, sunulan kamera kayıtlarını delil başlangıcı olarak kabul etmiştir²⁶.

Bununla birlikte, bazı yazarlara göre hukuka uygun elde edildiği ve teknik açıdan sağlamlığı ispatlanmış olan bu tür delillerin diğer delillerden farkı bulunmamaktadır²⁷. Bu bakımdan, diğer kamera kayıtları gibi kapalı devre kameralarıyla elde edilen görüntü kayıtlarının asıl uyumsuzluğu doğrudan çözme

²³ Öztürk, Tezcan, Erdem v.d., **a.g.e.**, s. 334-335.

²⁴ Öztürk, Tezcan, Erdem v.d., **a.g.e.**, s. 333.

²⁵ Yargıtay 9. CD. 05.10.1984 tarihli kararından: “Teyp bantlarının tek başına delil vasfını haiz olamayacağı düşünülmeden ve dosyada sanıkların suç konusu sözleri sarf ettiklerine dair banttın başka hiçbir delil bulunmadığı gözetilmeden yazılı şekilde mahkumiyet hükmü kurulması bozmayı gerektirmiştir.”

²⁶ Yargıtay 21. HD, E. 2013/17594, K. 2014/2401, T. 17.2.2014. Kararda, “Somut olayda davalı işyerinde ücretin, sigorta matrahında gösterilen kısmının banka aracılığı ile geri kalan kısmının ise işyerinde bulunan bir odada işçilerin sıraya girmesi suretiyle elden zarf içinde ödendiği iddiası ile birçok işçinin gerçek ücretin tespiti için dava açtıkları, aynı nitelikteki bu davalarda bahsi geçen zarf içinde elden para ödenmesine ilişkin işyerinde bulunan **kamera kayıtları görüntülerine** ait CD’nin dosyaya sunulduğu, bu görüntülerde iddia edildiği şekilde işçilerin bir oda kapısı önünde sırada bekledikleri içeriden çıkanların elinde ince uzun zarfların olduğu, tanıklarında işyerinde böyle bir uygulama olduğunu beyan ettikleri, ücret bordrolarının imzasız olduğu, davacının paketleme bölümünde forklift işçisi olarak çalıştığı, Eskişehir Ticaret Odası yazısında 20072010 yıllarında emsal işi yapanların asgari ücretin % 30 fazlası ücret aralığında ücret alabileceğinin bildirildiği anlaşılmaktadır. Mahkemece yapılacak iş, dosyaya delil olarak sunulan **kamera görüntülerini de delil başlangıcı kabul ederek...** ifadelerine yer verilmiştir.

²⁷ Yener Ünver, Ceza Muhakemesine İspat, **CHD**, , S. 2, Aralık 2006, s. 128.

özelliğine sahip olabileceği ifade edilmektedir²⁸. Dolayısıyla kamera kayıtları da tek başına ispat aracı olarak kabul edilmektedir²⁹.

Bu noktada bizim kanaatimiz, kamera görüntülerinin iddia edilen olayı açık, anlaşılır ve şüpheyi mahal bırakmayacak şekilde kanıtladığı durumlarda doğrudan delil vasfına bürünebileceği yönündedir. Örneğin, alibi denilen olayın gerçekleştiği anda başka bir yerde olduğunu kanıtlayan kamera kaydının bulunması, sanığın doğrudan fail olmadığını kanıtlar niteliktedir. Bununla birlikte, kamera kayıtlarının olayın bir parçasını aydınlattığı ve fakat olayın tamamını yansıtmadığı durumlarda, “şüpheden sanık yararlanır” ilkesi³⁰ gereği başkaca delillerle desteklenmeleri gerekir. Örneğin, suçun işlendiği zamanlarda olay mahallinde olduğuna ilişkin kamera kaydının bulunması ihtimalinde, bu dolaylı delildir. Çünkü bu tıpkı parmak izindeki gibi onun olayla olan ilgisi açısından bir belirti ortaya koymaktadır. Bu durumda, sanığın fail olup olmadığının ispatı açısından, bunları destekleyen başka delillerin bulunması ya da bunların birbirini tamamlayan bir zincir oluşturmaları gerekir³¹.

Bu bakımdan, belirli suçların belirli delillerle ispatı ve delillerin ispat gücüne ilişkin kat’i kurallar konulması kabul edilemez. Vicdani ispat sistemi gereği, hâkim duruşmanın bütününden elde ettiği kanaate göre delilleri serbestçe değerlendirebilmelidir³². İster doğrudan, ister dolaylı delil olsun hâkim vicdani ispat sisteminin kriterlerine göre değerlendirmeye tabi tutacaktır. Fakat hâkimin delilleri değerlendirirken onu kısıtlayan şeyler, bir başka ifadeyle delillerin serbestçe değerlendirilmesinin istisnaları vardır. Bunlar; delil yasakları, kanuni ispat kuralları, sanığın susma hakkı ve tanığın susma (tanıklıktan çekilme) hakkıdır.

²⁸ Centel, Zafer, **a.g.e.**, s. 254.

²⁹ Yıldız, **a.g.m.**, s. 260.

³⁰ Yapılan araştırmalar neticesinde sanığın suçlu olduğu tam olarak ispatlanamıyor ve bu hususta makul bir şüphe kalıyorsa, sanığın beraatini gerektiren bu ilke, Yargıtay Ceza Genel Kurulu’nun 19.4.1993, 6-79/108 tarihli kararında şöyle yer bulmuştur: “Ceza Yargılamasında kuşkunun bulunduğu yerde mahkûmiyet kararından söz edilemez. Bu ilke evrenseldir. O halde, sanığın üzerine yüklenen suçtan cezalandırılmasına yeterli kesin ve inandırıcı kanıtlar elde edilmediğine göre direnme kararının bozulmasına karar verilmelidir.”

³¹ Kunter, Yenisey, **a.g.e.**, s. 570.

³² Yıldız, **a.g.t.**, s. 139.

II. KAMERA KAYITLARINDAN ELDE EDİLEN DELİLLERİN HUKUKA UYGUNLUĞU

A. Hukuka Aykırı Delil Kavramı ve Hukuka Aykırı Delillerin Değeri

Bir aracın delil olarak kullanılabilmesinin en önemli kurallarından biri, delillerin, hukuka aykırı olmayan yollarla elde edilmiş olmalarıdır³³. Delilin hukuka uygun yollardan, daha teknik bir ifadeyle delil yasakları ihlal edilmeksizin elde edilmesi kuralı, delil serbestisinin sınırını oluşturmaktadır.³⁴ “Hukuka aykırılık” tan ne kastedildiği ise, hem hukuk uygulamasında, hem de doktrinde üzerinde tartışma olmayan bir konudur. Hukuka aykırılık, gerek yazılı pozitif hukuk metinlerine, gerekse hukukun evrensel ilkelerine aykırılık anlamına gelir³⁵. Bu çerçevede içinde, anayasa, usulüne göre kabul edilmiş uluslararası sözleşmeler, kanunlar, kanun hükmünde kararname, tüzükler yönetmelikler, içtihadı birleştirme kararları ve teamül hukukuna aykırı uygulamaların tümü, hukuka aykırılık kavramı içinde yer alır³⁶. Delilin hukuka uygun yollardan, daha teknik bir ifadeyle delil yasakları ihlal edilmeksizin elde edilmesi kuralı, aslında delil serbestisinin de sınırını oluşturmaktadır³⁷.

Delil yasaklarına ilişkin temel düzenleme, 03.10.2001 tarih ve 4709 sayılı kanunla³⁸ eklenen AY. m. 38/7’de yer almaktadır. Hükme göre, “*Kanuna aykırı olarak elde edilmiş bulgular, delil olarak kabul edilemez.*”. Fakat bu düzenlemeden evvel bazı delil toplama yöntemlerinin kanunla, açık olarak yasaklanması ceza

³³ Maddi gerçeğin araştırılmasının önemli bir sınırı, delil yasaklarıdır. Yasak yöntemlerle ve sanığın hakları ihlal edilerek elde edilmiş deliller muhakemede kullanılamaz. Dolayısıyla delillerin sınırlı sayıda olmaması, delil olabilecek bütün konuların muhakemede delil olarak kullanılabileceği anlamına gelmemektedir. Sanığın haklarına yönelik müdahaleler yapılacağı zaman, bunların koşullarının mutlaka ve açıkça kanunla düzenlenmiş olması gerekir.

³⁴ Özbek, v.d., **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s. 727; Öztürk, “ Ses ve/veya Görüntü Kaydeden Araçlarla Yapılan Tespitlerin Değeri”, **Prof. Dr. Seyfullah Edis’e Armağan**, İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, 2000, s. 219-235, s.221.

³⁵ Öztürk, Tezcan, Erdem v.d., **a.g.e.**, s. 399.

³⁶ Necati Meran, **Adli ve Önleme Amaçlı İletişimin Denetlenmesi (Telefon Dinlem-Sms-Mms-E-mail İzleme) Gizli Soruşturmacı, Teknik Takip**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2009, s. 206.

³⁷ Özbek, v.d., **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s. 727; Öztürk, “ Ses ve/veya Görüntü Kaydeden Araçlarla Yapılan Tespitlerin Değeri”, **Prof. Dr. Seyfullah Edis’e Armağan**, İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, 2000, s. 219-235, s.221.

³⁸ RG. 17.10.2001-24556.

muhakemesi hukukumuzda 1992 yılında “*Soruşturma ve kovuşturma organlarının hukuka aykırı şekilde elde ettikleri deliller hükme esas alınamaz.*” hükmüyle zaten girmiştir³⁹. Yürürlükteki 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu’nda da durum farklı değildir. CMK m. 217/2’ye göre, “*Yüklenen suç, hukuka uygun bir şekilde elde edilmiş her tür delille ispat edilebilir.*” ve CMK m. 206/2-a, “*Ortaya konulması istenilen bir delil aşağıda yazılı hallerde reddolunur; a) Delil Kanuna aykırı elde edilmişse*” şeklinde düzenlenmiştir. Böylece, hukuka aykırı yol ve yöntemlerle elde edilen delillerin, sanık tarafından itiraza uğramasa, hatta kabul edilse dahi aleyhine kullanılmasının önüne geçilmiştir⁴⁰. Bu durumda, hukuka aykırı bir delil vardır; fakat değerlendirilmesi yasaklanmıştır⁴¹. Değerlendirme yasağı, delilin elde edilmesine ilişkin herhangi bir hukuk kuralına aykırılığa otomatik olarak bağlanan bir sonuç olduğu için hukukumuzda delil *elde etme* ve *değerlendirme* yasakları biçimde yapılan ayırım⁴² yerinde görülmemektedir. Nitekim CMK m. 289/1 gereği, bir hükümde hukuka aykırı yollarla elde edilen bir delile dayanılması, mutlak bozma nedenidir.

CMK’nun bu konuda kullandığı terimlere bakıldığında ise, tutarlı olmadığı görülmektedir. CMK’daki bu düzenleme, Anayasa’dan daha sonra yürürlüğe girmiş olmasına rağmen hukuka aykırılık ve kanuna aykırılık gibi iki farklı kavramdan söz edilmektedir. Bununla birlikte, Anayasa’da kanuna aykırılıktan bahsedilmektedir. Bu noktada, Anayasa’daki ifadenin üstün tutulması gerektiği iddia edilmektedir⁴³. Bu görüşe göre, kanuna aykırı olarak elde edilen delil kullanılamayacaktır. Örneğin, aramada hazır bulunması gereken kişiler hazır bulunmaksızın yapılan bir arama sonucunda elde edilen deliller kullanılamaz. Bunun bir temel hak ve özgürlüğü iddia edip etmediği önem arz etmeyecektir⁴⁴. Bu noktada, her ne kadar bu delillerin kullanılamayacağı kanunda açık olarak düzenlenmiş olsa da bu konuda doktrinde çeşitli görüşler vardır. Kimi yazarlar bu tür delillerin kullanılabileceğini, kimileri

³⁹ Mülga Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu’nun 254. Maddesinin 2. Fıkrası.

⁴⁰ Ersan Şen, **Tüm Yönleri İle Telefon ve Ortam Dinleme**, İstanbul, Yargı Hukuk Yayınları, 2013, s. 131.

⁴¹ Centel, Zafer, **a.g.e.**, s. 206.

⁴² Centel, Zafer, **a.g.e.**, s. 684.

⁴³ Özbek v.d., **Ceza Muhakemesi Hukuku**, s. 728.

⁴⁴ Özbek v.d., **a.g.e.**, s. 728.

kullanılamayacağını belirtirken, üçüncü grup yazarlar da delil elde edilirken ihlal edilen hakkın niteliğine göre, delilin kullanılıp kullanılamayacağını değerlendirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Bu görüşler arasında ilk grupta yer alan görüşe göre, her hukuka aykırılığın delili kullanılamaz hale getirmesi adaletle bağdaşmamaktadır. Delil elde edilirken soruşturma makamları tarafından gerçekleştirilen basit hukuka aykırılıkların, “Zehirli ağacın meyveleri de zehirlidir.” ilkesinden hareketle bulguları yasak delile dönüştürmesi, adaletin sağlanmasında zafiyet oluşturabilir. Sanığın bu nedenle mahkûm edilmemesi, suç mağdurlarının haklarının kendileri tarafından aranması gibi neticelere yol açabilecektir⁴⁵. Söz gelimi, gündüz yapılması gereken aramanın gece yapılması gibi şekli aykırılıkların var olduğu ve fakat kişilere ilişkin herhangi bir hakkın ihlal edilmediği durumlarda, elde edilen bulguların hukuka aykırı olmadığı düşünülmektedir. Bu durumda, kanunda öngörülen şekli kurallara aykırı olmakla birlikte korunmak istenen hukuki yararın ihlali söz konusu olmadığından delilin geçerli olduğu ileri sürülmektedir. Yargıtay da bir delilin elde edilmesinde şeklen bir hukuka aykırılık söz konusu olduğunda, örneğin sadece arama sırasında bulunması gereken kişilerin orada bulunmadığı hallerde, delilin hukuka aykırı olmayacağını kabul etmektedir⁴⁶. Hukuka aykırı olarak elde edilen delillerin geçersiz sayılacağı halleri sınırlama yolu, başka bazı hukuk sistemlerince de denenmektedir. Örneğin, İngiltere’de ağır kusur ve/veya kabulünün davanın adilliğine, hakkaniyetine zarar vereceği anlaşıldığı hallerde delilin geçersiz sayılacağı kabul edilmektedir⁴⁷.

Öğretide, hukuka aykırı delil konusunda ikili bir ayrıma dayanan bir görüş de bulunmaktadır. Bu tasnife göre, hak ihlallerinin niteliği üzerinde durularak, bir hukuk devletinde bazı hakların mutlak, diğer bazı hakların ise nisbi koruma altında bulunduğu belirtildikten sonra; buna bağlı olarak “mutlak delil yasakları” ve “nisbi delil yasakları” kavramları ortaya atılmaktadır⁴⁸. Buna göre mutlak delil yasakları; sanığın kendisini suçlayıcı beyanda bulunmaya zorlanması, bir kimsenin yakınlarını suçlayıcı beyanda bulundurmaya zorlaması, sanığın kendisi ile temasa geçen yetkili

⁴⁵ Bahri Öztürk, Mustafa Ruhan Erdem, **Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2006, s. 158.

⁴⁶ YCGK, 28.6.2007-7-147/159.

⁴⁷ CMK m. 217 gerekçesi.

⁴⁸ Öztürk, Erdem ve Özbek, **Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2014.

tarafından bazı haklarının hatırlatılmaması ve son olarak hayatın gizli alanına (özel hayata değil) yapılan müdahaleler olarak sayılmaktadır. Bunların dışında kalan durumlarda ise, hâkim tarafından oranlılık ilkesi göz önünde bulundurularak “kamu yararı” bakımından bir değerlendirme yapılması gerekliliğinden söz edilmektedir. Yargıtay Ceza Genel Kurulu da bir kararında, delil değerlendirilmesinde korunan hukuki yarar ve delil yasakları ölçütleri arasında dengeleme yapmak suretiyle, elde edilen delillerin yargılamada kullanılmasını ya da değerlendirme dışı bırakılması gerektiğini ifade etmiştir: *“Hâkim, yasaklanmış deliller dışında, takdir yetkisini kullanıp değerlendirme yaparken, delil elde edilmesi faaliyeti sırasında ihlal edilen kurallar nedeniyle sanığın haklarının ihlal edilip edilmediğine bakmalı, sanığın haklarının ihlal edilmediği hallerde, hukuka aykırı şekilde elde edilen delilleri yargılamada kullanabilmelidir. Sanığın haklarının ihlal edilmesi halinde ise, suçun topluma verdiği zarar ile devlet görevlilerinin sanığa ait hakları ihlal etmelerinden doğan kişisel ve toplumsal zarar karşılaştırılmalıdır. Sanığın topluma verdiği zarar daha fazla ise hukuka aykırı olarak elde edilen deliller yargılamada kullanılmalı, aksi takdirde değerlendirme dışı bırakılmalıdır”*.⁴⁹

Bu görüş, hukuka aykırılığın bütüncül bir kavram olması ve ihlalin basit-önemli, hafif-ağır gibi bir derecelendirmeye tabi tutulamayacağı yönünde eleştirilere maruz kalmaktadır⁵⁰. Bir yandan “hukuk devleti” ilkesinin kabul edilip ceza muhakemesinin işleyişi ve delillerin nasıl elde edileceğiyle ilgili hükümler koymanın, diğer taraftan da bu hükümlerin ihlalini derecelendirmeye tabi tutarak, hukuka aykırı delillerin yargılamada kullanmaya çalışmanın, mevcut hukuk kurallarını ihlal etmek anlamına geleceği düşünülmektedir⁵¹. “Delile kıymayalım” anlayışına dayanan bu yaklaşım, hukuk devleti ilkesi ile de bağdaşmamakta; kişinin dürüst yargılanma hakkını ihlal etmektedir.

Her iki görüşün de savunulabilir yanları olmakla beraber, basit şekli aykırılıkların delili kullanılamaz halde getirmesi durumunda, toplumun adalet duygusunda geri döndürülemez zararlar meydana geleceğinden, her aykırılığın delili hukuka aykırı hale getirdiğine katılmıyoruz. Keza mutlak-nisbi gibi, hakları

⁴⁹ YCGK, 15.03.2005, 10/15-29.

⁵⁰ Meran, a.g.e., s. 179; Şen, **Tüm Yönleriyle Telefon ve Ortam Dinleme**, s. 137.

⁵¹ Şen, **Tüm Yönleriyle Telefon ve Ortam Dinleme**, s. 137-138.

derecelendirmeye tabi tutup, bazı haklara görece önem atfederek yasak usulleri tespit etmek, öğretiyi kanun koyucu konumunda varsaymak anlamına gelebileceği gibi kuvvetler ayrılığı ilkesine de aykırılık teşkil edecektir. Bununla birlikte, öğretilerde “hukuka aykırı olarak elde edilen delil” kavramındaki hukuka aykırılığın, kişilerin temel haklarını ihlal eden hukuka aykırılık halleri olarak anlaşılması gerektiği düşünülmektedir⁵². Nitekim Tezcan, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları çerçevesinde olmak üzere, delillerin hukuka aykırılığının, bir temel hakkın ihlali sonucu elde edilmesi kıstasına göre belirlenmesini önermektedir⁵³.

Bu noktada, bazı ceza muhakemesi işlem veya eylemlerinin delil yasağı olarak kabul edilmesinde, hukuk düzeninin delil yasaklarına tanıdığı görev belirleyici olmaktadır. Pek çok konuda olduğu gibi, bu konuda Kıta Avrupası hukuk sistemi, Anglo-Amerikan hukuk sisteminden farklıdır. Bizim de dâhil olduğumuz Kıta Avrupası hukuk sistemine göre, delil yasaklarının görevi insan haklarıyla temel hak ve özgürlüklerini korumaktadır⁵⁴. Anglo-Amerikan hukuk sisteminde ise, amaç polisi (kolluğu) disiplin altına almaktır⁵⁵. Dolayısıyla Türk Hukuku bakımından temel insan hakları ve özgürlüklerini ihlal eden bir yolla elde edilen delillerin muhakemede kullanılmayacağı görüşüne açıkladığımız nedenlerden dolayı katılmaktayız.

B. Özel Hayatın Gizliliği ve Bağımsızlığı Kuralı Bağlamında Kameralar ve Hukuka Aykırı Deliller

Gerek MOBESE uygulaması olarak bilinen kapalı devre televizyon kameralarından, gerekse işyeri, okul veya hastane gibi binaların giriş-çıkış ve bazı alanlarına yerleştirilen kameralardan elde edilen görüntüler, ceza muhakemesinde delil olarak kullanılmaktadır.

⁵² Feridun Yenisey, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Delil”, **Ceza Hukuku Dergisi**, 2007, Sayı 4, Ankara, Seçkin Yayınevi, s. 34.

⁵³ Durmuş Tezcan, “Ceza Muhakemesi İçin Anayasanın Anlamı” başlıklı II. Oturum, Tartışma-Müzakere kısmı, **Uluslararası Anayasa Kongresi (11-14 Mayıs-2011) Metinler Kitabı**, T.C İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları No: 171, İstanbul, Mayıs 2012, s. 169.

⁵⁴ Bahri Öztürk, **Yeni CMK’da Delil Yasakları**, Uğur Alacakaptan’a Armağan, İstanbul, 2008, s. 601.

⁵⁵ Öztürk, Tezcan, Erdem v.d., **a.g.e.**, s. 399.

Bir görüntü kaydının hukuka uygun olarak değerlendirilip değerlendirilmeyeceğinin tespitinde, uluslararası alanda; Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (m. 8), Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi (m. 17), BM İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (m. 12) hükümlerinde güvence altına alınan özel hayatın gizliliği ve bağımsızlığı hakkı önem arz etmektedir. Zira bu kameralarla, kamuya açık alanlarda bireyler izlenmekte, kaydedilmekte ve bu kayıtlar saklanmaktadır⁵⁶. Bu bakımdan, bu hakkın Anayasa m. 20’de ifade edilen “kişisel verilerin korunması” hakkı ve Anayasa’nın 17/1 de ifade edilen, “kişinin maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkı” ile de bağlantısı bulunmaktadır. Kişiler, maddi ve manevi varlıklarını geliştirebilmek için, hukuk tarafından korunan ve müdahaleden arınmış alanlara ihtiyaç duymaktadırlar. Bununla birlikte, söz konusu hak, insan onuru kavramıyla da sıkı bir bağ içindedir⁵⁷.

Üst normlarla güvenceye alınan özel hayata saygı hakkı⁵⁸, özel hukuk ve ceza normlarıyla da korunmaktadır. Nitekim Ceza Kanununun 132, 133, 134 ve 135 maddelerde belirli koşullardaki ses ve görüntü kaydına ilişkin kayıtlar suç olarak düzenlenmektedir. Bu bakımdan, söz konusu kamera sisteminin kullanılması, suç teşkil edebileceği gibi (Anayasa madde 13, 20; TCK madde 134, 135) elde edilen deliller de hukuka aykırı olacak ve ceza muhakemesinde delil olarak kullanılamayacaktır. Bu noktada, bu görüntülerin delil olarak kullanılabilirliği konusunda sınırın, Anayasa tarafından da güvence altına alınmış olan özel hayatın

⁵⁶ Beatrice von Silva-Tarouca Larsen, **Setting the Watch, Privacy and the Ethics of CCTV Surveillance**, Oxford ve Portland, Hart Publishing, 2011.

⁵⁷ Chrysoula Pechlivani, **AİHM Madde 8 Işığında Kişisel Verilerin Saklanması**, Fasikül, Y. 1, S. 1, 2009, s. 29.

⁵⁸ 1982 Anayasası’nda “özel hayatın gizliliği hakkı” olarak isimlendirilen *özel hayata saygı hakkı*; öğretide mahremiyet hakkı, özel yaşamın gizliliği, özel hayatın gizliliğine saygı ilkesi, özel hayatın gizliliği ve korunması hakkı gibi çeşitli şekillerde ifade bulmaktadır. Anglo-Amerikan dilindeki “privacy” kavramını, mahremiyet şeklinde kullanmak, hakkın kapsamını daraltmak anlamına gelebilir (“Intimacy” kavramı mahremiyet ile karşılanabilir. Bkz. Oya Araslı, **Özel Yaşamın Gizliliği Hakkı ve T.C. Anayasasında Düzenlenişi**, Ankara, Doçentlik Tezi, 1979, s. 6.) Çünkü bu hak, sadece mahrem olanı değil, kamuya açık alanı da koruyabilmektedir. Bununla birlikte, özel hayata saygı hakkı “gizlilik” ve “bağımsızlık” olmak üzere iki temel ilkeyi bünyesinde barındırmaktadır (Bkz. İbrahim Ö. Kaboğlu, **Özgürlükler Hukuku, İnsan Haklarının Hukuksal Yapısı**, Ankara, İmge Kitabevi, 2002, s. 292.). Mahremiyet sözcüğü, kavramın sadece bir boyutunu kapsadığından; özel hayatın gizliliği kavramı ise belirtilen hakkın temel ilkelerinden biri olan “bağımsızlığı” dışarıda bıraktığından, çalışmada, AİHS’deki şekline de uygun olarak *özel hayata saygı hakkı* kavramının kullanımı tercih edilmiştir. Bununla birlikte, zaman zaman “özel hayat hakkı” kavramı da hem kapsayıcı hem de daha kısa olduğu için kullanılmıştır.

gizliliği, konut dokunulmazlığı ve haberleşme özgürlüğü, kişi dokunulmazlığı gibi temel hak ve özgürlüklere usulüne uygun müdahale edilmesinden geçtiği söylenmelidir. Aksi halde, söz konusu müdahale hukuka aykırı olacak ve elde edilen deliller de hâkim tarafından değerlendirilemeyecektir.

Nitekim Andrew von Hirsch, kameraların “uygun kullanımı” ve “sınırları” olmak üzere iki temel sorundan bahsetmektedir⁵⁹. İlki, özel hayata müdahale sorunudur. İkincisi ise, “suç önlemenin meşrulaştırıcı rolüne” veya Hirsch’in ifadesiyle “*Kamusal alanda anonimlik ve özel hayat hakkını zorlaştıran bir suç önleme yöntemini nereye kadar hukuki hale getirebiliriz?*” sorusuna işaret etmektedir⁶⁰. Nitekim kamusal alanda söz konusu kameraların kullanılmasının bir yönü kişisel verilerle; diğer yönü ise toplum içinde ayırt edilmeme (anonimlik) hakkı ile ilgilidir. Esasında bu iki hak da özel hayata saygı hakkı kapsamında korunmaktadır⁶¹. Dolayısıyla kamusal alanı gözetleyen kameraların, Uluslararası Hukuk kurallarında⁶² ve hukukumuzda⁶³ koruma altına alınmış olan *özel hayata saygı hakkını* ihlal edip etmediğinin tespiti açısından, ulusal ve ulusal üstü mevzuattaki durum değerlendirilmelidir.

Her ne kadar kişisel verilerin korunması hakkı ve anonimlik hakkı, özel hayat kapsamında korunsun da bugüne kadar AİHM, söz konusu kameraları sadece kişisel verilerin korunması hakkı bakımından değerlendirmiştir. Türkiye’de ise Anayasa Mahkemesinin MOBESE hakkında verilmiş bir kararı henüz bulunmamaktadır. Fakat kamusal alandaki diğer kameraları değerlendiren bazı yargı kararları

⁵⁹ Andrew von Hirsch, “The Ethics of Public Television Surveillance”, **Ethical and Social Perspectives on Situational Crime Prevention**, Ed. Andrew von Hirsch, David Garland ve Alison Wakefield, Oxford, 2000.

⁶⁰ Hirsch, “The Ethics of Public Television Surveillance”, s. 61.

⁶¹ Renzo Orlandi, “Telekomünikasyon Yoluyla İletişimin Önleme ve Adli Amaçlı Denetlenmesi- Özel Hayatın Gizli Alanı, Teknik Araçlarla İzleme, Online Arama ve Kendi Kişisel Bilgileri Üzerinde Karar Verebilme Hakkı”, **Ceza Hukuku Reformları Kongresi**, (Çev, Ali Kemal Yıldız), C. 1, On İki Levha Yayıncılık, (Ed. Adem Sözüer), İstanbul, Ocak 2013, s. 139-148, s. 141.

⁶² İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nin 12. Maddesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 8. maddesi

⁶³ 1982 Anayasası’nın 20, 21, 22. Maddeleri; ayrıca TCK 132-140; CMK m.75-82,116-134,135-138,139,140.

mevcuttur⁶⁴. Bu bakımdan, kameraların hukuki durumu, kapalı devre kameraları bakımından kamusal alanda özel hayat, kişisel verilerin korunması ve anonimlik hakkı bakımından ayrı ayrı incelenecek; diğer kameralar için ise yargı kararlarından hareketle değerlendirmede bulunulacaktır.

C. Kapalı Devre Kameralarının Temel Hak ve Özgürlükler Bağlamında Değerlendirilmesi

1. Kamusal Alanda Özel Hayat Hakkı Bakımından

Kamusal alan, felsefi ve sosyolojik temelli bir kavram olarak, bireylerin katılımına açık ortak bir iletişim ve etkileşim alanı olarak açıklanmaktadır. Türkiye’de son dönemde, kamusal alan kavramı özellikle “özgürlükler” alanında tartışılmaya başlanmış ve genellikle özgürlüklerin sınırlanma nedeni olarak algılanmıştır. Oysa kamusal alanın kendisi özgürlüklerin sınırlanmasının bir nedeni olamaz; kamusal alanda özgürlükler sınırlanabilir⁶⁵. Fakat bu meseleye geçmeden önce, kamusal alan kavramının tanımlanması ve kamusal alanda özel hayat hakkının açıklanması yerinde olacaktır.

a. Kamusal Alan

Kamusal alanın üzerine anlaşılmaya varılmış bir tanımı bulunmamaktadır. Nitekim kamusal-özel alan ayrımının temelleri Roma Hukukuna kadar geriye götürülebilir. Romalılar, kamunun devlete, halka ait, genel, yaygın olan; özelin ise kişisel, bireysel, mahrem, resmi olmayan şeklinde tanımlamalarla kamusal ve özel arasında ayrım yapmışlardır⁶⁶. Kavramın yaygın kullanımlarından biri de devletin

⁶⁴ Bu konuda Danıştay 1. Dairesi’nin, hastanede bir morg ünitesi odasına güvenlik maksatlı yerleştirildiği iddia edilen kameranın, odada çalışan kişinin özel hayatının ihlal edildiğine ilişkin bir kararı bulunmaktadır. (E. 2014/232, K. 2014/25 ve T. 19.2.2014).

Benzer şekilde, Yargıtay 5. Ceza Dairesi’nin de kalemdeki müdürün zimmet suçunu işlediğinden bahisle açılan davada, suçun ispatında kaleme yerleştirilen kamera kaydının kullanılamayacağına ilişkin kararı bulunmaktadır. (E. 2014/4482, K. 2014/7850, T. 10.7.2014).

⁶⁵ Abdurrahman Eren, “Özgürlükler Mekânı Olarak Kamusal Alan”, AÜEHFD, C. IX, S. 3-4, s. 96-125, s. 96.

⁶⁶ Gülay Arslan, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde Özel Yaşamın Korunması Hakkı*, s. 73.

düzenleme yapma yetkisinin olduğu alan olarak, devletin faaliyet alanına referans yapmaktadır. Liberal öğretisi de bu tanımlamayla yakından ilgilenerek, özel alanı devletin müdahalelerinden korumayı hedeflemiştir. Nitekim Liberalizm kurucuları arasında sayılan Alman düşünür Humboldt'a göre, devlet faaliyet alanını güvenlik ile sınırlamalı ve bireylerin özel hayatlarını kendi tercihleri doğrultusunda yaşamalarına izin vermelidir. Çünkü devlet, bireylerin kendilerini gerçekleştirmesi ve geliştirmesinin sağlamak için bir araçtan başka bir şey değildir.⁶⁷ Locke ve onu takip eden liberal düşünürler ise, ebeveyn-çocuk, karı-koca ilişkisinin yani ailenin kamusal alanın dışında ve özel alanın merkezinde olduğunu düşünmüşlerdir.⁶⁸

Kamusal alanın, esasında bir alan olmayıp, kişilerin etkileşim içindeki oldukları kurgulanmış alanı ifade ettiği de ileri sürülmüştür. Nitekim kamusal alan kavramı, 20. yüzyılda bir siyaset bilimci olan Jürgen Habermas tarafından ele alınmış ve tartışmaya açılmıştır.⁶⁹ Habermas, "kamusal alan" kavramıyla, her şeyden önce "toplumsal yaşamımız içinde kamuoyuna benzer bir şeyin oluşturulabildiği bir alanın" kastedildiğini düşünmektedir.⁷⁰ Kamusal alan, hiç kuşkusuz insanların katılımı aracılığıyla somut biçimini alıyor olsa da, bu basitçe kalabalıklar olarak da nitelendirilemez.⁷¹ Bu bakımdan mahrem olan da kamusalın karşıtı olarak, kişisel olana da indirgenemez. Nitekim Habermas, mahremiyetin kamusal alanın karşıtı olmadığını; meselenin "mahrem alanda temellenmiş öznellik ile kamusal alandaki özneler arası ilişkileri birbirine bağlayan dolayım" olduğunu düşünmektedir. Dolayısıyla kamusal mekânlar kamusal alana dâhil olmakla birlikte, tüm kamusal alanların kamu mekânları olduğu söylenemez.

Weintraub, günümüzde geçerli olan farklı kamusal- özel ayrımlarının altında yatan temel ayırt edici iki temel kriteri, "görünürlük" (açıklık, erişilebilirlik,

⁶⁷ Wilhelm von Humboldt, **Devlet Faaliyetinin Sınırları**, Liberte Yayınları, 2004.

⁶⁸ Ahmet Karadağ, "Kamusal Alan Modelleri: Çoğulcu Perspektiften Bir Değerlendirme", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt: 58, Sayı: 3, 2003, s. 172-195, s. 180.

⁶⁹ Meral Özbek, "Kamusal Alanın Sınırları", **Kamusal Alan**, Ed. Meral Özbek, İstanbul, Hil Yayın, 2004, s. 19-91, s. 13.

⁷⁰ Jürgen Habermas, "Kamusal Alan", **Kamusal Alan**, Ed. Meral Özbek, İstanbul, Hil Yayın, 2004, s. 95-103, s. 95.

⁷¹ Habermas, "Kamusal Alan", s. 95, dipnot 1.

özdüşümselcilik) ve “kolektiflik” (herkese ait olan, ortak alan) olarak tanımlar⁷². Dolayısıyla kamusal alanın temel unsuru, kişilere açık ve serbest olması iken; özel alanın ise mahrem ya da belli kişilere açık olmasıdır⁷³. **Fakat bu noktada, kamusal alanda önemli olanın, mekânın kamusal ya da özel olması değil, o mekân üzerinde kurulan iletişimin niteliği olduğu söylenmelidir. Bu bakımdan, özel mekânlarda kamusal alanlar oluşabileceği gibi, kamusal mekânlarda da özel alanlar olabilir.**⁷⁴ Dolayısıyla kamusal alan-özel alan ayrımında kamusal mekân-özel mekân ayrımı birebir örtüşmemektedir. Bu bakımdan, günlük dilde kullanıldığı şekliyle kamusal alanlar sadece resmi mekânlar olmadığı gibi; resmi mekânlar içinde de özel alanlar oluşabilir.

b. Kamusal Alanda Özel Hayat Hakkı

Türk öğretisinde, hayatın genel yönünün bir gizliliği bulunmadığından, gizlilik bakımından bir korumayı gerektirmediği kabul edilmektedir⁷⁵. Hayatın genel yönüne örnek olarak da kamuya açık alanlardaki davranışlarımız ve sözlerimiz verilmektedir⁷⁶. Bununla birlikte, hayatın özel yönüne dâhil olduğu kabul edilen özel alan ve sır alanı ise korunmaya değer alanlar olarak kabul edilmektedir.

Bu tasnif, üç alan teorisi olarak adlandırılan, hayat alanlarının *kamuya açık hayat alanı*, *özel hayat alanı* ve *gizli hayat alanı* şeklinde gruplandırılmasına dayanmaktadır⁷⁷. Bu noktada, kişinin başkaları ile olan ilişkileri ve paylaşımları çekirdek benlikten başlayarak iç içe geçmiş çemberlere benzetilmektedir. Çemberler gitgide daha geniş çevrelere açılan hayat olaylarını içererek, en dışta kişinin herkesle paylaşabileceği yani kamuya açık hayatını içeren çemberlere ulaşmaktadır⁷⁸. Burada kamuya açık hayat alanıyla kastedilen, belirsiz ve sınırlı olmayan sayıdaki kişiye

⁷² Meral Özbek, “Kamusal Alan-Özel Alan, Kültür ve Tecrübe”, **Kamusal Alan**, s. 443-501, s. 447.

⁷³ Eren, “**Özgürlükler Mekânı Olarak Kamusal Alanı**”, s. 102.

⁷⁴ Eren, **a.g.m.**, s. 102.

⁷⁵ Şen, **Devlet ve Kitle İletişim Araçları Karşısında Özel Hayatın Gizliliği ve Korunması**, s. 213.

⁷⁶ Serap Helvacı, **Türk ve İsviçre Hukuklarında Kişilik Hakkını Koruyucu Davalar**, İstanbul, 2001, s. 62.

⁷⁷ Helvacı, **a.g.e.**, s. 61.

⁷⁸ Araslı, **Özel Yaşamın Gizliliği Hakkı ve T.C Anayasasında Düzenlenişi**, s. 3.

açık yerlerdir⁷⁹. Bu alanda gerçekleşen faaliyetler, sayı ve kimlik olarak belirsiz kişiler tarafından görülebilmekte, öğrenilebilmekte ve izlenilebilmektedir⁸⁰.

Bu noktada tartışılması gereken ilk husus, kamusal alanda kişinin gizli kalmasını istediği ve bunun makul sayılabileceği faaliyetlerinin olup olamayacağı konusudur. Örneğin, sevgilisine parkta sarılan bir genç, plajda güneşlenen insanlar veya kanuni devlet kurumu olan geneleve giren biri bu faaliyetlerin gizli kalmasını isteyebilir⁸¹. Kamusal alandaki bu ve benzeri faaliyetlerin *Özel Hayata Saygı Hakkı* kapsamında gizlilik ve bağımsızlık korumasından yararlanıp yararlanamayacağı tartışmalara neden olmuştur. Çünkü söz konusu hak, kültürden kültüre ve böylece bir hukuk sisteminden diğerine değişkenlik gösterebilmektedir. Örneğin, birisi ile flört etme, ağır bir hastalığa yakalanma, fotoğraf, telefon ve adres bilgileri gibi veriler kimilerine göre mahrem iken, diğer bazılarına göre değildir⁸². Farklı siyasal ve tarihsel gelenekler, değişik kültürel özellikler ve demokrasiler arasında özel hayatın korunması noktasında da az çok farklı uygulamaların olması, tek tip bir toplum yapısı olmadığından anlaşılabilir bir sonuçtur⁸³. Fakat bu noktada asgari bir standardın sağlanması da zorunludur. AİHM de Sözleşme'nin 8. Maddesiyle ilgili içtihatlarıyla, bu standardı oluşturmaya hizmet eden en önemli araçlardandır⁸⁴. Nitekim AİHM, madde 8'in koruma alanına, doğrudan özel hayatla ilgili olmamakla beraber, bu hakkın amacı ile bağlantılı olan kamuya mal olmuş yansımalarını da dâhil ederek yorumlamaktadır. **Bu bakımdan, Türk öğretisinde benimsene gelmiş olan üç alan teorisi uyarınca korumaya değer görülen “özel alan” ve “gizli alan” dan daha kapsamlı bir yaklaşım gütmektedir⁸⁵.**

⁷⁹ Ahmet Kılıçoğlu, *Şeref, Haysiyet ve Özel Yaşama Basın Yoluyla Saldırlardan Hukuksal Sorumluluk*, AÜHF Yayınları No:496, 2. Baskı Ankara, 1993, s. 83.

⁸⁰ Haluk Tandoğan, “Şahsiyetin Akit Dışı İhlallere Karşı Korunmasının İşleyiş Tarzı ve Basın Yoluyla Olan İhlallere Karşı Özel Hayatın Korunması”, *AÜHF Dergisi*, Ankara, 1963, Cilt: XX, Sayı: 1-4, s. 1-36, s. 26; Ergun Özsunay, *Gerçek Kişilerin Hukuki Durumu*, İstanbul, Fakülteler Matbaası, 4. Bası, 1979, s. 127; Kılıçoğlu, *a.g.e.*, s. 83.

⁸¹ Hakan Karakehya, “Gözetim ve Suçla Mücadele”, s. 345.

⁸² Ayhan Bozlak, “Kamusal Bağlamda Özel Hayatın Korunması: ABD Federal Yüksek Mahkemesi ve AİHM Uygulaması Arasında Mukayeseli Bir İnceleme”, *TBB Dergisi*, 2013, (109), s. 55-93, s. 61.

⁸³ Özbudun, *a.g.e.*, s. 270.

⁸⁴ Hamide Zafer, *Özel Hayatın ve Hayatın Gizli Alanının Ceza Hukukuyla Korunması (TCK 132-134)*, İstanbul, Beta Yayıncılık, 2010, s. 32.

⁸⁵ K. Ahmet Sevimli, *İşçinin Özel Yaşamına Müdahalenin Sınırları*, İstanbul Legal Yay., 2006, s. 20.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne göre, Sözleşmenin 8. Maddesi, dışarıdan müdahale olmadan her bireyin kişiliğini geliştirme, başka insanlarla ve dış dünyayla ilişki kurma ve bu ilişkileri geliştirme hakkını teminat altına almaktadır⁸⁶. Bu nedenle söz konusu amaçları etkileyen birçok müdahale, özel hayata müdahale kapsamında değerlendirilmektedir. Türk öğretisinde kamuya açık hayat alanının hukuk düzeni tarafından sıkı bir şekilde korunmasına gerek bulunmadığı kabul edilmekle birlikte, bu alanın tamamen korumasız olduğu da iddia edilemez. Bilhassa kişinin kamusal alandaki faaliyetleri sırasında kişiliğinin oluşturulması, korunması ve geliştirilmesi söz konusuysa, bu alan da hukuken koruma altında olmalıdır⁸⁷. Örneğin, kişinin kamusal hayatına giren alışverişe çıkma, vasıta kullanma gibi faaliyetleri hukuk tarafından gizliliği ve korunması güvence altına alınmış olan özel hayat kapsamına dâhil edilmez. Fakat bu sırada, kişinin gizli kamera ile kaydedilmesi, özel hayata müdahale kapsamında değerlendirilebilir⁸⁸.

⁸⁶ Zafer, **Özel Hayatın ve Hayatın Gizli Alanının Ceza Hukukuyla Korunması (TCK 132-134)**, s.32.

⁸⁷ Hasan Tahsin Gökcan, "Gizli Kamera Kaydı Delil Olarak Kabul Edilebilir Mi?", **Terazi**, Aylık Hukuk Dergisi, Yıl. 5, S. 42, Ankara, Şubat 2010, s. 79.

⁸⁸ Burada devlet tarafından yapılan gizli kamera kayıtları kastedilmektedir. Nitekim hukukumuz bakımından bir kişinin teknik araçla takibinin yapılması ve o kişinin kayda alınması, CMK madde 140 kapsamında belirtilen şartlara uyularak yapıldığı takdirde hukuka uygun olacaktır. Bununla birlikte, 3. Kişilerin yaptığı kamera kayıtları "Diğer Kameraların Değerlendirilmesi" başlığı altında değerlendirilmiştir.

Bu noktada, akla kamusal alanda kişinin **rızası dışında çekilen fotoğrafların** hukuka uygun olup olmadığı sorusu gelebilir. Bu konuda AIHM 2009 yılına kadar kişilerin izinsiz çekilen resimlerinin basında yayınlanması konusunu bir sorun olarak görüp olayları bu kapsamda ele alırken, bu tarihten sonra bunların basında yayınlanması ya da başka yollarla yayılması şartını aramadan, sadece izinsiz çekim yapılmasının özel hayatın korunması hakkının ihlali olduğuna karar vermiştir (*Reklos ve Davourlis v. Yunanistan* kararı,).

Yargıtay da "Kişinin resminin her ne şekilde olursa olsun izinsiz olarak yayınlanması, hukuka uygunluk sebepleri bulunmadıkça hukuka aykırıdır. Davacılar at resmin her türlü iletişim araçlarıyla ve ticari amaçlarla kullanılması kişilik haklarına ağır saldırı niteliğindedir. Ayrıca resmi ticari amaçlarla kamuya sunulması FSEK 86/1. M. Anlamında hukuka aykırıdır." Yönünde karar vermiştir (YHGK 3.10.1990). Bununla birlikte, elbette basının haber verme hakkı bağlamında çektiği fotoğraflar veya tesadüfi çekilen fotoğrafların hukuka aykırı olduğu da söylenemeyecektir. Örneğin, bir tarihi eser fotoğrafı çekilirken kişinin görüntüsünün resim içinde "ayrıntı niteliğinde" kaldığı hallerde hukuka aykırılıktan söz edilemeyecektir. Yargıtay değerlendirmesinde de kullanılan bu görüşün temel dayanağı, Medeni Kanun'un ikinci maddesinde öngörülen dürüstlük ve güven kuralına bağlıdır. Bu bağlamda, bir kişinin rastlantı sonucu, ayrıntı olarak içinde bulunduğu bir fotoğrafın, bir sergide kamuya sunulması halinde izin alınmadığının öne sürülmesi hakkın kötüye kullanılması olarak nitelendirilebilir.

Örneğin, Rotaru-Romanya kararına konu olayda, hükümet, başvurusunun siyasi faaliyette bulunmasını, broşür bastırmasını özel hayatın doğasında olan gizlilik hakkından zımni olarak feragat ettiği anlamına geldiğini iddia etmiştir. Polis sorgusu ve sabıka kaydı gibi bilgiler ise kamuya açık bilgilerdir. Fakat Mahkeme, özel hayat hakkının, belirli bir düzeye kadar başka insanlarla ilişki kurmayı ve bu ilişkileri devam ettirmeyi de içerdiğini düşünmektedir⁸⁹. Ayrıca kararda, “özel hayat” kavramını, bireyin kendi özel hayatını istediği gibi yaşayabileceği bir “iç alan” ile kısıtlayıp, dış dünyayı bu alandan hariç tutmanın mümkün olmadığını belirterek başvuru haklı bulunmuştur⁹⁰.

Bu noktada, **kamusal alanın özel hayat korumasından mahrum olduğu ve bu iki alanı ayıran kıstasın mekân olduğu peşinen söylenemez**. Bu nedenle, bireyin başkalarıyla girdiği etkileşimlerin bir kısmı, kamusal bir bağlamda yapılsa bile “özel hayat” kapsamına girebilir. Nitekim Mahkeme, özel ve kamuya açık alan ayrımında, her zaman mekânın belirleyici olmadığını ortaya koymuş ve bir kararında gözetimdeki kişinin kameraya alınması ve görüntüsünün teşhis için kullanılmasını Sözleşmenin 8. Maddesine aykırı bulmuştur⁹¹. Mahkeme, bu kararında özel hayata bir müdahale olup olmadığını değerlendirirken “özel hayata saygı makul beklentisi” kriterini de kullanmıştır⁹². Mahkeme, gözetimdeki kişinin bu süreçte dahi görüntüsünün kaydedilmesi ve teşhis için kullanılması makul beklentisi içinde olamayacağını kabul etmiştir⁹³. Kişinin gittiği sinema, tiyatro, eczane, doktor, park veya bahçe herkesin girebileceği kamusal alanlar olarak gözükebilir. Fakat esas itibarıyla sadece o faaliyeti yapan kişiyi ilgilendirmekte ve kişinin özel hayatına

⁸⁹Niemietz v. Almanya Davası, 16.12.1992, Seri A No. 251-B, s.33-34, Gilles Dutertre, **Avrupa Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarından Örnekler**, Avrupa Konseyi Yayınları, Kasım 2003, s. 201.

⁹⁰ Niemietz v. Almanya Davası, 16.12.1992, Seri A No. 251-B, s.33-34, Dutertre, **a.g.e.**, s. 201.

⁹¹ Perry v. Birleşik Krallık, 63737/00, 17.10.2003, parag.36-49.

⁹²Özel hayat alanının belirlenmesinde, “makul/meşru özel hayat beklentisi” (the reasonable/legitimate expectation of privacy test) adı verilen bir testten de faydalandığı görülmektedir. İlk kez Amerika Federal Yüksek Mahkemesi’nin Katz v. United States kararında kullanılan bu test, kişinin özel hayatına müdahaleyi bekleyip beklemediği, bu beklentinin makul olup olmadığı ve müdahaleye hazırlıklı olup tedbir alabilecek durumda olup olmadığı akıl yürütmesine dayanmaktadır. (Bkz. Sultan Üzeltürk, **1982 Anayasası ve İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesine Göre Özel Hayatın Gizliliği Hakkı**, İstanbul, Beta Basım, 2004, s. 10.) Eğer söz konusu müdahale, hayatın olağan akışı içinde beklenilebilecek nitelikte ise ve kişi, bu makul beklentiye rağmen tedbir almıyorsa, bu alanı başkaları ile paylaşmakta sakınca görmediği anlamına gelmektedir.

⁹³ Perry v. Birleşik Krallık Davası, Başvuru No. 63737/00, 17.10.2003, parag.36-49.

girebilmektedir. Bu bakımdan özel hayat, sadece dört duvar arasında geçen faaliyetleri kapsamaz⁹⁴.

Sonuç olarak, kişilerin kamuya açık alanda sürdürdükleri faaliyetleriyle ilgili özel hayata saygı hakkından feragat ettikleri şeklinde bir sonuç çıkarmak mümkün değildir. Bu nedenle, kamusal alanda dahî olsa, bireylerin özel hayat hakkına sahip oldukları söylenebilir. Bu noktada, kapalı devre televizyon kameralarının kullanımının, mukayeseli hukukta ekseriyetle anayasal veya yasal bir düzenleme yapılarak sürdürüldüğü söylenmelidir. Ülkemizde ise MOBESE olarak bilinen güvenlik kameralarının kurulum, işleyiş, usul ve esaslarına ilişkin herhangi bir kanuni düzenleme bulunmamaktadır. Kanuni bir düzenlemeye ihtiyaç duyulmamasının nedeni olarak, kameraların konut, işyeri gibi özel hayatın söz konusu olduğu bireysel alanları değil; sadece kamusal alanları gözetlediği ve dolayısıyla temel hak ve özgürlüklere müdahale teşkil etmediği ileri sürülmektedir. **Oysa açıklandığı üzere, faaliyetin kamusal alanda sürdürülmesi onun hukuka uygun olduğu sonucunu doğurmamaktadır. Bir başka ifadeyle, “kamusal alanda özgürlükler sınırlanabilir; ancak kamusal alanın kendisi bir sınırlama nedeni olamaz.”**⁹⁵ Nitekim temel hak ve özgürlükler ancak kanunla, meşru bir nedene dayanarak, hakkın özüne dokunmadan, ölçülü ve demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı olmadan sınırlanabilir.

2. Kişisel Verilerin Korunması Hakkı Bağlamında

Kapalı devre televizyon kameralarıyla kamuya açık alanlarda bireyler izlenmekte, kaydedilmekte ve bu kayıtlar saklanmaktadır⁹⁶. Kameraların görüş alanına kimlerin girdiği, ne zaman bulunduğu, nereye gittiği, kimlerle birlikte olduğu, ne giydiği, ne taşıdığı, ne yiyip ne içtiği gibi birçok bilgi bu kayıtlardan sağlanabilmektedir. Kameralara görüntülerinden elde edilebilecek bu tür bilgilerin kişisel veri niteliğinde olduğuna şüphe yoktur. Nitekim kişisel veri, *“kimliği belirli veya belirlenebilecek bir bireye ait her türlü bilgi”* olarak tanımlanmaktadır.

⁹⁴ Şen, **Devlet ve Kitle İletişim Araçları Karşısında Özel Hayatın Gizliliği ve Korunması**, s. 215.

⁹⁵ Eren, a.g.m., s. 122.

⁹⁶ Beatrice von Silva-Tarouca Larsen, **Setting the Watch, Privacy and the Ethics of CCTV Surveillance**, Oxford ve Portland, Hart Publishing, 2011.

AİHM, kapalı devre kameralarıyla ilgili önüne gelen olayları “kişisel verilerin korunması” hakkı bakımından değerlendirmiştir. Mahkeme, Peck / Birleşik Krallık kararında, bileklerini kesip elinde bir bıçakla gece sokakta yürürken kapalı devre kameralarına yakalanan ve bu görüntüleri gerekli tedbirler alınmadan (yüzü maskeleme, sansürleme gibi) kamuoyuna yansıyan başvurucunun talebini değerlendirmiştir⁹⁷. Kararda, özel hayata ait beklentilerin zayıf olduğu kamusal alanda kişinin sadece filme alınmasının özel hayata müdahale olmadığı, ancak; bilgilerin **kaydedilmesinin ve sistematik ve geçici olarak saklamanın** özel hayata müdahale olduğu, kayıtların alenileşmesinin özel hayata saygı hakkına ciddi bir müdahale olduğu ve müdahalenin gerekliliği şartının yerine getirilmediğinden sözleşmenin 8. Maddesinin ihlal edildiği ifade edilmiştir⁹⁸.

Mahkeme, her ne kadar belirli bir kişiyi hedef almadan kamusal mekânın izlenmesini sözleşmeye aykırı görmese de bu tür bilgilerin düzenli ve kalıcı olarak kaydı söz konusu olunca, özel hayatla ilgili konuların ortaya çıktığını ifade etmektedir. Nitekim mahkeme, bir alanın kamu kurumları tarafından **sistematik ve sürekli** olarak görüntülü kaydının yapılmasını özel hayata müdahale olarak değerlendirmektedir⁹⁹. Zira bir alanın aralıksız videoya kaydedilmesi, oradan geçmek zorunda olan **kişilere tedbir alma imkânı** bırakmayabilir. Bu noktada mahkemenin P.G. ve J.H / Birleşik Krallık davası kararında yer verdiği şu ifadeler önemlidir¹⁰⁰:

“Bir kişinin evinin veya özel mülkünün dışında alınan önlemlerin, kişinin özel hayatına dâhil olup olmadığının belirlenmesinde göz önünde bulundurulması gereken birkaç unsur vardır. İnsanlar bazen kamuya açık bir biçimde kaydedilebilen veya rapor edilebilen faaliyetlere bilerek

⁹⁷ Peck v. Birleşik Krallık Davası Kararı, Başvuru No. 44647/98, 28.01.2003.

⁹⁸ AİHM birçok kararında, kamuya açık dahi olsa kişisel bilgilerin düzenli olarak toplanmasını ve saklanmasının özel hayatın ihlali anlamına geldiğine dikkat çekmiştir. Bkz. Leander v. İsveç Davası, 26.03.1987, Seri A No.116, s. 22, parag.48; Rotaru v. Romanya Davası, 04.05.2000, Başvuru No. 28341/95, parag. 42-44; Amann v. İsviçre Davası, Başvuru No. 27798/95, 16.02.2000, parag. 65,69, Gülay Arslan, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Özel Yaşam Hakkına Müdahaleyle Elde Edilmiş Deliller Hakkındaki Güncel Kararlarının İlgili Paragrafları”, **Özel Yaşam, Medya ve Ceza Hukuku**, Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi, Proje Yöneticisi Kayıhan İçel, Ankara, Seçkin Yay, 2007, s. 465-471.

⁹⁹ P.G ve J.H / Birleşik Krallık Kararı, Başvuru No. 44787/98, 25.09.2001, parag. 57.

¹⁰⁰ P.G ve J.H / Birleşik Krallık Kararı, Başvuru No. 44787/98, 25.09.2001, parag. 57.

veya kasten dâhil olabildikleri için, kişinin mahrumiyet hakkındaki makul beklentileri, kararı belirleyen etken olmasa da, önemli olabilir. Sokakta yürüyen bir kişi, kaçınılmaz olarak orada bulunan diğer kişiler tarafından görünür olacaktır. Teknolojik yöntemlerle aynı kamusal mekânın izlenmesi de (örneğin kapalı devre televizyon ile güvenlik görevlilerinin izlemesi) benzer özelliktedir. Ancak kamu alanındaki bu tür bilgilerin düzenli veya kalıcı olarak kaydı söz konusu olunca, özel hayatla ilgili konular ortaya çıkmaktadır. İşte bu nedenle güvenlik görevlileri tarafından belirli bir birey hakkında toplanan dosyalar, söz konusu bilgi müdahaleci veya gizli bir yöntemle toplanmamış olsa bile, 8. Madde kapsamına girer.”

Mahkeme bu yorumu, Avrupa Konseyi’nin 28 Ocak 1981 tarihli, 1 Ekim 1985’de yürürlüğe girmiş olan Şahsi Verilerin Kendiliğinden İşlenmesi Konusunda Bireylerin Korunması konulu Sözleşme’ye atıfta bulunarak yapmaktadır. Bu belgenin amacı, “bütün bireylerin [...] haklarına ve temel özgürlüklerine ve özellikle kendisine ait şahsi verilerin kendiliğinden işlenmesi konusunda mahremiyetine saygı gösterilmesini [...] sağlamaktır” (Madde 1); bu tür veriler 2. Madde’de “kimliği belirli veya belirlenebilecek bir bireye ait her türlü bilgi” olarak tanımlanmıştır.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, kapalı devre televizyon kameralarının özel hayata müdahale teşkil edip etmediğine karar verirken, insanların izlenmesini değil; sistematik olarak izlenmesi ve kaydedilmesini, kişisel verilerin toplanması ve saklanmasını kıstas almaktadır. Dolayısıyla, kamusal alanda toplanan bu veriler belirli bir kişinin kimliğini belirlemeye ve veri işleme yöntemleriyle işleme tabi tutulmaya hizmet ediyorsa Sözleşme’nin 8. Maddesinin ihlali anlamına gelebilecektir¹⁰¹.

Verilen kararlardan da anlaşıldığı üzere, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, kamu makamlarının kamusal alanda kapalı devre televizyon kameraları aracılığıyla sistematik olarak kişisel verilerin toplaması ve saklamasını özel hayata müdahale olarak kabul etmektedir. Ancak özel hayata saygı hakkı mutlak olmayıp,

¹⁰¹ Zafer, a.g.e., s. 34.

Sözleşmenin sekizinci maddesinin ikinci fıkrasında¹⁰² belirtilen istisnai hallerde kamu otoritesi geçici müdahalelerde bulunabilir. İlgili düzenlemenin yan sıra, mahkeme söz konusu müdahalenin ihlal oluşturmaması için şu kriterleri aradığını birçok içtihadında vurgulamaktadır¹⁰³:

- Uygulanacak tedbir **suçun yapısına** uygun olmalıdır,
- Tedbirin uygulanmasında sübjektif **sınırlar** konulmalıdır,
- İzleme **zaman olarak sınırlandırılmış** olmalıdır,
- Kişisel bilgilerin denetlenmesi, değerlendirilmesi ve kaydedilmesi **kontrol edilebilir** olmalıdır; yani **kanun tarafından düzenlenmiş** olmalıdır,
- Kişisel bilgilerin diğer birimlere veya makamlara verilmesine **özel önlemler almak suretiyle** izin verilmelidir,
- Kanun, elde edilen bilgilerin **silineceği veya yok edileceği durumları** düzenlemelidir.

Bu bakımdan, kapalı devre kameralarıyla bireylerin özel hayatına yönelik müdahalenin sözleşmeye uygun olabilmesi için, öncelikle sekizinci maddenin ikinci fıkrasında belirtildiği üzere “kanunilik”, “ölçülülük” ve sayılmış olan bir ya da daha fazla amaç bakımından “demokratik bir toplumda gerekli” olması koşullarına uyulması gerekir. Mahkemenin içtihatlarına göre, iç hukukta özel hayata müdahaleye izin veren tedbirlerin, netlik (clarity) ve erişilebilirlik (accessible) içermesi gerekir¹⁰⁴. Dolayısıyla kapalı devre kameralarını kullanan ülkeler, bu tedbiri insanların kolaylıkla ulaşabileceği, açık ve net bir kanunla düzenlemelidir. Bu ilkenin bir kısmı olarak belirlilik, müdahaleye maruz kalacak olan kişinin devlet tarafından kendisine ne zaman ve hangi kapsamda müdahale edileceğini bilebilir ve öngörebilir kılınması

¹⁰² İlgili düzenlemeye göre, müdahalenin hukuka uygun olup olmadığı şu kıstaslar nazara alınarak belirlenmektedir: (1) Müdahalenin hukukun evrensel ilkelerine uygun şekilde düzenlenmiş bulunan iç mevzuata uygun olup olmadığı (kanunilik), (2) İkinci paragrafta sınırlı şekilde sayılmış bulunan meşru amaçlardan birine yönelik bulunup bulunmadığı, (3) Müdahalenin demokratik toplum gerekleri için lüzumlu/zorunlu olup olmadığı (yeterli nedene sahip olma, en az müdahale edici yönetime başvurma ve orantılı davranma).

¹⁰³ En son 2007 tarihli Association for European Integration and Human Rights and Ekimdzhev v. Bulgaria kararı, bkz. Renzo, **a.g.m.**, s. 141.

¹⁰⁴ Eryılmaz, **a.g.m.**, s. 13.

olarak anlaşılmaktadır. Ayrıca “kanunilik” sadece iç hukuka/mevzuata uygunluğu değil; aynı zamanda o kanunun, hukuk devleti ilkesi ile de uyumlu olmasını gerektirmektedir¹⁰⁵.

Bununla birlikte, müdahale teşkil eden işlemle elde edilecek fayda arasında oran bulunmalıdır. Özel hayata müdahaleyi gerektirmeyen veya daha az müdahale eden tedbirlerle aynı amaca ulaşılabilecekse orantılılıktan söz edilemez. Tartışılması gerekli bir nokta da kameraların ikinci fıkrada sayılı meşru amaçlardan birine hizmet edip etmediği meselesidir. Bilindiği üzere, kapalı devre kameraları suçun önlenmesi amacıyla hizmet eden bir tedbir olarak uygulanmaktadır. Dolayısıyla sırf delil elde etmek amacıyla bir bölgeye kamera sistemi yerleştirilemez. Örneğin, daha düşük fiyata satın alabilmek için ürünün etiketini değiştiren müşterinin yargılandığı bir davada, Mahkeme mağazanın kamera görüntülerini delil olarak kabul etmemiştir. Çünkü mağazada kapalı devre televizyon sistemi kullanıldığına dair hiçbir uyarıcı işaret bulunmamaktadır. Mahkeme bu olayda, gizli kapalı devre kameraları kullanımının suçu önlemek amacı taşımadığına; bilakis, hiçbir uyarı yapılmadan, delilleri güvenceye almak için tuzak formunda kurulan bu kullanımın haksız ve yasadışı olduğuna hükmetmiştir¹⁰⁶.

Kamuya açık alanları izleyen, kaydeden ve bu kayıtları saklayan kapalı devre televizyon sistemi, bu başlık altında zikredilen Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine ve mahkeme içtihatlarında belirtilen koşullara uyularak uygulandığı takdirde, hukuka uygun bir müdahale olarak kabul edilebilecektir.

3. Anonimlik Hakkı Bakımından

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, kapalı devre televizyon kameralarıyla kişilerin sistematik olarak kaydedilmesini ve bu kayıtların saklanması özel hayat hakkına yönelik bir müdahale olarak değerlendirmekle beraber; kamusal alanın

¹⁰⁵ Khan/Birleşik Krallık Davası Kararı, Başvuru No: 35394/97, 12.05.2000, parag. 26, Gülay Arslan, “AİHM’nin Özel Yaşam Hakkına Müdahaleyle Elde Edilmiş Deliller..”, s. 466.

¹⁰⁶ Marianne L. Gras, “The Legal Regulation of CCTV in Europe”, **Surveillance & Society**, Vol. 2, No. 2/3, pp. 216-229, s. 220.

kameralar aracılığıyla **sadece izlenmesini**, özel hayata müdahale olarak görmemektedir.

Bu noktada, kameraların bireylerin kamusal alanda özgürce hareket etmelerini engelleyen bir özelliğe sahip olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Nitekim insan, yaradılışı gereği, belirli kişiler dışındaki insanlardan sakladığı, dingin ve rahat kaldığı, “kendine özgü” bir alan ihtiyacı içindedir. Bu alan, kişinin davranış ve ilişkilerini, tercihlerini ve yaşam tarzını dilediği gibi şekillendirme arzusuna dayanmaktadır¹⁰⁷. İnsan, özel hayat alanına müdahale edilmediği, yani bu alandaki faaliyetleri hakkındaki bilgiler açığa çıkmadığı zaman kendini güvende ve özgür hisseder. Gizli kalmasını istediği faaliyetlerinin korunduğunu bilen insan, muhatabıyla daha rahat iletişim kurar. Bu güven duygusu, onun sosyalleşmesini, kendisini daha kolay geliştirmesini sağlar¹⁰⁸. Nitekim insan, kişiliğini ve yaratıcılığını, ancak başkalarının meraklı bakışlarından korunmuş, kendi duygu ve isteklerine göre biçimlendirilmiş bir alanda geliştirilebilir¹⁰⁹. İnsanın varoluş amacı, şahsiyetini serbestçe tekâmül ettirmek; devletin amacı da insanın kendi şahsiyetini serbestçe tekâmül ettirme imkanlarını sağlamaktır¹¹⁰. Bu bakımdan, söz konusu hakkın, Anayasa madde 5 ve madde 17/1 de ifade edilen “*kişinin maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkı*” ile de bağlantısı da bulunmaktadır. Çünkü kişiler, maddi ve manevi varlıklarını geliştirebilmek için, hukuk tarafından korunan ve müdahaleden arınmış alanlara ihtiyaç duymaktadır.

Bu bağlamda, kişinin sürekli olarak gözetlendiği veya bu şüpheyle yaşantısını sürdürmesinin beklendiği durumlarda bir kişiliğin vuku bulmasından da söz edilemeyecektir. Zaten modern dünya, muhakeme yürütmekten ziyade tepki vermeye müsaittir. İnsan da akıntıya kapılmış gitmektedir. Bu anafor içinde insanın şahsiyet sahibi olması çok zordur. Bir de insanlığın en önemli gereksinimlerinden biri olan “yalnız kalma” ve bu bağlamda “kişiliğini özgürce geliştirme” imkânı elinden

¹⁰⁷ Kaboğlu, **Özgürlükler Hukuku, İnsan Haklarının Hukuksal Yapısı**, s. 291.

¹⁰⁸ Zafer, **Özel Hayatın ve Hayatın Gizli Alanının Ceza Hukukuyla Korunması (TCK 132-134)**, s. 4.

¹⁰⁹ Ergun Özsunay, **Gerçek Kişilerin Hukuki Durumu**, İstanbul, Fakülteler Matbaası, 4. Bası, 1979, s. 127-128.

¹¹⁰ İzzet Özgenç, **Türk Ceza Hukuku, Genel Hükümler**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2013, s. 21.

alınırsa; yaşamı başka herhangi bir yaşamdan farksız olacaktır. **Çünkü kişinin, başkaları tarafından izlendiğini bilmesi veya hissetmesi onun hareket serbestisini ortadan kaldırır.** Kişinin evinin dışındaki her alanda izleniyor olması, onu bir obje konumuna düşürebilir. Bu da insanlık onuruna aykırıdır. Oysa insan, davranışlarını, kişisel ilişkilerini, yaşam biçim ve türünü belirlemede, tercih hakkını kullanmada bağımsız olmalıdır¹¹¹. Zira bireysel bağımsızlığın kalbi olarak nitelendirilen özel hayat hakkının gerekli kıldığı iki temel ilke, özel hayatın “bağımsızlığı” ve “gizliliği” dir¹¹².

Bu noktada, kapalı devre televizyon kameralarıyla kamusal alanın izlenmesinin, özel hayata saygı hakkı kapsamında olduğu düşünülen, **toplum içinde ayırd edilmeme/anonimlik hakkını** ihlal edip etmediği tartışılmaktadır¹¹³. Söz konusu hak, kişiye özgür bir hareket alanı sağlayarak açık ve yaratıcı bir toplum meydana getirme imkânı sunmaktadır. Fakat kapalı devre kameraları, kişilerin tüm kamusal mekânlarda, sürekli bir şekilde izlenmesini ve istenilen herkesin de takibe alınabilmesini mümkün hale getirmektedir. Hatta gece görüşü, yüz tanımlama, uzaktaki bir yazıyı okuma (zumlama) özelliğine sahip kameralar, anonimliği oldukça zor bir hale sokmakta ve özel hayata saygı hakkını ciddi şekilde tehdit etmektedir¹¹⁴. Nitekim bir yaklaşıma göre, bir hakkın önemini test etmenin yolu, o hakkın var olmadığı bir dünya hayal etmektir¹¹⁵. Özel hayatın olmadığı bir dünya, bundan yaklaşık yarım asır önce Orwell tarafından tahayyül edilmiştir¹¹⁶. İşte kapalı devre kameraları da, tıpkı Orwell’ın tahayyülündeki gibi, toplum içinde rahat davranamayan ve sürekli izlendiği hissi altında sağlıksız bir toplum meydana getirme potansiyeline sahiptir¹¹⁷. Bu da söz konusu hakkın iki önemli ilkesinden biri olan “bağımsızlık” ilkesine aykırıdır.

¹¹¹ Kaboğlu, **a.g.e.**, s. 292.

¹¹² Kaboğlu, **a.g.e.**, s. 292.

¹¹³ Bozlak, **a.g.m.**, s. 65-66.

¹¹⁴ Bozlak, **a.g.m.**, s. 65-66.

¹¹⁵ Zafer, **a.g.e.**, s. 8.

¹¹⁶ George Orwell, **Bin Dokuz Yüz Seksen Dört**, Çev.: Nuran Akgören, 29. Basım, İstanbul, Can Yayınları, 2010.

¹¹⁷ Slobogin, 2007,s. 92 nakleden Bozlak, **a.g.m.**, s. 63.

Bununla birlikte, genel güvenliğin sağlanması bakımından toplumsal olayların veya terör olaylarının yaratacağı olası tehlikelerin önlenmesi amacıyla risk taşıyan ve insan yoğunluğunun bulunduğu örneğin, tren istasyonu, toplanma alanları gibi bazı yerlerin önleyici kolluk görevi çerçevesinde, sınırlı sürelerle ve yer koşuluyla gözetlenmesi anonimlik hakkına ve hukuka uygun kabul edilebilir. Elbette bu uygulamanın kanun ve ölçölülük ilkesine aykırı olmaması gerekir.

Sadece trafik düzenini sağlamak maksadıyla kurulan kameraların ise peşinen bu hakkı ihlal ettiğini söylemek kolay değildir. Esasında, bu kameralar da kişilerin adım adım takip edilmesine hizmet edebilecek niteliktedir. Fakat yalnızca trafik akışının sağlanması, düzenlenmesi ve kamu görevinin yürütülmesine yardımcı olarak kurulan kameralar hukuka uygun kabul edilebilir. Ancak kameraların kullanımına ilişkin belirsizliği önlemek için hem bu kameraların hem de güvenlik amaçlı diğer kameraların görüntü kaydı noktasında kanuni düzenlemelerin yapılması gerektiğini düşünmekteyiz.

D. Kapalı Devre Kameralarının Kullanılmasında Hukuka Uygunluk Nedenleri

1. Genel ve Özel Hukuka Uygunluk Nedenleri

Kamara sistemleri, kişisel verilerin korunması ve anonimlik gibi birtakım hakları bünyesi barındıran özel hayatın gizliliğini ve bağımsızlığını ihlal edebilecek nitelikleri haizdir. Bununla birlikte söz konusu kamera sistemleri, idari kolluk tarafından, önleyici kolluk faaliyeti çerçevesinde kamu düzenini bozmaya yönelik faaliyetlerin önüne geçmek, daha tehlike aşamasında olup da zarar verme ihtimali olunan fiillerin icrasını durdurmak, icra edenleri tespit edip delilleriyle birlikte yakalamak amacıyla kullanılmaktadır. Suçun önlenmesinde ve faillerin tespitinde kullanılan kameraların, kamusal düzeni ve güvenliği sağlamaya hizmet ettiği söylenebilir. Yukarıda kameraların suç önlemedeki etkisini incelediğimiz ikinci bölümde de izah edildiği üzere, kameralar suçla mücadele noktasında önemli bir araç olarak görülmekte ve belirli mekânlarda belirli suç tiplerinde kayda değer azalmalar

da sağlayabilmektedir. Örneğin, yapılan birçok araştırmada, kamera sisteminin giriş-çıkış kontrolleri ve otoparklar gibi sınırları belli alanlarda suçları önemli ölçüde azaltabildiği ortaya konulmuştur. Söz konusu mekânlar için, kamera kurulumuna izin verilmesinde suç işlenmesinin önlenmesi amacına binaen **kamu yararı** olduğu söylenebilir¹¹⁸.

Bu konuda ülkemizdeki temel düzenleme, 2001 yılında 4709 sayılı kanunla yapılan değişiklikten önce Anayasanın 13. Maddesi uyarınca temel hak ve hürriyetlerin kamu yararının korunması amacıyla sınırlanabileceği hükmüydü. Fakat temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasından genel sınırlama sebepleri olan *“Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, millî egemenliğinin, Cumhuriyetin, millî güvenliğinin, kamu düzeninin, genel asayişin, kamu yararının, genel ahlâkın ve genel sağlığın korunması”* madde metninden çıkarılıp, yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak sınırlanabileceği öngörülmüştür. Nitekim bu tür sınırlama sebeplerine anayasa hukuku literatüründe **özel sınırlama nedenleri** denilmektedir.¹¹⁹

Bu noktada Anayasanın 20. Maddesine bakıldığında, ikinci fıkrada “millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâkın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması” gibi birtakım genel sebepler sayılırken; kişisel verilerin korunmasını düzenleyen üçüncü fıkrada ise “kişinin açık rızası” müdahalenin hukuka uygun kabul edilebileceği sebepler arasında sayılmıştır. Benzer şekilde özel hayatın ve aile hayatının korunmasını düzenleyen AİHS madde 8’de de “ulusal güvenlik, kamu emniyeti, ülkenin ekonomik refahı, dirlik ve düzenin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın ve ahlakın veya başkasının hak ve özgürlüklerinin korunması” sebepleri sıralanmıştır.

¹¹⁸ Her ne kadar öğretide üstün nitelikteki/nitelikli kamu yararı gibi çeşitli kavramlar kullanılsa da bu durum tanımlanması ve içeriğinin belirlenmesi zor olan “kamu yararı” kavramının anlaşılmasını daha da güçleştirebileceğinden, biz kamu yararı şeklinde kullanmayı uygun görmekteyiz.

¹¹⁹ Kemal Gözler, "Anayasa Değişikliğinin Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınırlandırılması Bakımından Getirdikleri ve Götürdükleri: Anayasanın 13'üncü Maddesinin Yeni Şekli Hakkında Bir İnceleme", **Ankara Barosu Dergisi**, Yıl 59, Sayı 2001/4, s.53-67.

Söz konusu hukuki düzenlemeler incelendiğinde, kameralar bakımından “suç işlenmesinin önlenmesi” ve “kamu düzeni” özel hukuka uygunluk sebebi ön plana çıkmaktadır. Nitekim bu sebepler, hem Anayasamızda hem de AİHS sözleşmesinde ortak olarak aranan meşru amaçlardandır. Burada, sistemin söz konusu özel hukuka uygunluk nedenlerine uygun olup olmadığına dikkat edilmesinin zorunluluğu gözden kaçmamalıdır. Yani, sistemin suç önlemede etkili bir yöntem olmadığı ihtimalinde; söz konusu hukuka uygunluk nedeni de geçerli kabul edilemez. Zira kamera sistemi suçu önlemiyor, kamusal düzeni sağlamıyorsa; bu noktada müdahale hukuka aykırı olacaktır. Çünkü sınırlama nedeni, o müdahale bakımından meşru amaca (suçun önlenmesi), ne uygun ne de elverişli olacaktır. Bu bakımdan, çalışmanın ikinci bölümünde kameraların belli mekânlarda, belli suç tipleri üzerinde etkili bir yöntem olduğunu ortaya koyan araştırma sonuçlarına dikkat edilmelidir¹²⁰.

Bununla birlikte, bu özel hukuka uygunluk sebeplerinin de aslında kamu yararını hedeflediği söylenebilir. Fakat kamu yararı kavramı, olaya, kişilere, zaman ve koşullara göre değişkenlik gösterebilen, iç içe geçmiş teorik ve pratik boyutları olan bir kavram olması nedeniyle ne kanunlarda ne de yargı kararlarında tanımlanmıştır. Haiz olduğu bu özellikler sebebiyle kavramın tanımlanmasının, içeriğinin statikleşmesi sonucunu doğuracağından, kavramın kendisine (kamu yararına) aykırı olacağı da düşünülmektedir. Bununla birlikte, yargı kararlarında, “kamu” ile tüm toplumun, toplumun ortak unsurlarının, toplumdaki genel çıkarımların; “yarar” kavramı ile ise toplumun çıkarının, menfaatinin ve faydasının kastedildiği görülmektedir.¹²¹ Fakat kavram, toplumsalı yararı gözetirken, bireysel çıkarı dışlamamaktadır. Kamu yararı, temelde ya bireysel çıkarlara dayanan, ya bireysel çıkarlara uygun olan ya da görünüşte bireysel çıkarlara aykırı olsa bile en azından bireysel çıkarın yöneldiği gaye ile bir şekilde bağdaşan bir kavramdır¹²². Bu noktada, kamera sisteminin muhtemel bir tehlike karşısında toplumun genel menfaati düşünüldükçe kullanıldığı söylenebilir. Verilen otopark örneği hatırlanacak olursa, söz konusu kamusal alanda bulunan, oradan geçen veya otoparkı kullanan kişilerin söz

¹²⁰ Ayrıntılı bilgi için, sayfa 55-65 arasına bakılabilir.

¹²¹ Halit Uyanık, **Ekonomik Kamu Yararı Kavramının Türk İdari Hukukundaki Anlam ve İşlevi**, İstanbul, İSBE Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, 2013, Doktora Tezi, s. 7

¹²² Uyanık, **a.g.t.**, s. 195.

konusu haklar açısından aleyhine olan bu müdahale, hem arabasını park edenler için hem de toplumun geneli için fayda teşkil edebilir.

2. İlgilinin Rızası

Kameralı gözetlemede kullanılan kapalı devre kameraları bakımından ilgilinin rızası hukuka uygunluk nedeni ön plana çıkmaktadır. Çünkü söz konusu kameraların hukuka uygunluğu bireylerin “örtülü rıza” sına dayandırılmaktadır. Rıza, TCK’nın 26. Maddesinin 2. Fıkrasında “*Kişinin üzerinde mutlak suretle tasarruf edebileceği bir hakkına ilişkin olmak üzere, açıkladığı rızası çerçevesinde işlenen fiilden dolayı kimseye ceza verilmez.*” demek suretiyle açıkça bir hukuka uygunluk nedeni olarak düzenlenmiştir¹²³. Nitekim açıklanan rızanın bir hukuka uygunluk sebebi olabilmesi için; kişinin mutlak surette tasarruf edebileceği bir hakkın varlığı, söz konusu haktan vazgeçmenin anlam, kapsam ve önemini bilebilecek durumda olma bir başka ifadeyle rıza ehliyeti ve son olarak rızanın beyan edilmesi gerekir¹²⁴.

Rıza açıklaması, kural olarak belli bir şekle bağlı değildir. Rıza yazılı veya sözlü olarak açıklanabileceği gibi, somut koşullardan ve kişinin davranışlarından da anlaşılabilir¹²⁵. Eğer kişi, uyarıcı işaretlerin varlığına rağmen kameralı alana giriyorsa, kameralı gözetlemeye rıza verdiği kabul edilmektedir. Bu nedenle, kameralı alanlarda uyarıcı işaretlere bilhassa dikkat edilmektedir.

Fakat burada rızanın içeriği basit bir mesele değildir. Söz konusu rızanın geçerli olabilmesi için tam ve özgür olması gerekmektedir¹²⁶. Bu aynı zamanda, neye rıza verildiği konusunda kişinin yeterli bilgiye sahip olmasını ve seçebileceği alternatif bir seçeneğin var olmasını zorunlu kılmaktadır. Kişinin başka şekilde

¹²³ Fatih Selami Mahmutoglu, **5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu’nda Hukuka Uygunluk Nedenleri**, Hukuk ve Adalet Eleştirel Hukuk Dergisi, Yıl:2, Sayı:5, Nisan 2005, s. 54.

¹²⁴ Veli Özer Özbek, **TCK İzmir Şerhi, TCK Anlamı (Açıklamalı-Gerekçeli-İçtihatlı)**, 4. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Ocak 2010, s. 450-458.

¹²⁵ Meral Ekici Şahin, **Ceza Hukukunda Rıza**, İstanbul, On İki Levha Yayınları, 2012, s. 177.

¹²⁶ Mahmut Koca, İlhan Üzülmöz, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2010, s. 286.

hareket edebilme yani rıza gösterme özgürlüğünün ortadan kalktığı durumlarda bir rızanın varlığından da söz edilemeyecektir.¹²⁷

Tartışma da tam bu noktada baş göstermektedir. Artan kamera sayısı ve İngiltere'deki gibi sistemin yoğun bir şekilde kullanıldığı ülkelerde, özgür bir seçimden bahsetmek güçleşmektedir. Temel ve hak ve özgürlüklerin kamera sistemiyle sınırlanması, mukayeseli hukukta, genellikle, hukuka uygunluk sebebi olarak örtülü rızaya dayandırılmaktadır. Söz konusu ülkelerdeki hukuki düzenlemeler, bireylerin kameralı alana giriş yaparken, gözetleme alanı dışına yerleştirilmiş işaretlerle haberdar edilmesini gerektirmektedir. Örneğin, alışveriş merkezi veya otopark gibi sınırları belli mekânlara girip girmeme tercih edilebilir. Bu alanda görüntülenmek istemeyen kimse, o alışveriş merkezini tercih etmeyebilir veya aracını başka bir yere park edebilir.

Bununla birlikte, sokak, cadde gibi ucu açık kamusal alanlar düşünüldüğünde, bu alanlara girip girmeme tercih edilebilir olmaktan çıkabilir. Örneğin, bir kimse kameralara takılmadan yiyecek dahî satın alamıyorsa, bu durumda örtülü rızanın özgür olduğundan bahsedilebilecek midir? Kameralı alana girmemenin tek alternatifi, kendi özel mülkünde kendi kendine yetecek bir hayatı yaşamaktan geçiyorsa, seçilebilecek bir alternatiften söz edilemeyecektir. Günlük hayatın devamı için, “kameralı gözetleme alanına giriş yapmak” seçeneği zorunlu hale getirilmişse, bu durumda hukuka uygunluk nedeni olarak “ilgilinin rızası” dayanılamayacaktır.

Ülkemizdeki kameralı gözetleme uygulaması bakımından bir değerlendirme yapılacak olursa, Anayasanın 20. Maddesine bakıldığında, ikinci fıkrada “millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâkın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması” gibi birtakım özel sebepler sayılırken; kişisel verilerin korunmasını düzenleyen üçüncü fıkrada ise “kişinin açık rızası” müdahalenin hukuka uygun kabul edilebileceği sebepler arasında sayılmıştır. Burada Anayasa’da kullanılan “açık rıza” ifadesine üstünlük tanınması gerekir. Bununla birlikte, söz konusu kameraların kayıt ve saklama usulüne ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu da hangi koşullarda, neye rıza

¹²⁷ Şahin, **a.g.e.**, s. 185.

verildiğini veya verileceğini belirsiz kılmaktadır. Dolayısıyla sistemin hukuka uygunluğu, ülkemiz bakımından ilginin rızası hukuka uygunluk nedenine dayandırılmaz.

3. Meşru Savunma

Kamera sistemi, ileride gerçekleşmesi ihtimal dâhilinde olan bir suçun önlenmesi amacıyla kurulmaktadır. Bu bakımdan TCK'nun 25. Maddesinin ilk fıkrasında düzenlenen “meşru savunma” hukuka uygunluk nedeni kapsamında kullanılabileceği de düşünülebilir. Hükme göre, “*gerek kendisine gerek başkasına ait bir hakka yönelmiş, gerçekleşen, gerçekleşmesi veya tekrarı muhakkak olan haksız bir saldırıyı o anda hâl ve koşullara göre saldırı ile orantılı biçimde defetmek zorunluluğu ile işlenen fiillerden*” dolayı faile ceza verilmemektedir¹²⁸.

Söz konusu düzenlemeden de görüleceği üzere, saldırının “gerçekleşen, gerçekleşmesi veya tekrarı muhakkak olan haksız bir saldırı” olması gerekir. Bu noktada, suç işleme tehlikesinin “gerçekleşmesi veya tekrarı muhakkak nitelikte bir saldırı” olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği tartışmaya açıktır. Misalen bir insana vaki sövme gibi bir fiil meşru savunmaya mahiyeti gereği elverişli değildir¹²⁹. Bu bağlamda, *offendicula* örneği ele alınabilir. Offendicula, bir kimsenin, malına yönelik muhtemel saldırılara karşı önceden bazı mekanizmaların kurulması suretiyle aldığı ve fakat saldırı anında kendiliğinden, otomatik olarak devreye giren sistem sayesinde malını savunmasını ifade etmektedir¹³⁰. Buna örnek olarak, bahçeye kazılan çukurlar, duvar üzerine konulan cam kırıkları, dikenli teller, hendekler, kapanlar, tuzaklar, çitlere elektrik verilmesi, otomatik harekete geçen ateşli silahlar

¹²⁸ Bu noktada, meşru savunma halinde bulunan kişiye ceza verilmemesinin teorik izahında iki temel görüş bulunmaktadır. Bu görüşlerden ilki, bir saldırıyla karşı karşıya kalan kişinin meşru savunma fiili, bu kişi açısından bir mazeret sebebi oluşturmakta ve kişinin sadece kusurluluğu etkilenmektedir. Bkz. Faruk Erem, Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku, Genel Hükümler II, Ankara, 1985, s. 3, 24, 25; Muharrem Özen, Türk Ceza Hukukunda Meşru Savunma, Ankara, 1995, s. 49. Diğer görüş ise, meşru savunmanın bir hukuka uygunluk nedeni olduğu yönündedir. Nitekim meşru savunma halinde işlenen fiil dolayısıyla beraat kararı verildiği görülmektedir: CGK., 6.2.1973, 407/88. Kaldı ki, TCK m. 25/f.1’de meşru savunmanın, bir hukuka uygunluk nedeni olduğu açıkça vurgulanmıştır.

¹²⁹ İzzet Özgenç, **Türk Ceza Hukuku, Genel Hükümler**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2013, s. 338.

¹³⁰ Hakan Hakeri, Recep Gülşen, “Offendicula ve Yeni Türk Ceza Kanunu”, AÜEHFD, C. IX, S. 1-2, 2005, s. 41-71, s. 41.

verilebilir¹³¹. Almanya’da yargıya yansıyan bir olayda, bir kişi samanlığına ot ve benzeri şeylerin çalınmaması için samanlık kapısına, açıldığından ateş edecek bir tüfek mekanizması yerleştirmiştir, bir hırsız da bunun sonucunda yaralanmıştır. Yerel mahkeme, bu olayda sanığı mahkûm etmişse de İstinaf Mahkemesi kararı bozarak, sanığın beraatine hükmetmiştir¹³². Offendicula meselesi, 2005 yılında yürürlüğe konulan yeni TCK’ya kadar, “zilyetliğin korunması” hukuka uygunluk sebebi içinde değerlendirilerek hakkın kullanılması olarak kabul edilmekteydi¹³³. Fakat 5237 sayılı TCK. Madde 25/1 gereği, offendicula malvarlığına ilişkin bir hakkın, saldırının haksızlığı ve mevcudiyeti ile savunma ve saldırı hareketi arasında bir orantı olması şartıyla meşru savunma kapsamında değerlendirmektedir.

Kamera sistemi de tıpkı offendicula gibi zamansal bakımdan saldırıdan önce kurulan bir sistemdir. Bu bakımdan, henüz haksız bir saldırının varlığından söz edilemez. Kanunda, “gerçekleşen, gerçekleşmesi veya tekrarı muhakkak olan” bir saldırıdan bahsedilmektedir. Bu noktada, kameraların yerleştirilmesi sırasında bir saldırının bulunmamasının gelecekteki saldırının muhakkaklığını kabule engel

¹³¹ Offendicula’nın **hakkın kullanılması** ve **meşru savunma** hukuka uygunluk nedenlerine dayandırarak değerlendiren iki ayrı görüş bulunmaktadır.

İlk görüşe göre, kişinin zilyetliğini korumak için bu yola başvurusu, sübjektif bir hakkı oluşturduğundan offendicula halinde de hakkın yerine getirilmesi söz konusudur. Buradaki sınırın hakkın kötüye kullanılması olduğu söylenebilir. Eğer savunma ile korunmak istenen yarar ve müstakbel saldırgana verilebilecek zarar arasında makul bir oran varsa zilyetlik hakkı kötüye kullanılmış olmaz, böylece malı korumak için alınan tertibatlar zilyetlik hakkının icrası bağlamında değerlendirilebilir. Dolayısıyla, örneğin havuzdaki balıkların çalınmaması amacıyla otomatik bir cihaz koymak suretiyle, bu cihazın patlaması sonucu balık çalmaya yeltenen kişilerin yaralanması olayında, hakkını kötüye kullanmış olduğundan, bu cihazı koyan kimseyi cezalandırmak gerekir. Buna karşılık, bir bankanın güvenlik kasasında aynı durumun yaşanması ihtimalinde, önceden böyle bir cihazın yerleştirilmesi hukuka uygun kabul edilebilecektir. Dolayısıyla, korunan yarar ile aracın saldırı kapasitesi arasında orantısızlık olmamalıdır. Offendicula’yı hakkın icrası kapsamında değerlendiren bu görüş, eleştirilere maruz kalmıştır. Bu eleştiriler, hakkın icrası görüşünün kabul edilmesi sonucu olarak offendicula halinde cezasızlığın, savunma araçlarının önceden düzenlenmesine izin verebileceği ve fakat bu araçların meydana getirdiği saldırıları haklı kılmadığı yönündedir. Öğretideki diğer görüş ise, offendiculayı meşru savunma kapsamında değerlendirilmekte ve müsaade vermektedir. Bu görüş de eleştirilere uğramaktadır. Sistemin önceden kurulduğu anda tehlikenin varlığı ve savunma zorunluluğu şartlarının oluşmadığı ifade edilmektedir. Bu nedenle meşru savunmadan bahsedilemeyeceği iddia edilmektedir. Örneğin, bahçe duvarına hırsızların girişine engel olmak çivi yerleştiren biri, şaka yapmak üzere oraya giden bir başkasının yaralanması durumunda meşru savunmadan değil, çivileri oraya koyma hakkının yerine getirilmesinden dolayı bu suçtan sorumlu tutulmamaktadır. Bkz. Hakeri, Gülşen, **a.g.m.**, s. 42-51.

¹³² Ayhan Önder, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Cilt II, İstanbul, 1989, s. 188.

¹³³ Mehmet Emin Artuk, Ahmet Gökçen, A. Caner Yeniünya, **Ceza Hukuku**, Genel Hükümler, Ankara, 2002, s. 479.

olmadığı söylenebilir. Eğer kamera yerleştirilen alan, daha önceden sık sık suçun işlendiği bir yerse, bu durumda “gerçekleşmesi muhakkak” bir saldırının varlığı kabul edilebilir. Örneğin, keskin girişleri olan bir kavşakta aşırı hız sebebiyle sürekli kaza oluyorsa, bu alanda gerçekleşmesi muhakkak bir saldırı söz konusu olabilir. Bir başka örnek olarak, bir bankanın hırsızlar tarafından sürekli soyulması zikredilebilir. Bu istatistiki verilerden tespit edilebilir bir durumdur. Söz konusu haller, saldırının mevcudiyeti noktasında bir sorun oluşturmayacaktır.

Bununla birlikte, kameralar sadece potansiyel faillere karşı değil, masum kimselere karşı da harekete geçen bir sistem olarak birtakım sorunları beraberinde getirmektedir. Saldırıyı kimin gerçekleştirdiği veya gerçekleştireceği belli değildir. Oysa meşru savunma, ancak saldırıyı gerçekleştiren kişiye karşı yapılabilir¹³⁴. Ayrıca daha önce izah edildiği gibi 24 saat görüntü kaydı yapan bu kameraların, masum kişilerin üzerinde her an izlendiği hissi bırakarak; rahat davranamama, özgürce hareket edememe ve bu bağlamda kişiliğini özgürce geliştirememe gibi sonuçlara yol açması söz konusu olabilir. Kameraların bu özelliği gereği, önleyici müdahaleyi aşp, önleyici müdafaa yaptıkları söylenebilir. Zira ileride gerçekleşme ihtimali olan bir suça karşı, müdafaa yapılarak görüntü kaydedilmektedir. Her ne kadar offendiculadaki gibi hayat ve vücut bütünlüğüne yönelik bir savunma yapılmadığı için, kamera sisteminin “saldırı ile orantılı” ve saldırıyı defetmek amacıyla kurulduğu söylenebilirse de saldırıyı kimin gerçekleştirdiğinin belli olmaması bakımından meşru savunma kapsamında değerlendirilmesine engeldir.

4. Görevin Yerine Getirilmesi

Kamera sisteminin, kanunun yüklediği birtakım mükellefiyetlerin yerine getirilmesi kapsamında kullanılabileceği ifade edilmektedir. Bu argümanın temel dayanak noktası, “*Kanunun hükmünü yerine getiren kimseye ceza verilmez.*” şeklinde düzenlenen TCK’nın 24. Maddesinin birinci fıkrasıdır. Hükme göre, kanun hükmü kişiye herhangi bir konuda bir hak veya yetki vermişse, bunun öngördüğü

¹³⁴ Özgenç, a.g.e., s. 339.

şekilde uygulanması durumunda hukuka aykırılık söz konusu olmayacaktır. Buradaki “kanun” lafzından, pozitif hukuku metinleri, bir başka ifadeyle “yazılı hukuk kuralları” anlaşılmaktadır¹³⁵. Dolayısıyla, bir kanun hükmü, kişiye herhangi bir davranışta bulunmak konusunda bir hak veya yetki vermişse, bunun usulüne uygun olarak icra edilmesi durumunda, hukuka aykırılıktan söz edilemez. Kanun hükmünün yerine getirilmesinde, kişiye verilen yetki, aynı zamanda o kişinin görevini oluşturmaktadır. Bu nedenle, bu hukuka uygunluk nedeni görevin ifası olarak anlaşılmalıdır¹³⁶. Örneğin, kolluğun zor ve silah kullanma yetkisi bu kapsamda değerlendirilmektedir. Usulüne uygun olarak çağrılan tanığın gelmemesi durumunda, mahkeme zorla getirilmesine karar verirse, kolluk makamları görevin ifası hukuka uygunluk nedeni kapsamında gelmemek yönündeki direnci kılacak ölçüde zor kullanabilir¹³⁷.

Bu bağlamda, ülkemiz bakımından kapalı devre kameralarının, 2559 Sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu’nda suçun önlenmesi konusunda polise verilen önleyici görevler kapsamında kullanılabileceği iddia edilmektedir. PVSİK’nun birinci maddesinde “*Polis, asayiş amme, şahıs, tasarruf emniyetini ve mesken masuniyetini korur. Halkın ırz, can ve malını muhafaza ve ammenin istirahatını temin eder.*” denildikten sonra, ikinci maddesinde polisin genel emniyetle ilgili görevlerinin iki kısım olduğu vurgulanarak “A) Kanunlara, tüzüklere, yönetmeliklere, Hükümet emirlerine ve kamu düzenine uygun olmayan hareketlerin işlenmesinden önce bu kanun hükümleri dairesinde önünü almak, B) İşlenmiş olan bir suç hakkında Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu ile diğer kanunlarda yazılı görevleri yapmak” hükmüne yer verilmiştir.

Kolluğa istihbarat amaçlı, “teknik araçlarla izleme” ve kamu kurumlarındaki bilgi ve belgelerden faydalanma izni veren PVSİK 2005-5397 Ek. Madde/6’ya ise şöyledir: “İstihbarat faaliyetlerinde, bu maddede belirtilen suçların önlenmesi amacıyla ve ***hâkim kararı alınmak*** koşuluyla, teknik araçlarla izleme yapılabilir.

¹³⁵ Özgenç, a.g.e., s. 301.

¹³⁶ Koca, Üzülmüş, a.g.e., s. 270.

¹³⁷ CMK madde 146, 176; PVSİK madde 16, fıkra 7.

Ayrıca, kamu kurum ve kuruluşları ile kamu hizmeti veren kuruluşların ihtiyaç duyulan bilgi ve belgelerinden yararlanabilmek için gerekçesini de göstermek suretiyle yazılı talepte bulunulabilir. Bu kurum ve kuruluşların kanuni sebeplerle veya ticari sır gerekçesiyle bu bilgi ve belgeleri vermemeleri halinde ancak hâkim kararı ile bu bilgi ve belgelerden yararlanılabilir.”

Bu görüşe göre, söz konusu kameralar da bu görev kapsamında değerlendirilebilir. Zira kameralar, idari kolluk tarafından, önleyici kolluk faaliyeti çerçevesinde kamu düzenini bozmaya yönelik faaliyetlerin önüne geçmek, daha tehlike aşamasında olup da zarar verme ihtimali olunan fiillerin icrasını durdurmak, icra edenleri tespit edip delilleriyle birlikte yakalamak amacıyla kullanılmaktadır. Her ne kadar, söz konusu görevlendirme kapsamında kameraların da kullanılabileceği iddia edilse de temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılması ile ilgili açıklamalarda bulunduğumuz bölümde de izah edildiği üzere, söz konusu kameralarla ilgili usul ve esasların kanunla düzenlenmesi ve bu kapsamda özel olarak yetkilendirilme yapılması zorunluluk arz etmektedir. Çünkü bu kameralarla, spesifik bir olay kapsamında hakim kararıyla izleme yapılmamaktadır; bilakis belirsiz kitlelerin sürekli izlenmesi yapıldığı gibi kayıt ve depolama da yapılmaktadır. Bugünkü kullanım şekliyle, PVSK madde 7 fıkra 6 kapsamında görevin yerine getirilmesi hukuka uygunluk nedenine dayandırılması mümkün değildir.

E. Alışveriş Merkezi, Lokanta gibi Binalardaki Kameraların Değerlendirilmesi

Günümüzde, kamu kuruluşların veya özel kişilerin kendi kurumlarının güvenliğini sağlamak amacıyla bina içinde ve giriş kısımlarında izleme ve kayıt yaptıkları görülmektedir. Örneğin, hastane, avukat bürosu, yazıhane veya okulda bu kapsamda kameralı kaydın yapıldığı diğer alanlardır. Bu alanlar, hem kamusal hem de özel alan niteliğine bürünebilecek ilişkiler ağının yaşandığı yerlerdir. Dolayısıyla “bu mekânlarda kamera kaydı yapılması hukuka uygundur veya aykırıdır” şeklinde

bir yorum peşinen yapılamaz. Bununla birlikte söz konusu alanlarda, bir kanun hükmüyle yasaklanmayan konularda kayda alma işleminin, özel hayata saygı hakkının Anayasa, Sözleşme ve diğer yasal düzenlemelerde yer alan güvencelerini ortadan kaldırmayacak biçimde, orantılı ve ölçülü olması zorunludur¹³⁸. Elbette bu kayıtların, belirli bir kişi veya kişileri izlemek, gözlemek ya da o caddeden geçenleri gözetlemek amacıyla kullanılması hukuka aykırı olacaktır. Bununla birlikte, bir alışveriş merkezinde hırsızlığı önlemek için girişlerin, kasaların ve mal reyonlarının kamerayla gözlenmesi hukuka uygundur. Zira hırsızlık, soygun gibi suçların önlenmesine yönelik, amaçla orantılı bölgeler izlenmektedir. Fakat bir lokantada müşterilerin masalardaki faaliyetlerinin izlenmesine yönelik kameralı izleme hukuka aykırı olacaktır. Lokanta, alışveriş merkezi gibi binalarda güvenlik amacıyla yapılan kameralı gözetlemenin hukuka uygunluğu, gözetleme yapıldığına dair uyarıcı işaretlerin varlığına rağmen alana giren kişilerin örtülü rızalarına dayandırılmaktadır¹³⁹. Bu noktada akla, bir ilçede tek bir alışveriş merkezi olması ihtimalinde bu alana giren birinin örtülü rızasının geçerli olup olmadığı gelebilir. Nitekim seçebileceği alternatif bir alışveriş imkânının olmaması durumunda, tam ve özgür bir rızadan söz edilemeyecektir.

Gerek kamu gerek özel kurum veya kuruluşlarının güvenlik amaçlı kameralı gözetleme yapmaları konusunda, ülkemizde özel bir hukuki düzenleme bulunmamaktadır. Bununla birlikte, Yargıtay 13. Ceza Dairesi bir kararında, bir öğretim üyesinin fakültedeki binasına kendi isteği ile yerleştirilen güvenlik kameralarını değerlendirmiştir. Olay aslında kamu kurumunda gerçekleşen hırsızlık suçuna ilişkin olmakla birlikte, buradaki güvenlik kamerasından elde edilen kayıtlar, **“hakkın kullanılması”** hukuka uygunluk nedenlerinden kabul edilen **“iddia ve savunma hakkı”** nın kullanılması kapsamında delil olarak kabul edilmiş ve bu deliller de hukuka uygun kabul edilerek kullanılmıştır¹⁴⁰. Bu olayda, güvenlik kamerası görüntüleri kullanmak isteyen kimsenin rızası ile yerleştirilmiştir. Bununla birlikte, Yargıtay’ın kişinin rızası dışında, bir başka ifadeyle “gizli” yapılan kamera

¹³⁸ Gökcan, “Gizli Kamera Kaydı Delil Olarak Kullanılabilir mi?”, s. 80.

¹³⁹ Rızanın içeriği noktasında ayrıntılı bilgi için 114. sayfadaki “İlginin Rızası” başlığına bakılabilir.

¹⁴⁰ Yargıtay 13. CD, E. 2011/7180, K. 2012/8523, T. 26.3.2012.

kayıtlarını da koşulları oluştuğunda savunma hakkı kapsamında kabul edilebileceği yönünde kararları bulunmaktadır. Yargıtay 4. Ceza Dairesi'nin iftira davasıyla ilgili verdiği bir karardaki şu ifadeler dikkate değerdir: *"Doktrinde ses ve görüntü kayıtlarının yalnızca, kayıt yapan kişiye yönelik olarak işlenen bir suçun kanıtlanması amacıyla kaydın planlı olmaksızın kendiliğinden gerçekleşmesi dolayısıyla hukuka uygun görülebileceği fakat aynı kaydın kayıt sahibi dışındaki bir kişiye yönelik olarak işlenen bir suçta kanıt olarak ileri sürülebilmesinin olanaklı bulunmadığı belirtilmektedir. Gizli kamerayla yapılan ses ve görüntü kayıtlarının yalnızca ve koşulları oluştuğunda savunma hakkına dayalı olarak delil olabileceği ancak belirtilen istisna dışında hukuka aykırı olarak ede edilen delillerin suçun kanıtlanmasında kullanılamayacağı kabul edilmelidir. Açıklanan yasal düzenlemeler karşısında yalnızca hukuka ve yöntemine uygun biçimde kaydedilmesi durumunda kişilerin ses ve görüntü kayıtlarının delil niteliği bulunacak buna karşın bir kişinin yaptığı görüşmenin gizlice kaydedilmesi hukuka aykırı olduğundan delil olarak değerlendirilmesi olanaklı bulunmayacaktır."*¹⁴¹.

¹⁴¹ Yargıtay 4. CD, E. 2007/11957, K. 2009/21077, K. 22.12.2009.

Bu karar, Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun hastasını taciz ettiği gizli kamera çekimleriyle kesinlik kazanan doktorun açtığı tazminat davasını akla getirmektedir. Karara konu olayda, muayeneye yaşadığı tacizi bir haber kanalına anlatan ve bir sonraki muayeneye çantasında gizli kamerayla giden kadın, yaşananları kaydeder. Ardından, doktor özel bir televizyon kanalında yayınlanan "tacizci doktor" görüntülerinin hakaret oluşturduğunu iddia etse de ceza davası reddedilir. Kişilik haklarına saldırıda bulunduğunu belirterek, yerel mahkemede açtığı davası da reddedilince temyize gider. Yargıtay 4. Hukuk Dairesi davacının açtığı tazminat davasını kabul eder, fakat yerel mahkeme direnir. Genel Kurul ise 4. Hukuk Dairesini haklı bulur. **Her ne kadar bu olayda, tazminata mahkûm edilen kadının söz konusu kamera kaydına dayanarak cinsel taciz iddiasıyla ceza davası açıp açmadığı bilinmese de doktrinde ses ve görüntü kayıtlarının yalnızca, kayıt yapan kişiye yönelik olarak işlenen bir suçun kanıtlanması amacıyla kaydın planlı olmaksızın gerçekleştirildiği durumlarda kabul edildiği bilinmektedir. Bu durum, halkın hukuka olan güvenini sarsabilecek niteliktedir. Çünkü doktorun açtığı davada, muayenenin özel hayat alanına girdiği belirtilerek gizli kamera ile çekilmiş görüntülerinin televizyonda yayınlanarak davacının kişilik haklarına saldırıldığına oy çokluğuyla karar verilmiştir.**

Fakat karşı oyda, Hukuk Genel Kurulu'nun 07/12/2005 tarihli kararında *"gizli kamerayla yapılan bir çekim, sadece kişi ve kişilerin özel yaşamına ilişkin olursa yayınlanması kişilik haklarına bir saldırı olarak nitelendirilir. Ancak, somut olayda böyle bir durum söz konusu olmayıp kamuyu ilgilendiren bir çalışmanın yansıtılması için yapılmış bir çekim vardır. Bu nedenle davacının kişilik haklarına saldırıdan bahsedilemez. Olay doğrudan kamuyu ilgilendirmektedir. Günceldir ve yayınlanmasında kamu yararı bulunmaktadır. O halde davacının kişilik haklarına saldırıda bulunulduğunu söyleyebilme olanağı yoktur"* yer verdiği bu ifadeler hatırlatılarak, Hukuk Genel Kurulu'nun benzer iki olayda iki ayrı karar vermesi eleştirilmiştir. Kamunun hukuka olan güvenini sarsacak bu karar içtihat aykırılığı doğurmaktadır. Nitekim karşı oyda, çekimin yayınlanmasında kamu yararı, özle biçim arasında denge ve davacının şahsına zarar vermek kastı olmadığı vurgulanmaktadır. (Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, E. 2007/4-98, K. 2007/110, T. 7.3.2007).

Danıştay 1. Dairesi bir kararında ise, hastaneye kurulan kamerayla özel hayatın ihlal edilip edilmediğini değerlendirmiştir. Hastanede sözleşmeli olarak çalışan memurun çalışma odasındaki yangın alarmı cihazına gizli kamera kurulmuştur. Hastane yönetimi, kamera sisteminin, hastanenin güvenliğini sağlamak amacıyla kullanıldığı, şikâyetçi memurun çalışma odasının da ölüm kayıt defterinin bulunduğu kayıt odası olduğu, bu odanın kişisel oda olmadığı, kameranın kişisel takip amaçlı değil Morg Ünitesi giren çıkanları görüntüleyen önleme amaçlı duman ikaz sistemine yerleştirilen bir kamera olduğu ve hastanenin güvenlik açısından riskli olan tüm birimlerinde kamera bulunduğu yönünde savunma yapmıştır. Danıştay, şikâyetçiye bir anlamda yaşam alanı olarak tahsis edilen odaya gizli kamera yerleştirilmek suretiyle Anayasanın “özel hayatın gizliliği ve korunması” başlıklı 20. Maddesi ve TCK.’nın “özel hayatın gizliliğini ihlal” başlıklı 134. Maddesinin ihlal edildiğinden bahisle kamu davasının açılması maksadıyla dosyayı Asliye Ceza Mahkemesine göndermiştir.¹⁴² Bu kararda, her ne kadar hastane kamusal alan olarak nitelendirilse de söz konusu alanda da özel hayatın olabileceği kabul edilmektedir. Bununla birlikte, karardan anlaşıldığı üzere, eğer şikâyetçiye hastanede kamera uygulaması olduğu bildirilseydi ve amaçla orantılı alanlara kamera yerleştirilseydi, hukuka uygun bir uygulama olacağı da söylenebilir.¹⁴³

¹⁴² Danıştay 1. Daire, E. 2014/232, K. 2014/25, T. 19.2.2014.

¹⁴³ Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi’nde “mesai denetimi” gerekçesiyle 2009 yılında yerleştirilen kameralara karşı “özel hayatın gizliliğini ihlal” gerekçesiyle açılan iki ayrı iptal davası da burada zikredilmelidir. Hastanede görevli beş uzman doktorun “Anayasa’nın özel hayatın gizliliği ilkesine ve uluslararası sözleşme hükümlerine aykırı olduğu” gerekçesiyle “yürütmenin durdurulması” ve “iptali” talebiyle açtığı davayı inceleyen İstanbul 4. İdare Mahkemesi, “hastanelerin kişilerin özel hayatına ilişkin yaşam alanı olmadığı” ve “hastanede uygulanan sistemin, Anayasa’nın 20. maddesinde belirtilen “özel yaşamın gizliliği” ilkesinin ihlali kapsamında yer almadığını” belirterek, tesis edilen işlemin hukuka uygun olduğu sonucuna varmıştır.

Buna karşılık, aynı hastanede görevli başka bir doktorun açtığı davada, İstanbul 3. İdare Mahkemesi, **“özel hayatın sadece evden ibaret olmadığını, çalışma hayatı içerisinde özel hayat kapsamında değerlendirilebilecek süreçler oluştuğunu”, “psikiyatri dalının özellikleri nedeniyle de bu dalda hizmet veren sağlık kuruluşlarının ve hekimlerin sır saklama yükümlülüklerinin diğer uzmanlık dallarına göre ağır olduğu”** ve **“iş yerinin güvenliğini sağlama amacını aşp, doğrudan çalışan memurun kendisinin diğer memurlarla ya da iş sahipleriyle ilişkisinin ve kamu hizmetinin görülmesi sırasında yaptığı her türlü hareketin gözlemlendiğini”** belirterek kamera takip sisteminin kurulmasının özel hayatın gizliliği hakkını ihlal ettiğine karar vermiştir.

İlk davanın avukatlarca, ikinci davanın da Valilikçe temyizi üzerine her iki dosya birden Danıştay’ın önüne gelmiştir. Temyiz talebiyle dosyaları inceleyen Danıştay 5. Dairesi 28.11.2013 tarihli kararı ile

Danıştay 10. Dairesi, 8.6.2015 tarihinde **emsal teşkil edecek nitelikte** bir karar vermiştir¹⁴⁴. Karara konu olayda, Büro Emekçileri Sendikası, Çorum Vergi Dairesi Müdürlüğü'nce uygulanan kamu çalışanlarının faaliyet yürüttüğü servislerde kameralı takibin kaldırılmasını talep etmiştir. Çorum İdare Mahkemesince, kamera takip sisteminin kurulan Çorum Vergi Dairesi Müdürlüğünde insan sirkülasyonun yoğun olduğu, hırsızlık olma ihtimalinin bulunduğu, söz konusu kameraların güvenlik açısından gerekli olduğu ve özel hayatın gizliliğini ihlal etmediği gerekçesiyle davanın reddine karar verilmiştir. Danıştay, Anayasanın 13. maddesindeki temel hak ve özgürlüklerin sınırlanması, 20. maddesindeki özel hayatın gizliliği ve AİHS'nin 8. maddesindeki özel hayatın ve aile hayatının korunması hakkına atıfta bulunduktan sonra, kararda şu ifadelere yer vermiştir:

“Gelişen teknolojinin, kamu hizmetlerinin etkin ve verimli yürütülmesini kolaylaştırıcı etki sağlaması amacıyla, kamu kesiminde kullanılmaya başlanılmasını doğal karşılamak gerekir. Ancak; teknoloji kullanılarak kişisel görüntülerin kayıt altına alınması uygulamasının, yukarıda belirtilen hükümlere uygun olması gerektiğine kuşku ve duraksamaya yer bulunmamaktadır.

Kamu çalışanlarının faaliyet yürüttüğü servislerde güvenlik ve suçun önlenmesi gibi sebeplerle uygulanan kameralı takip sisteminin, temel hak ve hürriyetler içerisinde sayılan özel hayatın gizliliği ilkesi kapsamında kişisel görüntülerin alınması ve ölçülülük ilkesi kavramları içinde değerlendirilmesi gerekmektedir.

*Kameralı takip sistemi ile kurumca amaçlanan **kamu yararı arasında orantılılık bulunmadığından** bu uygulama, anayasal ilke olan ölçülülük ilkesine aykırılık teşkil etmektedir. Anayasanın 13. maddesinde, temel hak ve hürriyetlerin ancak kanunla sınırlanabileceği, değişik 20/3. maddesinde de, kişisel verilerin ancak kanunda öngörülen hallerde veya kişinin açık rızasıyla işlenebileceğinin belirtildiği,*

Ankara 3. İdare Mahkemesinin kararını onamış, diğer dosyaya ilişkin bozma istemini de kabul ederek dosyayı yeniden İstanbul 4. İdare Mahkemesi'ne göndermiştir. Karar gerekçesinde, kamera takip sistemi ile mesai kontrolünün yapılması uygulaması ile kurumca amaçlanan kamu yararı arasında orantılılık bulunmadığı, uygulamanın özel hayatın gizliliğinin ihlali niteliğinde olduğu, üstelik alınan kişisel verilerin başka amaçla kullanılamayacağına ilişkin bir güvencenin mevcut olmadığı tespitlerine yer verilmiştir.

¹⁴⁴ Danıştay 10. Dairesi, E. 2014/3950, K. 2015/2774, T. 8.6.2015.

ancak konuyla ilgili bu aşamada yasal bir düzenlemenin yapılmadığı anlaşılmaktadır.”

Danıştay, bu olayda kamu çalışanlarının faaliyet yürüttüğü servislerde kameralı takibin her ne kadar kamu hizmetinin gereği gibi yürütülmesi, güvenlik ve suçun önlenmesi sebebiyle uygulansa da, **kamusal alanda da özel hayatın gizliliği ilkesinin bulunduğundan bahisle**, uygulamanın sınırlarını usul ve esaslarını gösteren bir **yasal dayanağın bulunmaması** ve toplanan görüntülerin ileride başka bir şekilde **kullanılamayacağına dair bir güvencenin mevcut olmamasını** göz önüne alarak, dava konusu işlemin yani kameralı takip **uygulamasının iptaline** karar vermiştir.

Danıştay 10. Dairesi en son olarak 13.11.2015 tarihinde de benzer nitelikte bir karar vermiştir¹⁴⁵. Kültür ve Sanat Emekçileri Sendikası’nın Kültür Bakanlığı’na karşı açtığı dava konusu olayda, sanatçıların prova çalışmalarının takibi için kurulan kamera sisteminin kaldırılması talep edilmiştir. Ankara 2. İdare Mahkemesi, prova esnasında gerçekleşen idari sorunları, çalışma ve provalarda olası gecikmeleri ve provanın gereği gibi yapılması durumlarının görüntülü tespiti ile muhtemel sorunların çözümü amacıyla kurulan güvenlik kameralarının özel hayatın gizliliğini ihlal etmediği gerekçesiyle davanın reddine karar vermiştir. Danıştay, Anayasanın 13. maddesindeki temel hak ve özgürlüklerin sınırlanması, 20. maddesindeki özel hayatın gizliliği ve AİHS’nin 8. maddesine atıfta bulunduktan sonra, tıpkı kamu çalışanlarının faaliyet yürüttüğü servislerdeki kameralı takip kararındaki gibi, kamusal alanda da özel hayatın gizliliği ilkesi bulunduğu, bu uygulamanın söz konusu hakkı ihlal ettiği ve ilgili anayasal düzenlemelere aykırı şekilde yürütülen dava konusu işlemin iptali gerektiğine karar vermiştir.

Danıştay’ın bu konuya yaklaşımında **iki temel nokta** göze çarpmaktadır. **İlki, yasal dayanağın mevcudiyeti ve kurumca amaçlanan kamu yararı ile uygulama arasında orantılılık bulunup bulunmadığı. İkincisi ise, kaydedilen kişisel verilerin başka amaçla kullanılamayacağına ilişkin güvencenin mevcut olup olmadığı.**

¹⁴⁵ Danıştay 10. Dairesi, E. 2014/203, K. 2015/2775, T. 13.11.2015.

Ülkemizde özel bir düzenleme bulunmamakla beraber, son olarak Alman hukukunda yer verilen özel düzenlemeden bahsedilecektir. **Herkesin girip çıktığı yerlerde kameralı araçlarla izlemenin ancak şu hallerde yapılabileceği düzenlenmiştir:**

- 1) Söz konusu kamusal yerin amacına ulaşmasını sağlamak için,
- 2) O yere ait kurallara uyulmasını sağlamak için,
- 3) Somut olarak belirlenen amaçlar için gerekli olması ve ilgilinin korunmaya değer menfaatlerinin üstün olduğunu gösteren herhangi bir emarenin bulunmaması durumunda yetkilinin menfaatlerini gerçekleştirmek için¹⁴⁶.

Söz konusu düzenleme hem kamuya ait hem de özel kuruluşlar için geçeridir. Fakat bu düzenleme, Alman Hukukunda yoğun bir şekilde eleştirilmektedir. Bilhassa “yetkilinin menfaatlerinin gerçekleştirilmesi” ifadesinin tedbirin uygulanmasını gereksiz bir şekilde genişlettiği ve sınırlarını belirsiz hale dönüştürdüğü ifade edilmektedir. Temel haklara müdahaleyi meşru hale getiren bu ifadenin anayasa uygun olarak dar yorumlanması gerektiği düşünülmektedir. Bu bakımdan, güvenlik sebepleri olmadığı sürece işletme amaçları için kamera ile izleme ve kayıt mümkün olmamalıdır. Ticari nedenlerin bunun için yeterli olmadığı belirtilmektedir.¹⁴⁷

F. Kamuya Açık Yerlerdeki Tesadüfî Kamera Kayıtlarının Değerlendirilmesi

Kamuya açık yerlerde, tesadüfen yakalanan bir görüntü kaydı özel hayatın gizliliğini ihlal eder bir fiille elde edilmeyeceğinden bu tür kayıtların kullanılabileceği söylenebilir. Örneğin, şehri gezen bir turistin çektiği video kaydı, herhangi bir kişinin görüntüsünü de tesadüfen kaydetmiş olabilir. Birkaç gün sonra işlenen bir cinayetin açığa çıkarılmasında, şüphelinin suç yerinde bulunduğu veya

¹⁴⁶ 23.05.2001 tarihli değişikliklerle Federal Veri Koruma Kanunu Art. 6b hükmü. Bkz. Özbek v.d., **a.g.e.**, s. 202.

¹⁴⁷ Özgenç, **a.g.e.**, s. 202-203.

bulunmadığına ilişkin bir bilgiyi sağlayan bu kamera kaydı delil olarak kullanılabilir. Bir başka örnek olarak, güvenliğini sağlamak maksadıyla dükkânların kapı girişlerine yerleştirilen kameralar örnek verilebilir. Bu kameralar, sadece dükkânın giriş-çıkışını kaydetmekte ve belli bir ölçüde sokağı da görebilmektedir. Kamerayı yerleştiren esnafla ilgili olmasa da bir şekilde bu sokakta gerçekleşen bir suç olayının da kaydedilmiş olması, tesadüfî delil kapsamında değerlendirilebilir.

Bununla birlikte, bir kişinin hareketlerinin başlı başına hukuka aykırı olduğu durumlarda, bir kişinin dikkati çekmesi sonrası kamera kaydına alınması hukuka aykırı olmayabilir. Örneğin, sokakta karısını döven kimsenin cep telefonu ile kaydedilmesi hukuka aykırı değildir. Bu kamera kaydından elde edilen deliller muhakemede kullanılabilir. Bu doğrultuda kişilerin suçu bildirme yükümlülüklerine ilişkin TCK'nun 278. maddesi de zikredilmelidir. Aynı şekilde, kamuya açık alanda söylenen bir şarkının, dans şovunun kayda alınması da hukuka aykırı görülemez¹⁴⁸.

¹⁴⁸ Gökcan, **a.g.m.**, s. 82.

SONUÇ

Bu yüksek lisans tezinin başlangıç noktası esasında bir soruya dayanıyordu: “Hemen hepimizin günlük hayatın akışı içerisinde sokakta, metroda veya alışverişte rastladığı kameralar neden var?”, “Bu kameralar, gerek medyada gerek akademik camiada iddia edildiği gibi, birini suç işlemekten alıkoyar mı?”, “Suç işlemeyi kafasına koyan birini, kameranın olmadığı iki sokak ötede ne alıkoyacak?”, “Bu düşünceyle her yere kamera sistemi kurulursa, bizi bu kameralardan ne koruyacak?”, “Bu bakımdan, iddia edildiği gibi kamusal alanda kullanılıyor olması söz konusu kameraları hukuka uygun kabul etmek için yeterli midir?”.

İşte bu sorularla başlayan çalışmamız, yukarıda üç bölüm halinde yapılan açıklamalar çerçevesinde, kameraların belli mekânlarda ve belli suç tipleri üzerinde etkili bir yöntem olduğu sonucunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, özel hayat hakkını ve bu hakkın birtakım görünümelerini ciddi şekilde tehdit eden kameraların kurulum amaçlarına da uygun olarak, suçun önlenmesinde elverişli/uygun ve etkili olduğu bilimsel olarak ispatlanmış mekânlarda, tedbirin süresine uyularak ve gerekli diğer yasal düzenlemeler dikkate alınarak kullanılabilirliği sonucuna ulaşılmıştır.

Bu sonuca, ekseriyeti İngiltere kaynaklı ve ortalama bir Anglo-Amerikan insan davranışı üzerinde yapılan bilimsel çalışmaların sonuçlarından hareketle varılmaktadır. Çünkü yaklaşık on yıl önce ülkemizde uygulamaya konulan bu sistemin işe yarayıp yaramadığını test etmek, olası sonuçlarını tartışmak, kameralara insan hakları perspektifinden bakmak gibi bir ihtiyacın hâsıl olduğu ne yazık ki söylenemez. Bu durumun tespit edebildiğimiz iki önemli sebebi bulunmaktadır. İlki, başka birçok müessesede olduğu gibi, deneme yanılma yöntemiyle fikir elde edilmekte veya kameraların işe yaradığı peşinen kabul edilmektedir. Bu bakımdan, bu tezin vurgulamaya çalıştığı en önemli noktalardan biri, uygulamaya konulan müesseselerin işe yararlılığının test edilmesinin gerekliliğidir. Bu kameraların işe yarayıp yaramadığı sorusu önemlidir. Zira kameraların kurulacağı mekânlar, kullanım süreleri ve bu bağlamda hukuka uygunlukları başka birtakım kriterlerle (kanunilik, meşru amaç ve ölçülülük) birlikte bu sorunun cevabından geçmektedir.

Bir başka ifadeyle, kamusal alanda özel hayat ve anonimlik hakkını ciddi şekilde tehdit eden bu müdahalenin meşru amaca uygunluğu (elverişli, gerekli ve orantılı olması) onun hangi mekânlarda, ne derece işe yaradığının test edilmesinden geçmektedir.

İkincisi ise, Türkiye’de kamusal alanın özgürlüklerin sınırlanma nedeni olarak algılanmasıdır. Oysa özgürlüklerin sınırlama ve güvence ölçütleri hem ulusal hem de uluslararası düzenlemelerde belirlenmiştir. Bu konuda gerek AIHS’de gerekse 1982 Anayasası’nda benzer bir düzenleme vardır. Nitekim özgürlükler ancak kanunla, meşru bir nedene dayanarak, hakkın özüne dokunmadan, ölçülü bir şekilde ve demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı olmadan sınırlanabilir. Dolayısıyla kameraların kamusal alanda kullanılıyor olmasının, onları hukuka uygun kabul etmek için yeterli olmadığı aşîkârdır. Bir başka ifadeyle, kamusal alanda özgürlükler sınırlanabilir; fakat kamusal alanın kendisi bir sınırlama nedeni olamaz. Aksi durumda, söz konusu kameralı gözetleme faaliyeti hukuka aykırı olacaktır. Bunun dışında, bu yüksek lisans tez çalışmasıyla varılan sonuçlar aşağıda daha ayrıntılı olarak her bir bölüm için ayrı ayrı belirtilecektir.

“Gözetleme Kavramı ve Tarihsel Gelişimi” başlığını taşıyan **birinci bölümde**, konuyla ilgili temel kavram olan *surveillance* kavramı ele alınmıştır. Kapalı devre televizyon kameralarının söz konusu kavramla olan ilişkisinin ortaya konulması, müteakip bölümlerde yapılan sorgulama için yol gösterici bir nitelik arz etmektedir. Nitekim *surveillance* kavramı, literatürümüze *gözetim* ve *gözetleme* olarak girmiştir. Her ne kadar kavram, Fransızca’da “gözlemlemek, korumak”, Türkçe’de “himaye etmek, gözaltına almak” anlamlarına gelse de günümüzde tüm bu tanımlamaların kavramı karşılamada yetersiz kaldıkları görülmektedir. Zira kavram, ne sadece somut bir kişinin birtakım amaçlar doğrultusunda izlenmesini; ne de yalnızca hukukî manasıyla bir şüphelinin alıkonulmasını karşılamaktadır. Bunlar gözetlemeye dâhildir; ancak kavram, kimliği belirsiz insan kitleleri, coğrafi alanlar, şebekeler, sistemler ve zaman dilimleri hakkında veri toplanması ve işlenmesini de bünyesinde barındırmaktadır. Zaman içerisinde değişen ve genişleyen bu kavramı belirli hale getirebilmek amacıyla, “Geleneksel ve Yeni Gözetleme” başlığı altında iki kavramı birbirinden ayırt etmemizi sağlayacak birtakım farklılıklar sayılmıştır. Nitekim bu farklardan en önemlisi gözetleme ile güdülen amaçların değişmesi ve

genişlemesidir. Zira geleneksel gözetlemenin, kontrol ve disipline etme amacı, zamanla değişkenlik göstermiş ve kapitalist tüketim sürecinin bir aracı haline de dönüşmüştür. Bu noktada, gözetleme konusundan en güncel çalışmaları yürüten David Lyon'un, "Gözetlenen Toplum" (Surveillance Society) adlı çalışmasında yaptığı şu tanım dikkate değerdir: *"Gözetleme, hakkında veri toplananları etkileme veya yönetme amacıyla tanımlanmış ya da tanımlanmamış herhangi bir kişisel verinin toplanması ve işlenmesidir."*¹⁴⁹

Bununla birlikte, gözetlemenin kamusal düzenin sağlanması, suçun önlenmesi ve suçluların yakalanması gibi hissedilebilir ve yadsınamaz birtakım avantajlar sağladığı da söylenebilir. Güvenlik hedefli olarak şehirlerin görünür kılınmasıyla başlayan bu süreç, bilişim teknolojilerinin hayatımıza girmesi ile bambaşka bir boyut kazanmıştır. İşte kapalı devre televizyon sistemi de gözetlemenin en gözle görülür yüzü olarak, tepede durmaktadır. Dolayısıyla gerek medyada, gerek akademik camiada iddia edildiği gibi, kameraların suçun önlenmesi amacına hizmet edip etmediği sorgulanmalıdır.

Çalışmanın **"Kapalı Devre Televizyon Kameralarının Hukuki Durumu ve Suçun Önlenmesindeki Etkisi"** başlıklı **ikinci bölümünde**, söz konusu sistemin suçun önlenmesindeki etkisinin ortaya konulabilmesi için, öncelikle bu konudaki temel yaklaşımlar izah edilmiştir. Ardından sistemin önleme teorileri içindeki konumu ve önemi incelenmiştir. Nitekim ilk suç teorisinin mağarasına hırsız giren ve en değerli sopası çalınan insanın "Neden ben?" sorgulamasıyla ortaya çıkmasından bu zamana kadar, suç; biyolojik, psikolojik, ekonomik ve ekolojik faktörler gibi çok farklı değişkenlere dayandırarak izaha çalışan yaklaşımlar ortaya atılmıştır. Hâl böyleyken, suçun önlenmesi ve kontrol altına alınabilmesi konusunda da birçok teori ortaya atılmıştır. Kapalı devre televizyon kameraları da durumsal suç önleme yaklaşımı kapsamında uygulanan stratejilerden biridir. Nitekim söz konusu kameralar, görünürlük, gözetleme ve suç fırsatları arasındaki ilişkinin güçlü bir yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır. Sistem, her ne kadar suçun önünde fiziksel bir bariyer olmasa da potansiyel failin algısının ve davranışlarının değişmesini

¹⁴⁹ David Lyon, **Gözetlenen Toplum: Günlük Hayatı Kontrol Etmek**, s. 13.

sağlayarak, suç oranlarının azalmasında etkili olabilir. Zira kameralar, koruyucuların güçlendirilmesine ve bu bağlamda failin algıladığı riskleri artırmaya yönelik bir durumsal suç önleme stratejisi olarak uygulanmaktadır. Ardından bu teoriye yönelik eleştirilerin verilmesi ile sistemin eksik yönlerinin görülebilmesi amaçlanmıştır. Nitekim kapalı devre televizyon kameraları ile ilgili eleştirilerden ilki, suçları önlemediği, sadece yer değişikliğine neden olduğu yönündedir. Hırsızlık, gasp gibi bir plan dâhilinde yürütülebilen suçlarda, faillerin kameraların olmadığı başka bir bölgede suçu gerçekleştirdikleri düşünülmektedir. Adam öldürme, yaralama, şiddet gibi anlık hislerle işlenebilen suçlarda ise etkili olmadığı iddia edilmiştir.

Söz konusu iddiaların gerçekliğini sorgulayan ve kameraların suç oranları üzerindeki etkisini araştıran bilimsel çalışmalara yer verilerek, sistemin hangi suç tiplerinde, hangi mekânlarda, ne derece etkili olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Yapılan birçok araştırma, kameraların bilhassa **otoparklarda** araca yönelik suç oranlarında azalma sağladığını göstermektedir. Otopark gibi görece **küçük ve iyi tasarlanmış alanlarda, giriş-çıkış kontrollerinde** kameralar etkili bir yöntem haline gelmektedir. Araştırmalar incelendiğinde, kameraların şahsa karşı işlenen suçlardan ziyade **mal varlığına karşı işlenen suçlarda** daha etkili bir yöntem olduğu görülmüştür.

Kameraların hangi alanlarda ne derece suç önlemede işe yaradığı tespit edildikten sonra, kapalı devre televizyon kameralarının hukuki durumu incelenmiştir. Ülkemizde MOBESE olarak bilinen gözetleme kameralarının CMK m. 140'da düzenlenen teknik araçlarla izleme koruma tedbiri kapsamında değerlendirilip değerlendirilemeyeceği sorgulanmıştır. Bilindiği gibi, teknik araçlarla izleme yoluna, bir koruma tedbiri olarak ancak katalogda yer alan suçların işlenmesinden sonra, belli bir şüphe derecesinin varlığı durumunda ve mahkeme kararıyla başvurulabilir. Fakat MOBESE kameraları, suç henüz işlenmemiş olduğu durumlarda *önleyici tedbir* olarak kullanılmaktadır. Nitekim bu sistemde temel amaç, kişiye izlendiği hissi vermek suretiyle onu caydırmak ve böylece suçun işlenmesini önlemektir. Bu yönüyle, henüz bir suç işlenmeden evvel uygulanmaktadır ve bu anlamda bir suç şüphesine de ihtiyaç duyulmamaktadır. **Dolayısıyla adli maksath bir sistem olarak kurulmayan söz konusu kameraların, “teknik araçla izleme” koruma tedbiri**

içinde değerlendirilemeyeceği ortaya konulmuştur. O halde, herhangi bir hukuki düzenlemeye konu olmayan bu kameralar hangi hukuki kapsamda uygulanmaktadır?

Bu noktada, MOBESE sisteminin, “ön alan soruşturması” kapsamında birtakım şartlara uyularak kullanılabileceği iddiaları değerlendirilmiştir. Söz konusu kameralarla kamusal alanın izlenebilmesi, kayıt yapılabilmesi ve bu kayıtların saklanabilmesi için, tedbir uygulanırken birtakım koşullara da uyulmalıdır. Tedbirin uygulanabileceği yer, süre, tedbir kararını verecek makam gibi alt başlıklar açılarak, kamera sistemi ile yürütülen faaliyetin hukuka uygun olması için uyulması gerekli prosedür izah edilmiştir.

Bununla birlikte, mevcut MOBESE uygulamasının AİHM içtihatları kapsamında değerlendirilmesi yapılarak, hukuka uygun olup olmadığı ortaya konulmuştur. Bu noktada mahkeme, özel hayata ait beklentilerin zayıf olduğu kamusal alanda, kişinin sadece filme alınmasının özel hayata müdahale olmadığını ifade etmektedir. Her ne kadar belirli bir kişiyi hedef almadan kamusal mekânın izlenmesini sözleşmeye aykırı görmese de bu tür bilgilerin düzenli ve kalıcı olarak kaydı söz konusu olunca, özel hayatla ilgili konuların ortaya çıktığı belirtilmektedir. Nitekim mahkeme, bir alanın kamu kurumları tarafından **sistematik** ve **sürekli** olarak görüntülü kaydının yapılmasını özel hayata müdahale olarak değerlendirmektedir. Zira bir alanın aralıksız videoya kaydedilmesi, oradan geçmek zorunda olan kişilere tedbir alma imkânı bırakmayabilir. Bilindiği gibi, MOBESE sistemiyle de kamusal alan sadece izlenmemekte; daha sonraki incelemeler için kaydedilmekte ve söz konusu görüntüler belirli bir süre de saklanmaktadır. Bu bağlamda MOBESE kameralarının, AİHS’nin 8. Maddesi gereği özel hayata müdahale teşkil eden bir tedbir olduğu ortaya konulmuştur.

Bununla birlikte, bu hakkın sınırsız olmadığı Sözleşme’nin 8. Maddesinin 2 fıkrasında düzenlenmiştir. Bu bakımdan, MOBESE kameralarıyla bireylerin özel hayatına yönelik müdahalenin sözleşmeye uygun olabilmesi için, **“kanunilik”** **“ölçülülük”** ve maddede sayılmış olan bir ya da daha fazla amaç bakımından **“demokratik bir toplumda gerekli”** olması koşullarına uygun olması gerekir. Fakat Ülkemizde MOBESE kameralarının kurulum ve işleyişine ilişkin herhangi bir kanuni düzenleme bulunmamaktadır. Bu durum, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin

hukuka uygun bir müdahale için aradığı “kanunilik” şartına aykırılık teşkil etmektedir. Bu noktada, sözleşmesel sorumluluğun yanı sıra, Anayasa’nın 13. Maddesinin de ihlal edildiği izah edilmiştir. Nitekim Anayasanın 13. Maddesine göre, temel hak ve özgürlüklere müdahale niteliği taşıyan hususların kanunla düzenlenmesi gerekir. Her ne kadar, 26 Ocak 2014 tarihinde Kişisel Verilerin Korunması Kanunu yürürlüğe girmiş olsa da MOBESE sisteminin mevcut uygulamasının hukuka uygun bir müdahale teşkil edebilmesi için bu kanunun yeterli olmadığı gözden kaçmamalıdır. Söz konusu kanunda, kameralı gözetlemeye maruz kalacak kişilerin, devlet tarafından, kendisine ne zaman ve hangi kapsamda müdahale edileceğini bilebilir veya öngörebilir kılan bir düzeleme bulunmamaktadır.

Bu bağlamda, evleviyetle MOBESE sisteminin kurulum, işleyiş, usul ve esaslarını düzenleyen özel bir kanuni düzenleme yapılmasının gerekliliği vurgulanmıştır. Bu düzenlemede, kameraların nerelere, nasıl kurulacağı, hangi özelliklere sahip olduğu, kayıtlara kimlerin ulaşabildiği, ne kadar süre saklandığı, nasıl imha edildiği ayrıntılı olarak belirtilmelidir. **Bugünkü kullanım şekliyle MOBESE’nin hukuka uygun olarak yürütülmesinin tek yolu, açık, net ve ayrıntılı bir kanuni düzenlemeden geçmektedir. Bununla birlikte tek başına kanuni düzenleme yeterli değildir. Bu düzenlemenin içeriği de önemlidir.** Fakat elde edilen görüntülerin sistematik kaydedilmediği ve kayıtların saklanmadığı bir uygulama belirlenir ve açıklığa kavuşturulursa o halde kanuni düzenlemeye gerek kalmayabilir. **Başka bir ifadeyle, görüntülerin sistematik kaydının yapılmaması ve bu nitelikteki kayıtların imha edilmesi durumunda, polis mevzuatta kendisine verilen yetki ve görevleri kullanarak, kamusal alanı bizzat gözetlediği gibi, teknik araçla da -kaydetmemek ve saklamamak koşuluyla- sadece gözetleyebileceği belirtilmiştir.**

Bununla birlikte, mukayeseli hukukta kapalı devre kameralarının hukuki düzenlemesi de bu bölümde ortaya konulmuştur. Bu kapsamda İngiltere, Fransa, İsviçre, Almanya, Hollanda ve Norveç’de hukuki olarak nasıl bir düzenlemeye sahip olduğu araştırılmıştır. Kamusal alanı gözetleyen kamera sayısının fazlalığı nedeniyle “Surveillance Society” yakıştırmasıyla anılan İngiltere’de sistemin yasal zemininin Veri Koruma Kanunu’na dayandığı söylenebilir. Bununla birlikte, ülkede kamera

sayısının 4 milyonu bulmuş olmasının sebebi de görece esnek kabul edilen bu yasal düzenleme olabilir. Nitekim kamera sayısına ket vurabilmek açısından, Danimarka'daki yasal düzenlemenin İngiltere'dekinden çok daha güçlü olduğu görülmüştür. Danimarka'da kapalı devre televizyon sistemi kullanımı, benzin istasyonları gibi belli başlı özel mülkler hariç, özel kişi veya kuruluşlar için yasaklanmıştır. Söz konusu istisnaların sistemi kullanabilmeleri de kameralı gözetlemeye tabi olacakların bilgilendirilmesi noktasında kuvvetli bir yükümlülüğe tabidir. Ceza Muhakemesi Hukuku bakımından kaynak ülke durumunda olan Almanya'da ise sisteminin hukuki düzenlemesinin, ülkenin federal yapısı nedeniyle biraz karmaşık olduğu görülmüştür. Çünkü bir bölgeyi izlemek için kameraların kurulumu, devlet tarafından veya her eyaletin polis kanunuyla ayrı ayrı da yapılabilmektedir. Fakat elbette 16 eyaletin bulunduğu ülkede, 16 farklı uygulama söz konusu değildir. Ayrıca ülkedeki kamera sayısının, görece sınırlı ve ihtiyaçla orantılı olarak düzenlenmeye çalışıldığı söylenebilir. Nitekim birçok eyalette “orantılılık ve gereklilik” (Verhältnismäßigkeit und Erforderlichkeit) gibi birtakım ilkeleri şart koşan ve **kamera yerleştirilecek bölgede suç işleneceğine dair haklı deliller** arayan Saksonya eyaletindeki düzenlemeye benzer bir hukuki yolu tercih edilmiştir. Bununla birlikte, sistemin görece daha disiplinli düzenlendiği ülkeler de bulunmaktadır. Kamera sistemi kurulum kararını yerel ihtiyaçlara binaen yerel yönetimlerin aldığı ve güçlü bir denetim mekanizması bulunan Fransa, İsveç ve Hollanda bu ülkelerdendir.

Nihayet **“Kapalı Devre Televizyon Kameralarından Elde Edilen Delillerin Hukuka Uygunluğu Sorunu”** başlığını taşıyan **üçüncü bölümde** ise, kamera kayıtlarının ceza muhakemesindeki delil niteliği ve ispat gücü incelenmiş, kapalı devre kameralarından elde edilen delillerin hukuka uygun olup olmadığı araştırılmıştır. Bu kapsamda sadece sokakları gözetleyen kapalı devre televizyon kameraları değil; işyeri, alışveriş merkezi, lokanta gibi binalardaki diğer kameralar da değerlendirilmiştir.

Bilindiği gibi, kamera kayıtlarının delil olarak kullanılması ceza hukukunda tartışılan konulardan biridir. Bu noktada, kapalı devre kameralarından elde edilen görüntülerin belge delili mi, yoksa belirti delili mi olduğu hususu tartışılmıştır. Ses

ve görüntü tespit eden araçlar, Alman hukukunda, keşif konusu olabilen suni belirtiler olarak değerlendirilmektedir. Çünkü belge delilleri dar yorumlanmakta ve kanunda sadece okunmalarından söz edilmektedir. Görme, duyma gibi okuma faaliyeti dışındaki tüm bilgiler, keşif faaliyetine konusu olmaktadır. MOBESE gibi kapalı devre kameralarından elde edilen kayıtlar, olay anında olayın iz ve eserlerinin üzerine düştüğü araçlardır. Bu araçlar, olayın iz ve eserlerini taşırlar. Bu nedenle, bu kameralardan elde edilen kayıtların, **belirti delili** olduğu ve **keşfe** konu olabilecekleri ifade edilmektedir. Bununla birlikte, kayıtların mahkemede dinlenilmesi veya izlenilmesi halinde **keşif delilinden** söz edilebileceği; fakat kaydın içeriğinin kâğıda aktarılması ve bunun mahkemede okunması durumunda **belge delilinden** söz edileceği de ortaya konulmuştur. Bu kamera kayıtlarının, hükme esas alınıp alınamayacağı, yan delillerle desteklenmesinin gerekip gerekmediği de tartışılmaktadır. Doktrinde bazı yazarlar, usulüne uygun olsa da bu kayıtların tek başlarına mahkûmiyet kararı verebilmek için yeterli olmadığı; **başka delillerle desteklenmeleri halinde hükme esas alınabileceğini** ifade etmektedir. Nitekim Yargıtay da işçiye ücretin bir kısmının iş yerinde ödendiğinin iddia edildiği bir davada, sunulan kamera kayıtlarını delil başlangıcı olarak kabul etmiştir. Bununla birlikte, kanaatimize göre hukuka uygun elde edildiği ve teknik açıdan güvenilirliği ispatlanmış olan bu tür delillerin diğer delillerden farkı bulunmamaktadır. Bu bakımdan, diğer kamera kayıtları gibi kapalı devre kameralarıyla elde edilen görüntü kayıtlarının **asıl uyuşmazlığı doğrudan çözme özelliğine sahip olabileceği** söylenebilir.

Bununla birlikte, kamera kayıtlarının delil olarak kullanılabilirliğinin en önemli kuralı, hukuka aykırı olmayan yollardan elde edilmiş olmalarıdır. **Bir görüntü kaydının hukuka uygun olarak değerlendirilip değerlendirilmeyeceğinin tespitinde**, uluslararası alanda; Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (m. 8), Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi (m. 17), BM İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (m. 12) hükümlerinde güvence altına alınan özel hayatın gizliliği ve bağımsızlığı hakkı önem arz etmektedir. Bu hakkın Anayasa m. 20’de ifade edilen “kişisel verilerin korunması hakkı” ve Anayasa’nın 17/1 de ifade edilen, “kişinin maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkı”

ile de bağlantısı bulunmaktadır. Zira kişiler, maddi ve manevi varlıklarını geliştirebilmek için, hukuk tarafından korunan ve müdahaleden arınmış alanlara ihtiyaç duymaktadırlar. Bununla birlikte, söz konusu hak, insan onuru kavramıyla da sıkı bir bağ içindedir.

Her ne kadar kişisel verilerin korunması hakkı ve anonimlik hakkı, özel hayat kapsamında korunsun da **bugüne kadar** AİHM, söz konusu kameraları **sadece kişisel verilerin korunması hakkı bakımından** değerlendirmiştir. **Bu bakımdan, kameraların hukuki durumu kamusal alanda özel hayat, kişisel verilerin korunması ve anonimlik hakkı bakımından ayrı ayrı değerlendirilmelidir.** Çünkü söz konusu kameralar, bireylerin kamusal alanda özgürce hareket etmelerini engelleyen bir özelliğe de sahiptir. Kişinin, başkaları tarafından izlendiğini bilmesi veya hissetmesi onun hareket serbestisini ortadan kaldırır. Kişinin evinin dışındaki her alanda izleniyor olması, onu bir obje konumuna düşürebilir. Bu da insanlık onuruna aykırıdır. Oysa insan, davranışlarını, kişisel ilişkilerini, yaşam biçim ve türünü belirlemede, tercih hakkını kullanmada bağımsız olmalıdır. Zira bireysel bağımsızlığın kalbi olarak nitelendirilen özel hayat hakkının gerekli kıldığı iki temel ilke, özel hayatın “bağımsızlığı” ve “gizliliği” dir. Bununla birlikte, genel güvenliğin sağlanması bakımından toplumsal olayların veya terör olaylarının yaratacağı olası tehlikelerin önlenmesi amacıyla risk taşıyan ve insan yoğunluğunun bulunduğu örneğin, tren istasyonu, toplanma alanları gibi bazı yerlerin önleyici kolluk görevi çerçevesinde, **sınırlı süre ve sınırlı mekân koşuluyla** gözetlenmesi hukuka uygun kabul edilebilir.

Sadece trafik düzenini sağlamak maksadıyla kurulan kameraların ise peşinen bu hakkı ihlal ettiğini söylemek kolay değildir. Esasında, bu kameralar da kişilerin adım adım takip edilmesine hizmet edebilecek niteliktedir. Fakat yalnızca trafik akışının sağlanması, düzenlenmesi ve kamu görevinin yürütülmesine yardımcı olarak kurulan kameralar hukuka uygun kabul edilebilir. Ancak kameraların kullanımına ilişkin belirsizliği önlemek için hem bu kameraların hem de güvenlik amaçlı diğer kameraların görüntü kaydı noktasında kanuni düzenlemelerin yapılması gerektiği ifade edilmiştir. Bu başlık altında, kamara sistemlerinin, kişisel verilerin korunması,

anonimlik gibi birtakım hakları bünyesi barındıran özel hayatın gizliliğini ve bağımsızlığını ihlal edebilecek nitelikleri haiz olduğu ortaya konulmuştur. Ardından, kameraların kullanılmasında birtakım hukuka uygunluk nedenlerinin var olduğu iddiaları değerlendirilmiştir. Öncelikle Anayasa'daki **genel ve özel hukuka uygunluk nedenleri, sonra ilgilinin rızası, meşru savunma ve görevin yerine getirilmesi** bakımından ayrı ayrı değerlendirmeler yapılmıştır.

Kameralı gözetlemede **ilgilinin rızası** hukuka uygunluk nedeni ön plana çıkmaktadır. Çünkü bilgilendirme veya uyarıcı işaretlere rağmen, kameralı gözetleme alanına giren kişinin **örtülü** de olsa görüntüsünün izlenmesine ve kaydedilmesine **rıza** vermiş olduğu ileri sürülmektedir. Her ne kadar rızanın açıklanması belli bir şekli kurala bağlı olmasa da burada rızanın içeriği basit bir mesele değildir. Söz konusu rızanın geçerli olabilmesi için tam ve özgür olması gerekmektedir. Bu aynı zamanda, neye rıza verildiği konusunda kişinin yeterli bilgiye sahip olmasını ve seçebileceği alternatif bir seçeneğin var olmasını zorunlu kılmaktadır. Kişinin başka şekilde hareket edebilme yani rıza gösterme özgürlüğünün ortadan kalktığı durumlarda bir rızanın varlığından da söz edilemeyecektir. İşte bu noktada, artan kamera sayısı ve İngiltere'deki gibi sistemin yoğun bir şekilde kullanıldığı ülkelerde, özgür bir seçimden bahsetmenin güçleşeceği ortaya konulmuştur.

İlginç bir yaklaşım olarak, kameraların **meşru savunma** kapsamında kullanılıp kullanılamayacağı da sorgulanmıştır. Nitekim TCK madde 25'de "gerçekleşen, gerçekleşmesi veya tekrarı muhakkak olan haksız bir saldırı" dan bahsedilmektedir. Bu noktada, suç işleme tehlikesinin "gerçekleşmesi veya tekrarı muhakkak nitelikte bir saldırı" olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği tartışılmıştır. Bu bağlamda, *offendicula* örneğinden faydalanılmıştır. Offendicula meselesi, 2005 yılında yürürlüğe konulan yeni TCK'ya kadar, "zilyetliğin korunması" hukuka uygunluk sebebi içinde değerlendirilerek hakkın kullanılması olarak kabul edilmekteydi. Fakat 5237 sayılı TCK. Madde 25/1 gereği, offendicula malvarlığına ilişkin bir hakkın, saldırının haksızlığı ve mevcudiyeti ile savunma ve saldırı hareketi arasında bir orantı olması şartıyla meşru savunma kapsamında değerlendirmektedir. Kamera

sistemi de tıpkı offencicula gibi zamansal bakımdan saldırıdan önce kurulan bir sistemdir. Bu bakımdan, henüz haksız bir saldırının varlığından söz edilemez. Kanunda, “gerçekleşen, gerçekleşmesi veya tekrarı muhakkak olan” bir saldırıdan bahsedilmektedir. Bu noktada, kameraların yerleştirilmesi sırasında bir saldırının bulunmamasının gelecekteki saldırının muhakkaklığını kabule engel olmadığı söylenebilir. Eğer kamera yerleştirilen alan, daha önceden sık sık suçun işlendiği bir yerse, bu durumda “gerçekleşmesi muhakkak” bir saldırının varlığı kabul edilebilir. Fakat kameralar sadece potansiyel faillere karşı değil, masum kimselere karşı da harekete geçen (görüntü kaydı yaparak) bir sistem olarak birtakım sorunları beraberinde getirmektedir. Saldırıyı kimin gerçekleştirdiği veya gerçekleştireceği belli değildir. Oysa meşru savunma, ancak saldırıyı gerçekleştiren kişiye karşı yapılabilir. Bu bakımdan, kameraların meşru savunma kapsamında kullanılamayacağı sonucuna varılmıştır. Son olarak, kameraların PVSK madde 1, 2 kapsamında kolluğa verilen birtakım önleyici görevler kapsamında kullanılıp kullanılamayacağı da değerlendirilmiştir.

Ardından, günümüzde **kamu kuruluşların ve özel kişilerin kendi kurumlarının güvenliğini sağlamak amacıyla** bina içinde ve giriş kısımlarında izleme ve kayıt yaptıkları gerçeğinden hareketle, söz konusu kamera kayıtları değerlendirilmiştir. Örneğin, hastane, avukat bürosu, yazıhane veya okulda bu kapsamda kamera kaydı yapılmaktadır. Bu alanlar, hem kamusal hem de özel alan niteliğine bürünebilecek ilişkiler ağının yaşandığı yerlerdir. Dolayısıyla “bu mekânlarda kamera kaydı yapılması hukuka uygundur veya aykırıdır” şeklinde bir yorum peşinen yapılamaz. Bununla birlikte söz konusu alanlarda, bir kanun hükmüyle yasaklanmayan konularda kayda alma işleminin, özel hayata saygı hakkının Anayasa, Sözleşme ve diğer yasal düzenlemelerde yer alan güvencelerini ortadan kaldırmayacak biçimde, orantılı ve ölçülü olması zorunludur. Elbette bu kayıtların, belirli bir kişi veya kişileri izlemek, gözlemek ya da o caddeden geçenleri gözetlemek amacıyla kullanılması hukuka aykırı olacaktır. Bununla birlikte, bir alışveriş merkezinde hırsızlığı önlemek için girişlerin, kasaların ve mal reyonlarının kamerayla gözlenmesi hukuka uygun kabul edilebilir. Bu, kameralı gözetleme yapıldığına dair uyarıcı işaretlerin varlığına rağmen alana giren kimsenin rızasına

dayandırılır. Bu noktada akla, bir ilçede tek bir alışveriş merkezi olması ihtimalinde bu alana giren birinin örtülü rızasının geçerli olup olmadığı gelebilir. Nitekim seçebileceği alternatif bir alışveriş imkânının olmaması durumunda, tam ve özgür bir rızadan söz edilemeyecektir.

Özel kurum veya kuruluşların kameralı gözetleme yapmalarına ilişkin ülkemizde özel bir hukuki düzenleme bulunmamaktadır. Fakat Yargıtay’ın ve Danıştay’ın bu konuda bazı kararları bulunmaktadır. Bu kapsamda, bir öğretim görevlisinin ve bir hastane odasının kamera ile kaydedilmesine ve bu kayıtların yargılamada kullanılmasına ilişkin iki yargı kararı değerlendirilmiştir. Yargıtay, kendi rızasıyla öğretim üyesinin odasına yerleştirilen kamera görüntülerinin bir hırsızlık olayının ispatında “hakkın kullanılması” hukuka uygunluk nedenlerinden kabul edilen “iddia ve savunma hakkı”nın kullanılabileceği yönündeki kararı dikkate değerdir. Bununla birlikte, rızanın bulunmadığı, bir başka ifadeye gizli çekilmiş bir görüntü kaydını da kaydın planlı olmaması durumunda savunma hakkına dayalı olarak kullanılabileceğine dair bir karara da yer verilmiştir. Ardından Danıştay 1. Dairesi’nin, hastaneye kurulan kamerayla özel hayatın ihlal edilip edilmediğini değerlendirdiği kararı ve **Danıştay 10. Dairesinin kamu çalışanlarının faaliyet yürüttüğü servislerde, kameralı takip uygulamasının özel hayatın gizliliği hakkını ihlal ettiği ve Anayasa’nın 13. maddesinde düzenlenen temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılması hükmüne aykırı olduğundan bahisle uygulamanın iptaline karar verdiği** emsal nitelikteki kararı eklenmiştir. Söz konusu karar, yeni tarihli bir karar olup dikkate değerdir. Nitekim **Danıştay’ın bu konuya yaklaşımında iki temel nokta göze çarpmaktadır. İlki, yasal dayanağın mevcudiyeti ve kurumca amaçlanan kamu yararı ile uygulama arasında orantılılık bulunup bulunmadığı. İkincisi ise, kaydedilen kişisel verilerin başka amaçla kullanılamayacağına ilişkin güvencenin mevcut olup olmadığı.**

Ülkemizde özel bir düzenleme bulunmamakla beraber, son olarak Alman hukukunda yer verilen özel bir düzenlemeden bahsedilmiştir. Alman Hukuku’nda **herkesin girip çıktığı yerlerde kameralı araçlarla izlemenin ancak şu hallerde yapılabileceği düzenlenmiştir:** 1) Söz konusu kamusal yerin amacına ulaşmasını sağlamak için, 2) O yere ait kurallara uyulmasını sağlamak için, 3) Somut olarak

belirlenen amaçlar için gerekli olması ve ilgilinin korunmaya değer menfaatlerinin üstün olduğunu gösteren herhangi bir emarenin bulunmaması durumunda yetkilinin menfaatlerini gerçekleştirmek için.

Söz konusu düzenleme hem kamuya ait hem de özel kuruluşlar için geçeridir. Fakat bu düzenleme, Alman Hukukunda yoğun bir şekilde eleştirilmektedir. Bilhassa “yetkilinin menfaatlerinin gerçekleştirilmesi” ifadesinin tedbirin uygulanmasını gereksiz bir şekilde genişlettiği ve sınırlarını belirsiz hale dönüştürdüğü ifade edilmektedir. Temel haklara müdahaleyi meşru hale getiren bu ifadenin anayasa uygun olarak dar yorumlanması gerektiği düşünülmektedir. Bu bakımdan, güvenlik sebepleri olmadığı sürece işletme amaçları için kamera ile izleme ve kayıt mümkün olmamalıdır. Ticari nedenlerin bunun için yeterli olmadığı belirtilmektedir. Son olarak, **kamuya açık yerlerdeki tesadüfi kamera kayıtları** da değerlendirilerek; tesadüfen yakalanan bu tür kayıtların özel hayatın gizliliğini ihlal eder bir fiille elde edilmediğinden bahisle kullanılabileceği ortaya konulmuştur. Örneğin, şehri gezen bir turistin çektiği video kaydı, herhangi bir kişinin görüntüsünü de tesadüfen kaydetmiş olabilir. Birkaç gün sonra işlenen bir cinayetin açığa çıkarılmasında, şüphelinin suç yerinde bulunduğu veya bulunmadığına ilişkin bir bilgiyi sağlayan bu kamera kaydı delil olarak kullanılabilir.

Sonuç olarak, gerek yeni bir teknoloji olması ve işe yaradığının peşinen kabulü, gerekse Türkiye’de kamusal alanın özgürlüklerin sınırlanma nedeni olarak algılanması gibi birtakım sebeplerden ötürü, ülkemizde çalışılmamış bir konu olan kapalı devre televizyon kameralarının, bu çalışmayla hangi suç tiplerinde, hangi mekânlarda, ne derece etkili olduğu ortaya konulmuştur. Bu bağlamda, kameraların kurulum amaçlarına da uygun olarak, suçun önlenmesinde elverişli/uygun ve etkili olduğu bilimsel olarak ispatlanmış mekânlarda, tedbirin süresine uyularak ve gerekli diğer yasal düzenlemeler dikkate alınarak kullanılabilirliği sonucuna ulaşılmıştır. Aksi durumda, söz konusu kameraların kullanılması hukuka aykırı olacaktır. Bu durumda elde edilen deliller de hukuka aykırı olacak ve ceza muhakemesinde delil olarak kullanılamayacaktır.

KAYNAKÇA

- Akay, Ali: **Michel Foucault'da İktidar ve Direnme Odakları**, İstanbul, BağlamYayınları, 2000.
- Akers, Ronald L., Christine S. Sellers: **Criminological Theories, Introduction, Evaluation, and Application**, New York, Oxford University Press, 5. Edition, 2009.
- Akyürek, Güçlü: "Ceza Yargılamasında Hukuka Aykırı Delillerin Değerlendirilmesi Sorunu", **TBB Dergisi**, Sayı: 101, 2012, s. 61-82.
- Altheide, David L.: "The Control Narrative of the Internet", **Symbolic Interaction, Symbolic Interaction**, Volume 27, Number 2, University of California Pres, Berkley, 2004, s. 223-245.
- Aras, Ümit Yaşar: **İnsan Hakları Temelinde Özel Hayat Hakkının Ulusal ve Uluslararası Alanda Uygulamaları**, Bahçeşehir Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, 2010.
- Araslı, Oya: **Özel Yaşamın Gizliliği Hakkı ve T.C. Anayasasında Düzenlenişi**, Ankara, Doçentlik Tezi, 1979.

Armitage, Rachel, Smyth, Graham,
Pease, Ken:

“Burnley CCTV Evaluation”,
**Surveillance of Public Space: CCTV,
Street Lighting and Crime
Prevention: Crime Prevention Studies,**
Vol.10, Ed. Kate Painter ve Nick Tilley,
Monsey N.Y: Criminal Justice Press,
1999.

Arslan, Gülay:

**Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde
Özel Yaşamın Korunması Hakkı,**
İstanbul, Beta Basım, 2011.

Arslan, Gülay:

“Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin
Özel Yaşam Hakkına Müdahaleyle Elde
Edilmiş Deliller Hakkındaki Güncel
Kararlarının İlgili Paragrafları”, **Özel
Yaşam, Medya ve Ceza Hukuku,**
Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku
Serisi, Proje Yöneticisi Kayıhan İçel,
Ankara, Seçkin Yay, 2007, s. 465-471.

Arslantaş-Toktaş, Selma, Mutlu Binark,
Ergin Şafak Dikmen, Işık Barış Fidaner,
Elif Küzeci, Alkım Özaygen:

**Türkiye’de Dijital Gözetim: T.C.
Kimlik Numarasından E-Kimlik
Kartlarına Yurttaşın Sayısal
Bedenlenişi,** İstanbul Alternatif Bilişim
Derneği, 2012.

Atalay, Beşir:

“İçişleri Bakanı Sayın Beşir Atalay’ın 17
Ocak 2008 Tarihinde İl Valileri

- Toplantısının Açılışında Yaptıkları Konuşma”, **Türk İdare Dergisi**, Sayı: 548, Mart 2008, s. 13-22.
- Associated Press, “U.K. Privacy Watchdog Seeks More Powers”, **New York Times**, 2 May 2007.
- Aydın, Sedat Erdem: **AİHM İçtihatları Bağlamında Kişisel Verilerin Kaydedilmesi Suçu**, İstanbul, Yüksek Lisans Tezi, 2014.
- Barr, Robert, Pease, Ken: “Crime Placement, Displacement, and Deflection”, **Crime and Justice**, 1990, Vol.12, s. 277–318.
- Başalp, Nilgün: **Kişisel Verilerin Korunması ve Saklanması**, Ankara, Yetkin Yayıncılık, 2004.
- Beck, A., Wills, A.: “Context-specific measures of CCTV effectiveness in the retail sector”, **Surveillance of Public Space: CCTV, Street Lighting and Crime Prevention**, (Eds. K. Painter, N. Tilley), Monsey, NY: Criminal Justice Press, 1999, s. 251-269.
- Beck, Ulrich: **The Reinvention of Politics, Rethinking Modernity in the Global Social Order**, Cambridge, Polity Press, 1997.
- Beşe, Ertan, Geleri, Aytekin: **Suç Önleme Modelleri**, Anadolu

Üniversitesi Yayınları, No: 2976, Ed.
Filiz Tepecik, Eskişehir, 2013.

Bozlak, Ayhan:

“Kamusal Bağlamda Özel Hayatın
Korunması: ABD Federal Yüksek
Mahkemesi ve AİHM Uygulaması
Arasında Mukayeseli Bir İnceleme”,
TBB Dergisi, 2013, (109), s. 55-93.

Brantingham, Paul J., Faust Frederic L.:

“A Conceptual Model of Crime
Prevention”, **Crime & Delinquency**, V.
22, 1976, s. 284-296.

Brown, B.:

“CCTV in town centres: Three case
Studies”, Police Research Group, **Crime
Detection Prevention Series**, No. 68,
Home Office Police Department,
London, 1995.

Centel, Nur, Zafer, Hamide:

Ceza Muhakemesi Hukuku, İstanbul,
Beta Yayın, 2011.

Chrysoula, Pechlivani:

**AİHM Madde 8 Işığında Kişisel
Verilerin Saklanması**, Fasikül, Y. 1, S.
1, 2009.

Clarke, Ronald V.:

**Situational Crime Prevention:
Successful Case Studies**, Ed Ronald V.
Clarke, Albany, N.Y: Harrow and
Heston, 1992.

Clarke:

“Situational Crime Prevention, Building

a Safer Society, Strategic Approaches to Crime Prevention”, **Crime and Justice: A Review of Research**, Ed.s. M. Tonry ve D.P. Farrington, Vol. 12, Chicago ve Londra, The University of Chicago Press, 1995, s. 91-150.

Clarke:

Situational Crime Prevention: Successful Case Studies, Second Editon, Guilderland, New York, Harrow and Heston, 1997.

Clarke:

“Situational Prevention, Criminology and Social Values”, **Ethical and Social Perspectives on Situational Crime Prevention**, (Ed. Andrew von Hirsch, David Garland, Alison Wakefield), Oxford, Hart Publishing, 2000.

Clarke:

“Seven Misconceptions of Situational Crime Prevention”, **Handbook of Crime Prevention and Community Safety**, Edited by Nick Tilley, 2005, s. 39-71.

Clarke:

“Effective Crime Prevention: Keeping Pace With New Developments”, **Forum on Crime And Society**, Volume 1, Number 1, United Nations Office for Drug Control and Crime Prevention, February, 2001.

- Cohen, Lawrence E., Felson, Marcus: “Social Change and Crime Rate Trends: A Routine Activity Approach”, **American Sociological Review**, V. 44, 1979, s. 588-608.
- Cornish, Derek B., Clarke, Ronald V.: “Opportunities, Precipitators and Criminal Decisions: A Reply to Wortley’s Critique of Situational Crime Prevention”, **Theory for Practice in Situational Crime Prevention: Crime Prevention Studies**, Vol.16, Ed. Martha J. Smith and Derek B. Cornish,. Monsey N. Y., Criminal Justice Press, 2003.
- Crawford, A.: **Crime prevention & community safety: politics, policies and practices**, Longman, London, 1999.
- Çapar, Selim: “Kameralı Gözetlemede Toplum Destekli Yaklaşım”, **İdarecinin Sesi**, Sayı: 142, Kasım-Aralık 2010.
- Çoban, Erin: “Ülkemizin Modern Bilgi ve Güvenlik Konsepti MOBESE”, **Çağın Polisi Dergisi**, Yıl:4, Sayı: 47, Kasım 2005, s. 36-38.
- Çolak, Haluk, Taşkın, Mustafa: **Ceza Muhakemesi Kanunu Şerhi**, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2007.
- Demirbaş, Timur: **Kriminoloji**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2014.

- Dolu, Osman: “Bir Fırsat Olarak Suç: Suçun Durumsal Belirleyicileri, Suç Fırsatları Ve Rutin Faaliyetler Teorisi” **Polis Bilimleri Dergisi**, 2009, Cilt: 11 (2).
- Dolu, Osman: **Suç Teorileri**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2012.
- Dönmezer, Sulhi: **Kriminoloji**, İstanbul, Fakülteler Matbaası, 1981.
- Duke, Alan: “5 Things to know about the celebrity nude photo hacking scandal”, **CNN**, 13 Ekim 2014.
- Dutertre, Gilles: **Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarından Örnekler**, Avrupa Konseyi Yayınları, Kasım 2003.
- Eren, Abdurrahman: “Özgürlükler Mekânı Olarak **Kamusal Alan**”, AÜEHFD, C. IX, S. 3-4, s. 96-125.
- Farrington, David P., Welsh, Brandon C.: **Saving Children from a Life of Crime: Early Risk Factors and Effective Interventions**, New York, Oxford University Press, 2007.
- Felson, Marcus, Clarke, Ronald V.: **Opportunity Makes the Thief:**

Practical Theory for Crime Prevention, Home Office, Policing and Reducing Crime Unit, Police Research Series, 1998.

Flight, Sander, Heerwaarden, Y Vone van,
Paul van Soomeren:

“Does CCTV displace crime? An evaluation of the evidence and a case study from Amsterdam”, **Gepubliceerd in CCTV**, (Ed. Martin Gill), s. 1-13.

Foucault, Michel:

İktidarın Gözü, İstanbul, İmge Kitabevi, 1992.

Foucault:

Deliliğin Tarihi, (Çev. Mehmet Ali Kılıçbay), 4. Bası, Ankara, İmge Kitabevi, 2006.

Foucault:

Hapishanenin Doğuşu: Gözetim Altında Tutmak ve Cezalandırmak, (Çev.: Mehmet Ali Kılıçbay), Ankara, İmge Kitabevi, 2013.

Fyfe, Nieholas R., Bannister, Jon:

“City Watching: Closed-circuit television surveillance in Public spaces”, **Area**, Vol. 28, No. 1, 1996, s. 37-46.

Geleri, A.,

“Fiziksel Güvenlik Tedbirleri Yoluyla Suç Önleme ve Suçun Yer Değiştirmesi”, **Türkiye’de Devlet, Toplum ve Polis**, (Ed. Çevik, H. ve

- Göksu, T.), Ankara, Seçkin Yayınevi, 2002.
- Giddens, Anthony: **Ulus, Devlet ve Şiddet**, (Çev.: Cumhur Atay), İstanbul, Devin Yayınları, 2005.
- Gökcan, Hasan Tahsin: “Gizli Kamera Kaydı Delil Olarak Kabul Edilebilir Mi?”, **Terazi**, Aylık Hukuk Dergisi, Yıl. 5, S. 42, Ankara, Şubat 2010.
- Gölcüklü, A. Feyyaz, Gözübüyük Şeref: **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması**, Turhan Kitabevi, 3. Baskı, Ankara, 2002.
- Gözler, Kemal: "Anayasa Değişikliğinin Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınırlandırılması Bakımından Getirdikleri ve Götürdükleri: Anayasanın 13'üncü Maddesinin Yeni Şekli Hakkında Bir İnceleme", **Ankara Barosu Dergisi**, Yıl 59, Sayı 2001/4, s.53-67.
- Graham, Stephen: “Towards the fifth utility? On the extension and normalisation of CCTV”, **Surveillance, Closed Circuit Television and social control**, hg. v. Clive Norris, J. Moran und Gary Armstrong, 1998.
- Gras, Marianne L.: “The Legal Regulation of CCTV in

Europe”, **Surveillance & Society**, Vol. 2, No. 2/3, s. 216-229.

Güven, Oğuzhan Özgür:

Gözetimin Neoliberal “Risk” Bağlamında Dönüşümü ve MOBESE Kameraları, İstanbul Üniversitesi Gazetecilik Anabilim Dalı, Doktora Tezi, 2012.

Habermas, Jürgen:

“Kamusal Alan”, **Kamusal Alan**, Ed. Meral Özbek, İstanbul, Hil Yayın, 2004, s. 95-103.

Hakeri, Hakan, Gülşen, Recep:

“Offendicula ve Yeni Türk Ceza Kanunu”, **AÜEHFD**, C. IX, S. 1-2, 2005.

Helvacı, Serap:

Türk ve İsviçre Hukuklarında Kişilik Hakkını Koruyucu Davalar, İstanbul, 2001.

Hirsch, Andrew von:

“The Ethics of Public Television Surveillance”, **Ethical and Social Perspectives on Situational Crime Prevention**, Ed. Andrew von Hirsch, David Garland ve Alison Wakefield, Oxford, 2000.

Humboldt, Wilhelm von:

Devlet Faaliyetinin Sınırları, Liberte Yayınları, 2004.

- Hope, Tim: “Community Crime Prevention”, **Building a Safer Society: Strategic Approaches to Crime Prevention, Crime and Justice: A Review of Research**, Vol.19, Ed. Micheal Tonry and David Farrington, Chicago, University of Chicago Press, 1995.
- Jacobs, Jane: **The Death and Life of Great American Cities**, New York, Random House, 1961.
- Kaboğlu, İbrahim Ö.: **Özgürlükler Hukuku, İnsan Haklarının Hukuksal Yapısı**, Ankara, İmge Kitabevi, 2002.
- Karadağ, Ahmet: “Kamusal Alan Modelleri: Çoğulcu Perspektiften Bir Değerlendirme”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt: 58, Sayı: 3, 2003, s. 172-195.
- Karakehya, Hakan: “Gözetim ve Suçla Mücadele”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 2009.
- Kesim, Sevgi: **Gözetim Toplumu ve Toplumsal Meşruiyet**, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, (Doktora Tezi), İstanbul, 2007.
- Kılıçoğlu, Ahmet: **Şeref, Haysiyet ve Özel Yaşama Basın**

- Yoluyla Saldırlardan Hukuksal Sorumluluk**, AÜHF Yayınları No:496, 2. Baskı Ankara, 1993.
- Koca, Mahmut: “Ceza Muhakemesi Hukukunda Deliller”, **Ceza Hukuku Dergisi**, Yıl:1 Sayı:2, İstanbul, Aralık 2006.
- Koca, Mahmut, Üzülmez İlhan: **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2010.
- Kruegle, Herman: **CCTV Surveillance: analog and digital video practices and technology**, Butterworth-Heinemann Elsevier Butterworth Heinemann, Amsterdam, Boston, 2007.
- Kunter, Nurullah, Yenisey, Feridun, Nuhoğlu, Ayşe: **Muhakeme Hukuku Dahı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku**, 14. Bası, İstanbul, Beta Basım, 2010.
- Küzeci, Elif: “Anayasal Bir Hak: Kişisel Verilerin Korunması”, **Bilişim Dergisi**, Ocak 2011, s. 142-149.
- Larsen, Beatrice von Silva-Tarouca: **Setting the Watch, Privacy and the Ethics of CCTV Surveillance**, Oxford ve Portland, Hart Publishing, 2011.
- Lee, Daniel R., Sözer M. Alper: “Suç Önleme Stratejilerini

- Değerlendirmenin Önemi”, **Suç Önleme: Teori, Pratik ve Değerlendirme**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2011, s. 7-12.
- Loeber, R., Farrington, D.P.: “Never Too Early, Never Too Late: Risk Factors and Successful Interventions for Serious and Violent Juvenile Offenders”, **Studies on Crime and Crime Prevention**, 1999, s. 7-30.
- Lyon, David: **Gözetlenen Toplum: Günlük Hayatı Kontrol Etmek**, Çev.: Gözde Soykan, İstanbul, Kalkedon Yayınları, 2006.
- Mahmutoğlu, Fatih Selami: **5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu’nda Hukuka Uygunluk Nedenleri**, Hukuk ve Adalet Eleştirel Hukuk Dergisi, Yıl:2, Sayı:5, Nisan 2005.
- Marcus, Nieto, Kimberly Johnston-Dodds, Charlene Wear Simmons: **Public and Private Applications of Video Surveillance and Biometric Technologies**, Sacramento: California Research Bureau, March 2002, s. 14-15.
- Marwick, Alice E.: “The Public Domain: Social Surveillance in Everyday Life”, **Surveillance & Society**, V. 9, No. 4, s. 378-393.
- Marx, Gary T.: “What’s New About the ‘New

- Surveillance’? Classifying for Change and Continuity”, **Surveillance & Society**, Sayı:1, 2002, s. 10-11.
- Mayhew, Patricia, Clarke, Ronald V.: Burrows John N., J. Micheal Hough, Simon W.C. Winchester, **Crime in Public View**, Home Office Research Study, No. 49, London: Her Majesty’s Stationery Office, 1979.
- McCahill, Michael, Norris, Clive: **CCTV in Britan**, Urbaneye Working Paper, Berlin, Centre for Technology and Society, Technical University Berlin, 2002.
- Meran, Necati: **Adli ve Önleme Amaçlı İletişimin Denetlenmesi (Telefon Dinlem-Sms-Mms-E-mail İzleme) Gizli Soruşturmacı, Teknik Takip**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2009.
- Murphy, Dean E.: “As Security Cameras Sprout, Someone’s Always Watching”, **New York Times**, 29 Eylül 2002.
- Norris, Clive, Armstrong, Gary: **The Maximum Surveillance Society: The Rise of CCTV**, Berg., New York, 1999.
- Norris, Clive, McCahill, Micheal: “CCTV: Beyond Penal Modernism?”, **British Journal of Criminology**, V. 46, 2006, s. 97-118.

Norris, Clive, McCahill, Mike,
Wood David:

“The Growth of CCTV: a global perspective on the international diffusion on surveillance in publicly accesible space”, **Surveillance & Society**, V. 2, No: 2/3, s. 110-135.

Orlandi, Renzo:

“Telekomünikasyon Yoluyla İletişimin Önleme ve Adli Amaçlı Denetlenmesi- Özel Hayatın Gizli Alanı, Tenik Araçlarla İzleme, Online Arama ve Kendi Kişisel Bilgileri Üzerinde Karar Verebilme Hakkı”, **Ceza Hukuku Reformları Kongresi**, (Çev, Ali Kemal Yıldız), C. 1, On İki Levha Yayıncılık, (Ed. Adem Sözüer), İstanbul, Ocak 2013, s. 139-148.

Orwell, George:

Bin Dokuz Yüz Seksen Dört, (Çev.: Nuran Akgören), İstanbul, Can Yayınları, 2010.

Özbek, Meral:

“Kamusal Alanın Sınırları”, **Kamusal Alan**, Ed. Meral Özbek, İstanbul, Hil Yayın, 2004, s. 19-91.

Özbek, Veli Özer, Kanbur,
Mehmet Nihat, Doğan, Koray,
Bacaksız, Pınar, Tepe, İlker:

Ceza Muhakemesi Hukuku, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2014.

Özbek, Veli Özer:

TCK İzmir Şerhi, TCK Anlamı

- (Açıklamalı-Gerekçeli-İçtihatlı), 4. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Ocak 2010.
- Özen, Muharrem: **Türk Ceza Hukukunda Meşru Savunma**, Ankara, 1995.
- Öztürk, Bahri: **Yeni CMK’da Delil Yasakları**, Uğur Alacakaptan’a Armağan, İstanbul, 2008.
- Öztürk, Bahri, Tezcan, Durmuş, Erdem, Mustafa Ruhan: **Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2014.
- Özgenç, İzzet: **Türk Ceza Hukuku**, Ankara Seçkin Yayıncılık, 2013.
- Özsunay, Ergun: **Gerçek Kişilerin Hukuki Durumu**, İstanbul, Fakülteler Matbaası, 4. Bası, 1979.
- Pelser, Eric: **Crime Prevention Partnerships: Lessons from Practice**, (Ed. Eric Pelser), 2002.
- Repetto, Thomas A.: “Crime Prevention and the Displacement Phenomenon”, **Crime and Delinquency**, Vol. 22, s. 166-177.
- Petrosino, Anthony, Turpin-Petrosino,

Carolyn, Buehler, John:

“Scared Straight and Other Juvenile Awareness Programs”, **Preventing Crime: What Works for Children, Offenders, Victims, and Places**, Ed. Welsh C. Brandon, David P. Farrington, New York, Springer, 2006.

Ratchliffe, Jerry:

Video Surveillance of Public Places, COPS Problem-Oriented Guides for Police, Response Guides Series No. 4, 2006.

Rosenbaum, Dennis P., Lurigio, A.J., Davis, R.C.:

The Prevention of Crime: Social and Situational Strategies, West Wadsworth, Belmont, 1998.

Roxin, Claus:

“Ceza Hukukunun Bir Geleceği Var Mıdır?”, Çev. Yener Ünver, s. 55- 71, s. 57, **Suç Politikası**, Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi 5, Prof. Dr. Hc. Mult. Claus ROXIN’e Armağan, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2006.

Sarno, Christopher:

“The Impact of Closed Circuit Television on Crime in Sutton Town Centre”, **Towards a Safer Sutton? CCTV One Year On**, Ed. Marjorie Bulos ve Duncan Grant, London Borough of Sutton, 1996.

Sevimli, K. Ahmet:

İşçinin Özel Yaşamına Müdahalenin

- Sınırları**, İstanbul Legal Yayımlık, 2006.
- Seyhan, Kazım, Eryılmaz, M. Bedri: “Gelişmiş Ülkeler ve Türkiye Uygulamasında Suç Önleme Stratejileri, **Liberal Düşünce**, 2004.
- Sokullu-Akıncı, Füsün: “Kriminolojide Suç Nedenlerine İlişkin Teoriler”, **Ceza Hukuku El Kitabı**, İstanbul, Beta Basım, 1989.
- Sokullu-Akıncı, Füsün: **Kriminoloji**, İstanbul, Beta Basım, 9. Bası, 2012.
- Soyaslan, Doğan: **Kriminoloji (Suç ve Ceza Bilimleri)**, AÜHF Yayınları No: 526, Ankara, Adalet Matbaacılık, 1998.
- Soysal, Mümtaz: “İnsan Hakları Açısından Temel Hak ve Özgürlüklerin Niteliği”, **Anayasa Yargısı**, Ankara, 1987.
- Staples, William G.: **The Culture of Surveillance: Discipline and Social Control in the United States**, New York, St. Martin's Pres, 1997.
- Şafak, Ali: “Suçun Önlenmesi: Emniyet Teşkilatı, Kısımları, Görevleri”, s. 299-326, s. 302, Akıncı, Artuk, Bayraktar, Cihan, Demirbaş, Dönmezer v.d., **Ceza**

- Hukuku El Kitabı**, İstanbul, Beta Basım, 1. Bası, Eylül 1989.
- Şahin, Meral Ekici: **Ceza Hukukunda Rıza**, İstanbul, On İki Levha Yayınları, 2012.
- Şen, Ersan: **Türk Hukukunda Telefon Dinleme, Gizli Soruşturmacı, X Muhbir**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 5. Bası, 2011.
- Şen, Ersan: **Tüm Yönleri İle Telefon ve Ortam Dinleme**, İstanbul, Yargı Hukuk Yayınları, 2013.
- Tandoğan, Haluk: “Şahsiyetin Akit Dışı İhlallere Karşı Korunmasının İşleyiş Tarzı ve Basın Yoluyla Olan İhlallere Karşı Özel Hayatın Korunması”, **AÜHF Dergisi**, Ankara, 1963, Cilt: XX, Sayı: 1-4, s. 1-36.
- Temel, Ali: **Suçun Önlenmesinde MOBESE Uygulaması**, Gazi Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2009.
- Tezcan, Durmuş: “Ceza Muhakemesi İçin Anayasanın Anlamı” başlıklı II. Oturum, Tartışma-Müzakere kısmı, **Uluslararası Anayasa Kongresi (11-14 Mayıs-2011) Metinler Kitabı**, T.C İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları No: 171, İstanbul, Mayıs 2012.

Tokgöz, Cemile:

**Bilişim Çağında Toplumsal Denetim
Araç Olarak Gözetim Olgusu ve Yeni
İletişim Ortamlarında Bireyin
Gözetim Farkındalığı Üzerine Bir
Araştırma**, Yüksek Lisans Tezi,
Marmara Üniversitesi, Gazetecilik
Anabilim Dalı, 2011.

Tonry, M., Farrington, David P.:

“Strategic Approaches to Crime
Prevention”, **Building a Safer Society:
Strategic Approaches to Crime
Prevention: Crime and Justice**, Ed. M.

Topçuoğlu, Tuba:

“Kriminoloji İçin Disiplin Çağrısı”,
CHKD, Cilt:2, Sayı:1-2, 2014, s. 241-
268.

Tupman W.A.:

“Ethics for Computer Technology and
the Criminal Justice System”, **Law,
Computers & Artificial Intelligence**,
Vol. 1, No. 1, 1992.

Ünver, Yener:

“Ceza Muhakemesine İspat”, **CHD**, S. 2,
Aralık 2006.

Üzeltürk, Sultan:

**1982 Anayasası ve İnsan Hakları
Avrupa Sözleşmesine Göre Özel
Hayatın Gizliliği Hakkı**, İstanbul, Beta
Basım, 2004.

Waples, Sam, Gill, Martin,

- Fisher, Peter: “Does CCTV displace crime?”, **Criminology & Criminal Justice**, Vol. 9 (2), 2009, s. 207-224.
- Welsh, Brandon C., Farrington, David P.: **Crime Prevention Effects of Closed Circuit Television: A Systematic Review**, Home Office Research Study, No: 252, London: Home Office, 2002.
- Welsh, Brandon C., Farrington, David P.: **Making Public Places Safer: Surveillance and Crime Prevention**, Oxford University Press, New York, 2009.
- Yenisey, Feridun: “Ceza Muhakemesi Hukukunda Delil”, **Ceza Hukuku Dergisi**, Ankara, Seçkin Yayınevi, Sayı 4, 2007.
- Yıldırım, Emre: **CCTV: Dünü, Bugünü, Yarını**, Ankara, Arkadaş Basım, 2013.
- Yıldız, Ali Kemal: “Ses ve Görüntü Kayıtlarının İspat Fonksiyonu”, **CHD**, Aralık 2006.
- Yıldız, Ali Kemal: **Ceza Muhakemesinde İspat ve Delillerin Değerlendirilmesi**, İstanbul Üniversitesi, SBE, Doktora Tezi, 2002.
- Yücel, Mustafa Tören: **Kriminoloji**, İstanbul, Beta Basım, 2004.
- Zafer, Hamide: **Özel Hayatın ve Hayatın Gizli**

**Alanının Ceza Hukukuyla Korunması
(TCK 132-134), İstanbul, Beta
Yayıncılık, 2010.**

Zamyatin, Yevgeni:

**Biz, İstanbul, İthaki Yayınları, Çev.
Fatma Arıkan, 2015.**

İNTERNET KAYNAKLARI

EMNİYET GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, (Çevrimiçi), <http://www.egm.gov.tr/>,
26.10.2014.

KAZANCI, (Çevrimiçi), <http://www.kazanci.com/>, 22.04.2015.

MOBESE, (Çevrimiçi), <http://mobese.iem.gov.tr/>, 26.10.2014.

ONLINE ETYMOLOGY DICTIONARY, (Çevrimiçi),
<http://www.etymonline.com/>, 20.11.2014.

TÜRK DİL KURUMU SÖZLÜĞÜ, Güncel Türkçe Sözlük, (Çevrimiçi),
<http://www.tdk.gov.tr/>, 20.11.2014.